

**SINIR BÖLGELERİNDE SOSYO-MEKANSAL ETKİLEŞİM VE
YÖNETİŞİM: TÜRKİYE’NİN AB VE GÜRCİSTAN SINIR BÖLGELERİ**

Emrah SÖYLEMEZ

**DOKTORA TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2017

Emrah SÖYLEMEZ tarafından hazırlanan “SINIR BÖLGELERİNDE SOSYO-MEKÂNSAL ETKİLEŞİM VE YÖNETİŞİM: TÜRKİYE’NİN AB VE GÜRCİSTAN SINIR BÖLGELERİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

Şehir ve Bölge Planlama, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Başkan: Prof. Dr. Ayda ERAYDIN

Şehir ve Bölge Planlama, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Üye: Doç. Dr. Bilge ARMATLI KÖROĞLU

Şehir ve Bölge Planlama, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Üye: Doç. Dr. Savaş Zafer ŞAHİN

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Atılım Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Üye: Doç. Dr. Necibe Aydan SAT

Şehir ve Bölge Planlama, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Tez Savunma Tarihi: 07/07/2017

.....

Prof. Dr. Hadi GÖKÇEN

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Emrah SÖYLEMEZ

07/07/2017

SINIR BÖLGELERİNDE SOSYO-MEKANSAL ETKİLEŞİM VE YÖNETİŞİM:
TÜRKİYE’NİN AB VE GÜRCİSTAN SINIR BÖLGELERİ

(Doktora Tezi)

Emrah SÖYLEMEZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2017

ÖZET

Son yirmi yılda dünya genelinde neoliberal politikaların etkisinin artması ve kültürel küreselleşme ile birlikte sınır bölgeleri, daha yoğun mal, bilgi ve insan akışına sahne olmakta ve çeperde kalan dışlanmış mekânlar olmak yerine, daha merkezi ve önemli aktivite mekânları haline dönüşmektedir. Sınır bölgelerinde artan etkileşimler ve politik coğrafyanın sınırlarının aşılması, sınır çalışmalarında da önemli yapısal değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu değişim, sınırın, kurumsal yapılar üzerinden tanımlanmasının ötesinde, sınır ötesi politika ve kurumları ve sosyo-mekânsal etkileşimleri dikkate alan geniş bir yelpazede değerlendirilmesini gündeme getirmiştir. Bu çalışmanın amacı; ulusal sınırlardaki, sınır ötesi sosyal, ekonomik ve mekânsal etkileşim düzeylerinin, belirlenen nesnel göstergeler ile ölçülerek, “çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi” oluşturulması; etkileşimin orta ve yüksek düzeyde olduğu sınır bölgelerinde sosyo-mekânsal etkileşim biçimlerinin sosyal ağ analizleri yardımıyla tanımlanması ve sosyo-mekânsal etkileşimden yola çıkılarak, kamu politikalarını yönlendirici, yenilikçi bir yönetim çerçevesi geliştirilmesidir. Bu kapsamda öncelikle, ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal göstergeler kullanılarak ulus devlet sınırının geçirgenliği irdelenip, Türkiye kara sınırları için çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi üretilmiştir. Elde edilen sınır geçirgenlik endeksi sonucunda yarı geçirgen ve geçirgen olarak ortaya çıkan iki sınır bölgesinde (AB ve Gürcistan) sosyo-mekânsal etkileşimi ortaya koymak üzere alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Sınırın her iki tarafını içerecek biçimde kurgulanan alan araştırmasında, sınır bölgesinde yaşayıp sınır ötesi ile ilişki kuran 800 hanehalkının dahil edildiği anket uygulamaları ve sınır ötesi ile ekonomik, sosyal ve yönetsel ilişki içinde bulunan 108 kurum ve kuruluş temsilcileri ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve alan çalışması bulgularıyla sosyal ağ analizleri gerçekleştirilmiştir. Sınır bölgelerinin ağ yapıları üzerinden eylem mekanları olarak tanımlanması ile birlikte; sosyal, ekonomik ve politik aktörler arasında kurulan ortaklıklar ve işbirlikleri ve ortak yönetim ihtiyacı bölgeye özgü yönetim çerçevesinin de çizilmesine katkı sağlamıştır. Elde edilen sınır bölgesi yönetim modeli çerçevesi, ulusüstü, ulusal ve yerel aktörleri de içeren sınır bölgelerine özgün sosyo-mekânsal etkileşimi ortaya koymaktadır.

Bilim Kodu : 80201

Anahtar Kelimeler : Sınır Bölgeleri, Sınır Yönetişi, Sosyal Ağ Analizi

Sayfa Adedi : 293

Danışman : Doç. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

SOCIO-SPATIAL INTERACTION AND GOVERNANCE IN BORDER REGIONS:
TURKEY'S EU AND GEORGIA BORDER REGIONS

(Ph. D. Thesis)

Emrah SÖYLEMEZ

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

July 2017

ABSTRACT

In the last two decades, with the increasing effect of neo-liberal policies and cultural globalization all over the world, border regions have become scenes for the flow of more intense goods, information and people, and instead of being excluded spaces in the periphery, they have transformed into more centralized and important spaces of activity. Increasing interactions in the border regions and crossing beyond the borders of political geography have caused significant structural changes in border studies. Beyond the institutional definition of borders, this change has brought a wider range of issues such as the evaluation of borders considering cross-border policies and socio-spatial interactions on the agenda. The aims of this study are the formulation of a "multivariate border permeability index" created by measuring the level of cross-border social, economic and spatial interaction levels at the national borders using determined objective indicators; the definition of socio-spatial interaction patterns with the help of social network analysis in the border regions having moderate and high interaction levels, and by using this socio-spatial interaction, the development of an innovative governance framework to guide public policies. In this context, firstly, the permeability of the nation state border has been analyzed by using economic, social, administrative and spatial indicators and a multivariate border permeability index has been developed for Turkish land borders. As a result of the achieved border permeability index, a field survey was carried out to reveal the socio-spatial interaction in two border regions (EU and Georgia) that appeared as semi-permeable and permeable. Including both sides of the border, a field survey of questionnaires was carried out with 800 households living in border areas and in-depth interviews with 108 institutions and organizations having economic, social and administrative cross-border relations, and social network analyzes were conducted on the field survey data. In addition to the definition of border areas a spaces of action via network structures, cooperation and partnerships built among social, economic and political actors and the need for joint management of these areas have also contributed to shape the framework of regional governance specific to border regions. The outcome including the framework of a governance model for border regions reveals the need for socio-spatial interaction including supranational, national and local actors specific to the border regions.

Science Code : 80201

Key Words : Border Regions, Border Governance, Social Network Analysis

Page Number : 293

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

TEŞEKKÜR

Uzun araştırma sürecinin tüm safhalarında akademik birikimi ile yol gösteren, çalışmanın çıkmaza düştüğü dönemlerde rehberliği ve desteği ile çalışmaya yeni ufuklar açan ve beni cesaretlendiren, ilgi ve zamanını esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN'e teşekkür ederim.

Araştırma süresince yapılan çalışmaları görüş ve önerileriyle zenginleştiren çok değerli bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım Tez İzleme Komitesi'nde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Ayda ERAYDIN ve Doç. Dr. Bilge ARMATLI KÖROĞLU'na önerileri, rehberlikleri ve sabırları için teşekkür ederim. Uzmanlığı ve katkıları ile çalışmayı zenginleştiren Doç. Dr. Ebru ERTUGAL ÖZVEREN'e ve değerli jüri üyelerine teşekkür ederim.

Tezin saha çalışması aşamasını 114K887 numaralı proje çerçevesinde destekleyen TÜBİTAK ve nezdinde katkısı olan tüm bilim insanlarına teşekkür ederim.

Bu uzun süreçte teknik, idari ve psikolojik desteklerini esirgemeyen Özen ABANOZ, Mehmet Nazım ÖZER, Bülent ÜNCÜ, Cem GÜLLÜOĞLU, Oktay ÖZDEMİR, Linda Bruce-ÖZDEMİR, Gamze ÖZER, Alaattin NALCIOĞLU, Nazan YILMAZ ve Şafak AĞAÇDİKEN'e teşekkürlerimi sunarım.

Görev yaptığım Şube Müdürlüğünde birlikte çalıştığım mesai arkadaşlarıma en kalbî duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

Yaşamımın her döneminde destekleri ile yanımda olan sevgili Babam, Annem, Kardeşim, Kayınpederim, Kayınvalidem ve Aysun'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Uzun ve yorucu çalışma sürecinde dünyaya gelen ve hayatıma renk katan Boran ve Canay'a ve biricik annelerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xviii
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xx
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xxiii
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Sınır Kavramı ve Değişen İçeriği.....	7
2.1.1. Ulus devlet ve sınır.....	10
2.1.2. Ulus devletin fiziksel sınırından sınır bölgesine dönüşüm.....	11
2.1.3. Sınır ötesi işbirlikleri.....	13
2.1.4. Sınır bölgesindeki yerleşimler ve mekansal ilişkileri	20
2.2. Geçirgenlik Kavramı	21
2.2.1. Geçirgenliğin boyutları	25
2.2.2. Ulus devlet sınırlarında ‘geçirgenlik’	26
2.3. Ağ Kuramı ve Mekân İlişkisi	28
2.4. Yönetişim ve Yönetişim Ağları.....	32
2.4.1. Sınır bölgelerinde yönetişim	34
2.4.2. Sınır bölgelerinde olası yönetişim türleri	36
3. TÜRKİYE SINIR BÖLGELERİ ÇALIŞMASI KURGUSU VE YÖNTEMİ	41
3.1. Çok Değişkenli Sınır Geçirgenlik Endeksi Yöntemi	42

Sayfa

3.1.1. Türkiye sınırları için tanımlanan veri setleri ve analizi.....	48
3.1.2. Verileri standartlaştırma yöntemi olarak bulanık mantık.....	52
3.2. Alan Araştırması ve Ağ Analizleri Yöntemi.....	55
3.2.1. Alan araştırması kurgusu.....	56
3.2.2. Sosyo-mekansal ağ analizleri	63
3.3. Sınır Bölgesi Yönetişimi Yöntemi	64
4. TÜRKİYE ÇOK DEĞİŞKENLİ SINIR GEÇİRGENLİK ENDEKSİ (ÇDSGE) ÇALIŞMASI	67
4.1. Ekonomik Geçirgenlik Göstergeleri ve Ekonomik Endeks	69
4.2. Sosyal Geçirgenlik Göstergeleri ve Sosyal Endeks	85
4.3. İdari Geçirgenlik Göstergeleri ve İdari Endeks.....	94
4.4. Mekansal Geçirgenlik Göstergeleri ve Mekansal Endeks.....	102
4.5. Çok Değişkenli Sınır Geçirgenlik Endeksi Değerlendirmesi.....	112
5. TÜRKİYE AB VE GÜRCİSTAN SINIRI ALAN ARAŞTIRMASI VE SOSYO-MEKANSAL ETKİLEŞİM.....	117
5.1. Türkiye-Bulgaristan Sınır İlişkileri	118
5.2. Türkiye-Yunanistan Sınır İlişkileri	142
5.3. Türkiye-Gürcistan Sınır İlişkileri	163
5.4. Alan Araştırmasının Sınır İlişkileri Üzerinden Genel Değerlendirmesi	184
5.5. Sosyo-Mekansal Ağ Analizleri	188
5.5.1. Ağ özellikleri.....	189
5.5.2. Merkezilik ölçümleri	192
5.5.3. Ağ dokusu	202
5.6. Sosyo-Mekansal Etkileşim Üzerine Genel Değerlendirme.....	213
6. SINIR BÖLGESİ YÖNETİŞİMİ ÇERÇEVESİ.....	221
6.1. Sınır Bölgesi Yönetişimi	221

Sayfa

6.2. Yönetişim Matrisi.....	224
6.2.1. Sınır bölgesi ekseni	225
6.2.2. Yönetişim ekseni	239
6.3. Türkiye Sınır Bölgeleri İçin Yönetişim Yaklaşımı Değerlendirmesi.....	242
6.3.1. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri.....	243
6.3.2. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri.....	246
6.3.3. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri	249
6.4. Sınır Bölgesi Yönetişimi Üzerine Genel Değerlendirme.....	252
6.4.1. Ortak yönetişimin altyapısının oluşturulması	253
6.4.2. Yönetişim süreçlerinin devam ettirilebilmesi	255
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	257
KAYNAKLAR	265
EKLER.....	275
EK - 1. Merkezi ve yerel kurum ve kuruluşlara yönelik görüşme soruları.....	276
EK- 2. Özel Sektör temsilcilerine yönelik görüşme soruları.....	279
EK-3. Muhtar görüşme soruları	281
EK-4. Hanehalkı anketi (Sınır bölgesinde yaşayan hanehalkları için)	284
ÖZGEÇMİŞ	291

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Sınır kavramı ve tarihsel süreçte değişen yaklaşımlar.....	9
Çizelge 2.2. Temel bölgesel üst işbirlikleri ve özellikleri	15
Çizelge 2.3. Sınır geçirgenlik tipleri ve özellikleri	22
Çizelge 2.4. Sınır bölgesi yönetim türlerinin değerlendirilmesi	40
Çizelge 3.1. Veri tabanı oluşturma ve çalışmanın amacı doğrultusunda izlenen işlem.	46
Çizelge 3.2. Ülke düzeyi sınır geçirgenlik endeksi için belirlenen asgari göstergeler ..	48
Çizelge 3.3. Ekonomik verilerin tarih, kapsam ve açıklaması.....	49
Çizelge 3.4. Sosyal verilerin tarih, kapsam ve açıklaması.....	50
Çizelge 3.5. İdari verilerin tarih, kapsam ve açıklaması.....	51
Çizelge 3.6. Mekansal verilerin tarih, kapsam ve açıklaması.....	51
Çizelge 3.7. Bulanık üyelik dönüşüm metotları.....	53
Çizelge 3.8. Eksenlere göre belirlenen verilere uygulanan üyelik fonksiyon tipleri	54
Çizelge 3.9. Trakya sınır bölgesinde derinlemesine görüşme yapılan kurum ve kuruluşlar	59
Çizelge 3.10. Gürcistan sınır bölgesinde derinlemesine görüşme yapılan kurumlar.....	60
Çizelge 3.11. Görüşme yapılan kurum ve kuruluş sayısı.....	61
Çizelge 3.12. Hanehalkı anketleri örneklem sayıları dağılımı.....	61
Çizelge 4.1. Türkiye kara sınır kapıları ve nitelikleri	68
Çizelge 4.2. Türkiye'nin yurtdışındaki doğrudan yatırımlarının coğrafi dağılımı	75
Çizelge 4.3. Türkiye'nin kara sınır komşularına uyguladığı vize rejimi	95
Çizelge 4.4. Türkiye'nin kara sınır komşularına uyguladığı vize rejimi	96
Çizelge 4.5. Karayolu ulaşımı altyapısı	107
Çizelge 4.6. Demiryolu ulaşımı altyapısı.....	109
Çizelge 4.7. Eksenlere göre geçirgenlik	112
Çizelge 4.8. 10x10 km ızgaraların geçirgenlik değer sıralamaları	113

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.9. Ülkelere göre geçirgenlik değer sıralamaları.....	114
Çizelge 4.10. Eksenlere göre geçirgenlik değerleri	115
Çizelge 4.11. Eksenlere göre geçirgenlik kovaryans matrisi	115
Çizelge 4.12. Eksenlere göre geçirgenlik korelasyon matrisi.....	116
Çizelge 5.1. Bulgaristan-Türkiye sınır ötesi işbirliği programı özet bilgiler	120
Çizelge 5.2. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ilişki düzeyleri kavramsallaştırması	120
Çizelge 5.3. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi cinsiyetlere göre dağılım	122
Çizelge 5.4. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi yaş gruplarına göre dağılım	122
Çizelge 5.5. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi eğitim durumlarına göre dağılım	122
Çizelge 5.6. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri....	123
Çizelge 5.7. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi gelinen yerlere (kent) göre dağılımlar .	125
Çizelge 5.8. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi gidilen yerlere göre dağılımlar	126
Çizelge 5.9. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırdan geçiş yapma sıklıkları	127
Çizelge 5.10. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında kalınan süre	127
Çizelge 5.11. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırdan geçiş süreleri	128
Çizelge 5.12. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında sınırdan uzaklaşma mesafesi	128
Çizelge 5.13. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi yaşanılan yerden sınıra ulaşım süresi.	129
Çizelge 5.14. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinde olmayan hizmete ulaşmak için izlenen yol	129
Çizelge 5.15. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinde diğer taraftan alışveriş etme sebepleri	129
Çizelge 5.16. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafından alınan ürünler	130
Çizelge 5.17. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçildiğinde yapılan harcamalar	131
Çizelge 5.18. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına para transferi yolları	132

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.19. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafı ile artırılması istenen ilişkiler	133
Çizelge 5.20. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınır bölgesinde ikamet etme süreleri.....	134
Çizelge 5.21. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi yaşanılan yere geliş sebepleri	134
Çizelge 5.22. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ata memleketleri	135
Çizelge 5.23. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yaşama tercihi.....	135
Çizelge 5.24. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi yaşanılan bölgeyi beğenme durumları	135
Çizelge 5.25. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinde diğer tarafında akrabaların olması	136
Çizelge 5.26. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaşı bulunması durumu.....	137
Çizelge 5.27. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaş sayısı.....	137
Çizelge 5.28. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi internet ve sosyal medya kanalıyla görüşülen kişi	137
Çizelge 5.29. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi kültürel ve tarihsel anıtları kolayca ziyaret edebilme durumu.....	137
Çizelge 5.30. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi resmi kurumlarla iletişimleri olma durumu	138
Çizelge 5.31. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi vize uygulamasını olumlu bulma durumu	138
Çizelge 5.32. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ülke politikalarının ilişkileri etkileme durumu.....	138
Çizelge 5.33. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkilerde öne çıkan konular.....	139
Çizelge 5.34. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkileri en çok etkileyen karar düzeyleri.....	140
Çizelge 5.35. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi iki ülke arasındaki en büyük bariyer..	140
Çizelge 5.36. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırdan geçilen araçlar	141

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.37. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi Suriye’den kaynaklı göçün yarattığı sorunların etkileri	141
Çizelge 5.38. Türkiye-Yunanistan arasındaki sınır ötesi işbirliği programı	143
Çizelge 5.39. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi ilişki düzeyleri kavramsallaştırması...	143
Çizelge 5.40. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi cinsiyetlere göre dağılım.....	145
Çizelge 5.41. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi yaş gruplarına göre dağılım	145
Çizelge 5.42. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi eğitim durumlarına göre dağılım	146
Çizelge 5.43. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri ..	146
Çizelge 5.44. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi gelinen yerlere göre dağılımlar	147
Çizelge 5.45. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi gidilen yerlere göre dağılımlar.....	148
Çizelge 5.46. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırdan geçiş yapma sıklıkları	149
Çizelge 5.47. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında kalınan süreler.	149
Çizelge 5.48. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırdan geçiş süreleri	150
Çizelge 5.49. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında sınırdan uzaklaşma mesafesi	150
Çizelge 5.50. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi yaşanan yerden sınıra ulaşım süreleri	151
Çizelge 5.51. Türkiye-Yunanistan bölgesi sınırın diğer tarafından alışveriş etme sebepleri	151
Çizelge 5.52. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafından alınan ürünler.	152
Çizelge 5.53. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçildiğinde harcamalar	152
Çizelge 5.54. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafındaki yatırım türleri.	153
Çizelge 5.55. Türkiye Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına para transferi yolları	154
Çizelge 5.56. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi karşı tarafta yapılan ticarete olan güvenceler	154
Çizelge 5.57. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafı ile artırılması istenen ilişkiler	155

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.58. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınır bölgesinde ikamet etme süreleri.....	155
Çizelge 5.59. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi yaşanılan yere geliş sebepleri	156
Çizelge 5.60. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi ata memleketleri.....	156
Çizelge 5.61. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yaşama tercihi.....	156
Çizelge 5.62. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi yaşanılan bölgeyi beğenme durumları	157
Çizelge 5.63. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında akrabaları olması	157
Çizelge 5.64. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında akrabalarıyla görüşme durumları	157
Çizelge 5.65. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaş olma durumları	158
Çizelge 5.66. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaş sayısı.....	158
Çizelge 5.67. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi internet ve sosyal medya kanalıyla görüşülenler	159
Çizelge 5.68. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi kültürel ve tarihsel anıtları kolayca ziyaret edebilme	159
Çizelge 5.69. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi resmi kurumlar veya derneklerle iletişim.....	159
Çizelge 5.70. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi vize uygulamasını olumlu bulma durumu	160
Çizelge 5.71. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkilerde önemli olan konular.....	160
Çizelge 5.72. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkileri en çok etkileyen karar düzeyleri.....	161
Çizelge 5.73. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi iki ülke arasındaki en büyük bariyer..	162
Çizelge 5.74. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırdan geçilen araçlar	162
Çizelge 5.75. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi Suriye’den kaynaklı göçün etkileri	162
Çizelge 5.76. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi ilişki düzeyleri kavramsallaştırması	164

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.77. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi cinsiyetlere göre dağılım	164
Çizelge 5.78. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yaş gruplarına göre dağılım	165
Çizelge 5.79. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi eğitim durumlarına göre dağılım	166
Çizelge 5.80. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri	166
Çizelge 5.81. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi gelinen yerlere göre dağılımlar	167
Çizelge 5.82 Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi başlıca gidilen yerlere göre dağılımlar ..	168
Çizelge 5.83. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırdan geçiş yapma sıklıkları	169
Çizelge 5.84. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında kalınan süre	169
Çizelge 5.85. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırdan geçiş süreleri	170
Çizelge 5.86. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yerleşimde olmayan bir hizmete erişmek için izlenen yol	171
Çizelge 5.87. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafından alışveriş etme sebepleri	171
Çizelge 5.88. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafından alınan ürünler ..	172
Çizelge 5.89. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçildiğinde harcama miktarı	173
Çizelge 5.90. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına para transfer yöntemleri	173
Çizelge 5.91. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi karşı tarafta yapılan ticarete olan güvenceler	174
Çizelge 5.92. Türkiye-Gürcistan sınırında sınırın diğer tarafı ile artırılması istenen ilişkiler	175
Çizelge 5.93. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınır bölgesinde ikamet etme süreleri ...	175
Çizelge 5.94. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yaşanan yere geliş sebepleri	176
Çizelge 5.95. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi ata memleketleri	176
Çizelge 5.96. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yaşama tercihi ...	177
Çizelge 5.97. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yaşanan bölgeyi beğenme durumları ..	177
Çizelge 5.98. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında akrabaları bulunma durumu	178

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.99. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında akrabası olanların görüşme durumu	178
Çizelge 5.100. Türkiye-Gürcistan sınırının diğer tarafında akrabası olanların görüşme sıklığı	178
Çizelge 5.101. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaş	179
Çizelge 5.102. Türkiye-Gürcistan sınırının diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaş sayısı.....	179
Çizelge 5.103. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yaşanılan yerden sınıra ulaşım süreleri	179
Çizelge 5.104. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafındaki ekonomik aktiviteler.....	179
Çizelge 5.105. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafındaki yatırım türleri	180
Çizelge 5.106. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde internetten görüşülen kişiler bulunması	180
Çizelge 5.107. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi kültürel/tarihsel anıtları ziyaret edebilme	181
Çizelge 5.108. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi resmi kurumlar veya derneklerle iletişim	181
Çizelge 5.109. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi ülke politikalarının ilişkileri etkileme durumu.....	181
Çizelge 5.110. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkilerde önemli olan konu	182
Çizelge 5.111. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde ilişkileri en çok etkileyen karar düzeyi	182
Çizelge 5.112. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi iki ülke arasındaki en büyük bariyer ..	183
Çizelge 5.113. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi Suriye'den kaynaklı göçün yarattığı etki	184
Çizelge 5.114. Batı (Türkiye-AB) ve Doğu (Türkiye-Gürcistan) sınır bölgeleri özellikleri.....	184
Çizelge 5.115. Ağlar ve özellikleri	190
Çizelge 6.1. Bölgelere göre geçirgenlik aralığı	226

Çizelge	Sayfa
Çizelge 6.2. Geçirgenlik değerleri	228
Çizelge 6.3. Ölçeklendirilmiş geçirgenlik göstergeleri.....	228
Çizelge 6.4. Makro ağ analizlerinin yönetim modeline katkısı.....	229
Çizelge 6.5. Mikro ağ analizlerinin yönetim modeline katkısı	230
Çizelge 6.6. Akımlara dayalı ağsal ilişkiler ve geçirgenlik ölçeği	231
Çizelge 6.7. Ağ dokusu katmanı.....	233
Çizelge 6.8. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri.....	245
Çizelge 6.9. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri.....	248
Çizelge 6.10. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri	251

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Araştırma kurgusu	41
Şekil 3.2. Çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi yöntemi	43
Şekil 3.3. Mevcut ve önerilen bileşik endeks metodolojisi	44
Şekil 3.4. Alan araştırması ve ağ analizleri yöntemi	55
Şekil 3.5. Alan araştırması için seçilen sınır bölgeleri.....	58
Şekil 3.6. Sınır bölgesi yönetim çerçevesi	64
Şekil 4.1. Ükelere göre dış ticaret hacimleri (bin dolar).....	71
Şekil 5.1. Sınırdan 10-50-100 km uzaklıkta yaşayanların diğer tarafa geçiş amacı	187
Şekil 5.2. Sınırdan 10-50-100 km uzaklıkta yaşayanların diğer tarafa geçiş sıklığı.....	187
Şekil 5.3. Ağın gruplaşma düzeyi	191
Şekil 5.4. Batı ve doğu sınır bölgesi yakınlık merkeziliği dokusu	194
Şekil 5.5. Yakınlık merkeziliği dağılımı.....	194
Şekil 5.6. Batı sınır bölgesi otorite ve dağıtıcı değerleri.....	195
Şekil 5.7. Doğu sınır bölgesi otorite ve dağıtıcı değerleri	196
Şekil 5.8. Batı ve Doğu sınır bölgeleri arasındalık merkeziliği	198
Şekil 5.9. Doğu sınır bölgesi öz vektör merkeziliği.....	199
Şekil 5.10. Tüm ağın merkezilik değerlerinin karşılaştırılması.....	200
Şekil 5.11. Doğu sınır bölgesi merkezilik değerlerinin karşılaştırılması.....	201
Şekil 5.12. Batı sınır bölgesi merkezilik değerlerinin karşılaştırılması	202
Şekil 5.13. Üç bileşenli bir ağın muhtemel tüm ilişki dokusu	203
Şekil 5.14. Üç bileşenli ağ dokusuna göre ağ dokusu.....	207
Şekil 5.15. Dört bileşenli ağ dokusuna göre ağ dokusu	207
Şekil 5.16. Sınır bölgesindeki yerleşme tipolojileri, Szekely’den (2013) adapte edilmiştir.	208
Şekil 5.17. Sınır bölgesinde aktörün içinde yer aldığı mekânsal birim bileşen ve ilişki.....	209

Şekil	Sayfa
Şekil 5.18. Sınır kapılarından geçenlerin diğer tarafta eriştikleri mesafe ve yoğunluğu.....	212
Şekil 5.19. Sınırın diğer tarafında erişilen ortalama mesafe	212
Şekil 5.20. Sınırın diğer tarafına geçişlerin yoğunluğu	213
Şekil 6.1. Sınır bölgesi yönetim aralığını oluşturan denge	222
Şekil 6.2. Sınır bölgesi yönetim çatısı.....	223
Şekil 6.3. Sınır bölgesi yönetim değerlendirme matrisi	224
Şekil 6.4. Ekonomik ilişkiler çerçevesinde sınır bölgelerinin karşılaştırılması.....	234
Şekil 6.5. Sosyal ilişkiler çerçevesinde sınır bölgelerinin karşılaştırılması.....	236
Şekil 6.6. Sınır ötesi ilişkileri etkileyen karar düzeyleri	237
Şekil 6.7. İdari ilişkiler çerçevesinde sınır bölgelerinin karşılaştırılması	238
Şekil 6.8. Sınır bölgesi eksenini karşılaştırması	238
Şekil 6.9. Ortak sınır yönetim bölgesi ve diğer ölçeklerle ilişkisi	239

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 3.1. Sınır bölgesi analiz alanı	45
Harita 4.1. Ülkelere göre ticaret hacmi	70
Harita 4.2. Ülke sınırlarına göre dış ticaret hacmi standartlaştırılmış değerler	71
Harita 4.3. 2013 yılı itibariyle kullanımlarına göre sınır kapıları	72
Harita 4.4. Sınır kapılarına göre toplam yolcu hacmi kişi/yıl (2013)	73
Harita 4.5. Sınır kapılarına göre toplam yolcu hacmi standartlaştırılmış değerler	73
Harita 4.6. İllere göre giren çokuluslu sermaye miktarları (1996-2010) (TL).....	74
Harita 4.7. İllere göre giren çokuluslu sermaye miktarları (1996-2010)	75
Harita 4.8. Türkiye'nin yurtdışı doğrudan yatırım değerleri	76
Harita 4.9. Türkiye'nin yurtdışı doğrudan yatırım standartlaştırılmış değerleri.....	77
Harita 4.10. Türkiye'nin dış ticaret dengesi.....	78
Harita 4.11. Türkiye'nin dış ticaret dengesi standartlaştırılmış değerleri.....	78
Harita 4.12. Gümrük özelliğine göre sınır kapısı tipi	79
Harita 4.13. Gümrük özelliğine göre sınır kapısı tipi standartlaştırılmış değerler.....	80
Harita 4.14. İllere göre ticaret kotaları (milyon \$).....	81
Harita 4.15. İllere göre ticaret kotaları standartlaştırılmış değerler	81
Harita 4.16. Serbest bölgelere göre uzaklık (km)	83
Harita 4.17. Serbest bölgelere göre uzaklık standartlaştırılmış değerler	83
Harita 4.18. Basit ağırlıklandırma yöntemine göre ekonomik endeks.....	84
Harita 4.19. Etnik köken benzerliği haritası	86
Harita 4.20. Etnik köken benzerliğine göre farklılıklar/benzerlikler	86
Harita 4.21. Etnik kökene göre standartlaştırılmış benzerlik haritası	87
Harita 4.22. Din ve mezhepsel benzerlik haritası	88
Harita 4.23. Din ve mezhepsel benzerlik haritası	88
Harita 4.24. Din ve mezhepsel standartlaştırılmış benzerlik haritası.....	89

Harita	Sayfa
Harita 4.25. Sosyal ve kültürel hizmet hacmi (\$)	90
Harita 4.26. Standartlaştırılmış sosyal ve kültürel hizmet hacmi	90
Harita 4.27. Büyüklüklerine göre yerleşim nüfusları.....	91
Harita 4.28. Sınıra 10 km uzaklıktaki yerleşimlerin nüfus yoğunluğu	92
Harita 4.29. Sınıra 20 km uzaklıktaki yerleşimlerin nüfus yoğunluğu	92
Harita 4.30. Standartlaştırılmış nüfus yoğunluk değerleri	93
Harita 4.31. Basit ağırlıklandırma yöntemine göre sosyal endeks.....	94
Harita 4.32. Vize düzenlemeleri	96
Harita 4.33. Ülkelerarası vize düzenlemeleri standartlaştırılmış değerler	97
Harita 4.34. Kaçak geçiş teşebbüsleri (2013 yıl/adet)	98
Harita 4.35. Standartlaştırılmış kaçak geçiş teşebbüsleri değerleri	98
Harita 4.36. Kaçakçılık olay sayısı (2013 yıl/adet).....	99
Harita 4.37. Standartlaştırılmış kaçakçılık olay sayısı değerleri.....	100
Harita 4.38. Sınır kentlerinin sınır kentleri ile yaptıkları kardeş kent sayısı (adet)	101
Harita 4.39. Sınır kentlerinin yaptıkları kardeş kent standartlaştırılmış değerleri	101
Harita 4.40. Basit ağırlıklandırma yöntemine göre idari endeks	102
Harita 4.41. Eğitim haritası	103
Harita 4.42. Standartlaştırılmış eğitim haritası	104
Harita 4.43. Doğal eşikler (nehir, çay, dere, göl).....	104
Harita 4.44. Sınırdan 10 km uzaklıktaki su yüzeyleri (nehir, çay, dere, göl)	105
Harita 4.45. Standartlaştırılmış coğrafi eşikler	105
Harita 4.46. Yerleşim sıklığı.....	106
Harita 4.47. Standartlaştırılmış yerleşim sıklığı	107
Harita 4.48. Karayolu ulaşımı altyapısı	108
Harita 4.49. Karayolu ulaşımı altyapısı standartlaştırılmış değerler.....	108
Harita 4.50. Demiryolu ulaşımı altyapısı	109

Harita	Sayfa
Harita 4.51. Demiryolu ulaşım altyapısı standartlaştırılmış değerler	110
Harita 4.52. Sınır çizen yapay eşikler (mayınlı arazi)	110
Harita 4.53. Basit ağırlıklandırma yöntemine göre mekansal endeks	111
Harita 5.1. Sınır bölgeleri sosyo-mekansal etkileşimi (Türkiye-AB sınır bölgesi)	209
Harita 5.2. Sınır bölgeleri sosyo-mekansal etkileşimi (Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi).....	210
Harita 6.1. Batı sınır bölgesi merkezilik akım yoğunlukları ve geçirgenlik haritası	232
Harita 6.2. Doğu sınır bölgesi merkezilik akım yoğunlukları ve geçirgenlik haritası ...	232

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

km²

Kilometrekare

Kısaltmalar

Açıklamalar

AB

Avrupa Birliği

APEC

Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği

ASEAN

Güneydoğu Asya Uluslar Birliği

ÇDSGE

Çok Değişkenli Sınır Geçirgenlik Endeksi

EUREGIO

Avrupa Sınır Ötesi İşbirliği Bölgesi

GUYD

Gürcistan Uluslararası Yabancı Yatırımcılar Derneği

INTERREG

Avrupa Bölgeler Arası İşbirliği Programı

NAFTA

Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması

TEX-MEX

ABD Meksika Sınır Bölgesi

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Ulus devlet sınırları, son yıllarda kalkınmanın çeşitliliği, sınır ötesi mallar, bilgi ve insan akışı, doğrudan yabancı yatırımların artması, kültürel küreselleşme ve dünya genelinde neoliberalizmin etkisinin artması gibi nedenlerden dolayı, çeperde kalan dışlanmış mekanlar olmak yerine, daha merkezi ve önemli aktivite mekanları haline dönüşmekte ve bu anlamda öncelikli bir tartışma ve çalışma alanı haline gelmektedir. Ulus devletleri birbirinden ayıran ve egemenliklerini pekiştiren, küreselleşme ile birlikte zıtlıkların ve tamamlayıcılıkların mekanları olarak sınırlar; “gerçek-sanal, çizgi-bölge, bölen-birleştiren, bariyer-köprü, sınırlayıcı-fırsat yaratıcı, tek katmanlı-çok katmanlı, geçirgen-filtreleyen” gibi fiziki boyutları ön plana çıkaran bir kavramsallaştırmayla ele alınmaktadır. Diğer yandan küreselleşmenin etkileri ve ülkeler arasında çok boyutlu nitelikteki artan ilişkilerle birlikte sınırların işlev ve biçim değiştirmesi, ulus devletlerin egemenlik alanlarının ve fiziksel sınırlarının ötesinde bölgesel düzeyde etkileşimlere sahne olması ile birlikte, bu kavramsallaştırmanın “sınır bölgeleri”ne dönüştüğü vurgusu yapılmaktadır. Söz konusu dönüşüm, sınırın her iki tarafının farklı dinamikler ile gelişmesi, kurumsallaşması, sosyal ilişkiler oluşturmaları ve farklı ekonomik gelişmeler sağlaması gibi sonuçları doğurmaktadır. Bir başka ifadeyle; ulus devlet sınırlarında ilişkiler ve akımlar açısından yapısal, işlevler ve geçirgenlik açısından araçsal nitelikte gerçekleşen değişim, sosyal ilişkilerin dinamikleri, ekonomik gelişme ve kurumsallaşma süreçlerinin sınırın her iki tarafı açısından farklılaşmasına yol açmaktadır. Bu çerçevede, sınır bölgeleri olarak adlandırılan ve sınırın diğer tarafı ile ilişkili akımları içeren bu bölgelerin, ağ tabanlı bir yapıya dönüştüğü ortaya konulmaktadır.

Ulus devlet sınırları arasında yaşanan akımlar, devletin egemenlik hakları çatısı altında ekonomik, sosyal, yönetsel ve coğrafi filtrelemeye tabi tutulmaktadır. Bu filtreleme düzeylerine göre sınırlar, farklı taraflar arasındaki ilişkinin gücünü belirleyen geçirgen özelliğe sahip yapılar olarak da tanımlanabilmektedir. Böylece sınır kavramı, bölgesel düzeyde etki alanına sahip, ortak yönetime konu bir sınır bölgesine (*supra-region*) dönüşebilmektedir. Bu anlamda sınırlar; çizgisel bir hattan, sınırları her iki ülke içerisinde “bulanıklaşan iç sınırlara sahip, ağsal nitelikli” bir yapıya doğru evrilmektedir. Castells ve Cardoso (2005)’in deyimiyle sınırlar “akımlara dayalı bir mekana doğru dönüşüm geçirirken”, sınır mekanının tanımlanması için öncelikle sınır hattının neyi, hangi miktarda ve hangi koşullarda geçirip geçirmediğine bağlı olarak üzerindeki akımların ve ilişkilerin

analizinin gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durumda, sınır mekanının önce etki alanının tanımlanması, mekan üzerindeki ağsal ilişkilerin analizi ve sınırdaki aktörlerin değerlendirmelerinin çok boyutlu olarak yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Sınırdaki oluşan ağsal yapıların farklı dokulara sahip olması, ulusal düzeydeki geçirgenlik ve bölgesel özgünlükler ile birleştiğinde, söz konusu sınır bölgelerine özgü yönetim yaklaşımlarının irdelenmesi ve tartışılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Painter (2000) tarafından “geniş bir çeşitlikte kurum ve aktörlerin politika çıktısı sürecine katılımını içeren özel bir koordinasyon biçimi” olarak tanımlan yönetim, sınır bölgeleri için yenilikçi bir ele alışı gerektirmektedir. Sınır mekanını şekillendiren fiziki sınırların geçirgenliği, sınır bölgesindeki akımlar ile ortaya çıkan etkileşimler ve sınırdaki ilişki dokusu, farklı ülkelere ait ulusüstü kurumsal yapılanmalar ve aktörler, sınır bölgelerine özgü yönetim yaklaşımının özgünlüklerini oluşturmaktadır.

Uluslararası bilimsel tartışmalara paralel olarak; ulusal sınırlardaki, sınır ötesi sosyal, ekonomik, idari ve mekansal etkileşim düzeylerinin, belirlenen nesnel göstergeler ile ölçülerek, “çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi (ÇDSGE)” oluşturulması; etkileşimin orta ve yüksek düzeyde olduğu sınır bölgelerinde sosyo-mekansal etkileşim biçimlerinin sosyal ağ analizleri yardımıyla tanımlanması ve sosyo-mekansal etkileşimden yola çıkılarak, kamu politikalarını yönlendirici, yenilikçi bir yönetim çerçevesi geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda farklı kavramsal ve kuramsal yaklaşımlar ve yöntemler bir araya getirilerek, sınır bölgelerindeki etkileşim ve yönetime ilişkin kapsamlı bir ele alışı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Tezde, amaca bağlı olarak üç aşamalı bir yöntem izlenmektedir. Kavramsal ve kuramsal çerçevenin ulusal ve uluslararası yazın taraması ile oluşturulmasının ardından ilk olarak, ülke düzeyinde sınır bölgeleri için bileşik endeks yöntemi kullanılarak “çok değişkenli geçirgenlik endeksi (ÇDSGE)” oluşturulmuştur. İkinci aşamada; seçilen orta ve yüksek düzeyde geçirgen sınır bölgelerinde (AB-Bulgaristan/Yunanistan ve Gürcistan) ayrıntılı saha çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sınırın her iki tarafını içerecek biçimde, sınır bölgesinde yaşayıp sınır ötesi ile ilişki kuran 800 hanehalkının dahil edildiği anket uygulamaları ve sınır ötesi ile ekonomik, sosyal ve yönetsel ilişki içinde bulunan 108 kurum ve kuruluş temsilcileri ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeleri içeren alan çalışması bulgularıyla sosyal ağ

analizleri yapılmış ve sosyo-mekansal etkileşim biçimleri tanımlanmıştır. Son aşamada ise; sınır bölgelerine özgü yönetim çerçevesi oluşturulmuştur.

Tezde “sınır”, geniş bir perspektifte ekonomik, sosyal, idari ve mekansal boyutları ile birlikte analiz edilerek, güvenlik ve savunma politikalarının şekillendirdiği ulus devletin sınır tanımlaması ötesinde yeni bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Söz konusu yaklaşım sınırı ve sınırın içinde yer aldığı bölgeyi; bir taraftan niceliksel olarak geçirgenlik kavramı ile tanımlarken, diğer taraftan “sosyal bir varlık” olarak nitelendirilen sınır bölgesinin benzersiz sosyo-mekansal karakterleri ile tanımlamaya çalışmaktadır. Sınırdaki geçirgenlik düzeyine bağlı olarak ağsal ilişkiler ve ağ dokusunun sınır bölgesinde olması muhtemel yönetime nasıl girdi oluşturacağı, sınır bölgelerinin mekansal özellikleri ile birlikte nasıl bir etki oluşturacağı çerçevesinde bir tartışma yürütmektedir. Yönetişimin çok parametreliliği, sınırda yönetimi bölgenin içsel dinamikleri, özgünlük, kapasite, kültürel ilişkiler, coğrafi konumu, ekonomik faaliyetler, sosyal ilişkiler ve ağ kavramları ile özdeşleştirmiştir. Sınır bölgesi yönetimi, çok katmanlı yönetişimin bir türeği olarak sınır bölgesinin sosyo-mekansal özgünlüklerini içerecek şekilde tanımlanmaktadır.

Bu çerçevede tez yedi bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından, kavramsal ve kuramsal çerçevenin oluşturulduğu ikinci bölümde; sınır kavramı ve değişen içeriği ulus devlet sınırlarının geçirgenlik farklılaşmaları bağlamında sınırdaki etkileşimin boyutları ele alınmaktadır. Bu bölümde sınırın karakterini oluşturan sınır geçirgenliği kavramının mevcut yazında ele alınmayan bir şekilde ekonomik, sosyal, idari ve mekansal olarak çok boyutlu biçimde değerlendirilmesine yönelik kuramsal çerçeve ortaya konulmaktadır. Sınır mekanının geçirgenlik karakterinin ele alınmasının ardından, sınırdaki akımlar ve oluşturdukları ağ yapısını ele alan analiz çerçevesi çizilmektedir. Geçirgenlik, ağ ve mekan ilişkisi çalışmanın yönetim altlığını oluşturmaktadır. Bu altlık, sınır bölgelerinde yönetim yaklaşımlarına ilişkin tartışmalarla geliştirilmektedir.

Çalışmanın Türkiye Sınır Bölgeleri Çalışması başlıklı ampirik çalışmaların yöntemini detaylandıran üçüncü bölümü; üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, bileşik endeks yöntemi tartışılarak, sınıra yönelik bilginin ölçülmesi için sınırın geçirgenliğini değerlendiren çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi oluşturulmasına yönelik yöntemler ortaya konmaktadır. İkinci aşamada, yerel düzeyde gerçekleştirilen anketler ve derinlemesine görüşmelere dayalı ayrıntılı alan araştırması sonuçları, karşılaştırmalı analize

olanak sağlaması açısından Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi, Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesi ve Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesi olarak sınıflandırılarak sunulmaktadır. Anket ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, sosyal ağ analizi yöntemleri ile birlikte değerlendirilmektedir.

Dört, beş ve altıncı bölümler sırasıyla çalışma kurgusunda belirtilen üç aşamanın gerçekleştirildiği bölümlerdir. Çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksinin Türkiye verileri ile test edildiği dördüncü bölümde geçirgenliğin çok boyutlu yapısı, ulusal düzeyde elde edilen ekonomik, sosyal, idari ve mekansal nitelikli veri setleri değerlendirilerek ortaya konulmaktadır. Her bir boyut için ayrı ayrı geçirgenlik endeksleri (ekonomik, sosyal, idari ve mekansal) ve tüm boyutların birlikte değerlendirilmesi ile de Türkiye Çok Değişkenli Sınır Geçirgenlik Endeksi elde edilmiştir.

Türkiye AB ve Gürcistan Sınırı Alan Araştırması ve Sosyo-Mekansal etkileşim başlıklı beşinci bölümde; Türkiye-AB ve Türkiye-Gürcistan sınır bölgeleri için öncelikle makro düzey ağ analizleri, ardından mikro düzey analizler ve merkezilik ölçümleri yapılarak ağdaki yerleşmelerin ağsal kimlikleri tanımlanmaktadır. Ağ analizinin son kısmında ağın baskın dokuları tespit edilmekte ve yönetim modeli için girdiler ve değerlendirmeler sunulmaktadır.

Yönetişim modeli çerçevesinin ortaya konulduğu altıncı bölümde; sınır bölgesi yönetişimi, geçirgenlik aralığının yönetişime sağladığı girdi, ağ analizi ve ağ dokusu analizlerinden sağlanan girdiler ve saha çalışması neticesinde elde edilen ayrıntılı sonuçlar çerçevesinde her üç sınır bölgesi özelinde değerlendirmeler sunulmaktadır. Bu kapsamda dikeyde sınır, yatayda ise yönetim eksenlerinden oluşan sınır bölgesi yönetim matrisi üzerinde tartışmalar geliştirilmektedir. Söz konusu matris her üç sınır bölgesi özelinde elde edilen veriler ile değerlendirilmekte, böylece sınır bölgesinde yönetişimin çok boyutlu çerçevesi, çalışma alanları üzerinden test edilmektedir. Son bölüm olan sonuçlar ve öneriler bölümünde ise; çalışma çerçevesinde elde edilen bulgular ile sınır bölgeleri için yönetişimin genel çerçevesi çizilmektedir.

Çalışma kapsamında tüm Türkiye kara sınırlarında gerçekleştirilen çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi üretilmiş olmasına rağmen, sadece iki bölge/üç komşu ülke sınır bölgesinde ayrıntılı saha çalışması gerçekleştirilebilmiştir. Geçirgenlik endeksi sonuçlarına

göre geçirgenliği saha çalışması yapılan sınır bölgelerinden çok daha yüksek çıkan Suriye bölgesi, savaş koşulları sebebiyle çalışma dışında bırakılmak zorunda kalınmıştır. Çok daha farklı dinamiklerin yakalanabileceği tahmin edilen bu bölgenin de koşullar normalleştiğinde detaylı olarak yerelde analiz edilmesi, bölge politikalarının geliştirilmesine ve farklı yönetişim yaklaşımlarının uygulanmasına katkı sağlayacaktır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Sınır bölgesinde sosyo-mekansal etkileşim ve yönetişime ilişkin temel kavramlar ve bunlara yönelik ulusal ve uluslararası yazında geliştirilen kuramsal çerçeve dört bölüm altında kurgulanmaktadır. Bunlar; sınır kavramı ve değişen içeriği, geçirgenlik kavramı ve sınır geçirgenliği, ağ kuramı ve mekanla ilişkisi, yönetişim ve yönetişim ağlarıdır.

2.1. Sınır Kavramı ve Değişen İçeriği

Sınır çizme ve sınırlar içinde yaşama fikri ilkel toplumlardan başlayarak günümüze kadar çeşitli biçimlerde ortaya çıkan çok eski sosyal bir uygulamadır (Grosby, 1995). Güvenlik kaygısı ile ortaya çıkan bu doğal davranış, zamanla içerik ve biçim değişimleri ile karşı karşıya kalarak “sınır”ın sosyal, yönetsel ve mekansal olarak çeperi tanımlamasına sebep olmuştur (Fricke, 2012:2). Sınırın mekânsal olarak çeperde kalması, beraberinde sınırdan kaynaklı eşitsizlikleri de ortaya çıkartmıştır. Oluşan bu eşitsizlik hali sınırları; insanları ve yerleri etkileyen, günlük hayatın hem çeperinde, hem de merkezinde kalan bir konuma taşımıştır. Güvenlik odaklı yaklaşımlar çerçevesinde şekillenen ve küreselleşme ile birlikte sınırlarda oluşan aktivite mekânlarının yönetilmesi ile ilgili tartışmalara uzanan kavramsallaştırmalar uluslararası yazında önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte, sınırların kendilerine has özelliklerinden dolayı yapılan çalışmalar bütününde, kapsamlı bir bakışın eksik olduğu hususları dile getirilmektedir. Buradaki kapsamlı bakış, sınırı bir yandan ekonomik, sosyal ve politik yönleri ile birlikte değerlendirirken, diğer yandan mekansallığını araştırmak ve her bölge için farklı olabilecek nitelikteki etkileşim yöntemlerini geliştirebilmektir. Sınırın küresel süreçler ile birlikte hâlâ değişmekte olan kimliği, bu bölgelerdeki değişim süreçlerinin sürekliliğini ön plana çıkarmakta, bu değişimde öne çıkan kritik konular ise sosyal süreçler, kurumsallaşma ve yönetişim olmaktadır.

Kavramsal olarak sınır; 18.yy ile birlikte devletin inşası ile sonuçlanan politik bölünmeleri ifade etmek üzere kullanılmış; modern ulus devlet ve küresel devlet sisteminde ise, politik bölünme veya sosyal yapıların ürünü olarak tanımlanmıştır (Baud ve Schendel, 1997). Bu politik bölünme, sınırın ulus devlete bağlı, ancak aynı zamanda “ötesi” ile ilişkileri olan bölgeleri gündeme getirmiştir. Sınırdaki bir bölgenin ötesi; coğrafya, tarih, kültürel bağlar ve ekonomik ilişkiler potansiyeli olan, ancak ulus devletin egemenlik sınırları içinde ilişkileri kısıtlanan bölgeler olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede, ulus devletlerin

sınırlarında oluşan ve sınırın diğer tarafı ile çeşitli ilişkiler içinde bulunan alanlar; sınır ötesi veya sınır bölgeleri olarak tariflenmektedir. Erbay ve Yener'e (1998) göre, sınır ötesi bölge; “coğrafi, tarihi, çevresel ve ekonomik alanlarda potansiyel ortak yönleri olan, bazı konularda bütünlük arz eden, her iki taraftaki devletlerin egemenliği altındaki” bölgeyi ifade etmektedir. Bu kapsamda, sınır bölgesi kavramı bir sınırın iki yakasındaki farklı ülkelerin bölgesel birimlerinden oluşan eylem alanlarını tarif etmektedir.

Sınır literatürünün ilk evrelerinde coğrafi ve fonksiyonel yaklaşımlar çerçevesinde çalışmalar yapılmış; 1970’li yıllarda devlet sınırları, barış sağlama ve koruma çerçevesinde uluslararası çatışmalardaki rolü ile ele alınmıştır (Kolossoff, 2005). 1980 ve sonrasındaki yıllar yaklaşımların çeşitlendiği ve sınırın çok boyutlu olarak ele alındığı dönemler olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde küresel sistem ve bölgesel kimlikler yaklaşımı, jeopolitik yaklaşım, sosyal yaklaşım, sınır yönetimi ve işbirliği yaklaşımları ile birlikte, çevresel konular ağırlıklı bir modelleme ve kavramsallaştırma yapılırken, bir yandan da sınır konusu uluslararası ticaret bağlamında ele alınmıştır (Hansen 1981, Krugman 1992, Hooghe 1996). 1990 sonrası süreçte ise, sosyal bilimciler, ulus devlet ve sınırı, sosyal ve ekonomik ilişkiler bağlamında tanımlamış; yaşanan küreselleşme ile birlikte sınır kavramını klasik anlamdaki bariyer tanımlaması dışında, insanların ve malların kolay geçişini ifade eden mobilite, akışkanlık ve melezlik kavramları ile kullanmaya başlamışlardır. Bu dönemde bölgelerin dinamik ve statik özellikleri üzerinden, avantajları, uluslararası ticaret alanındaki konumu ile sosyal ve beşeri sermaye konularında değerlendirmeler yapılmıştır. Hansen (1981) ve Sassen (2001) sınır mekânını merkezi yerler kuramı bağlamında “kentler hiyerarşisi” çerçevesinde ele almışlardır. Küreselleşmenin ürettiği kentler hiyerarşisi, karmaşık ağlar içeren bir üretim sistemidir. “Kentler ise bu sistemde ulusal kimliklerinden çok uluslararası kimlikleri ve ürettikleri ile ön plandadır” (Sassen, 2001). Bu da uluslararası ticaretin gerçekleştiği sınır bölgelerini daha da önemli hale getirmektedir. Bu kapsamda uluslararası literatürde sınır kavramı, bir hat olarak ifade edilen sınır kavramından, belirli bir bölgeyi ifade eden, sosyal ve ekonomik farklılıkların iletişim kurdukları eylem mekânlarına evrilmiştir (Van Houtum, 2005). İletişimsel bir mekan olarak kavramsallaştırılan sınır bölgeleri (Waterhout, 2010), özellikle Avrupa Birliği’ndeki derinleşme ve genişleme çabalarına paralel olarak sınır ötesi bölgeler ve sınır ötesi işbirliği boyutları ile yapılan ampirik çalışmalarda (Van Houtum ve Ernste, 2001) net ve yoğun biçimde ele alınmaya başlamıştır. İlk örnekleri Avrupa Birliği’nde Ren Havzası üzerinde küçük ölçekli ikili anlaşma projeleri olarak başlayan çalışmalar, ikinci aşamasında sınır ötesi işbirlikleri kurmak üzere sınır ötesi anlaşmalara, ardından Madrid Antlaşması ve devamı niteliğindeki anlaşmalar ile merkezi

olmayan hükümetlerin kendi aralarındaki sınır ötesi işbirliğine dönüşmüştür (Perkman, 2003). Bununla birlikte 21. yy ile birlikte sınırların karakterlerinde farklı düzeylerde gözlemlenen değişiklikler sınırı, kurumsal yapılar ve belirli fonksiyonlar üzerinden tanımlamanın ötesinde, ekonomik bütünleşme, politika ve kurumlar üzerinden yönetim kavramını içerecek şekilde ele almaktadır (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1. Sınır kavramı ve tarihsel süreçte değişen yaklaşımlar (Kolossoy, (2005)'den uyarlanmıştır).

Tarih	Yaklaşım	İçerik	Uygulama alanı
19. yy sonları	Coğrafi yaklaşım	Ekonomik ve sosyal yapı analizleri	Avrupa'da savaş sonrası sınır bölgelerinin analizi
	Sınır tipleri	Sınırın iletişim fonksiyonu	Jeopolitik stratejiler oluşturulmasında
1950	Fonksiyonel yaklaşım	Sınırın geçişkenliği (mal, insan, bilgi vb.)	Sınır müzakereleri, işbirlikleri ve yönetimi
1970	Politika bilimi yaklaşımı	Devlet sınırlarının uluslararası çatışmalardaki rolü	Barış sağlama ve barış koruma fonksiyonu
1980	Küresel sistem ve bölgesel kimlikler	Sınırın politik olarak hiyerarşi içindeki yeri ve bölgesel kimlikler	Ulus ve devlet inşasında sınır problemleri, sınır politikaları
	Jeopolitik yaklaşım	Küreselleşme ve entegrasyonun politik sınırlara etkisi	
		Askeri politika ve güvenlik yaklaşımı	
	Sosyal yaklaşım	Sosyal sembol olarak sınırın politik söylemdeki önemi	
	Sınır yönetimi ve işbirliği	Sınır bölgelerinin yönetimi ve bölgesel politika	
	Ekopolitik yaklaşım	Doğal ve politik sınırlar arasındaki ilişki	Sınır aşan sular problemleri ve çevresel sorunlar
1990	Ulus devletin tartışmaya açılması	Mobilite, akışkanlık ve melezlik kavramları	Ulus devlet ve sınırı sosyal ve ekonomik ilişkiler bağlamında yeniden tanımlanması
	Sınır ve kentsel mekan	Bölgelerin dinamik ve statik özellikleri üzerinden avantajları	Uluslararası ticaret alanında konumu ve sosyal, beşeri sermayeler üzerinden değerlendirme
2000	Kentler hiyerarşisi	Kentler küresel düzeyde işleyen bir fabrikanın parçası	Uluslararası ticaret kentlerin hiyerarşileri sınır bölgeleri de dahil olmak üzere dışsalılıklara bağlı
2010 sonrası	Sınır ötesi entegrasyon	Sınırı sembolik ve metaforik anlamları ile ele alan yaklaşımlar	Sınır ötesi işbirlikleri sosyal ekonomik ve mekânsal entegrasyon

Fiziksel olarak çeperde yer alan sınırlar, kalkınmanın çeşitliliği, sınır ötesi malların akışı, bilgi ve insan akışı, doğrudan yabancı yatırımların artması, kültürel küreselleşme ve dünya genelinde neoliberalizmin etkisinin artması gibi nedenlerden dolayı ilgi odağı haline

gelmiştir (Waterhout, 2010). Bu şartlarda sınırların bugünkü korumacı, denetleyici ve filtreleyici karakterleri her geçen gün biraz daha ulus ötesi hale dönüşen küresel bir dünyada sosyo-mekansal süreçlere paralel olarak değişmektedir. Bu değişim ile birlikte sınır, sosyo-politik ve sosyo-mekansal konulara ağırlık veren ve sadece somut olarak tanımlanması dışında, metaforik anlamları ile de tanımlanır hale gelmektedir (Anderson ve O'Dowd, 1999; Paasi, 2005)

2.1.1. Ulus devlet ve sınır

Sınırı üreten pratikler, hem ulus devletlerin çeperlerinde yer alan fiziki nitelikli sınırları, hem de “güvenli bir iç” ve “anarşik bir dış”ı yaratan kavramsal sınırları ortaya koymaktadırlar (Tuathail ve Dalby, 1998). Ulus devlet sınırlarının tanımlanmasındaki karmaşıklık, daha çok sınırlara atfedilen, bir toplumu biz ve ötekiler olarak diğerinden ayıran söylemlere dayanan ideolojik pratikler üzerinden tanımlanan kimlikle ilişkilidir. İdeolojik pratikler, ulusal mekanları, tarihleri, kültürleri ve ekonomik kaynakları belirli sınırlar içinde tanımlamaktadır (Sack, 1986:18; Anderson, 1998; Paasi, 1996). Dünya genelinde bazı alanlarda ulusal sınırların yumuşadığı ve sınır ötesine hareketliliği engelleyen dramatik rollerini kaybettikleri görülse de, her uluslararası sınırın ulus devlet oluşum tarihinde ve ulusal kimlik söylemlerinde önemli bir yeri bulunmaktadır.

Anderson (1996) “sınırın tek başına harita üzerindeki çizgilerden ibaret olmadığını, ulusların gelişim süreçlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu” vurgulamakta ve sınırları kurumlar ve süreçler olarak görmektedir. Kurumlar olarak politik kararlarla kurulmakta ve yasal süreçlerle yönetilmektedirler. Yani aslında sınırlar temel politik kurumlardır ve hiçbir toplumda onlar olmadan kurallara bağlı ekonomik, sosyal ve politik hayat oluşturulamaz tezi savunulmaktadır.

Ulus devlet yapılarında, sınır hem bir ilişki ve hem de bir ayırım yüzeyi olarak bir ortamdan diğerine geçişin koşullarını oluşturur. Bu koşullar asgari düzeyde olduğu anda sınır kapıları ortaya çıkmaktadır. Sınır kapılarında geçişin kontrolü iki tarafça sağlanır. Geçiş koşulları esnedikçe, sınır kapısının işlevini oluşturan parametreler de farklılaşmaktadır. Bu parametreler kimi zaman geçişin hızı iken, kimi zaman geçişin maddi hacmi olarak ortaya çıkacaktır. Ulus devletler için önceliği olan güvenlik, sosyal ve mekânsal yapı ve ekonomi sıralaması güvenliğin garantiye alınması ile ekonomik ilişkilerin öne çıktığı bir yapıya dönüşür (Paasi, 2011). Bu anlamda ulus devlet sınırlarının, bir yandan fiziki varlıkları

sürdürülürken, diğer yandan filtreleme dereceleri düşmekte ve geçirgenlikleri artmaktadır. Görünürde artan bu geçirgenlik aslında sınırın mevcut fonksiyonlarının daha da sertleşerek daha büyük bir yarıçapta farklı kısıtlayıcılıklar ile yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Mevcut ulus devlet sınırlarının bazılarının göreceli olarak kapalı ve katı bir biçimde muhafaza altına alınan (iki Kore arasındaki sınır), bazılarının ise çok açık (AB içinde Schengen sınır bölgeleri), diğer bazılarının ise tek taraftan veya iki taraftan da kontrollü (AB dış sınırları veya ABD-Meksika sınırı) olduğu görülmektedir. Bu durumda ulus devlet sınırlarının AB örneğinde olduğu gibi sabit bir anlamı yoktur ve politik dönüşümler bazı sınırları daha yumuşak, bazılarını ise daha katı hale dönüştürebilmektedir.

Küreselleşme ile sınırların göreceli olarak ortadan kalktığı düşüncesine karşın, ulus devletler ekonomik mekanın yönetimi ve sosyal düzeni sağlamadaki göreceli güçlerini sürdürmek yönündeki kararlılıklarını ortaya koymaktadırlar. Bu anlamda bölgesel yönetim ve politikalarını çeşitlendirme yoluna gitmektedirler. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, bir yandan ulus devlet sayısı dört katına çıkarken, diğer yandan ulusaltı birimler ve bunların yönetimi katlanarak büyümüştür (Lovering, 2007). Buna paralel olarak çeşitli boyutlardaki akımları kontrol edebilmek için AB, NAFTA, ASEAN gibi ulusüstü ölçekte uluslararası ekonomik ve stratejik ilişkilerin de ortaya çıktığı görülmektedir (Paasi 2009a). Tüm bunlar ulusçuluğa alternatif olarak tanımlanabilecek, normatif bölgeciliğe ve kozmopolitancılığa işaret etmektedir (Delanty ve He, 2008). Aslında tüm bunlar bölgeselcilikten uzaklaşmak değil, sınırların yeniden tanımlanması ve yeniden yapılanmasıdır. Bu oluşumlar çeşitli kurumsal pratikler biçiminde ortaya çıkmakta ve yeni ekonomik, kültürel ve politik güç ilişkilerini tanımlamaktadır.

2.1.2. Ulus devletin fiziksel sınırından sınır bölgesine dönüşüm

Sınır kavramı oldukça farklı ve karmaşık içerikler taşımaktadır. Sınırın çok yönlü, çok düzeyli ve disiplinlerarası işlenişi, sınırın kavramlaştırılmasında idari, jeopolitik, kültürel, ekonomik ve sosyal boyutları gündeme getirmiştir (Donnan ve Wilson, 1999; Newman, 2003; Paasi, 2005; Popescu, 2012; Scott, 2012; Van Houtum ve Boedeltje, 2011, Haselsberger, 2014). Sınırlar jeopolitik, sosyo-kültürel, ekonomik ve mekânsal yönleri, süreçleri ve güç ilişkilerini tanımlamakta, sınıflamakta ve kontrol etmektedir.

Sınırlar akışkan olduğundan mekânsal ve zamansal olarak biçim değiştirmektedir. Bu çerçevede yapılan çalışmalarda sınırın fiziksel ayırıcı olarak rolü incelenirken, değişken doğası da göz ardı edilmektedir. Bu nedenle Haselsberger (2014) sınırların sadece harita üzerinde “tanımlanan çizgiler” olarak değil, farklı anlamlar ve işlevler yüklenen karmaşık sosyal yapılar olarak tanımlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu anlamda ulus devletlerarasındaki sınır çizgisi etrafında oluşan ve sosyal, idari ve ekonomik yapıların yoğun olarak etkileşimde olduğu ilişkisel coğrafyalar, sınır bölgeleri olarak tanımlanmaktadır. Sınır bölgelerinin içerikleri, etkileşim türleri ve ilişkisel yapıları ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilmektedir.

Sınır bölgesi (*frontier*) kavramı, 14. yy da imparatorluklar veya devletlerarasındaki tarafsız bölgeyi tanımlamakta, genellikle çok az veya hiç bir yerleşimin olmadığı boş alanları temsil etmekteydi (Haselsberger ve Benneworth, 2010; Konrad ve Nicol, 2008). Yıllar içinde bu boş alanlar, nüfus barındıran ve imparatorluğu veya ülkeyi dışarıdan gelen saldırılara karşı koruyan bir yönetimin olduğu sınır bölgelerine (*marchlands*) dönüşmüştür. Bugünkü kullanımında (*border regions*) ise; bir ulus devletin dış sınırları boyunca uzanan alanı ifade etmekte (Newman, 2003), iki ülke sınır bölgesinin birleştiği bölge ise sınır ötesi bölgeyi (*cross-border region*) oluşturmaktadır. Bu çalışmada tanımlanan sınır bölgesi ise; fiziki olarak ulus devlet sınırları ile birbirinde ayrılan ancak sınırları bulanık olarak tarifienebilen ve dolayısıyla bölge-üstü ölçekte akımlar mekanına dönüşen alanları tanımlamaktadır.

Sınır bölgelerini sabit ve değişmez çizgiler olarak görmeyip, onları dinamik sosyal süreçler olarak anlamak, onların değişen doğaları üzerinden politika geliştirilmesine yardımcı olacaktır (Zartman, 2010). Sınır bölgeleri sosyo-politik bir içerik taşıdığından coğrafi sınırların esnetilmesi, sınırlar arası bir sosyo-ekonomik alanın oluşmasına sebep olmaktadır. Sınır bölgelerinin sosyo-politik ve sosyo-ekonomik içeriği, geçmişten ve bugünden yerel anılar ve yerel tepkiler taşımasında rol oynamaktadır. Örneğin, 1985 Schengen Anlaşması, AB’nin on iki ülkesi açısından gümrükleri dış sınırlara taşıyıp sınırı bölgelerinin önemini azaltmışsa da, o bölgede yaşayanlar açısından sınırı tamamen ortadan kaldıramamıştır. Benzer şekilde NAFTA’nın getirdiği ekonomik bütünleşme, Tex-Mex sınır bölgesini ortadan kaldıramamıştır. Ulusal veya bölgesel politikalar, yerel düzeydeki kültürleri, etnik yapıları ve kapasiteleri göz önünde bulundurarak yerele sınır konusunda hareket alanı yaratmalıdır. Esnekleşen ve değişen sınırlara uyumlu ve her bölgeye özel bir yaklaşım, politikaların daha sağlıklı işlemesine yardımcı olabilecektir.

Sınırlardaki geçirgenliğin düzeyinin insanlar tarafından iyi bilinmesi önemlidir. Aksi takdirde ulus devlet politikaları dışında bir işleyiş söz konusu olabilir. Devletler güvenlik ve açıklık politikaları arasındaki dengeyi sağlamaktadır. Belirsiz ve tartışmaya açık sınırlar devletlerarası anlaşmazlıkları ortaya çıkarabilirken; tamamen kapalı, geçirgen olmayan sınırlar da komşulukları bölen yapay çizgileri keskinleştiren hale dönüştürebilir. Sınır bölgelerinin egemenlik çizgisini oluşturan politik kısıtlamalar dışında nefes almaya ihtiyaçları vardır. Sınır bölgeleri nerede yer alırlarsa alsınlar, tüm karmaşıklıklarıyla birlikte ele alınmalı ve anlaşılmaya çalışılmalıdırlar (Zartman, 2010).

Sınır çizgisinden, fonksiyonel sınır bölgesine geçiş süreçlerinin analizine yönelik akademik çalışmalar 1990'lı yıllarda yazında yer almaya başlamıştır. Bu çalışmalarda çoğunlukla bölgesel ekonomik ilişkiler ve sınırın engelleyici etkileri modellenmeye çalışılmıştır (Ratti, 1993). Sınırın etkileşimlerin yoğunlaşmaya başladığı noktasında kapatılması ve kontrollü olarak geçişlere zorlanması sınır etkisi olarak tanımlanmaktadır (Rumley ve Minghi, 1991). Böylece sınır, temelde engelleyici ve teşvik edici etkiler ile şekillenen bir mekana dönüşmüştür. Sınırın engelleyici etkisinin analizine yönelik yapılan çalışmalarda (Ratti, 1993; Kotosz, 2005) sınırın geçişleri engelleyici etkilerini dikkate alan farklı sınıflandırmalar ortaya atılmıştır. Bu çalışmalarda sınırın engelleyici etkisi kimi zaman topoğrafya, deniz, göl, akarsu gibi doğal engeller olabilirken, kimi zaman da ülkelerin politika yapıcıları tarafından verilen kararlar, sınır güvenliği, ekonomik ilişkiler, sosyal durum gibi yapay eşikler olabilmektedir.

2.1.3. Sınır ötesi işbirlikleri

Ekonomik gelişme, rekabet, teknolojik gelişmeler ve yüksek mobilite, bölgelerin yeniden organizasyonunu gündeme getirirken, sınırlar daha geçirgen bir biçimde ekonomik ve politik etkileşimin sosyal mekanı olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 1990 sonrası soğuk savaşın ardından yeniden şekillenen devletler ve yeni devlet mekanlarının yeniden ölçeklendirilmesinin önemli bir parçası olan mekansal bölgeler, politik ve ekonomik anlamda öne çıkmış, sınırların yeniden şekillenmesi sınır ötesi bölgeler kavramını gündeme taşımıştır.

Son yirmi yılda sınır fonksiyonlarının küresel gelişmelere paralel olarak değişmesinden dolayı, sınır ötesi çalışmalar da önemli dönüşüm geçirmiştir. Sınır bölgesi kavramı, bir sınırın iki yakasındaki farklı ülkelerin bölgesel birimlerinden oluşan aktivite bölgeleri olarak

tarif edilebilir. Bu çerçevede sınır bölgeleri birer eylem alanı olmalarının yanında, eylem birimleri olarak da kabul edildiğinde, yerel ekonomik kalkınmanın önemli bir ayağı olarak değerlendirilmektedir.

Avrupa Komisyonu (1995)'na göre sınırdaki bir bölgenin ötesi; coğrafya, tarih, kültürel bağlar ve ekonomik ilişkiler potansiyeli olan, ancak ulus devletin egemenlik sınırları ile kesilen mekansal alanlardır. Bu çerçevede, ulus devletlerin sınırlarında oluşan ve çeşitli ilişkiler içinde bulunan alanlar, sınır ötesi veya sınır bölgeleri olarak tariflenmektedir. AB'nin devam eden genişleme ve entegrasyon süreci, sınır bölgeleri çalışmalarında Avrupa'yı önemli bir laboratuvar haline getirmiş, sınır-ötesi işbirliği, bölgesel ekonomiler ve altyapının geliştirilmesi konularını ön plana çıkarmıştır. AB kendi içindeki sınırları sınır ötesi ilişkilerle esnetirken, dış sınırlarını daha katı hale dönüştürmüştür (Paasi, 2010).

Sınır ötesi işbirliği; farklı devletlere ait bölgesel otoriteler arasında kurulan ortak politika ve eylemleri koordine etme ve hayata geçirmeye yarayan işbirlikleri olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede sınır ötesi işbirliğinin temel prensibi, sınırlarda yer alan “sınır bölgeleri”nde anlaşmaya dayalı ilişkiler oluşturmak yoluyla benzer sorunlara ortak çözümler bulmaktır (Erbay ve Yener, 1998: 21). Bu çerçevede bölgesel işbirliği, esas olarak ulusal sınırları ve devletlerin kısıtlayıcı ekonomik işbirliği alanının da ötesine geçme yolunda açık iradeyi temsil etmektedir (Guimerà ve Gonzales 2010:4).

Sınır ötesi işbirlikleri, ülkelerin ortak çıkarları çerçevesinde sınır alanlarında iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmeyi, istikrar, güven ve refahı artırarak sınır alanlarında uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir çok boyutlu bir gelişme sağlamayı hedeflemektedir. Sınır ötesi işbirliklerinde temel sıkıntılar dil, kültürel, yasal ve tarihsel bariyerler olarak sıralanmaktadır. Bu bariyerlerin aşamadığı ve sınır ötesi düzeyde ilişkilerini geliştirememiş bölgelerde, bu süreç farklı sonuçlanmakta ve duruma göre hiçbir gelişme gerçekleşmemesi olarak da ortaya çıkabilmektedir.

Bölgelerin, birbirleriyle ilişki kurarak, sınır ötesi işbirliklerine gitmelerinin temelinde, devlet sınırlarıyla ortaya çıkan izolasyonu aşma düşüncesi yatmaktadır. Ulus devlet sınırlarının ötesinde işbirliği geliştirme yöntemleri farklı form ve özelliklerde kurulmaktadır. Kardeş kentler, bölgesel ve yerel birlikler, ulusaltı işbirlikleri, uluslararası bölgesel işbirlikleri ve uluslararası sınır ötesi işbirlikleri formlarında kurulan bu işbirlikleri, mekânsal yakınlıkları

bulunan birbirine komşu bölgelerin işbirliği şeklinde olabileceği gibi, mekânsal yakınlığı bulunmamasına rağmen ortak stratejik amaçları, benzer ekonomik sorunları bulunan bölgeler arasında ağsal sınır ötesi işbirlikleri şeklinde de gerçekleşebilmektedir (Şahin ve Söylemez, 2014). Sınır ötesi işbirlikleri Amerika kıtasında 1930-1940 yılları arasında, Avrupa'da ise 1950'li yılların sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Asya ve Afrika'da ise son dönemlerde gündeme gelmektedir.

Bu bağlamda dünya genelinde 3 önemli bölgesel üst işbirliğinden bahsetmek mümkündür (Çizelge 2.2). AB görece güçlü bir ulusüstü yapı oluşturarak hükümetler arası koordinasyonu sağlama ve bütünleşmeyi hedeflemektedir. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), ABD'nin liderliğinde hükümetler arası koordinasyonu sağlayarak, serbest ticarete dayalı ekonomik entegrasyonu hedeflenmektedir (Perkman ve Sum 2002). Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) ise bitişik sınırdan ziyade ağ olarak organize olan bölgesel aktörlere sahip açık bölge olarak tanımlanmakta ve bölgesel işbirliğini ve kalkınmayı hedeflemektedir.

Çizelge 2.2. Temel bölgesel üst işbirlikleri ve özellikleri (Perkman ve Sum, 2002)

Bölgesel İşbirliği	Üst	Tipi	Amacı	Özelliği
AB		Güçlü ulusüstü otorite altında hükümetler arası koordinasyon	Ülkeler arası entegrasyon ve homojen ekonomik alan oluşturma	Dayanıklı ulusaşırı kamu yönetim kurumları
NAFTA		ABD liderliğinde hükümetler arası koordinasyon	Serbest ticarete dayalı ekonomik entegrasyon	Faktör maliyet farklılıklarını ve göreceli avantajları kıymetlendirme
APEC		Zayıf ağ olarak organize olmuş, ulusal bölgesel aktörlere sahip açık bölge	Bölgesel işbirliği ve kalkınmayı sağlamak, ticaret ve yatırımları kolaylaştırmak ve sınır ötesi rekabet yaratımı	Emeğin sınır ötesi bölünme ve alt bölgesel tamamlayıcılığı

Bölgesel üst işbirliği konusunda en önemli örneklerden biri olan Avrupa'da 1950'li yıllarla birlikte başlayan sınır ötesi işbirlikleri; coğrafya, politika bilimi, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, işletme gibi disiplinlerce araştırma konusu edilmiş, ancak bu çalışmaların çoğu, güçlü normatif ilkeler çerçevesinde, ulus devlet egemenliğinden kurtulmak üzere geliştirilmiştir (Cappellin, 2004: 209).

Avrupa'nın girdiği değişim sürecine paralel olarak, Orta ve Doğu Avrupa'daki siyasal ve ekonomik değişiklikler ve ortak pazarın gelişmesi, AB'de sınır bölgelerini hızlı bir şekilde ön plana çıkarmıştır (Guimerà ve Gonzales, 2010). AB'de sınır bölgelerinde kurulan sınır ötesi işbirlikleri "EUREGIO" veya "Euroregion" olarak adlandırılmakta ve yatayda ulusaltı komşu bölgeler arasındaki işbirliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. AB'de devam eden sınır ötesi işbirliklerinde varılmak istenen hedef ise, yönetim yaklaşımı ile sosyal ve ekonomik entegrasyonun sağlanmasıdır (Özerdem, 2011).

Avrupa'da kurulan ilk sınır ötesi işbirliği bölgesi (EUREGIO) 1958 yılında Hollanda-Almanya sınırında Enschede ve Gronau bölgelerinde olmuş, bu tarihten itibaren değişik formlarda Avrupa'nın farklı bölgelerinde bu işbirliklerine gidilmiştir. Bu iş birliktelikleri, çok farklı form ve ölçeklerde belediyeler veya bölgesel otoriteler arasında farklı formellik düzeylerinde devam etmektedir. 1980'li yıllar ile birlikte sınır kavramı köklü anlamsal ve işlevsel değişiklikler geçirmiştir. Sınır ötesi işbirliği konularında AB örneği, geçirilen süreçte ortaya çıkan kurumsal yapıları, yöntemleri ve aktörler arasındaki ilişkileri ile yol gösterici niteliktedir. 1988 yılında Avrupa Topluluğu'nun yapısal fonlarının yeniden ele alınması ve INTERREG'in hayata geçirilmesi bölgesel politika çerçevesinde bölgelerin sınır ötesi işbirliklerine katkıda bulunmuştur (Svensson, 2013).

Avrupa'da son 30 yılda makro bölgesel entegrasyon ile birlikte sınır ötesi işbirliklerin yaygınlık kazanması, Avrupa Konseyi'nin yasal çerçeveyi oluşturması ve Avrupa Komisyonu'nun ise mali kaynak sağlaması olmak üzere iki ayak üzerinde gelişmiştir. Sınır ötesi işbirliklerinden sınır ötesi bölge kavramına Avrupa Konseyinin sınırı homojen özellikler ve fonksiyonel bağımlılıklar üzerinden tanımlaması ile geçilmiştir (CoE, 1972: 29).

AB'de sınır ötesi işbirlikleri 1950'den başlayarak tarihsel olarak 4 dönemde ele alınmaktadır. Bunlar 1960-1980 arası EUREGIO ile başlayan Avrupa Komisyonu'nun önerileri şeklinde gelişen formlar, 1980-1990 arası Madrid Kongresi'nden sonra INTERREG I'e kadar ki kuluçka evresi olarak da tanımlanabilecek ve yasal desteklemeler ile gelişen dönem ve 1990-2006 arasında INTERREG II ve INTERREG III'ü kapsayan mali desteklerin artarak sürdüğü dönem ve AB'nin son genişleme dalgası ile birlikte bölgesel uyum ve sınır ötesi işbirliklere daha fazla önem verildiği INTERREG IV (2007-2013) ve INTERREG V (2014-2020) Programlarını kapsamaktadır. INTERREG mekanizmaları ile sadece üye devletler değil, Sovyet sonrası ülkeler, Türkiye ve Ermenistan gibi ülkelerin de

kapsandığı, geniş bir yelpazede sınır ötesi işbirlikleri desteklenmektedir. Sınır ötesi işbirlikleri bu süreçte AB'ye katılım öncesi ülkeler açısından yararlı ve zorunlu mekanizmalar olmuşlardır (Guimerà ve Gonzales, 2010; Ohtamış 2007).

Ulus devletlerarasında savaş dönemlerinde, genelde daha çok askeri bakış açısı altında ele alınarak geçilemez kılınan sınırların varlığı ve bu sınırlardaki kapalılık dolayısıyla, büyük ekonomik kayıplara katlanmak zorunda kalan sınır bölgeleri, Avrupa bütünleşmesinin esaslı kazananları olarak nitelenebilir. Bu çerçevede AB'de devlet sınırlarının bütünleşme süreci ekonomik, politik, kültürel ve psikolojik yönlerden desteklenmiş ve sınır bölgelerine yönelik yeni politikalar geliştirilmiştir.

Sınır ötesi işbirliği farklı devletlere ait bölgesel otoriteler arasında kurulan ortak politika ve eylemleri koordine etme ve hayata geçirmeye yarayan işbirlikleri olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede sınır ötesi işbirliğinin temel prensibi, sınırlarda yer alan “sınır bölgeleri”nde anlaşmaya dayalı ilişkiler oluşturmak yoluyla benzer sorunlara ortak çözümler bulmaktır (Erbay ve Yener, 1998:21). Bu bağlamda bölgesel işbirliği esas olarak ulusal sınırları ve devletlerin kısıtlayıcı ekonomik işbirliği alanının da ötesine geçme yolunda açık iradeyi temsil etmektedir (Guimerà ve Gonzales, 2010:4). Sınır ötesi işbirlikleri ülkelerin ortak çıkarları çerçevesinde sınır alanlarında komşuluk ilişkileri çerçevesinde geliştirmeyi, güven ve refahı artırırken, sınır alanlarında çok boyutlu bir gelişme sağlamayı hedeflemektedir.

Sınır bölgelerinde anlaşmaya dayalı ilişkiler oluşturmak yoluyla benzer sorunlara ortak çözümler bulmak söz konusu işbirliklerin temel hedefidir. Bu çerçevede ülkelerin karşılıklı çıkarları çerçevesinde iyi komşuluk ilişkilerini ilerletmek; istikrar, güven ve refahı büyütme ve bu ülkelerin uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir kalkınmalarını sağlamaktır. Bölgelerin, birbirleriyle ilişki kurarak, sınır ötesi işbirliklerine gitmelerinin temelinde, devlet sınırlarıyla ortaya çıkan izolasyonu aşma düşüncesi yatmaktadır. Ulus devlet sınırlarının ötesinde işbirliği geliştirme yöntemleri farklı form ve özelliklerde kurulmaktadır. Kardeş kentler, bölgesel ve yerel birlikler, devlet altı işbirlikleri, devletlerarası bölgesel işbirlikleri ve devletlerarası sınır ötesi işbirlikleri formlarında kurulan bu iş birlikleri bazen bitişik sınırların dışında da kurulmaktadır.

Bu çerçevede sınır bölgelerinde sürdürülebilir yerel ekonomik ve sosyal kalkınmayı geliştirmek önemli bir konu haline gelmektedir. Haughton ve Allmendinger (2008:143)'e göre

yerel kalkınmanın çağdaş yönetiminde üç faktör öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, biçimsel yasal düzenlemeler ile durağan strateji ve planlar içinde çalışma ihtiyacıdır. Bu tip resmi ve sert düzenlemeler ağ yapıları, politika sektörleri ve ölçeklendirilmiş analitik anlayışlar ile kolayca eşleşmezler. İkinci olarak, parçalı yönetim ve finansman yapılarının yükselişidir. Böyle ortamlarda ise kurumsal olarak hayatta kalma, rekabetçi ekonomik ortamda başarılı olabilecek birlikler kurarak fonlardan yararlanmak ve iyi yönetim yapıları oluşturmak gereklidir. Üçüncü olarak ise başarılı mekânlar gerçekleştirmek için kamusal servisler ve donatıları da içeren altyapı sağlamış olmak gerekmektedir. Bu ise bölgesel gelişmede özellikle çeşitli ağlar, ittifaklar ve ortaklıklar oluşturmak yoluyla Anglo-Avrupası ve yeni bölgecilik felsefesini yansıtır. Başka bir deyişle yumuşak (*soft*) çıktısı olan katı (*hard*) bir gelişmedir.

Sınır çalışmalarını sosyal, ekonomik, politik ve antropolojik hususlar da etkilemiştir. Modern sınır çalışmaları ulus devletlerin ortaya çıkması ile başlayan çalışmalar ABD Meksika sınırı deneyimleri ile kavramsallaştırmaya konu olurken, Avrupa Birliği deneyimi sınırın çok boyutlu olarak yeniden analizini yapan çalışmalara konu olmuştur.

1990'lı yıllardan itibaren Avrupa Birliğinin entegrasyon çabaları kapsamında sınır ötesi yönetişimin farklı formları Avrupa Birliğinde gözlemlenmektedir (AEBR 2011). Sınır ötesi yönetişim çalışmaları (Pikner, 2008) tarafından yeni bir koordinasyon formu olarak kurumsal “yönetişimin kapasitesi” ile ilgili araştırmalara konu olmuştur. Sınır ötesi yönetişimin fonksiyonel ve mekansal entegrasyon sorunsalını ele alan coğrafya tabanlı yaklaşımlar (Decoville, Oliwer ve Sohn, 2010) ile devlet sınırlarının ağların formlarını ve ağdaki aktörlere etkilerini araştıran çalışmalar da yapılmıştır. Perkman ve Sum (2002)’ye göre AB’de kamu otoritelerinin bir şekilde dışında kaldıkları herhangi bir işbirliği yoktur. AB’de bu süreç INTERREG programı ile sınır ötesi işbirlikleri tek market ve sosyo-mekansal entegrasyonu destekleyici bir biçimde desteklenmektedir.

Son on yılda akademik çevrelerde artan sınır konusundaki çalışmalar; özellikle sınır ötesi bölgeler, sınır ötesi işbirliği ve yönetim boyutları ile birlikte özellikle Avrupa Birliği’ndeki derinleşme ve genişleme çabalarına paralel olarak ampirik çalışmalarda (Van Houtum, 2001) da yoğun biçimde ele alınmaktadır. Bununla birlikte 21. yy ile birlikte sınırların karakterlerinde farklı düzeylerde gözlemlenen sınır sınırlamasına devam etmektedir. AB dış sınırlarına ilişkin daha sıkı güvenlik temelli politikalar geliştirirken, içerideki sınırlara ilişkin güvenlik politikaları azalmakta ve yönetim politikalarına kayılmaktadır.

Avrupa'da 1950'li yıllarla birlikte başlayan sınır ötesi işbirlikleri coğrafya, politika bilimi, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, işletme gibi disiplinlerce araştırma konusu edilmiş, ancak bu çalışmaların çoğunda güçlü normatif ilkeler çerçevesinde ulus devlet egemenliğinden kurtulmak üzere geliştirilmiştir (Cappellin, 2004: 209). Sonuç olarak bu çalışmalar gerçek olayların deneysel sonuçlarından ziyade normatif kabullere dayanan bir yaklaşım geliştirmiştir.

Avrupa'nın girdiği değişim sürecine paralel Orta ve Doğu Avrupa'daki siyasal ve ekonomik değişiklikler ve Ortak Pazarı'nın gelişmesi, Avrupa birliğinde sınır bölgelerini hızlı bir şekilde ön plana çıkarmıştır (Guimerà ve Gonzales, 2010). AB'de sınır bölgelerinde kurulan sınır ötesi işbirlikleri "EUREGIO" veya "euroregion" olarak adlandırılmakta ve yatayda ulus altı komşu bölgeler arasındaki işbirliğini geliştirmeyi hedeflemektedir.

Avrupa'da kurulan ilk sınır ötesi işbirliği bölgesi (EUREGIO) 1958 yılında Hollanda Almanya sınırında Enschede ve Gronau bölgelerinde olmuş bu tarihten itibaren değişik formlarda Avrupa'nın farklı bölgelerinde de bu işbirliklerine gidilmiştir. Çok farklı form ve ölçeklerde belediyeler arası, bölgesel otoriteler arasında farklı formallik düzeylerinde devam etmektedir. 1980'li yıllar ile birlikte sınır kavramı köklü anlamsal ve işlevsel değişiklikler geçirmiştir. Sınır ötesi işbirliği konularında Avrupa Birliği geçirilen süreçte ortaya çıkan kurumsal yapıları, yöntemleri ve aktörler arasındaki ilişkileri ile yol gösterici niteliktedir. 1988 yılında Avrupa Topluluğu'nun yapısal fonlarının yeniden ele alınması ve bölgelerarası işbirliği programı INTERREG'in hayata geçirilmesi, bölgesel politika çerçevesinde bölgelerin sınır ötesi işbirliklerine katkıda bulunmuştur.

Ulusal devletlerarasında savaş dönemlerinde, genelde daha çok askeri bakış açısı altında ele alınarak geçilemez kılınan sınırların varlığı ve bu sınırlardaki kapalılık dolayısıyla, büyük ekonomik kayıplara katlanmak zorunda kalan sınır bölgeleri, Avrupa bütünleşmesinin esaslı kazananları olarak nitelenebilir. Bu çerçevede Avrupa Birliği'nde devlet sınırlarının bütünleşme süreci ekonomik, politik, kültürel ve psikolojik yönlerden desteklenmiş ve sınır bölgelerine yönelik yeni politikalar geliştirilmiştir.

150'den fazla sınır ötesi işbirliğinin kurularak devam ettiği Avrupa Birliğinde sınır ötesi işbirlikleri 1950'den başlayarak tarihsel olarak 3 dönemde ele alınmaktadır. Bunlar 1960-1980 arası EUREGIO ile başlayan Avrupa Komisyonun önerileri şeklinde gelişen formlar, 1980-1990 arası Madrid Kongresinden sonra INTERREG I'e kadarki kuluçka evresi olarak da

tanımlanabilecek ve yasal desteklemeler ile gelişen dönem ve 1990-2006 arasında INTERREG II ve INTERREG III'ü kapsayan mali desteklerin artarak sürdüğü dönemi kapsamaktadır. INTERREG mekanizmaları ile sadece üye devletler değil Sovyet sonrası ülkeler, Türkiye ve Ermenistan gibi ülkelerin kapsandığı geniş bir yelpazede sınır ötesi işbirlikleri desteklenmektedir. Sınır ötesi işbirlikleri bu süreçte AB'ye katılım öncesi ülkeler açısından yararlı ve zorunlu mekanizmalar olmuşlardır (Guimerà ve Gonzales, 2010). 1990'lı yıllardan itibaren değişen ekonomik ve siyasi ortam, AB'de sınır bölgelerini ön plana çıkarmıştır. "Sınır ötesi bölgeler" kavramı II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa'da devlet sınırlarını, yerel ve bölgesel düzey yoluyla aşarak, sınırlardaki halkın yaşam ilişkilerini iyileştirme amacının ve bu yöndeki çabaların ürünü olarak AB'nin iç sınırlarında ortaya çıkmıştır.

Son 30 yılda makro bölgesel bütünleşme ile birlikte sınır ötesi işbirliklerin yaygınlık kazanması Avrupa'da iki ayak üzerinde gelişen sınır ötesi işbirlikleri (Avrupa Konseyi ile yasal çerçevenin oluşması, Avrupa Komisyonu ile mali kaynak sağlaması) konularında öne çıkan bir yapıdır. Sınır ötesi işbirliklerinden sınır ötesi bölge kavramına Avrupa Konseyi'nin sınırı homojen özellikler ve fonksiyonel bağımlılıklar üzerinden tanımlaması ile geçilmiştir (CoE, 1972: 29).

Bölgesel işbirliği için Avrupa grubunun (*European Grouping for Territorial Cooperation*) 2006 yılında oluşturulması, AB'nin yeni bölgesel politikaları ve bölgesel planlama konularındaki makro düzeyde kapsayıcı yeni bir boyutunu işaret etmektedir. 2011 yılında kurulan ve 14 ülkeyi ve 100 milyon nüfusu kapsayan Tuna Makro Bölgesi ve Baltık Denizi Bölgeleri makro bölge işbirliklerine örnek olarak verilebilir.

2.1.4. Sınır bölgesindeki yerleşimler ve mekansal ilişkileri

Bölge olarak sınırın mekansal ilişkilerini, sosyo-kültürel temelde ele alarak sınırın geçirgenliğine yönelik azaltan ve artıran etkileri ortaya koyan Hagett Modeli, ilişki düzeyini ortak tarih, dil ve kültür üzerinden değerlendirmiştir. Diğer yandan sınır mekânı, yerel ve ulusal akımlardan etkilendiği gibi ulusüstü akımlardan da farklı amaçlar doğrultusunda doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenebilmektedir. Szekely (2013), Renard-Picouet (1993)'den; sınır mekanını sınır çizgisi, gelişmişlik düzeyleri, sınır ötesi ilişkiler, nüfus gibi parametreler ile değerlendirerek, bir sınır sınıflandırması geliştirmektedir. Bu sınıflandırmalar; kesen sınır, filtreleyen sınır, asimetrik sınır, dinamik sınır ve başkalaşım geçiren sınır mekânı olarak tanımlanmıştır.

Söz konusu kavramsal çerçeve, sınır kavramını bölgesel düzeyde ve ağ yapılarından bağımsız olarak sosyo-kültürel ve ekonomik etkiler ile şekillenen sınır çizgisi halinden sınır bölgesi haline kadar farklılaşan mekânsal bir aralıkta ele almıştır. Bu teorik çerçeveye yerleşimlerin fonksiyonel ve morfolojik etkileşim boyutlarının (Szekely, 2013) eklenmesi ile sınır bölgelerinde kentsel yerleşmeler ve fonksiyonel etki alanları temel alınarak yeni bir tanımlama getirilmiştir. Söz konusu tanımlama ile ulus devlet sınırının her iki tarafında var olan ve çeşitli entegrasyon düzeyleri ile birbirleri ile ilişki içerisinde olan sınır kenti kent tipolojileri belirlenmiştir. Ulus-devletle merkez-çeper ilişkisinin baskın karaktere sahip olduğu sınır bölgelerinde bulunan yerleşmeler, sınırın engelleyici etkisine rağmen farklı mekânsal tipolojiler ve ilişkiler oluşturmaktadır. Tanımlanan fonksiyonel ve morfolojik yerleşme tipolojilerine ağsal ilişki boyutunun katılması ise, söz konusu alanlarda kurgulanacak yönetim modeline katkı sağlaması açısından önemlidir. Bununla birlikte sınır ötesi sosyal, ekonomik, idari ve mekansal ilişkiler boyutunun diğer bir ifadeyle geçirgenlik düzeylerinin somut verilerle ölçülmesi sınır hattı boyunca sınırın her iki tarafına yönelik yerleşmelerin ilişki potansiyellerinin ortaya konmasına yardımcı olacaktır.

2.2. Geçirgenlik Kavramı

Sınırı analiz ederken çok boyutlu ve bütüncül bir çerçevenin oluşturulması önem kazanmaktadır. Sınır ötesi ilişki analizlerinde temel belirleyici fonksiyon olan “geçirgenlik”, sınırın mekândaki niteliğine göre farklılaşmakta ve farklı ölçeklerde analizleri gerektirmektedir. Ulus devlet sınırında tanımlı bir sınır bölgesinin geçirgenliğini analiz etmek için, öncelikle o alanın neyi geçirdiği, nasıl geçirdiği veya neleri filtrelediğini ölçmek ve bunun için de somut değişkenleri tanımlamak gerekmektedir. Sınırı salt fiziksel bir yaklaşım üzerinden değil, jeopolitik, sosyo-mekansal, sosyo-kültürel, ekonomik, güvenlik gibi ulus devletler sınırlarına ilişkin oluşmuş olan çerçevedeki düzlemlerini olabildiğince kapsayan ve bu çerçevede ekonomik, sosyal, yönetsel ve mekansal boyutları dikkate alan bir analiz biçimi, sınır bölgesinin bir üst kavrama dönüşmesine katkı sağlayacaktır.

Geçirgenlik (*permeability*) kelimesinin kökeni Fransızca ve Latince sözlüklerde 1580’li yıllara kadar gitmekte ve temelde, içinden geçilen, arasından geçilen gibi anlamlar ihtiva etmektedir. Uygulamalı bilimlerde başta olmak üzere, sosyal bilimlerde de kullanılan kavram, sınır ile ilgili çalışmalarda, farklı modlar arası geçişi ifade edecek şekilde kullanılmıştır (Nathalie, 2006). Uygulamalı bilimlerde (fizik, akışkanlar mekaniği, uzay bilimleri vb.) özel tanımları yapılmış

olan ve ölçülebilen bir kavram olan geçirgenlik, benzetim yoluyla sosyal bilimlere transfer olmuş, ancak ölçmeye yönelik bütüncül bir çerçeve geliştirilememiştir. Çok disiplinli çalışmalara konu olan sınır literatüründeki “geçirgenlik” kavramı ulus devletlerin ortaya çıkması ile birlikte tarihsel olarak da değişim geçirmiştir. Bu değişim, sınırın değişen anlamı ile birlikte güvenlik temelli geçirgenliğin (Anderson ve O’Dowd 1999: 597) yanı sıra, çok boyutlu ilişkileri de kapsayacak şekilde, sosyal ve ekonomik geçirgenlik ve mekansal (coğrafya tabanlı) geçirgenlik şeklinde gruplandırılabilir (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3. Sınır geçirgenlik tipleri ve özellikleri (Nathalie, 2006; Schofield, 1994; Starr ve Thomas, 2001)

	Güvenlik Çerçevesinde Geçirgenlik	Sosyal ve Ekonomik Geçirgenlik	Mekansal (Coğrafya tabanlı) Geçirgenlik
Veri seti	Sınır güvenlik birimleri Resmi sınır geçiş noktası sayısı Sınır kontrol noktaları	İşgücü geçişleri Yatırım Ticaret	Uydu görüntüsü Dijital topografya haritası Coğrafi yapı (hidrografi, göl, nehir vb.) Çevresel faktörler
Göstergeler	Sınırı geçerken sınır güvenlikleri tarafından durdurulma olasılığı Kontrol nokta sayısı Kaçak/yaya geçiş oranları	İşgücü göç istatistikleri Yabancı yatırımcı miktarı İhracat ve ithalat hacimleri	Sınır boyunca kilometreye düşen fiziki engeller Yaya geçiş noktaları Arazi kullanımı
Temel yaklaşım	Yürüme, saklanma ve güvenli şekilde sınırı kaçak geçme üzerinden yapılan bir tanım	Belirlenen sosyo-ekonomik ölçütler neticesinde seçici bir geçirgenlik üretilmekte	Geçirgenliği daha çok göçmenlerin kaçak geçişleri üzerinden tanımlayarak sınır boyunca bu geçişlere uygunluğunu MCDA ile ölçen yaklaşım
Alan tanımı	Sınır geçiş noktaları ile sınır boyu, ülke sınırı	Ulusüstü sınırlarda sınır bölgeleri tanımlanmakta ancak sınır “karar verilen” akımların geçmesine izin verilen bir yapı	1*1 km / sınır çizgisi, 1-5 - 50 km / yakın çevre ve bölge
Kuramın Coğrafyası	Özellikle ulus devlet sınırları	Daha çok AB temelli uygulamalar, ABD-Meksika sınırı, Asya’daki bazı örnekler	Sınırın güvenlik için temel belirleyici olduğu coğrafyalar, kimi zaman ulusüstü sınırlar ile ulus devlet sınırları

Güvenlik temelli geçirgenlik, sınır çizgisinin diğer tarafından kendi belirlediği ölçütlere uygun olanları geçiren, kimi zaman hiç geçirmeyen bir politik sınır yönetim biçimidir. Fiziksel engeller ve kontrol noktaları temel araçlar olarak kurgulanmıştır. Merkezi hükümetin sınırı daha çok politik ve askeri açıdan görerek sosyal ve ekonomik boyutlarını göz ardı etmesi ile vücut bulur (Anderson ve O’Dowd 1999: 597). Bu göz ardı edilme durumu, sınırı ekonomik ve sosyal olarak daha da çeperde konumlandırır. Sosyal ve

ekonomik geçirgenlik, sınır bölgelerinde oluşan formel ve enformel ilişki türlerini dikkate alan ekonomik ilişki ve akımları ön planda tutan bir geçirgenlik tipidir. Coğrafi tabanlı mekansal geçirgenlik ise, diğeri iki yaklaşıma göre analitik öğeler içermektedir. Sayısal haritalar ve ölçülebilir fiziki ve coğrafi veriler ile mekanın “geçilebilirliğini” ölçmektedir. Bu üç yaklaşım kendi içlerinde tutarlı ve sınırdaki geçirgenliği ortaya koyan önemli çalışmalar olmakla beraber, hepsinin bir arada değeriendirildiğı bütüncül bir sınır geçirgenliği modeli ortaya koyamamaktadır.

Geçirgenliği ölçmeye yönelik yapılan teorik ve pratik çalışmalarda geçirgenlik, tanımlanan bağlamlar çerçevesinde ve çoğunlukla fiziki sınır bağlamında ele alınan bir kavram olarak değeriendirilmiştir. Bu anlamda geçirgenliğin kullanımı devlet sınırları, egemenlik ve güvenlik üçgeninde ve sınır bölgelerine ilişkin çeşitli güvenlik temelli analizlerde kullanılmıştır. Güvenlik temelli yapılan geçirgenlik analizleri fiziki ve bariyer etkisi yaratan ulus devlet sınırlarındaki kaçak geçişler, denetim altında olmayan geçişler ve bunların mekansal analizi şeklinde oluşmuştur (Nathalie, 2006). Diğeri yandan mekânsal ve sosyal geçirgenliği ortaya koyan antropolojik çalışmalar da mevcuttur. Sınır geçirgenliği Starr ve Thomas (2002) tarafından jeopolitik düzeyde etkileşim kolaylığı olarak tanımlanırken, Stephenne ve Pesaresi (2006) ise, sınırın yasal, coğrafi, tarihi ve sosyal kimlikleri üzerindeki insanlar, mal, sermaye, fikir vb. tarafından oluşturulan baskının ürünü olarak tanımlanmıştır. Yapılan bu tanımların yanında sınır geçirgenliğinin; açıklık, akımların geçişi, sınır işbirlikleri gibi kavramlarla birlikte sınırın bariyer özelliğine karşı bir ifade olarak kullanıldığı da görülmektedir.

Bu çalışmanın temel hedefi olan sınır bölgelerindeki etkileşim ve yönetişimin ortaya konulmasında, öncelikle ulus devletlerarası geçirgenliğin ölçülmesine yönelik bütüncül (sistematik, kapsayıcı ve bütünlēik) bir yaklaşım geliştirmek önem taşımaktadır. Bu gerekliliğin temel dayanakları, literatürde sınırların köprü, bariyer, eylem mekânı olarak çeşitli kuramsal sınıflandırmalara konu olmuş olması ve bu özelliklerin mekânda karşılık bulmasıdır. Diğeri yandan güvenlik politikalarının meşrulaştırılması çerçevesinde sınırlar kimlik, fonksiyon, rasyonallite ve yakınsama (Walters, 2002) gibi anahtar kavramlarla açıklanabilmekte iken, tamamen ekonomik değerişkenler ile de açıklanabilmektedir. Bu durumun bile, sınır geçirgenliği kavramının çok boyutlu olarak tanımlanması gereğine temel olabileceğı değeriendirilmektedir.

Küresel düzeyde ele alındığında sınır geçirgenliği, AB örneği gibi tamamen açık sınırlar ile Kuzey Kore gibi kapalı sınırlar arasında bir ölçekte farklı kimliklere sahip olarak değişebilmektedir. Diğer yandan akademik çalışmalarda (Zartman, 2010; Popescu, 2006) daha çok sözel ve subjektif olarak (az-çok, beyaz-gri-siyah) tanımlanan geçirgenliğin özellikli alan ya da bölgeler için daha dar kapsamda ele alındığı gözlemlenmiştir. Bu durum, geçirgenliğin daha genellenebilir ve coğrafi kapsamı geniş bir yaklaşımda ele alınarak tanımlanması gerektiğini göstermektedir. Literatürde tek tek ve daha ziyade fiziksel boyutları ile ele alınmış olan geçirgenliğin, ülke düzeyinde erişilebilen veri setleri ile bileşik endeks üretme yöntemi ile yapılması, sınır geçirgenliği konusuna farklı bir yaklaşım getirebilecektir.

Bu çalışma kuramsal çalışmalar, AB düzeyinde yapılan proje çalışmaları, uzman görüşleri, uygulama örnekleri ve çok değişkenli sınır geçirgenlik endeks çalışmaları çerçevesinde geliştirilmiştir. Çalışma, sınırdaki geçirgenliği; insan, mal, para, bilgi akımları, sosyal ilişki durumları, merkezi hükümetlerce belirlenen kısıtlılık ve teşvikler gibi hareketlilikleri, ülkeler arasında çizilmiş ve birer bariyer, köprü veya eylem alanı olarak görülen sınırlarda karşılıklı olarak diğer tarafa geçişlerin kolaylık-zorluk düzeyi, akım hacmi ve sınır geçişlerinin olumlu-olumsuz etkilerinin toplamına tekabül eden ve olasılık içeren bir ifade olarak tanımlamaktadır.

Sınırdaki geçişkenlik veya sınırın geçirgenliği; hacmi, yoğunluğu, hızı ve miktarı olan karşılıklı bir akımdan daha fazlasını ifade etmektedir. Çünkü akımın ölçülmesi daha niceliksel ve geçirgenliğin ölçülmesinde bir alt basamaktır. Sınırdaki geçirgenlik ise; üst politik çerçeve ve zaman içerisinde tanımı değişebilen kısıtlayıcılar ve kolaylaştırıcılar neticesinde oluşan durumu ifade eden bir kavramdır. Burada kısıtlayıcılar; sosyo-kültürel farklılıklar, mekansal bariyerler, politik bariyerler olabilirken, kolaylaştırıcılar ise; yönetimlerce desteklenen politikalar, sağlanan teşvikler, altyapı kalitesi, kurumsallaşma, vb. olabilmektedir.

Fiziksel sınır çerçevesinde geçirgenlik, sınırın geçene karşı oluşturduğu dirençle de doğrudan ilişkili ve ters orantılı bir kavramdır. Bir aktivite mekânı olarak sınır bölgeleri, fiziksel olarak tanımlanmış sınır hatları ve hudut kapıları etrafında, sınırın geçirgenliği ile paralel olarak birer yönetim mekanlarına dönüşebilme potansiyelini taşımaktadır. Bu dönüşüm içinde barındırdığı karmaşıklığa paralel olarak geçirgenliğin de farklı boyutlarının ortaya koyulması ile tanımlanacaktır.

2.2.1. Geçirgenliğin boyutları

Bu çalışmada dört çeşit geçirgenlik boyutu belirlenmiştir. Bunlar, ekonomik, sosyal, idari ve mekansal geçirgenliklerdir.

Ekonomik geçirgenlik

Ekonomik geçirgenlik temelde yerli ve yabancı sermaye arasındaki bağı sağlayan bir faktör olarak tanımlanmaktadır (Castel-Branco, 2014). Sınır geçirgenliği ile ilişkisi ise; sınırın bu bağları olumlu veya olumsuz yönden etkilemesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ulus devlet sınırlarında ekonomik geçirgenliğin belirleyicileri olarak, ekonomik akımların karşılıklı olarak diğer tarafa geçiş hacimleri, yerli ve yabancı sermayenin yer seçimi, pazarlara yakınlık gibi göstergeler referans alınmıştır.

Sınır üzerinden gerçekleştirilen ticaret iki ülke arasındaki ekonomik geçirgenliğin bir boyutunu yansıtmaktadır. Bu çerçevede ekonomik geçirgenliğin olduğunu ileri sürebilmek adına ülkelerarası yatırım hacimleri (karşılıklı doğrudan yabancı yatırımları), sınırda ekonomik hareketliliği sağlayan hudut kapılarındaki kolaylık ve hızlilik, karşılıklılık içeren ülkeler arasındaki mal alım satımlarının dengesi ve hudut kapılarında gümrük işlemlerine izin veren kapı tipi uygulaması, geçirgenliğin ekonomik boyutlarını yansıtmaktadır.

Sosyal geçirgenlik

Sınırdaki geçirgenliğin sosyal boyutu sınır bölgesi ve çevresindeki toplumların kimlikleri ve ilişkileri çerçevesinde ele alınan bir kavramdır. Sınırdaki sosyal geçirgenliğin boyutları coğrafi ve ekonomik bağlamla yoğun ilişkili ancak bağımsız bir karakteri de içermektedir. Bu çerçevede sınır bölgesindeki dinsel ve mezhepsel farklılık ve benzerlikler ile farklı ülke sınırları içerisinde kalınmış olsa da milliyet ve tarihsel köken benzerlikleri, sosyal geçirgenliğin boyutlarını oluşturmaktadır.

Diğer yandan sosyal geçirgenliği ölçmeye yönelik yapılacak çalışmalarda daha detaylı olarak yerel bilgiye (tarihsel ve kültürel köken birliktelikleri, akraba ilişkileri, sınırın diğer tarafından göç edilip edilmediği, diğer taraftaki tarihsel isimlerin korunup korunmadığı vb.) ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca yerleşmelerde yaşayan nüfus yoğunlukları ve sınıra olan yakınlıkları da sosyal geçirgenliğin olumlu anlamda birer göstergesi olarak ele alınmaktadır.

İdari geçirgenlik

Ülkeler arası ilişkileri merkezi düzeyde yönlendiren ve geçirgenliğin bir diğer boyutu da idari geçirgenliktir. Bu çerçevede merkezi hükümetlerce belirlenen ve karşı tarafa geçiş kolaylığının en açık göstergesi sayılan vize düzenlemeleri ile birlikte sınırda gerçekleştirilen kaçak geçiş teşebbüsleri, sınırda yakalanan kaçakçılık olayları sayıları, gümrük kapılarının nitelikleri sınırın güvenlikçi yaklaşımlarının temsil edilmesi ve çoğunlukla politik yakınlıkla gerçekleştirilen kardeş kent sayıları ve tipleri ulusal ve daha çok yerel düzeyde ülkeler arasındaki ilişkileri temsil açısından değerlendirilmesi gerekli değişkenlerdir.

Mekânsal geçirgenlik

Diğer üç geçirgenlik tipinden bağımsız yanları olan mekânsal geçirgenliğin temel göstergeleri çoğunlukla doğal eşikler olarak tanımlanmaktadır. Kimi zaman yüksek eğimli bir alan, kimi zaman da fiziki olarak geçişi zorlaştıran doğal engeller (dere, göl vb.), ve güvenlik kaygıları ile oluşturulan ve geçişi zorlaştıran yapay eşikler mekânsal geçirgenliği belirlemektedir. Diğer yandan mekânsal, ekonomik ve politik bağlam çerçevesinde inşa edilen ulaşım altyapısının her iki taraflı olarak kalitesi, yerleşimler arası ortalama uzaklık gibi değişkenler de mekânsal geçirgenliğin göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Tüm bu geçirgenlik tipleri farklı veri setleri ile ele alındığında amaca yönelik olarak farklı geçirgenliklerin ölçülmesine olanak sağlamaktadır. Bu çalışma sınırı farklı boyutları ile ele alarak bütüncül bir geçirgenlik endeksi üretmeyi hedeflemektedir. Bu sebeple bu çalışmada OECD ve Dünya Bankası gibi kurumlarca kullanılan ve karmaşık gösterge setlerini barındıran kavramlara yönelik geliştirilen bileşik endeks oluşturma yöntemi temel alınarak, sınırın kendine has özellikleri de katılarak geliştirilen bir yaklaşım önerilmektedir.

2.2.2. Ulus devlet sınırlarında ‘geçirgenlik’

Ulus devletlerin 1945-1965 yılları arasındaki sayıları 66’dan 125’e çıkmış, iki katına çıkan bu sayı, beraberinde yeni sınır anlayışları da getirmiştir. Küreselleşme ile birlikte sınırların ortadan kalktığı veya zayıfladığı (Ohmae, 2008) tezlerinin aksine, Andreas (2003: 80), sınır güvenliği için ayrılan bütçelerin artması, kaçak geçişleri engelleyecek yeni düzenlemeler, gelişmiş sınır gözetimi, teknoloji kullanımı, sıkı vize denetimleri gibi hususları göz önüne

olarak küreselleşmenin sınırsızlığı değil, yeni bir sınırlama/yeniden sınırlama (*re-bordering*) getirdiği fikrini öne sürmektedir. ABD Meksika sınırına örülen duvar ve benzer şekilde Türkiye'nin güney sınırına örülen duvar bunun yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Bu durum sınırın ulus devletler için anlamının tartışılmasını gündeme getirirken, literatürdeki kimi yazarlar “devlet gücünün küreselleşme ile birlikte azaldığını” Cohen (1996), “modern dönemde yeniden yapılandığını” (Kingfisher, 2002) ve “ulus devletin küreselleşmenin genişleme projesi için bir gereklilik olduğu ve sınırın da ulus devletin en önemli parçası olduğunu” (Sassen, 2001) iddia etmektedir.

1945'ten bu yana sınırlarda sınır ötesi yatırım, ticaret, göç gibi konularda ölçümler yapılarak, tüm ulus devlet sınırları içerisinde sınır kapasitesinin belirlenmesi sağlanmıştır (Popescu, 2008). Ancak devletlerarası ortak hedefleri koordinasyon ihtiyacı, büyük ölçekli projeler, çevresel ortaklıklar, ekonomik ihtiyaçlar, sınırların geçirgenliğini belirlemeye ilişkin temel gerekçeler olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumda, sınır geçirgenliği devletlerarası değişim akımlarını düzenleyici mekanizmalar olarak tanımlanmaktadır.

Sınırın analitik olarak ölçülmesi çalışmaları kapsamında Starr ve Benjamin (1976) tarafından coğrafi yakınlık bağlamında gerçekleştirilen ampirik çalışma önemlidir. Buna göre coğrafi yakınlık bağlamında ulus devlet sınırlarını “koloniyel sınırlar ve koloniyel olmayan” olarak farklı 2 tipte değerlendirilmiştir. Bu dönem ulus-devletlerin sınır kontrolleri ve savaş ilişkilerinin korelasyonlarının arandığı çalışmaların yapıldığı bir dönemdir ve bu durum sınırdaki “etkileşim düzeyini” ve merkezi yönetimin sınırdaki uyguladığı politikaların şeklini belirleyen önemli bir husus olarak vurgulanmıştır.

Tarihsel süreçte sınır tipolojileri çoğalmış, ulusüstü sınırlar, bölgesel sınırlar, metropoliten sınırlar, özel amaçlı sınırlar, ekonomik bölge sınırlar, uluslararası ağların sınırları gibi çeşitlenmiş ve çeşitli ilişki düzeyleri tanımlanmıştır. Bu çerçevede, ulus devletlerin sınırlarında oluşan ve çeşitli ilişkiler içinde bulunan alanlar ise; sınır ötesi veya sınır bölgeleri olarak tariflenmektedir.

Ulus devlet sınırları farklı sosyo-mekansallıkların hem ayrıldığı hem de bir araya geldikleri bölgelerdir. Bu bölgelerin yönetimi, dünya örneklerinden de anlaşılacağı üzere önemli farklılıklar göstermektedir. Tamamen ikili ilişkilere kapalı olan sınır bölgeleri mevcutken,

sınır geçişlerinde kontrol noktalarının kaldırıldığı AB örneği de mevcuttur. Bu açıdan pratikte devlet sınırlarının filtreleme özelliğine sahip çeşitli geçirgenlik düzeylerine sahip oldukları söylenebilir. Türkiye özelinde de çeşitli tipte sınırları tespit etmek mümkündür.

2.3. Ağ Kuramı ve Mekân İlişkisi

Ağ kavramı temelde, insanlar arasındaki karmaşık ilişkiler üzerine kurgulanmış bir metafordur. Ancak nicel yaklaşımların gelişmesiyle birlikte formel hale dönüşmüş ve matematikle ilişkilendirilmiştir (Scott, Baggio ve Cooper, 2008:10). Ağlar, bir sistem içinde bulunan öğelerin kimliklerini takip etmede yardımcı matematiksel nesnelerdir. Bu çerçevede ağ analizleri diğer araçlarla karşılaştırıldığında karmaşık sistemleri tanımlayan ve onlarla ilgili hipotezleri test etmeye yarayan yaygın kullanılan bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Hidalgo, 2016).

Grafik kuramında ağ; sonlu nokta kümelerinin çizgiler kümesiyle bağlantılı veya yarı bağlantılı olarak oluşturdukları doku olarak tanımlanmaktadır. İlişki ise, sadece iki noktayı bir çizginin birleştirdiği sınırlı ağ şeklindedir (Mitchell, 1969:3). Bağlantılar ağların temeli olarak ağlara yapıyı tanımlama kabiliyeti ve aynı zamanda ağdaki noktanın kimliğini tanımlama gücünü sağlamaktadır.

Sosyolojiye aktarıldığında ise ağlar, kişileri, nesneleri veya olayları birbirine bağlayan belirli bir ilişki biçimi (Mitchell, 1969) olarak tanımlanır. Ağların tanımlandığı bu kişi, nesne veya olaylara, bağlantı noktaları (*nodes*) denilmektedir. Böylece ağlar, bağlantı noktaları ve bu noktalar arasındaki bağlardan (*linkages*) oluşmaktadır. Günümüzde ağların pek çok tanımı olmasına rağmen Jarillo (1988) farklı alanlar için geliştirilen tüm bu tanımların aslında bu temel kurgu üzerinden geliştirildiğini vurgulamaktadır (Scott ve diğerleri, 2008).

Sosyal bilimciler bağları, sosyal etkileşimle birlikte bilgiyi taşıyan, bu etkileşimle bir noktadan diğerine akan bir çeşit destek olarak görmektedirler. Bu destek, noktaların niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Örneğin arkadaşlık bağları, çalışanlar arası bağlar ve aile bağları arasında önemli farklılıklar vardır. Çünkü her bir ilişkiyi tanımlayan bağ, farklı türde destek biçimleri taşımakta ve toplumun değişik yönlerine ilişkin dinamikleri etkilemektedir. Öte yandan sosyal sermaye bağlamında bağlar, güven anlamına gelmektedir (Coleman, 2012; Fukuyama, 1995; Granovetter, 1985). Bu anlamda sosyal bilim yazınında,

bağlar sadece haberleşme aracı değil, bireylerin çeşitli yollarla birbirlerine verdikleri desteği ve güveni de içermektedirler (Hidalgo, 2016).

Bağlantı noktaları ve bağlar arasındaki ilişkiyi modelleyen sosyal ağ kuramı, 1930'lu yıllarda sosyal bilimciler tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Wasserman ve Faust, 1994; Scott, 2000). Sosyal bilimler ile ilgili birçok disiplin tarafından sıklıkla kullanılan bu yöntem, toplumların yapısını incelemek, ağ yapılarını betimlemek ve toplumlar arasında kolayca gözlemlenemeyen ilişkileri görselleştirerek var olan bağlantıları modellemek için kullanılmaktadır (Knoke ve Kuklinski, 1982, Haythornthwaite, 1996, Scott, 2000). Sosyal ağ yaklaşımının ağ dışı yaklaşımlardan temel farkı ise; birimler arasındaki ilişkilere kavram ve bilgilerin eklenerek yapısal özelliklerin soyutlanabilmesine olanak sağlamasıdır.

İlişkiler sistemi üzerinden geliştirilen ağ kurgusu teknikleri, ana akım istatistik yöntemlerinin bağımsız birimlerini analiz etmek için kullanılan tekniklerinden farklılaşmaktadır (Leick, 2012). Sosyal ağ analizi, aktörler arasındaki ilişki dokularını çizmek ve bu dokuların yapılarını analiz etmek üzere özellikle matematik biliminin inceleme alanından grafik kuramı, toplumsal ilişki çizelgesi (*sociogram*) ve benzer sayısal modeller ile farklı bütünleşik teknikler kullanmaktadır. Bu analizler, ilişkisel verileri toplamak, matris biçiminde düzenlemek ve yoğunluk veya merkezilik olarak çeşitli parametrelerini hesaplamak üzerine kurgulanmaktadır.

Ağ analizi, ağda yer alan aktörlerin ilişkilerini değerlendirmede çeşitli istatistiki ölçümler içermektedir. Temel ölçümler merkezilikle bağlantılıdır. Merkezilik, temelde ağ içindeki anahtar pozisyonları tanımlamak için kullanılan ve ağdaki güç bölünmesi hakkında ipuçları veren bir ölçümdür (Everett ve Borgatti 2005). Merkezilik, derece merkezliliği (*degree centrality*), arasındalık merkezliliği (*betweenness centrality*), yakınlık merkezliliği (*closeness centrality*) ve öz vektör merkezliliği (*eigenvector centrality*) olarak ölçülebilir (Ernoul ve Wardell-Johnson, 2013). Derece merkezliliği, ağ içindeki aktörün diğer aktörlerle doğrudan ilişki sayısını ölçmekte, ancak nasıl bağlandıklarına ilişkin bilgi vermemektedir (Hanneman ve Riddle, 2005). Arasındalık merkezliliği, aktörler arasındaki en kısa yolu tarifleyerek, aktörün ağ içindeki iki nokta arasındaki en kısa yol üzerinde olma olasılığını vermektedir (Everett ve Borgatti, 2005). Yüksek arasındalık değerine sahip bir aktör, ağdaki süreç ve etkileşimin kalitesi üzerinde büyük etkiye sahiptir. Yakınlık merkezliliği, diğer bütün aktörlerle bağlanmak için en kısa yola sahip aktörü tanımlamaktadır. Yakınlığı fazla

olan aktörler ağda neler olduğunu en iyi gözlemleyenlerdir (Hanneman ve Riddle 2005). Akış bağlamında kısa yakınlık değerleri akışın en hızlı ulaşacağı aktörleri tanımladığından, örneğin Ar-ge teknoloji paylaşım ağında düşük yakınlık değerlerine sahip organizasyonlar ürünleri diğerlerinden daha çabuk üretme şansına sahip olmaktadır (Borgatti, 2005). Öz vektör merkezliliği aktörün ağdaki etkisini ölçmektedir. Yüksek puan değerlerine sahip aktörlerle bağlantılar düşük puan değerlerine sahip aktörlerle bağlantılı olanlardan daha çok etkiye sahip oldukları anlamına gelmektedir.

Paasi (2011) sınırların “sürekli tekrarlanan bir üretim süreci ile farklılaşan sosyal ilişkiler ve ağlara dönüşmesi” sebebiyle “ilişkisel” olarak tanımlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Harrison (2012) da benzer şekilde sosyo-mekansal ele alışıta ilişkiselliği vurgulamakta, akışların ve ağların tanımladığı bir dünyada, alansal ve ölçeksel yaklaşımın ilişkisellekle sorgulanmasından bahsetmektedir. Bu durum ise bölgelerin ele alınmasında, sınırlandırılmış alanların alansal-ölçeksel değerlendirilmesi yerine, akış mekansallığı, geçirgenlik ve bağlantılılık üzerinden oluşturulabileceği tartışmasını gündeme getirmektedir (Allen ve Cochrane, 2007; Massey, 2007).

Alışılmış, sınırları belirli bölgelere uymayan ve “olağandışı bölgeler” olarak tanımlanan bölgelerin ortaya çıkışı (Deas ve Lord, 2006), bu bölgelerin hareketlilik ve döngü (malların, teknolojilerin, bilginin, insanların, vb.) mekanları olarak yorumlanması, bu bölgelere karmaşık ve sınırsız mekanlar olarak bakılmasını ortaya çıkarmıştır (Allen ve Cochrane, 2007). Artık ilişkisellik üzerine inşa edilmiş bir bölgesel dünyada yaşamakta olduğumuz tartışılmakta, yönetişimin “bölgesel güç yerine, ağları içeren nodal güç” üzerine kurgulandığı vurgulanmaktadır (Amin, 2004). Jessop, Brenner, ve Jones (2008) bu çoklu bakış üzerinden yeni bir mekan-zamansal bir ele alışla, sosyo-mekansal tartışmaları 4 boyutta kurgulamışlardır: “Bölge (*territory*), yer (*place*), ölçek (*scale*) ve ağ (*network*)”. Her birinin zaman içinde “sosyo-mekansal ilişkilerin farklı bir yönünü açıklama gücüne sahip olacağı” ifade edilmektedir.

Sosyal ağ analizi yöntemleri, mekan boyutunu da içerebilme kabiliyeti ile son yıllarda ilişkiselliği ortaya koymada kullanılmaktadır. Sosyal ağlar, mekanda bir ağın kullanıcılarını coğrafi birimler ve rotalara bağlayarak temsil edebilmekte ve burada düğümün bulunduğu konum bilgisi kullanılmaktadır. Konumun aktiviteler, akımlar ve akımlar ile oluşan ilişkileri

doğrudan etkilemesi, ağ kavramının mekânsal özelliği ile birlikte ele alınmasını önemli kılmaktadır (Haggett ve Chorley, 1969).

Sosyal ilişkilerin mekan üzerinde ve mekan bağımlı olarak kurulduğu durumlarda gömülülük kavramı ortaya çıkmaktadır. Çoklu-mod olarak isimlendirilen bu yaklaşım ile aktörün içinde yer aldığı mekânsal birim, düğüm noktasını; düğüm noktasının başka bir mekanda kurduğu sosyo-mekânsal ilişkiler ise çizgeyi (kenar) ve aktörlerin gömülü olduğu mekanlar arasındaki bağlar, ilişki düzeyleri ve türleri ağın yapısını oluşturmaktadır. Sosyal ilişkiler doğrudan mekanda gömülü olarak algılanmasa da mekan, aktörler arasındaki uzaklıktan dolayı sosyal ilişki olasılığına etki edebilmektedir.

Sınır bölgeleri, ulusüstü ve ulusal politikalar ile şekillenen, mekânsal eşikler ile yönlenen, üzerinde sosyal ve ekonomik ilişkiler kurulan yakınsama bölgeleridir. Ulus devletlerin ulusal politikalarının şekillendirdiği sınır bölgelerinde, farklı yerleşim dokuları ve büyüklükleri bulunmaktadır. Devletlerin ekonomik büyüklükleri, sınır geçiş koşulları ve ülkeler arasındaki politik atmosfer sınırın diğer tarafındaki yerleşmelerin büyüklüklerini ve sınır ötesi işbirliğinin yönünü de belirlemektedir. Sınır bölgelerinde yapılacak sosyal ağ analizlerinde gösterge tiplerine göre kişiler, kurumlar, kentler ağ aktörleri olarak, akımlar, ilişki sayıları, yönleri, büyüklükleri ise ilişkilerin ağırlığını belirleyebilecek bağlar olarak değerlendirilebilmektedir.

Sınır bölgelerindeki ilişkiler ağı, sınırın çok boyutluluğu ve karmaşıklığı ile birlikte sosyal, ekonomik, idari ve mekânsal boyutlardaki veriler ile çok boyutlu değerlendirilebilir. Sınır bölgesindeki aktörlerin ilişki deseni, oluşan ağın morfolojik özellikleri incelenerek, ağın etkileşim boyutu ve sınır bölgelerinin ilişkisel karakterleri ortaya konabilmektedir. Sosyal ağ analizi ile sınır ötesi kentlerin kimliklerine ilişkin kestirimde bulunulabilmekte, sınır kentlerinin merkeziliği, arasındalığı, karşılıklılığı, geçirgenliği ve yoğunluğu sosyal ağ analizleri ile test edilebilmektedir.

Toplumsal yapı içerisinde yer alan insanların birbirleriyle olan ilişkilerini açıklamada kullanılan ağ analizleri, sınır ve sınır ötesi bölgelerde sosyo-kültürel, ekonomik ve politik yapıların karmaşık ilişkilerinin açıklanmasında da etkin olarak kullanılabilecek analizler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağların sahip oldukları etkileşim dokuları, organize karmaşıklığın sorunlarını tanımlamada, ağları ideal yöntemler haline getirmektedir. Ayrıca

sosyal ağ analizleri ve görselleştirme bilimsel çalışmalara geleneksel yaklaşımları tamamlayıcı bir boyut kazandırmaktadır.

Bu çalışmada uygulanacak ağ analizi ile sınır bölgelerinde katı devlet sınırlarına rağmen bu bölgelerde yer alan aktörlerin ilişki deseninin ortaya konulması ve morfolojik özelliklerinin belirlenmesi ile etkileşim boyutunun tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bu şekilde ağların tipolojileri, yapıları ve dokuları grafiksel olarak ortaya konulacak ve ağın genel veya yerel yapısında grafiksel olarak göze çarpan aykırılıklar, sebepleri ve sonuçları araştırılacaktır.

2.4. Yönetişim ve Yönetişim Ağları

Yönetişim ve bölgesel kalkınma birbirine bağlı iki kavramdır. Sınır bölgelerinde ise, yönetim ve bölgesel kalkınma ilişkisi ve kurgusu yönetişimi değerlendirmede temel belirleyicilerdir. Yönetişim kavramı akademik ve politik olarak tartışılmaya başlandığından bu yana, disiplinler arası yapılan tanımlamalarda farklılıklar ve çeşitlilikler (ağ yönetişimi, üst yönetim, küresel yönetim, öz yönetim, interaktif yönetim, kurumsal yönetim vb.) göstermektedir. Bu tanımlamalar yönetim kavramının idari, çevresel, ekonomik ve sosyal alanlara ait kavramları içeren, çerçeve bir tanım olarak kavramsallaştırılmasına olanak sunmaktadır.

Yönetişim kavramı, normlardan bağımsız olarak sosyal koordinasyon mekanizmalarını geleneksel kamu yönetimi paradigmasını içererek kullanan bir kavram olarak (Stoker, 1998) tanımlanırken; Painter (2000) tarafından “geniş bir çeşitlikte kurum ve aktörlerin politika çıktısı sürecine katılımını içeren özel bir koordinasyon biçimi” olarak tanımlanmıştır. Healey, Cars, Madanipour ve De Magalhaes (2002: 24) yönetişimin “sosyal etkileşim boyutu ile ortak amaçlar doğrultusunda çeşitli çıkarlar tarafından yönlendirilen karmaşık ve çoğu zaman tartışmalı bir süreç” olarak ileri sürmektedir. Rhodes’a (2008:1246) göre ise yönetim “kuralları olan bir yönetim biçiminin toplumsal koşulları içselleştirerek değişme durumu” olarak tanımlanmıştır.

Yönetişim kavramının geçirdiği kavramsal eklenme süreci, kavramın tekil olarak anlamından çok, çerçeve kavramların açıklayıcısı olan bir kavrama dönüştürmesine yol açmaktadır. Başka bir deyişle, genel hatları ile yönetim ve yönetişim farkı başka bir anlam taşıırken, detayda ağ yönetişimi, çok boyutlu yönetim gibi tanımlamalar ile gelişen tekil

kavramlar farklı bir kavramlar bulutu halini almış, bir nevi yönetim ve türevleri kavramsallaştırmasını gündeme getirmiştir.

Yönetişim kavramının tanımlanma ve araştırılma süreci hem akademik çalışmalar, hem de farklı uluslararası kuruluşların öncülüğünde yürütülen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte kavramsallaştırmanın, kamu sektörü ve bürokratik süreçleri içeren formel ve hiyerarşik devlet organizasyonunu temsil eden yönetim kavramından, siyasi arenada olmayan yeni aktörleri ve karmaşık ilişkileri, karar süreçlerinde ortaklıkları içeren yönetim kavramına (Painter ve Goodwin, 1995) dönüşümü önemli bir basamaktır. 1980’ler sonrası çok yönlü etkileşimleri ve ilişkileri içeren ve “yönetim”den farklı yeni bir örgütlenme tarzı olarak ortaya çıkan yönetim kavramı (Jessop, 1995:318), etkileşimsel ilişkilerin gelişimini kavramsallaştırmakta kullanılmaktadır (Güzelsarı, 2003: 18). AB ve ulusüstü idari yapılarla birlikte, biçim ve işlevsel özellikleri değişen ve yönetim kavramından ayrılan yönetim kavramı ile, ortak bir amacı gerçekleştirmek için tek özneli, merkezi, hiyerarşik bir iş bölümüne dayalı üretim yapan, bunun gerçekleşmesinde kaynakları tek elden kullanan yönetimden; ‘ağ’ ilişkileri içinde konumlanmış, çok aktörlü, adem-i merkezi, kendisi yapmaktan çok toplumdaki bütün aktörleri yetkilendiren, yönlendiren ve kaynakların yönlendirilmesini kolaylaştıran bir anlayışa geçildiği ileri sürülmektedir (Tekeli, 1990: 240). Bununla birlikte yönetişimin yönetime katılma, hukukun üstünlüğü, insan hakları, kamusal sorumluluk ve rekabet kavramlarını ihtiva etmesinden dolayı demokrasi kavramı ile ilişkili olduğu savunulmaktadır (Leftwich, 1993:610). Tekeli’ye (2004) göre “akımlar toplumu haline gelmiş bir dünyada belirli bir sınır içinde yaşayanların temsiline dayanan yönetim sistemleri anlamlarını yitirmekte, bununla birlikte, küreselleşen dünyada ülke sınırları işlev ve anlam değişimine uğramaktadır”. Bu değişim, sınırların küreselleşmenin ulus devletler üzerindeki baskısına mukabil çizgiselliklerini kaybettiğine ve daha fazla bölgesel ve ağsal karakterli bölgelere dönüştüğüne yönelik bir bakış açısı ile tanımlanmaktadır (Popescu, 2012).

Uluslararası ilişkiler disiplininde yapılan çalışmalarda, devletlerin içinde politik desantralizasyona gidilmekte ve çok sıralı yönetim (*multi-tiered governance*), çok merkezli yönetim (*polycentric governance*), çok perspektifli yönetim (*multi-perspectival governance*) gibi kavramlar bu yetki dağıtım sürecinde tartışılmaktadır. Bu durumda ulus devlet yetkilerini yatayda ve dikeyde farklı durumlar için dağıtabilmektedir.

2.4.1. Sınır bölgelerinde yönetim

Sınırın kontrol altına alınması öncelikle güvenlik odaklı yaklaşımlar çerçevesinde şekillenirken, sınır bölgelerinde oluşan durgunluk sonrası ve küreselleşme ile birlikteki süreç ile birlikte sınırdaki bu aktivite mekanlarının yönetilme sorunsalı ve buna ilişkin alınan tedbirler ön plana çıkmıştır. Diğer yandan küreselleşme ile ilişkili gelişmelerde ulus-devletlerce egemenlik, bölge, kimlik ve sınırlar konuları öne çıkmaktadır. Giderek, sınırlardaki ekonomik, politik, sosyal ve kültürel süreçler ulus devletlerin bakış açıları ile örtüşmemeye başlamıştır (Popescu, 2008). Bu çatışma ortak yönetim arayışlarını gündeme getirmiştir.

Yönetim teorisi devlet ve piyasa mekanizmasına alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Yönetim Rhodes (2008)'a göre, hükümetin anlamının değişimi ve farklı bir yönetim sürecinin gündeme gelmesi olarak tanımlanmıştır. Yönetimin birbirini etkileyen aktörlerin etkileşimini içeren yapısı, kamu ve özel sektör arasındaki sınırın azalmasına/yumuşatılmasına sebep olmaktadır.

Sınır bölgelerinde yönetim; temelde iki farklı bakış açısı ile ele alınmaktadır. Bunlardan ilki; alan üzerinden, ulusal aktörlerin yürütücülüğünde federal idari sistemlerde hayata geçirilen yönetim türüdür. İkincisi ise; farklı düzey ve sektörlerdeki aktörleri içeren, seçmeci ve farklı ölçeklerde hayata geçebilen fonksiyonel yönetimiştir (Blatter, 2004). Bu yaklaşımlar sınır bölgelerini çeperde kabul edip, merkezden çeperi tanımlamaktadır. Buradaki temel kısıt, küresel değişimlere paralel olacak şekilde sınırı fonksiyonel olarak değerlendiren ve merkeze koyan bir yaklaşımın geliştirilememiş olmasıdır. Jessop ve diğerleri (2008) içerdği işbirliği, karşılıklık ve dayanışma kavramları ile “öze dönüşlü bir örgütlenme” (*reflexive self-organization*) olarak sınır ötesi yönetimi dar anlamda tanımlanmıştır. Tekeli (2004) yöneten ve yönetilen ikililiğini ortadan kaldırma iddiasının yönetimi bir demokrasi türevi haline getirdiğini savunmaktadır. Bu çerçevede sınır bölgelerinde, ağ yönetimi çerçevesinde ortaya çıkan ve demokrasi tanımını tam karşılamayan bir yönetim türü tartışması ortaya çıkmaktadır.

Sınır ötesi yönetim, ulusüstü olmasından dolayı daha karmaşık bir yapıda ve farklı normlar ile ağsal ilişki içerisinde bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yeni biçim, sınırın bulanık işlevleri ile şekillenmekte ve bu süreçte uygulamada ortaya çıkan sorunlar ile birlikte yeniden tanımlanan bir süreç olarak ilerlemektedir. Bu anlamda sınır bölgelerinde yönetimin önünde

kırılgan bir yapı mevcuttur. Bu yapı, sınır bölgeleri için kurgulanacak yönetim modelinin ana omurgasını belirlemektedir. Bu yapı çerçevesinde, yönetişimin devlet sınırlarının üstünde kavramsallaştırmasında çeşitli prensiplere göre yeniden tasarlanması gerektiğini savunan ve “yönetişimin yönetişimi” (Kooiman ve Jentoft, 2009) olarak adlandırılan üst-yönetişim (*meta-governance*) kavramı ortaya atılmıştır. Yönetişimin epistemolojisine yönelik bir üst-kuram olan üst-yönetişim; değerler, normlar ve prensiplerin yönetim sistemlerini ve yönetim yaklaşımlarını nasıl desteklediğine ilişkin sorular sormaktadır.

Ulus devlet dışında da farklı aktörlerin (hükümetler, bölgesel otoriteler) dengeli ve koordineli bir şekilde, yerindenlik ilkesi çerçevesinde, sistematik bir bütünleşme ve katılımını ifade eden “çok düzlemli yönetim” (European Comission, 2011: 85) kavramı ise; AB bölgesel uyum sürecinde mekansal plancılar tarafından “çok katmanlı bölgesel yönetim” olarak tanımlanmıştır. Çok katmanlı yönetim, kamu politikalarında karar alma sürecinde bir yandan devlet, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu çoğulcu bir yapıya; öte yandan, ulus-üstü, ulusal, ulus-altı kademeler arasındaki hiyerarşinin kalkmasına işaret etmektedir. Hooghe ve Marks (2001)’ın hükümet katmanları arasındaki etkileşime dayalı olarak sınıflandırdığı çok düzlemli yönetim kavramına; Faludi (2012: 2), idari sınırlarla kısıtlı olmayan "coğrafi olarak esnek teritoryal yönetim" tanımlaması ile katkı sağlamaktadır.

Yönetişim süreçlerinde, özellikle yeni bölgecilik yaklaşımı ile birlikte, bölgenin sosyal yapısının altı çizilmektedir (Paasi, 2009). Bu yaklaşım, aynı zamanda devlet-toplum çerçevesinde resmi ve gayri resmi aktörleri etkileyen bölgeselleşme sürecini de tanımlamaktadır. Burada devlet, sadece bir aktör değil, aynı zamanda bölge mekânını şekillendiren güçlerle yarışan ve işbirliği yapan bir biçime evrilmektedir (Sparke, 2002). Sınır ötesi yönetim, sınır komşusu ülkelerle sınırın bariyer fonksiyonunu (Popescu, 2012) sosyal, ekonomik ve politik olarak aşmak üzere kullanılan, sınır bölgelerini birbirinden ayrılmış mekânlar olarak görmenin aksine, birbirini ulusal ve yerel ölçekte tamamlayan birimler olarak ele almaktadır. Burada özellikle, mekânsal planlama ve yönetim kapsamında, ilişkisel ve devlet-merkezli olmayan coğrafyaların etkilerini anlamak için yumuşak/etkileşimli mekan (*soft space*) yaklaşımı ön plana çıkmaktadır.

Sınırın ağ yapılarına dönüştüğü fikri ile beraber sınır çizgilerinde ve bölgelerindeki katılıkların kırıldığı söylenebilir. Sınır bölgeleri sınır çizgisine bir mekan tanımlamakta ve bu mekan içinde etkileşimler gerçekleşmekte ise, bu mekanda ağlardan söz etmek mümkündür. Balibar

(2004), klasik sınır ilişkilerinin “sınırların ağsallaşması kavramı” ile mekandan bağımsız hale geldiğini ileri sürmektedir. Mekana bağımlı olmayan sınırların oluştuğunu ve bu durumun tüm dünyada başka bir sınırlaşma sürecini doğurduğunu ortaya koymaktadır.

Ağsal sınırlar fikrinin arkasındaki ana fikir, insan ve mal akımlarını devlet sınırlarına ulaşmadan kontrol etmektir. Bu durum ağlarda sınır olmadığı anlamına gelmemektedir. Sınırlar, ağlar ile birlikte var olmakta ve ağlara gömülü olarak tanımlanmaktadır (Axford 2006; Sassen, 2002). Bu durum küreselleşmenin bir yandan devlet sınırlarını korurken, diğer taraftan küresel akımların güvenliğini de koruduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle sınırlar kaybolmayacak işlev değiştirerek küresel sınırlar olarak var olacaklardır (Balibar, 2004).

Yönetişim ve ağ kavramları, yönetişimin sosyal ve politik aktörler üzerinden vücut bulması nedeniyle bir araya gelmiştir. Diğer yandan sosyal bilimlerde kullanılan (Klijn, 1996; Klijn ve Koppenjan, 2000) ağ kavramı farklı düzlemdeki tanımlar ile birlikte farklı anlamlar içermektedir. Ağ yönetişimi, makro ve mikro düzeylerde farklı anlamlar ve siyasa oluşturma süreçlerini kapsamaktadır. Yöntem olarak ise; aktörler arasındaki hiyerarşi ilişkisini azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak temel hedeftir. Ağ yönetişiminde amaç, merkezin siyasa yapılarını etkilemek değil, siyasanın ilgili tüm ağların doğal etkileşimleri sonucundan kendiliğinden oluşmasının ortamını sağlamaktır.

Şimdiye kadar ki ağsal sınırların mekansal haritasını ortaya koymaya çalışan çalışmalar parçacı olarak kalabilmiştir. Bunu temel nedeni, sürecin hızlı bir şekilde farklılaşmasıdır. Diğer yandan sınır bölgeleri çoğu zaman farklı ekonomik, teknolojik ve kurumsal gelişme süreçlerindeki farklılıklara paralel olarak farklı sosyal dinamikler, politik vizyonlar, yönetim yapıları, yasal ve idari farklılıklar göstermektedir (Anderson ve O’Dowd, 1999). Bu anlamda ağlara gömülü sınırların hiyerarşik olmayan coğrafyası ile bilindik ulus devletin tekdüze sınırları arasındaki benzerlikleri ortaya koymak önem taşımaktadır.

2.4.2. Sınır bölgelerinde olası yönetim türleri

Sınır bölgelerinde birbirinden bağımsız farklı düzeylerde karar alma merkezlerinin olması ve aktörleri arasında kurulan kırılğan ve gevşek bağların olması sebebiyle, uzlaşıya dayalı karar mekanizmaları için gerekli olan etkileşim ve iletişim ihtiyacı ön plana çıkmaktadır (Knodt, 2004). Sınır bölgeleri sınırın geçirgenliğine dayalı olarak; ilişki yoğunluğu, bulanık

sınırları, birbirleriyle örtüşen mekanları, farklı siyasi güçleri, ulusal düzeydeki hassasiyetleri, aktörlerin enformel ilişki ağları ve yerel, bölgesel, ulusal ve ulusüstü boyutları aynı anda içermesinden dolayı ulusal düzeyde tanımlanan yönetim mekanizmalarından farklılaşmaktadır. Sınır bölgesinde yönetim, katmanlaşma ve enformel yönü ağır basan bir yönetim türü olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda çalışmada, katmanlaşma ve enformel özellikleri ile ön plana çıkan çok katmanlı yönetim, interaktif yönetim, yumuşak yönetim ve sınır ötesi yönetim metodolojileri sınır bölgelerinde yönetim çerçevesini çizen tanımlamalar olarak değerlendirilmektedir.

Çok katmanlı yönetim

Siyasi otoritenin ulusüstü veya ulusal düzeyde dağıtılması yerine, çeşitli yönetsel organlar ve sivil toplum aktörleri arasında yatay (yetki) ve düşey (yönetim düzeyleri) entegrasyon sağlayan, siyasi karar mekanizmasının dağıtılmasını öngören ulusal egemenlik ve kimlikleri dikkate alan, ekonomik aktivitelerin bir araya getirildiği kapsayıcı bir yönetim türüdür (Hooghe ve Marks, 2001a; 2001b; Scharpf, 2001). İlgili literatür ampirik olarak AB ve Kuzey Amerika’da yapılan çalışmalara dayanmaktadır.

Çok katmanlı yönetimde, ulusal düzeydeki egemenliklerin bölgeselleşme ile bölge-üstü bir düzleme kayması ve yetkinin AB kültürü çerçevesinde paylaşılması, kavramın çok katmanlılığını oluşturmaktadır (Gattinger, 2008). AB Komisyonu tarafından 2001 yılında yayımlanan “Avrupa Yönetimi için Beyaz Rapor” da katılım, etkinlik, sorumluluk, açıklık ve tutarlılık ve uyum kavramları öne çıkmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2001). Ancak sınır bölgesi yönetiminde ülkeler arasında tarihsel ve egemenlik kaygıları ile bazı hassasiyetlerin oluşması bu temel kavramların sorgulanması, biçim ve içerik yönünden irdelenmesini zorunlu kılmaktadır.

İnteraktif yönetim

Enformel yönetim olarak da adlandırılan interaktif yönetim, mevcut kurumsal sistemden farklı olarak, belirli enformel kural ve roller çerçevesinde organize olan ve formel kurumların müzakere ve karar alma mekanizmalarına paralel veya daha öncelikli bir yöntem ortaya koyan bir yönetim mekanizması olarak tanımlanmıştır (Edelenbos, 2001; 2005; Monnikhof, 2001). Daha çok Kuzey Avrupa’da yerel ve bölgesel düzey yönetim örnekleri

ile gelişmiştir. İnteraktif yönetişimin ana savı, mevcut demokratik kurumlar ile sahadaki interaktif süreçler arasında kurumsal bir bağlantı olmadığıdır. Bu nedenle meşru karar verme süreci için bu iki yapı arasında ara yüzler tanımlanması gerektiği savunulmaktadır.

Yumuşak yönetişim¹

İlk olarak 2008 yılında uluslararası akademik literatürde geçen kavram “alternatif yönetim coğrafyalarını” kastetmiştir (Haughton ve Allmendinger, 2008:143). Allmendinger ve Haughton (2009:619)'a göre yumuşak/etkileşimli mekân kavramlaştırması, “özellikle, mekânsal planlama ve yönetim kapsamında ilişkisel ve devlet-merkezli olmayan coğrafyaların etkilerini anlamak için bir girişim” olarak değerlendirilmiştir. "Yumuşak" kelimesi yönetişimin enformel hali olarak tanımlanmaktadır. Yumuşak yönetişim mekânı veya yumuşak mekan ise bölge planlamada şekilsel düzenlemelere referans vermektedir. Yumuşak mekân, sektörler arası ve çok aktörlü yönetişim yaklaşımlarına direnç gösteren yerlere yönelik yeni ve yaratıcı düşünce yöntemleri sunan bir yaklaşım olarak da görülmektedir. Bundan dolayı stratejik mekânsal planlamada sektörler arası politika koordinasyonunda bir politika aracı olarak tanımlanmaktadır (Allmendinger ve Haughton, 2009:620). Kavramın sektörler arası işbirliği ve çok aktörlü yönetişime direnci olan bölgeler için kullanıldığı görülmektedir. Walsh, Marta, Knieling ve Othengrafen (2012)'ye göre yumuşak mekân belirli bir coğrafya üzerinde politik idari sınırların dışı ve ulus devletin iç bölünmelerinde yöneten aktörler (genellikle kamu) tarafından bilinçli bir şekilde inşa edilen stratejiler sonucu oluşan özel bir mekân tipi olarak tanımlanmaktadır. Yumuşak mekân Lefebvre'in tanımlamasıyla ifade edilen mekân veya konkav mekân ile tam eşleşmemektedir. Bu çerçevede bir bölge tek başına bir yumuşak mekân değildir. Yönetişim dokümanlarını da kapsayan mekânsal planı veya stratejileri ile yumuşak mekân tanınabilmektedir (Walsh ve diğerleri, 2012). Ayrıca Avrupa Birliği ekonomik dokümanlarında rastlanan mekân körü (Barca, 2009) bir gelişmeyi ve limitli bir mekânı tarifleyen kavramların aksine, mekânı inşa eden mekânsal gelişmişlik derecesine referans verilmektedir. Sınır bölgelerinde kurgulanacak yönetişim çerçevesi açısından içerdiği enformellik ve esneklik sınır bölgesi yönetişim tartışmalarına yol göstermektedir.

¹Yumuşak yönetişim uluslararası yazındaki “soft governance” tanımlamasına karşılık kullanılmıştır. Bu tanımlama henüz Türkçe karşılığını tam olarak bulamadığından, etkileşimli yönetişim olarak da kullanılabilmektedir.

Sınır ötesi yönetim

“Sınır ötesi bölge” ve onunla bağlantılandırılan yönetim kavramı, sınır ötesinin karmaşıklığı, çok boyutluluğu ve içerdği muğlaklıklar çerçevesinde farklı özellikler ihtiva etmektedir (Davoudi, Evans, Governa ve Sentangelo, 2008). Sınır ötesi yönetim kavramı, temelde tek merkezli yönetimin olmadığı özel alanlarda geçerlidir ve bölgeselcilik kavramını yönetim kavramı ile birlikte gündeme getirmektedir. Burada ulus devletin rolü ile ilgili tartışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu tartışmalarda ulus devletin, küresel ağlar ve oluşturdukları ilişkiler çerçevesinden bir değişim sürecine girdiği, egemenlik alanlarını “toplumsal düzenlemeler” düzeyinde bırakan uluslararası sistemin birer bağ noktaları haline geldiği vurgulanmaktadır (Hirst ve Thompson, 2008:204). Bu bağ noktaları, çok merkezli ve karmaşık bir ‘ağ’ içinde yönetim mekanları haline gelmektedir. Bu mekanların öznesi ise tek bir devlet değil; en az bir devlettir.

Sınır ötesi yönetim kavramının, yönetim tanımlamasından farklılaştığı nokta; tek merkezlilikten çok merkezliliğe kayış ve tek bir egemen otorite yerine oyunun aktörlerinin yapabilir kılındığı bir mekânda yer alıyor olmasıdır. Bu konudaki çalışmalar, sınır ötesi yönetimin fonksiyonel ve mekânsal bütünleşme sorunsalını ele alan coğrafya tabanlı yaklaşımlar (Decoville ve diğerleri, 2010) ile, devletin sınırlarını, burada yer alan ağların formlarını ve ağdaki aktörlere etkilerini araştıran çalışmalarıdır.

Sınır bölgesinde yönetimin kavramsal çerçevesini çizmek üzere çok katmanlı yönetim, interaktif yönetim, yumuşak yönetim ve sınır ötesi yönetim kavramları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir (Çizelge 2.4). Bu noktada sınır bölgelerine yönelik yönetim çerçevesinin sınır bölgesini çok boyutlu olarak mekanın özgünlüklerine göre şekillenecek bir kurguda ele alması gerektiği anlaşılmaktadır.

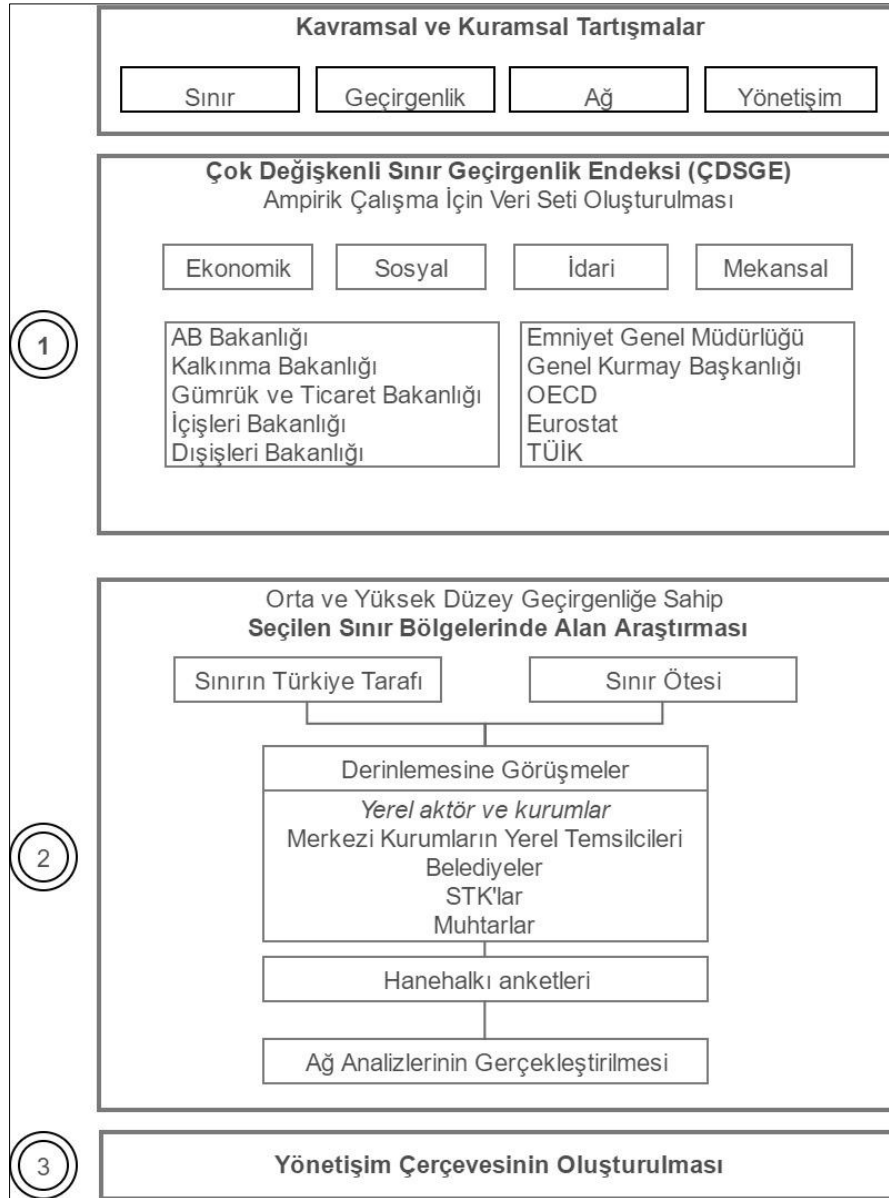
Bu kapsamda, öncelikle geçirgenliği, farklılaşan mekanların tamamını kapsayacak bir çerçevede ele almak gereği ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan ağsal ilişkilerin yönetim mekanı olarak “sınır bölgesinin”, sınırlarının bulanıklaşmasının altı çizilmeli, bu sayede bölgenin içsel dinamiklerini, özgünlüklerini, kapasitesini, kültürel, coğrafi konumunu, ekonomik faaliyetlerini, sosyal ilişkilerini ve ağlarını içerecek bir kurgu ortaya konulmalıdır.

Çizelge 2.4. Sınır bölgesi yönetim türlerinin değerlendirilmesi

	Çok Katmanlı Yönetişim	İnteraktif Yönetişim	Yumuşak Yönetişim	Sınır Ötesi Yönetişim
Tanım	Siyasi otoritenin ulusüstü veya ulusal düzeyde dağıtılması yerine, çeşitli yönetsel organlar ve sivil toplum aktörleri arasında yatay (yetki) ve düşey (yönetişim) entegrasyon sağlanan siyasi karar mekanizması	Enformel kural ve roller çerçevesinde organize olan ve formel kurumların müzakere ve karar alma mekanizmalarına paralel veya daha öncelikli bir yöntem ortaya koyan bir mekanizma	İlişkisel ve devlet-merkezli olmayan coğrafyalarda, sektörler arası ve çok aktörlü yönetim yaklaşımlarına direnç gösteren yerlere yönelik yeni ve yaratıcı düşünce yöntemleri sunan bir yaklaşım	Sınırdaki karşı etkileşimlere göre gelişen ve kurumsal inşa ile sonuçlanan bir yönetim türü
Arkasındaki Kuramlar	Yeni kurumsalcılık	Katılım ve demokrasi	Bulanık sınırlarda stratejik planlama	Sınır ötesi bölgeselcilik
Etkilendiği Dinamikler	Avrupa bütünleşmesi ve bölgeselcilik (<i>regionalization</i>)	Küreselleşme, neoliberal demokrasi kültürü	Küreselleşme	Yeni bölgeselcilik
Ana Savı	Ulus devletlerin güçlerini hem uluslararası hem de ulusaltı düzeylerde büyük ölçüde kaybetmesi	Mevcut demokratik kurumlar ile sahadaki interaktif süreçler arasında kurumsal bir bağlantı olmaması, meşru karar verme süreci için bu iki yapı arasında ara yüzler tanımlanması ihtiyacı	Yönetişim kapsamında ilişkisel coğrafyalarda sektörler arası ve çok aktörlü yönetim yaklaşımlarına direnç gösteren yerlere yönelik yeni yöntemler sunulması ihtiyacı	Sınır bölgelerinde, bölgenin içsel dinamikleri, özgünlükleri, kapasitesi, kültürel, coğrafi konumu, ekonomik faaliyetleri, sosyal ilişkileri ve ağlarının ön plana çıkması
Coğrafi Bağlam	Avrupa Birliği, İngiltere, Kanada	Kuzey Avrupa	Kuzey Avrupa, İngiltere	Ulus-devlet sınırları
Düzey	Federal ve ulusal yönetim	Ulusal	Ulusüstü, Ulusal	Ulusal, sınır ötesi bölgeler
Politika Mekanı	Ayrık mekanlardan ziyade birbirine bağlı mekanlar	Yerel ve bölgesel düzey	Belirli bir coğrafyada politik idari sınırların dışı ve ulus devletin iç bölünmelerinde yöneten aktörlerin (genellikle kamu) geliştirdiği bilinçli stratejiler sonucu oluşan özel mekân	Entegre olan AB iç sınırları
Aktörler	Hükümet, hükümet dışı aktörler, STK'lar	Teknokratlar, hükümet aktörleri, STK'lar	Politik idari sınırların dışı ve ulus devletin iç bölünmelerinde yöneten aktörler	Ulusüstü, ulusal, yerel ve aktörler ile STK'lar, vb.
Ağ Teorisi İlişkisi	Hükümet veya hükümet dışı aktörlere gücün dağıtılması, karşılıklı ilişki ve bağımlılık halindeki aktivitelerin eşgüdümü, heterarşi	Yönetişim ağlarının varlığı ve etkinliğinin kamusal karar mekanizmalarında önem taşıması	Ağ teorisine ilişkin özel vurgusu yoktur	Sınır mekanını ağ aktörlerinin oluşturduğu bir mekan olarak tanımlaması
Geçirgenlik İlişkisi	Geçirgen mekanlar	Geçirgenlik kaygısı yoktur	Geçirgen sınırlar	Yüksek geçirgenliğe sahip sınır bölgeleri

3. TÜRKİYE SINIR BÖLGELERİ ÇALIŞMASI KURGUSU VE YÖNTEMİ

Sınır bölgelerindeki ilişkiler ağı, ulus devletlerin çizdiği katî sınırların ötesinde daha fazla çaba isteyen kolektif bir algılama gerektirmektedir. Bu çalışmada sınırın çok boyutluluğu ve karmaşıklığı, sınır bölgelerinde merkezi ve yerel düzeyde toplanan ve yerel düzeyde gerçekleştirilen görüşmeler ve anketlerle elde edilen sosyal, ekonomik, politik ve mekânsal boyutlardaki verilerin analizi ile değerlendirilmektedir. Bu çerçevede çalışma kurgusu, birbiri ile bağlantılı üç temel aşamadan oluşturulmuştur (Şekil 3.1)

Şekil 3.1. Araştırma kurgusu

Buna göre ilk aşamada; Türkiye sınır bölgeleri için merkezi ve yerel kurum ve kuruluşlardan toplanan ekonomik, sosyal, idari ve mekansal veriler ışığında, nesnel ve öznel göstergelere dayanan çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi elde edilmiştir. Her bir sınır bölgesi için elde edilen bu endeks değerleri ile sınırların sınır ötesi ile işbirliğine yatkınlık potansiyelleri ve bölgelerin genel geçirgenlik karakterleri çok boyutlu olarak tanımlanabilmektedir.

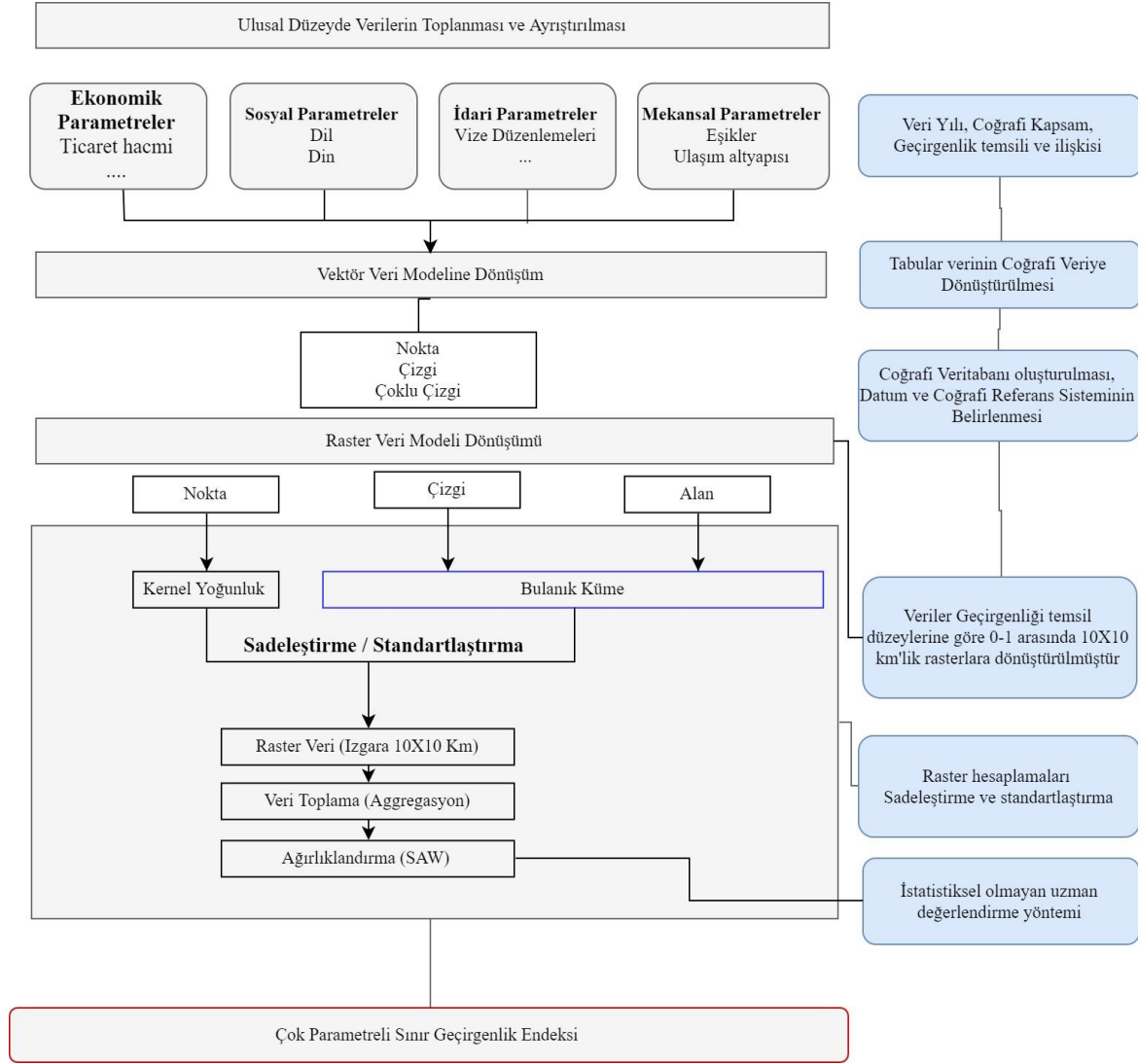
İkinci aşamada, geçirgenlik analizi sonuçlarına göre belirlenen yüksek ve orta düzeyde geçirgenliğe sahip iki sınır bölgesinde (Trakya-Bulgaristan/Yunanistan ve Gürcistan) alan araştırması yapılmış ve merkezi düzeyde elde edilen verilerin ötesinde, yönetim sürecinde önemli rol oynayan yerleşimler arası sosyal ağlar, enformel ilişki ağları, sosyal sermaye ve sınır ötesi etkileşim düzeyleri elde edilmiştir. Bu süreç, ilgili yerel aktörlerle (kamu kurum/kuruluş teşkilatları, kalkınma ajansları, belediyeler, sivil toplum örgütleri, muhtarlar, vb.) yapılan derinlemesine görüşmeleri ve bu görüşmelerden elde edilen bilgilerle belirlenen, sınır ötesi işbirliği bulunan hanehalklarına yönelik anket çalışmalarından oluşmuştur. Yerel düzeydeki bu çalışma, sınırın Türkiye tarafı ve diğer tarafı olmak üzere iki temel alan çalışmasını içermektedir. Böylece, iki sınır bölgesinde sosyal ağ analizi yöntemleri ile sınır bölgelerinde sosyo-mekansal etkileşimler değerlendirilmiş, sınır bölgelerindeki sosyal ve enformel etkileşim düzeyleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Üçüncü aşamada ise; birinci ve ikinci aşamada yapılan analizler neticesinde Türkiye koşullarına özgü muhtemel ilişki stratejileri ile Türkiye-AB sınırı ve Türkiye-Gürcistan sınır bölgeleri için yönetim yaklaşımları geliştirilmiştir. Oluşturulan endeks ve uygulanan yöntemsel yaklaşımlar çerçevesinde, bölgelere ve etkileşimde olduğu ülkelere özgü farklılıklar taşıyan, sınır bölgeleri için bir yönetim çerçevesi ortaya konulmuştur.

3.1. Çok Değişkenli Sınır Geçirgenlik Endeksi Yöntemi

Çok Değişkenli Sınır Geçirgenlik Endeksi (Multivariate Borderland Permeability Index) (ÇDSGE), şimdiye kadar farklı disiplinlerce tekil olarak ele alınan sınırdaki geçirgenliği, ekonomik, sosyal, idari ve mekansal göstergeler ile çok boyutlu olarak inşa ederek, ulus devletlerin sınırlarındaki geçirgenliğini ölçmeye yönelik bir yöntem önerisi getirmektedir. Söz konusu endeks, sınırlar arası ilişki düzeylerinin çeşitli belirleyiciler ve öncelikler üzerine kurulduğundan yola çıkarak, çalışma kapsamında yapılan tanım çerçevesinde ekonomik,

sosyal, idari ve mekansal düzenlemeler çerçevesinde oluşturulan göstergeler ile oluşturulmaktadır (Şekil 3.2).

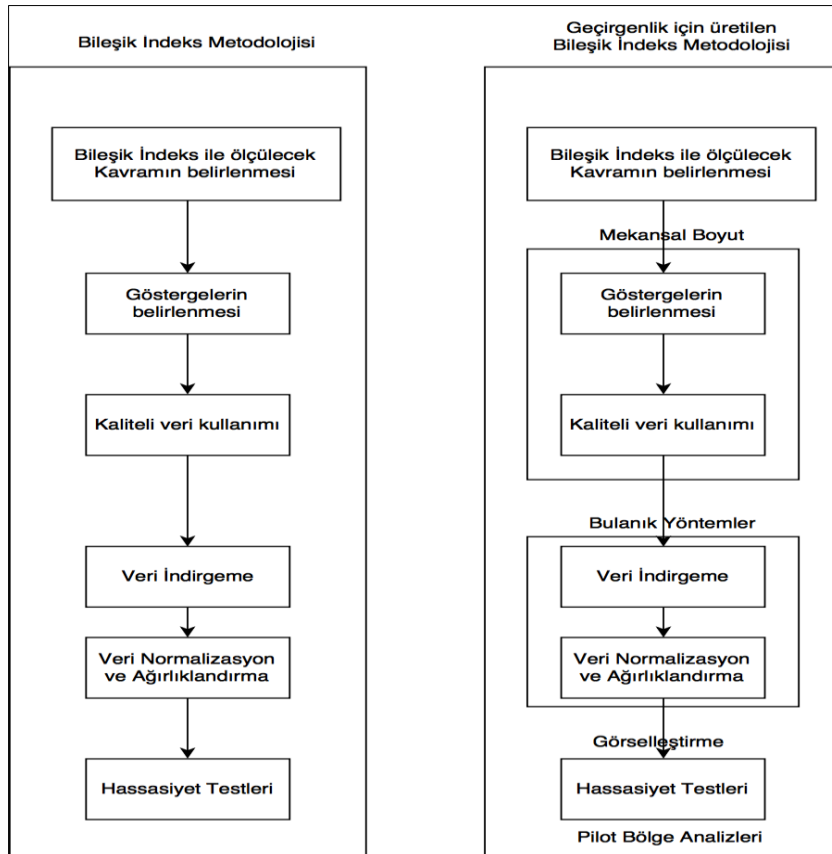
Şekil 3.2. Çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi yöntemi

Sosyal bilimlerde kullanılan çoğu kavram gibi (sosyal hareketlilik, sosyo-ekonomik durum, yaşanabilirlik, vb.) soyut, karmaşık ve ölçülemeyen bir kavram olan geçirgenlik, göreceli olarak karşılaştırma, ölçekleme ve gözlemleyebilme adına merkezi veriler ve oluşturulan veri setleri ile analiz edilerek somutlaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu noktada, sosyal bilimlerde karmaşık yapıdaki kavramları ölçmeye yönelik olarak, farklı ve çeşitli göstergeleri bir arada kullanan “bileşik endeks” yaklaşımından yararlanılmaktadır.

OECD İstatistiksel Terimler sözlüğünde bileşik endeks, “tekil gösterge setlerinden derlenerek tek bir endekse dönüştürülmüş çok boyutlu bir kavram” olarak tanımlanmakta ve rekabet

edebilirlik, endüstrileşme, bilgi temelli toplum gibi tekil göstergeler ile ölçülemeyen, ancak bu endekslerin tek bir endekse dönüştürülmesi şeklinde ele alınan çok değişkenli bir yapıda ortaya konulmaktadır. Endeks her ne kadar matematiksel ve işlemsel fonksiyonlara dayansa da, birleşik göstergelerin evrensel kabul görmüş bilimsel bir kuralı ve yöntemi olmamakla birlikte, endeksi oluşturanın uzmanlığı ön plana çıkmaktadır (OECD, 2005).

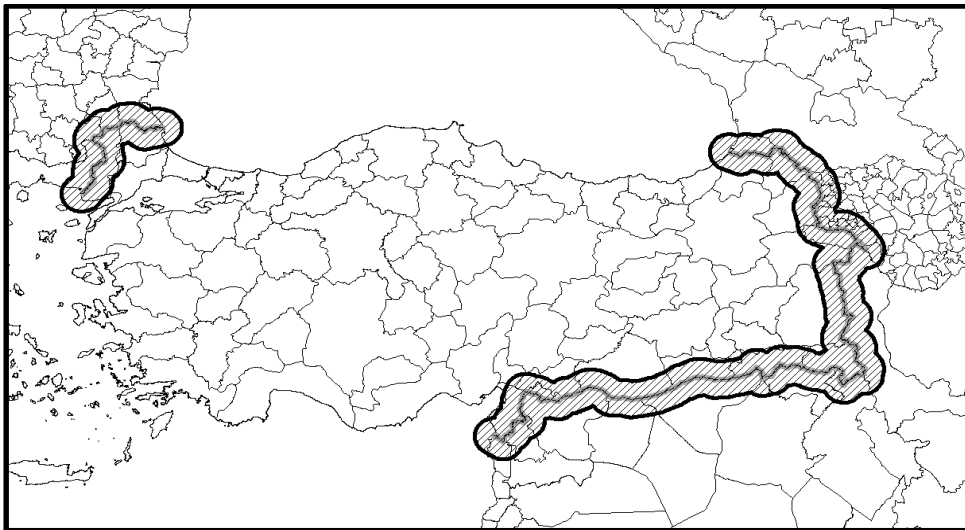
Bir kavram ile ilgili birden fazla değeri, tek bir değere çeviren endeks OECD (2005) tarafından bağımsız göstergelerin birleşimi veya seçilmiş göstergelerin ortalaması olarak tanımlanmaktadır. Bileşik endeks yöntemi, karmaşık ve çok boyutlu konuları karar vericilere basitleştirerek sunması, farklı göstergelerdeki eğilimlerin anlaşılmasını sağlaması, kıyaslama ve sıralama yapmayı kolaylaştırması ve gösterge seti sayısının azaltılması gibi hususlarda önemli faydalar sunmakla birlikte, yeterli düzeyde istatistiksel ve kavramsal olarak geliştirilememesinden dolayı yanlış ve eksik yorumlama riskini barındırmaktadır (Saisana ve Tarantola, 2002). Böyle bir durumda, riskleri azaltmak adına, bu çalışmada mekansal boyut ve bulanık yöntemlerin eklenmesi, verinin daha nesnel olarak yorumlanmasına katkı sağlamaktadır (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Mevcut ve önerilen bileşik endeks metodolojisi

Bu çalışmada üretilen sınır geçirgenlik endeksi hem eğilimleri ölçmede, hem de yönetim boyutundaki hususları ön plana çıkarmada yararlı olacaktır. Bu çerçevede oluşturulan endeks; öncelikle geçirgenliğin yoğun olduğu bölgelerin belirlenmesinde, bölgelerin birbirleriyle karşılaştırılmasında, mevcut durumun ortaya konulmasında ve gelecekteki durumlar ile karşılaştırılmasında önemli bir araç olacaktır. Bu özelliklerinden dolayı endekslerde ölçülen sayısal değerlerin toplam içindeki oranları görece daha önemli olarak değerlendirilmektedir (OECD, 2005). Sınır geçirgenliği, sadece tek bir gösterge veya değişken ile ölçülemeyen sayılabilir veriler ile elde edilen bağımlı bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. ÇDSGE, sınır bölgelerini bir bütün olarak ele alan ve ekonomik, sosyal, idari ve mekansal temelli verileri kullanarak inşa edilebilen bir endeks olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede ÇDSGE'nin söz konusu 4 eksene (ekonomik, sosyal, idari ve mekansal) ilişkin veriler ile oluşturulması hedeflenmiştir.

ÇDSGE'nin oluşturulması için ilk aşama veri setlerinin ve göstergelerinin oluşturulması ikinci aşama ise coğrafi kapsamın belirlenmesidir. Ülke sınırları sadece fiziksel çizgilerden ibaret olmayan belirli derinliğe sahip bölgesel özellikler gösteren alanlardır (Starr, 2002). Birer etkileşim birimleri olarak bu mekanlar, iki taraflı olarak sosyal, ekonomik, idari ve mekansal etkileşimleri barındırır. Bu çerçevede sınır çizgisinden başlamak üzere her iki ülke yönünde 50'şer km'lik bir derinlik coğrafi kapsam olarak belirlenmiştir. Çeşitli çalışmalarda (Perkmann, 2002, Stephenne ve Pesaresi, 2006) söz konusu sınır derinliği 100 km'ye kadar çıkabilmekte, ancak sınır boyunca yapılan çalışmalarda (Nathalie, 2006) ise bu sınır tek taraflı 50 km olarak seçilmektedir (Harita 3.1).

Harita 3.1. Sınır bölgesi analiz alanı

Çalışmanın amacı doğrultusunda izlenen işlem aşamaları, veri tabanı oluşturulması ve ÇDŞGE elde edilme süreci (Çizelge 3.1)'de detaylı olarak sunulmaktadır.

Çizelge 3.1. Veri tabanı oluşturma ve çalışmanın amacı doğrultusunda izlenen işlem

	Aşama	İşlem
1	Teorik Çerçevenin İnşası	Ulus devlet sınırları düzeyinde çok boyutlu olarak ölçülmesi planlanan ÇBSGE tanımının literatür ve bu çalışmanın amacı doğrultusunda yeniden yapılması
2	Veri Seti Oluşturma Ve Düzenleme	Veri seti oluşturmak üzere veri Çizelgesunun oluşturulması (zaman, kapsam, tip) ve benzer verilerin ve elde edilemeyecek verilerin çalışma kapsamından çıkarılması Ekonomik, sosyal, idari ve mekansal düzlemdeki ülke, bölge, il ve sınır kapısı boyutları ile ilgili verilerin merkezi kurum ve kuruluşlardan toplanması Verilerin ilgili düzlemi yansıtırma durumuna göre sıralanması
3	Veri Toplama	2013-2014 yıllarına ait veriler ekonomik, sosyal, idari ve mekansal olmak üzere 4 farklı eksende toplanmıştır. Her bir verinin seçim kriterlerine uygun olması ve toplam setin geçirgenlikle ilişkisinin yeterli derecede kurulması öncelikli olarak değerlendirilmiştir.
4	Verilerin Coğrafi Boyuta Taşınması	Verilerin nokta, çizgi, çoklu çizgi olarak sınıflandırılarak coğrafi boyuta taşınması Sınır hattının 10x10 km lik eşit birimlere ayrılarak her bir alan için bir değer oluşturulması
5	Veri Dönüştürme (Upscale-Downscale)	Veriler ölçek ve kapsamlarına göre; ülke sınırına, il sınırına ve sınır kapısına atanmıştır. Verilerin aynı birimde olmamaları ve diğer verilerin endeks puanına daha fazla etki etmemesi için ilk oluşturulan haritalar ayrıca normalleştirme ve standartlaşma işlemine tabi tutulmuştur.
6	Veri Sınıflandırması	Endeks çerçevesinde belirlenen 4 farklı kümeye veriler atanmıştır. Veriden sınıflandırmaya gidilmemiş, sınıflandırmaya göre veri tasnif edilmiştir.
7	Veri Normalleştirme Standartlaştırma	Veri tipi ve çalışmanın amacı doğrultusunda uygun normalleştirme algoritması (bulanık küme üyelik fonksiyonları) seçimi ve uygulanması tamamlandıktan sonra hesaplanan veriler bulanık üyelik fonksiyonları kullanılarak 0-1 arasına standartlaştırılmıştır. Bileşenler arası negatif pozitif ilişkiler belirlenerek ilgili bulanık fonksiyona ilişkin matematiksel işlemler yapılmıştır.
8	Ağırlıklandırma / Piksel Hesaplamaları	Her bir eksen için ilgili ağırlıklandırma metotları kullanılarak (SAW) piksel işlemleri yapılmış her bir eksene ait alt endeks değerleri elde edilmiştir. SAW yöntemine göre her bir değişkene eşit önem verilerek hesaplama yapılmaktadır. Endekslerde herbir değişkene eşit ağırlık verilmesi sık kullanılan bir yöntemdir.
9	Alt Endeks Toplamları	Her bir alt endeks için elde edilen endeks değerleri yine piksel işlemleri vasıtasıyla hesaplanarak ÇDŞGE oluşturulmuştur.
10	ÇDŞGE Endeksi	10x10 km.yi temsil eden her bir piksel değeri (0-1) söz konusu alanın geçirgenlik değerini göstermektedir.

Endeks geliştirme süreci öncelikle endeks geliştirilecek kavrama ilişkin ilgili kuramsal tartışmalar ışığında tanımlamaların ve kapsamın belirlenmesi ile başlamaktadır. Çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi olarak tanımlanan kavramı elde etmek için öncelikle ekonomik, sosyal, idari/yönetmel ve mekânsal boyutlarda veri türleri belirlenmiştir. Ülke düzeyinde merkezi kurum ve kuruluşların 2013-2014 yıllarına ait veriler her bir boyutta (ekonomik, sosyal, idari/yönetmel ve mekânsal) toplanarak ülke, bölge, il ve sınır kapısı

boyutları ile zaman, kapsam, tiplerine göre sınıflandırılmıştır. Her bir verinin seçim kriterlerine uygun olması ve toplam setin geçirgenlikle ilişkisinin yeterli derecede kurulması önemlidir.

ÇDSGE açısından en önemli aşamalardan olan verilerin coğrafi boyuta taşınması aşaması olduğundan, veriler öncelikle nokta, çizgi, çoklu çizgi olarak sınıflandırılmıştır. ÇDSGE için geliştirilen göstergeler farklı düzlemlerde olduğu için öncelikle tüm veriler mekânsal düzleme uyarlanmıştır. Bu uyarlama, ekonomik gösterge verilerinin il sınırı, ülke sınırı, gümrük kapısı; sosyal gösterge verilerinin il sınırı, ülke sınırı ve idari gösterge verilerinin ülke sınırı şekline dönüştürülmesi ile yapılmıştır. Mekânsal olarak elde edilen veriler ise yapılan mekânsal analizler ile veri tabanına aktarılmıştır. Ülke düzeyinde elde edilen ekonomik veriler yönlerine göre değil, geçirgenlik açısından tüm sistem içerisindeki skalar düzeyin belirlenmesi açısından hacimsel verilere dönüştürülerek hesaplamalara katılmıştır. Bu sayede ekonomik ekseninde ülke düzeyinde geçirgenliğin belirleyicisi olabilecek gösterge setleri oluşturulmuştur. Diğer yandan belirlenen gösterge verilerine yönelik tekrarı engellemek için yüksek korelasyona sahip veriler dışarıda bırakılmıştır.

Coğrafi boyutta resim (raster) hesaplamaları yapabilmek için, tüm ülke kara sınırları hattı 10x10 km boyutunda raster formatına dönüştürülmüştür. Verilerin aynı birimde olmamaları ve diğer verilerin endeks puanına daha fazla etki etmemesi için ilk oluşturulan haritalar ayrıca normalleştirme ve standartlaşma işlemine tabi tutulmuştur. Veri tipi ve çalışmanın amacı doğrultusunda uygun normalleştirme algoritması (bulanık küme üyelik fonksiyonları) seçimi yapılmıştır. Bu noktada hangi bulanık küme üyelik fonksiyonunun kullanılacağına karar verilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede hesaplanan veriler bulanık üyelik fonksiyonları kullanılarak 0-1 arasına standartlaştırılmıştır. Bileşenler arası negatif pozitif ilişkiler belirlenerek ilgili bulanık fonksiyona ilişkin matematiksel işlemler yapılmıştır. Ardından her bir boyut (ekonomik, sosyal, idari/yönetiş ve mekânsal) için 10x10 km'lik ızgaralarda resim (raster) hesaplamaları yapılarak ilgili boyutun geçirgenliği hesaplanmıştır. Bu noktada her bir eksen için ilgili ağırlıklandırma metotları kullanılarak basit ağırlıklandırma yöntemi (SAW) raster hesaplamaları yapılmış her bir eksene ait alt endeks değerleri elde edilmiştir. SAW yöntemine göre her bir değişkene eşit önem verilerek hesaplama yapılmaktadır. Endekslerde her bir değişkene eşit ağırlık verilmesi sık kullanılan bir yöntemdir. Oluşan her bir endeks SAW yöntemi ile toplanarak ÇDSGE elde edilmiştir.

3.1.1. Türkiye sınırları için tanımlanan veri setleri ve analizi

ÇDŞGE oluşturmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlarca toplanan veriler ekonomik, sosyal, idari ve mekansal olmak üzere dört temel ekseninde derlenmiştir. Merkezi kurum ve kuruluşlardan yetki alanları çerçevesinde Türkiye kara sınır bölgelerine ve sınır ötesi işbirliğine ait veriler; Kalkınma Bakanlığı, AB Bakanlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Genelkurmay Başkanlığı kanalı ile elde edilmiş, TÜİK’den ise diğer kamuya açık veriler alınmıştır. Bu çerçevede, tüm kara sınır bölgelerindeki yerleşimlerin; nüfus ve coğrafi olarak dağılımları, sosyo-ekonomik özelliklerini ortaya koyacak genel istatistikler, ticaret istatistikleri, sektörel istatistikler, sınır bölgesi mal ve insan akımı istatistikleri, siyasi anlaşmalar/bağlantılar, sınır ötesi işbirliği projeleri, kardeş kent işbirlikleri ve içerikleri ele alınmıştır. Analize katılması hedeflenen bazı veriler (karakol sayısı, kilometredeki kontrol noktaları, özel yasaların bir kısmı, vb.) daha çok güvenlik gerekçeleri sebebiyle elde edilememiştir. Başlangıçta elde edilmesi hedeflenen tüm veri seti Çizelge 3.2’de sıralanmaktadır.

Çizelge 3.2. Ülke düzeyi sınır geçirgenlik endeksi için belirlenen asgari göstergeler

Ekonomik	Sosyal	Politik	Mekânsal
· Sınır ötesi ekonomik ilişkilerin türü · Sınır ötesi ticaret hacmi · Öne çıkan ekonomik sektörler · Gümrük rejimleri · Sınırlar arasında malların taşınmasının kolaylık düzeyi · Ekonomik faaliyetleri düzenleyen vergi düzenlemeleri, düzenlemelerin açık, ulaşılabilir ve uygulanabilir olması · Her iki tarafın ticaret, ortak üretim ve ortak işletmeleri genişletmek için aldığı önlemler · İnsanların ve malların serbest dolaşımı	· Din ve mezhep farklılıkları · Kilometredeki kontrol noktaları · Dil benzer ve farklılıkları · Sosyal ve kültürel etkileşim	· Vize düzenlemeleri · Geçiş serbestliği · Ortak acil müdahale ve afet konularında geliştirilen yöntem ve çalışmaların varlığı · Ortak çevre koruma önlemlerinin varlığı · Su, elektrik, gaz, petrol ve diğer enerji ve yaşamsal kaynakların yönetimi konusunda anlaşmalar · Doğal kaynakların ortak yönetimi · Sınır ötesi bölgelerin statüleri hakkında özel yasa veya düzenlemenin varlığı · Sınır karakolları sayı ve ortalama mesafeleri · Kaçak sınır geçme teşebbüsleri	· Sınır çizen coğrafi eşikler · Yerleşim bölgelerin mekânsal yakınlıklarının ölçümü · Sınır bölgelerindeki birincil kentler arası ortalama ulaşım süresi · Sınırı kapısını geçmek için ortalama süre · Sınırdaki geçişi engelleyici bölgeler · Altyapının niteliği · İnternet erişimi · Etkin ve iyi bağlanan su ve demiryolları ve coğrafyaların birbirini tamamlayıcılık düzeyleri

Ekonomik ilişki düzeylerinin göreceli olarak belirlenmesi aşamasında ülkeler arası ticaret hacmi, yolcu hacmi, ticaret dengesi, ticaret kotası, sınır kapısı tipi, çok uluslu yatırımların yer seçimi, sınır geçişleri için ortalama bekleme süresi ve serbest bölge içerip içermemesi

gibi farklı tipte veriler belirlenmiştir. Veriler son dönemde Türkiye sınırlarında yaşanan bölgesel sorunlar, iç savaşlar, göçmen sorunu gibi hususların etkisini en aza indirmek için 2013 yılı olarak elde edilmiştir. Niceliksel veriler olarak elde edilen veriler korelasyon düzeylerine göre sadeleştirilmiştir. Örneğin ayrı ayrı elde edilen yıllık ithalat ve ihracat verileri toplanarak ticaret hacmi verisi elde edilmiştir (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3. Ekonomik verilerin tarih, kapsam ve açıklaması

Ekonomik Veriler			
Veri	Yılı	Coğrafi Kapsamı	Açıklama
Ülkelere göre ticaret hacmi (\$)	2013	Türkiye'nin kara sınırı komşusu ülkeler	(Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, Nahcivan, İran, Irak, Suriye) için ayrı ayrı elde edilen yıllık ithalat ve ihracat verilerinin toplamıdır.
Toplam yolcu hacmi (kişi)	2013	29 adet hudut kapısı	Faal olan sınır kapılarından bir yıl içerisinde giren ve çıkan yolcuların toplam sayısıdır.
Yatırım hacmi (adet)	2013	Türkiye'nin kara sınırı komşusu ülkeler	Uluslararası doğrudan yapılan yatırımların toplamıdır.
Türkiye'nin doğrudan yurtdışı yatırımları	2013	Türkiye'nin kara sınırı komşusu ülkeler	Türkiye'nin kara sınırı komşusu ülkelere yaptığı yatırımların coğrafi olarak dağılımı (milyon \$)
Dış ticaret dengesi (\$)	2013	Türkiye'nin kara sınırı komşusu ülkeler	Mal alım-satımlarının dengesidir. Karşılıklılık içermesi ve geçirgenliğin gücünü göstermesi bakımından veri setine dahil edilmiştir.
Kapı tipi (A,B)	2013	Tüm sınır kapıları	Sınır kapıları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yapılabilen gümrük işlemlerine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre bazı kapılardan her türlü gümrük işlemi yapılabilirken; bazılarında yapılamamaktadır.
İl ticaret kotaları (TL)	2013	Ülke sınırındaki şehir kotaları	Bakanlar Kurulu tarafından sınır illerindeki sınır ticaretini artırmaya yönelik olarak, Edirne ve Kırklareli illeri dışındaki illeri kapsayan gümrük vergisinden muaf uygulamasıdır. Her ülke için 100 milyon TL olarak belirlenen miktar, o ülkeye sınır olan iller arasında temelde nüfus ve önceki yıllarda gerçekleştirdiği ticaret hacmi çerçevesinde belirlenmektedir.
Serbest Ticaret Bölgesi	2013	Ülke sınırındaki şehir sınırları	Sınıra yakın bölgelerde kurulmuş olan serbest bölgelerin varlığı sınır bölgesindeki geçirgenliği olumlu yönde artırmaktadır.

Sosyal ilişkilerin ve geçirgenliğin potansiyelini ortaya koymak üzere sınırda yaşayan toplumların kimlikleri ve ilişki potansiyellerine ilişkin veriler ele alınmıştır.

Bu çerçevede sınır bölgesindeki dinsel ve mezhepsel farklılık ve benzerlikler ile farklı ülke sınırları içerisinde kalınmış olsa da, milliyet ve tarihsel köken benzerlikleri sosyal geçirgenliğin boyutlarını ortaya koymaya yarayacak veriler olarak değerlendirilmiştir. Belirlenen 100 km’lik bandın içerisinde yaşayan toplumların etnik yapısı, dinsel ve mezhepsel benzerlik ve farklılıkları, sosyal ve kültürel hizmet hacmi verileri ve alandaki nüfus yoğunluğu verileri ele alınmıştır (Çizelge 3.4)

Çizelge 3.4. Sosyal verilerin tarih, kapsam ve açıklaması

Sosyal Veriler			
Veri	Yılı	Coğrafi Kapsamı	Açıklama
Milliyet	2008-2015	100 km genişliğindeki bantta kalan alanlar	Sınır çizgisinden itibaren 50’şer kilometrelik alanlarda kalan nüfusun milliyetleri belirlenerek harita üzerine aktarılmıştır (Izady, 2008a)
Din-mezhep ortaklığı	2008-2015	100 km genişliğindeki bandın içerisinde kalan alanlar	Sınır çizgisinden itibaren 50’şer kilometrelik alanlarda kalan nüfusun din ve mezhepleri belirlenerek (Izady, 2008b) harita üzerine aktarılmıştır.
Sosyal ve kültürel hizmet hacmi	2013	Türkiye’nin kara sınırı komşusu ülkeler (Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, Nahcivan, İran, Irak, Suriye)	Ayrı ayrı elde edilen yıllık sosyal ve kültürel hizmet hacmi verilerinin toplamıdır.
Nüfus yoğunluğu	2013-2014	100 km genişliğindeki bantta kalan alandaki yerleşim yerleri	Sınır çizgisinden itibaren her iki ülke tarafında 50’şer kilometrelik derinlikteki alanlarda kalan yerleşmelerdeki nüfusun 10-20-50 km’lik uzaklıklardaki yoğunluğu hesaplanmıştır.

Ülkeler arası ilişkileri merkezi düzeyde yönlendiren ve geçirgenliğin bir diğer boyutu da içeren idari geçirgenlik verileri ele alınmıştır. Bu çerçevede merkezi hükümetlerce belirlenen ve karşı tarafa geçiş kolaylığının göstergesi sayılan vize düzenlemeleri ile birlikte sınırdan gerçekleştirilen kaçak geçiş teşebbüsleri, sınırda yakalanan kaçakçılık olayları sayıları, gümrük kapılarının nitelikleri ve yoğunlukla politik yakınlıkla gerçekleştirilen kardeş kent sayı ve tipleri çalışmanın idari boyuttaki geçirgenlik endeksinin oluşturulması için değerlendirmeye alınmıştır (Çizelge 3.5).

Çizelge 3.5. İdari verilerin tarih, kapsam ve açıklaması

İdari Veriler			
Veri	Yılı	Coğrafi Kapsamı	Açıklama
Vize düzenleme rejimi	2014	Türkiye'nin kara sınırı komşusu ülkeler	Geçirgenliği doğrudan etkileyen geçiş kolaylığı ve karşılıklılığı ölçmek üzere ülkelerin uyguladığı vize rejimleri değerlendirilmiştir.
Kaçak sınır geçişleri (kişi)	2013	Türkiye'nin kara sınırı komşusu ülkeler	Genel Kurmay Başkanlığı verilerine göre kaçak sınır geçişi sırasında yakalanan kaçak sayısı kullanılmıştır.
Yakalanan kaçakçılık olayları	2014	Ülke sınırındaki şehir sınırları	İçişleri Bakanlığınca ülke çapındaki yakalanan kaçakçılık olaylarının sınır illerindeki sayısı kullanılmıştır.
Kardeş kent	2013	Türkiye sınır kentleri	Türkiye sınır kentlerinin komşu ülke kentleri ile yapmış oldukları kardeş kent işbirliği sayısı kullanılmıştır.

Mekansal geçirgenliği olumlu ve olumsuz yönde etkileme potansiyeli olan mekansal geçirgenliğin temel göstergeleri doğal eşikler (dere, göl vb.), güvenlik kaygıları ile oluşturulan ve geçişi zorlaştıran yapay eşikler, yerleşim sayıları ve sıklıkları, sınırın iki tarafında olan kentler arası ortalama ulaşım süresi, karayolu ve demiryolu ulaşım altyapısı mekansal geçirgenliği belirlemektedir (Çizelge 3.6).

Çizelge 3.6. Mekansal verilerin tarih, kapsam ve açıklaması

Mekansal Veriler			
Veri	Yılı	Coğrafi Kapsamı	Açıklama
Eğim	2013	100 km genişliğindeki bantta kalan alan	0-5, 5-20, 20-40 ve 40-80 arasındaki değerler hesaplanmıştır.
Coğrafi eşikler	2013	100 km genişliğindeki bantta kalan alan	Belirlenen alanda eşik olabilecek nehir, göl vb doğal öğeler değerlendirilmiştir.
Yerleşim sayısı	2013-2014	100 km genişliğindeki bantta kalan alan	10-20-50 km'lik tamponlarda yerleşim birimlerinin sayısı hesaplanmıştır.
Karayolu ulaşım altyapısı	2013	100 km genişliğindeki bantta kalan alan içindeki karayolu ağı	100 km genişliğindeki bantta kalan alan içindeki karayolu ağının kalitesi sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.
Demiryolu ulaşım altyapısı	2013	100 km genişliğindeki bantta kalan alan içindeki demiryolu ağı	100 km genişliğindeki bantta kalan alan içinde demiryolunun varlığı- işlevli işlevsiz olduğu değerlendirilmiştir.
Sınır çizen yapay eşikler	2013	100 km genişliğindeki bantta kalan alan içinde sınır geçişini engelleyen yapay eşiklerin varlığı	Sınır boyu mayınlı bölgeler analize dahil edilmiştir.

Böylece ÇDSGE'de kullanılmak üzere ekonomik, sosyal, idari ve mekansal olmak üzere toplamda 22 adet değişken belirlenmiştir.

3.1.2. Verileri standartlaştırma yöntemi olarak bulanık mantık

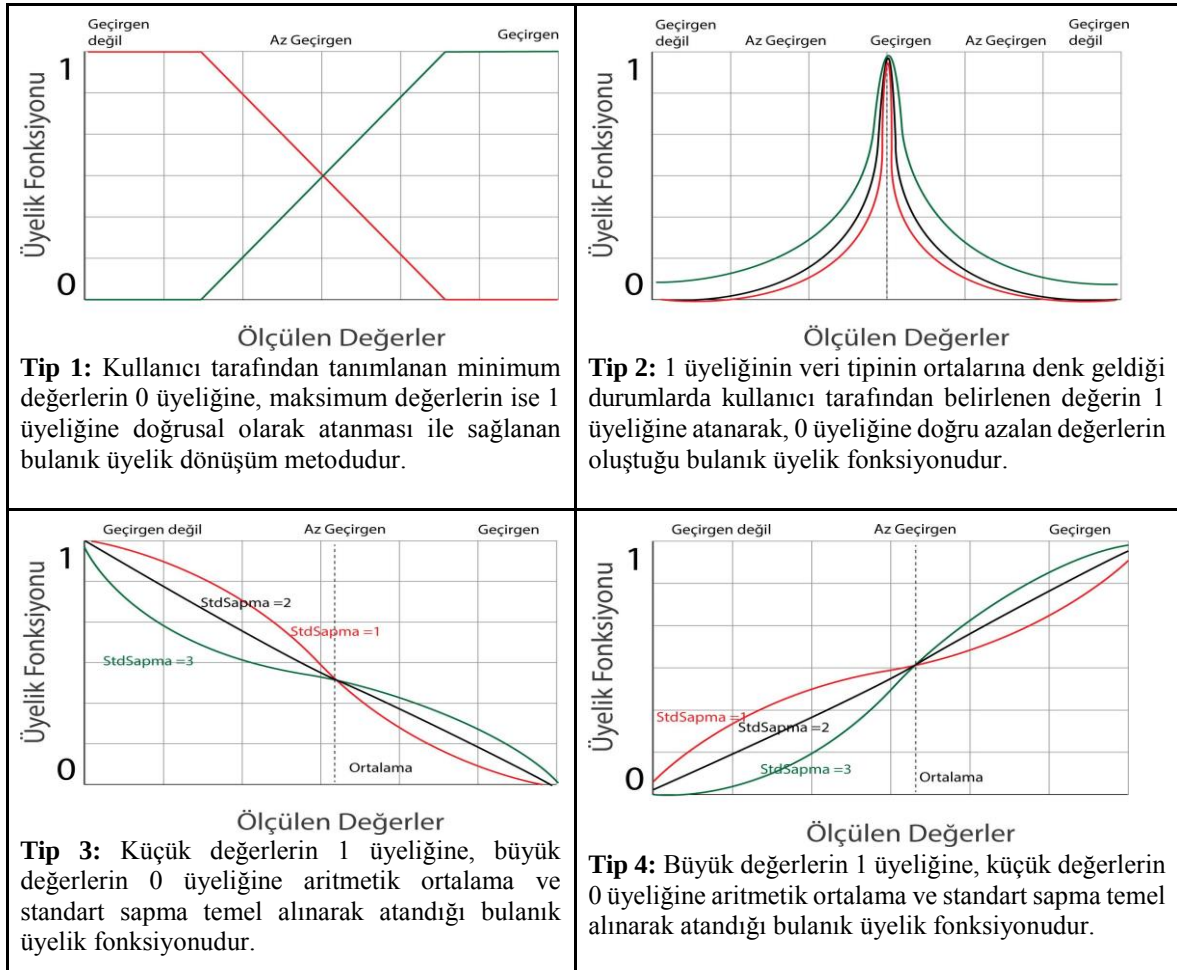
Ülkelerarası sınırların geçirgenliğinin ölçülmesi ile ilgili yapılan çalışmalarda; az geçirgen-çok geçirgen, beyaz-gri-siyah, açık-kapalı gibi uzman görüşüne dayalı ancak tam olarak analitik metotlar üzerine inşa edilmeyen kesin ifadeler kullanılmaktadır. Bu yöntem ile yapılan çalışmalarda, ülke sınırları arası karşılaştırmalarda ara değerler göz ardı edilmektedir. Sınır bölgeleri her ne kadar ulus devletlerce net bir çizgi ile ayrılmış olsalar da, insan faktörü ile birlikte 0 ve 1'lerin dışında, ara değerlerin olduğu alanlara dönüşmekte ve hemen her şeyin ancak kısmen doğru olduğu bir coğrafyaya evrilmektedir. Yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada bulanık mantık yöntemleri kullanılarak ülke sınırları arasındaki geçirgenliği parametrelere (ekonomik, sosyal, idari, mekansal) dayalı olarak ölçen bir model geliştirilmiştir.

Bulanık üyelik fonksiyonları

Uygun üyelik fonksiyonlarını belirlemek ve bulanık müdahale sistemleri kurmak uzman deneyimi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir (Dombi, 1990). Üyelik fonksiyonları bulanık kümeleri temsil etmekte ve tanımlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, üyelik fonksiyonları bulanık kümeye aitlik derecesinin fonksiyonlar ile gösterimidir. Üçgen, sigmoid, sinüzoid, yamuk, gauss, çan, lineer vb. tipteki üyelik fonksiyonlarının hangisinin söz konusu veriye uygun olduğu konusu ise, teorik ve pratik çalışmalar ve uzman görüşleri neticesinde ortaya konulmaktadır. Matematiksel formüllerle ve şekiller ile ifade edilebilen bu fonksiyonlar, GIS programlarından girilebilen parametreler ile hesaplanabilmektedir.

Bulanık mantık, elde edilen verilere göre oluşturulan piksel değerlerini girdi olarak kullanarak, veri türü ve dağılımına göre standartlaştırılmış yeni piksel değerleri oluşturulmak için kullanılmıştır. Bu bulanıklaştırma süreci ile her bir veri seti için bulanık küme üyeliği gerçekleştirilmiş olmaktadır. 0 ile 1 arasında değerler bulanık küme üyeliği olasılığını gösterirken, değer 1 olması değer kesin üyeliğini göstermektedir. Birer sürekli fonksiyon olan üyelik fonksiyonları; verinin dağılımı, türü, ortalaması ve standart sapmasına göre farklı dönüşüm parametreleri ile en uygun dönüşümü elde etmek için uzman tarafından seçilmektedir. Bu çerçevede veri tip ve dağılımları dikkate alınarak 4 çeşit üyelik fonksiyonu ile katmanlar standartlaştırılmıştır (Çizelge 3.7).

Çizelge 3.7. Bulanık üyelik dönüşüm metotları

Tip 1 olarak tanımlanan ve kullanıcı tarafından minimum değerlerin 0 üyeliğine, maksimum değerlerin ise 1 üyeliğine doğrusal olarak atandığı bulanık üyelik dönüşüm metodu, ölçülen değerlerin lineer olarak arttığı ve azaldığı ve ara değerlerin olmadığı veri setlerine uygulanmıştır.

Tip 2 olarak tanımlanan ve geçirgenliğin veri dağılımında orta değerlerde fazla olduğu artı veya eksi yönde geçirgenliğin azaldığı durumlarda bulanık üyelik dönüşüm metodu, maksimum geçirgenlik değeri olarak belirlenen değer 1 üyeliğine atanması ve 0 üyeliğine doğru azalan değerlerin oluşturduğu veri setlerine uygulanmıştır.

Tip 3 olarak tanımlanan küçük değerlerin 1 üyeliğine, büyük değerlerin 0 üyeliğine aritmetik ortalama ve standart sapma temel alınarak atandığı bulanık üyelik dönüşüm metodu, veri setindeki küçük değerlerin daha fazla geçirgenliği temsil ettiği veri tipleri için kullanılmıştır.

Tip 4 olarak tanımlanan durum ise, Tip 3'ün aksine veri setindeki büyük değerlerin daha fazla geçirgen olarak kabul edildiği, düşük değerlerin ise daha az geçirgen olarak kabul edildiği veri setlerine uygulanmıştır.

Türkiye sınır bölgeleri için ÇDSGE'ni hesaplamak üzere toplanan ekonomik, sosyal, idari ve mekansal değişkenlerin bulanık üyelik fonksiyon tiplerine göre sınıflandırılması Çizelge 3.8'de detaylı olarak verilmektedir.

Çizelge 3.8. Eksenlere göre belirlenen verilere uygulanan üyelik fonksiyon tipleri

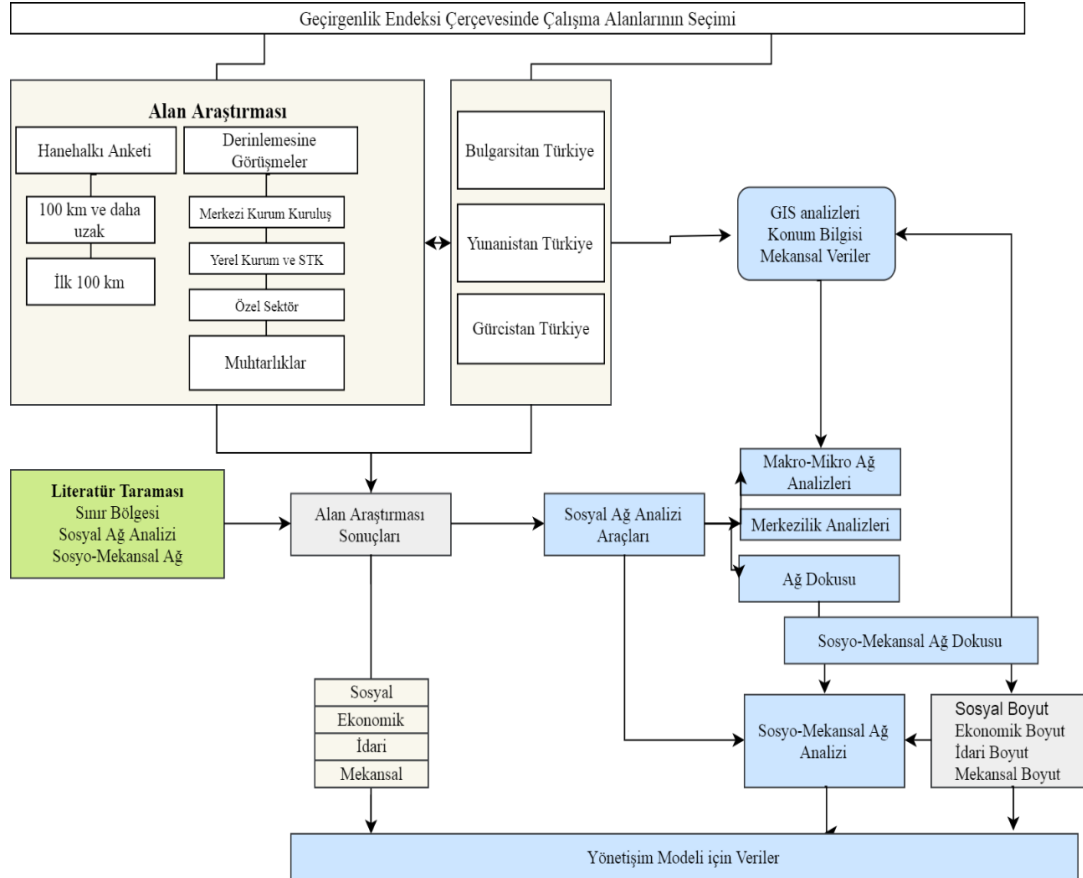
Ana Eksen	Gösterge	Uygulanan Üyelik Fonksiyonu
Ekonomik	Ülkelere göre ticaret hacmi (\$)	Tip 4
	Toplam yolcu hacmi (kişi)	Tip 4
	Yatırım hacmi (adet)	Tip 4
	Çok uluslu sermaye miktarı (\$)	Tip 4
	Dış ticaret dengesi (\$)	Tip 2
	Kapı tipi (A,B)	Tip 1
	İl ticaret kotaları (tl)	Tip 4
	Serbest ticaret bölgelerine uzaklık (km)	Tip 3
Sosyal	Milliyetlerine göre coğrafya komşuluğu	Tip 4
	Din ve mezheplerine göre coğrafya komşuluğu	Tip 4
	Sosyal ve toplumsal ticaret hacmi	Tip 4
	Nüfus yoğunluğu km ² / kişi	Tip 4
Politik-Güvenlik	Vize düzenlemeleri	Tip 4
	Kaçak geçiş teşebbüsü	Tip 4
	Kaçakçılık olay sayısı	Tip 4
	Kardeş kent sayısı	Tip 4
Mekansal	Eğim	Tip 3
	Nehir - Göl	Tip 3
	Yerleşim Sayısı	Tip 4
	Karayolu Ulaşım Altyapısı	Tip 4
	Demiryolu Ulaşım Altyapısı	Tip 4
	Sınır Çizen Yapay Eşikler	Tip 1

Sınır geçirgenliği ortaya konmadan önce öncelikle tüm veriler mekansal olarak temsil ettikleri şekilleri ile piksel tabanlı bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu yapıda 10x10 km'lik her bir piksele bir değer atanmıştır. Böylece piksel tabanlı matematiksel işlemlerin yapılmasına olanak sağlanmıştır. Ancak bu yapı mevcut veri için bir anlam ifade ederken farklı türdeki veriler ile kıyaslamaya imkan sağlamamaktadır. Bu nedenle her bir veri seti bulanık mantık

üyelik yöntemleri ile hem bulanıklaştırılacak hem de standartlaştırılarak piksel değerleri [0,1] arasındaki ölçeğe yerleştirilecektir. Ancak mekansal forma dönüştürülen kategorik verilerin yeniden sınıflandırılması gerekmektedir. Burada uygulanan bulanıklaştırma algoritması ile de her bir pikselin üyelik gücü seçilen algoritmaya göre belirlenmiş olacaktır. “1” tamamen bir bulanık küme üyeliğini temsil ederken “0” bulanık kümeye üye olmamayı temsil etmektedir.

3.2. Alan Araştırması ve Ağ Analizleri Yöntemi

Sınır geçirgenlik endeksi sonucunda yarı geçirgen ve geçirgen olarak ortaya çıkan iki sınır bölgesi olan Türkiye-AB (Bulgaristan ve Yunanistan) ve Türkiye-Gürcistan sınır bölgelerindeki sosyo-mekansal etkileşimi araştırmak ve analiz etmek üzere alan araştırması yapılması hedeflenmiştir. Alan araştırmasından elde edilen veriler sosyal ağ analizleri ve çok boyutlu parametreler yardımıyla sosyo-mekansal etkileşimi tanımlamada kullanılmış ve sınır bölgelerinde yönetim yaklaşımına altlık oluşturmuştur. Alan araştırması ve ağ analizleri konusunda izlenen yöntem Şekil 3.4’de verilmektedir.

Şekil 3.4. Alan araştırması ve ağ analizleri yöntemi

3.2.1. Alan araştırması kurgusu

Çalışmanın başlangıcı Türkiye’deki toplam 27 (Ermenistan’ın kapalı olan 2 sınır kapısı hariç) kara sınır kapısından aktif olan 20’si üzerinden kurgulanmıştır. Ancak, sınır bölgelerinde yaşanan güvenlik odaklı sorunlar nedeniyle çalışma sürecinde çeşitli kısıtlılıklar doğmuştur. Bu çerçevede Suriye ve Irak sınır bölgeleri ve sınır kapılarının kapalı olması sebebiyle sınır ötesi ilişkinin olmadığı Ermenistan sınır bölgeleri çalışma alanı dışında bırakılmıştır. Bu durumda diğer ülkelerle olan kara sınır kapısı sayısı 12 olarak sınırlandırılmıştır. Bu sınır kapılarından geçirgenlik düzeyi yüksek ve orta olan iki farklı bölge seçilmesi sürecinde İran ve Nahçıvan sınır bölgelerini kapsayan alanın Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan edilmesi nedeniyle söz konusu iki bölge yerel düzey çalışması dışında tutulmuştur. Böylece yerel düzeydeki alan araştırması, sınır bölgesindeki bilimsel çalışma koşullarına olanak sağlayan sınır bölgeleri arasından geçirgenlik endeksi sonuçları çerçevesinde Türkiye-AB (Yunanistan ve Bulgaristan) ve Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgeleri olarak belirlenmiştir.

Yerel düzeydeki çalışma; yerel aktörlerle (kamu kurum/kuruluş teşkilatları, kalkınma ajansları, belediyeler, sivil toplum örgütleri, muhtarlar, vb.) derinlemesine görüşmeler ve odak grup toplantıları ile, sınır ötesi işbirliği bulunan hanehalklarına uygulanan anketler olmak üzere 2 aşamalı gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede derinlemesine görüşmeler ve anketler ile sınırın her iki tarafında ekonomik, sosyal, yönetsel ve mekansal ilişkiler hakkında bilgi toplanmıştır.

Derinlemesine görüşmeler

Derinlemesine görüşmelerin amacı; sınır bölgelerine yönelik sosyo-mekânsal yönetim modeli oluşturulmasında, sınır bölgesinde yer alan aktörlerin sınır ötesine yönelik davranışsal yaklaşımları konusunda açıklayıcı bilgi edinmek ve ağ dokuları ve ağsal ilişkilerinin ortaya çıkarılmasında bu bilgiyi kullanmaktır.

Derinlemesine görüşmeler ile merkezi düzeyde sınır ötesine ilişkin idari yaklaşım, politika ve projeleri öğrenmek, yerelde sınır ötesi ilişkiler konusunda etkin olan diğer aktörleri tanımak ve etkileşim düzeyleri konusunda detayda bilgi toplamak amaçlanmaktadır. Bu

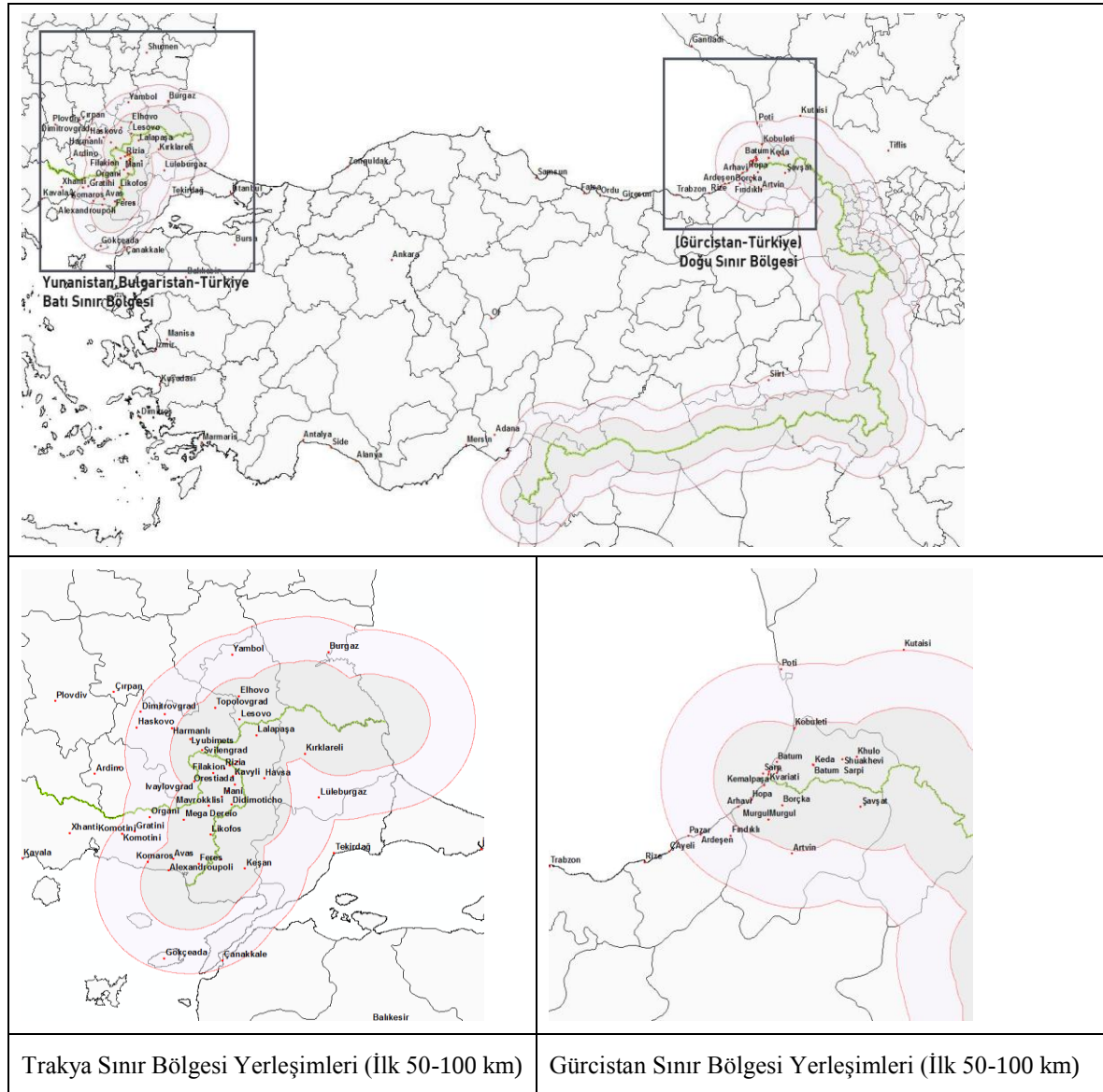
çerçevede alan araştırmasında, yerel düzeyde çeşitli niteliklerdeki 4 farklı aktör grubuna ulaşılması hedeflenmiştir.

- Merkezi kurum ve kuruluş temsilcileri (valilik, kalkınma ajansları, merkezi kurumların taşra teşkilat temsilcilikleri/il ve bölge müdürlükleri, vb.)
- Yerel kurum ve kuruluş temsilcileri, sivil toplum kuruluşları (belediye, sanayi ve ticaret odaları, sınır ötesi ilişkileri bulunan dernekler, vb.)
- Sınır ötesi işbirliği bulunan özel sektör temsilcileri (sanayiciler, ithalat/ihracat şirketleri, ticari kuruluşlar, turizm ve lojistik firmaları, vb.)
- Sınır bölgesinde yer alan yerleşimlerin köy/mahalle muhtarları.

Alan araştırmasına ilk olarak, hem yerel düzeyi tanımak ve hem de gerçekleştirilecek araştırma için altlık oluşturmak amacıyla, Trakya Bölgesi ön alan çalışması ile başlanmıştır. Ağustos 2015 tarihinde Edirne’de gerçekleştirilen ön alan araştırmasında öncelikle merkezi hükümet temsilcisi kurumların üst yöneticileri (Valilik, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Trakya Kalkınma Ajansı Edirne Yatırım Destek Ofisi, Trakya Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğü) ile yerelde Edirne Belediyesi, Edirne Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı, Trakya Üniversitesi Dış İlişkiler Birimi ve Türk-Yunan-Bulgar Dostluk Grubu Derneği temsilcileri ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerde yereldeki dinamikleri, sınır ötesi ilişki türlerinin içeriği ve yoğunluğunun kavranmasına çalışılmıştır.

Ön araştırma çalışmasında yaşanan deneyimler, sınır bölgeleri alan araştırmasının kurgulanmasına önemli katkı sağlamış ve izlenecek yöntem belirlenmiştir. Öncelikle; gerçekleştirilen kurum ve kuruluş görüşmelerinden, Trakya sınır bölgesinde geçirgenlik endeksine bağlı olarak seçilen Türkiye-Yunanistan sınır bölgesini tek ülke sınırı olarak çalışmak yerine, komşu iki ülke (Yunanistan ve Bulgaristan) sınır kapıları arasındaki kısa mesafenin bu bölgedeki sınır bölgesi düzeyinde etkileşimi artırması ve bu etkileşimin Türkiye tarafında iki ülkenin birlikte değerlendirilmesinin, çalışmanın amaç ve kapsamına olumlu yönde katkı sağlayacağı anlaşılmıştır. AB gibi ulusüstü mekanizma ile olan sınır bölgesi ilişkilerinin bütününe yönetim çerçevesi kapsamında ele alınması gerekliliği de dikkate alınarak, Türkiye-Yunanistan ve Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinin bir arada araştırılıp, çalışma alanı genişletilmiştir. Diğer yandan; sınır bölgelerindeki yerleşimlerde, amaca yönelik şekilde sınırötesi ile işbirliği olan hanehalklarına kartopu örneklem yöntemiyle ulaşılarak uygulanması hedeflenen hanehalkı anketlerinin, ön araştırmada gerçekleştirilen pilot anket uygulamasında sınır ötesi ilişkileri olan hanehalklarına

ulaşılmasında yaşanan güçlükler sebebiyle, hanehalkı anketlerinin sınır ötesine geçiş yapanların kolaylıkla yakalanabileceği sınır kapılarında gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bunu gerçekleştirmek üzere; sınır kapılarından geçenlerden, sınır bölgesinin ilk 100 km içerisinde yaşayanların seçilip, anketlerin bunlara uygulanması kararlaştırılmıştır. Alan araştırmasına konu olan sınır bölgeleri ve hanehalkı anketlerinin uygulanacağı öngörülen sınır bölgelerindeki ilk 50-100 km mesafedeki yerleşimler Şekil 3.5’de detaylı olarak gösterilmektedir. Söz konusu alan Trakya Sınır Bölgesi Yerleşimleri (İlk 50-100 km) ve Gürcistan Sınır Bölgesi Yerleşimleri (İlk 50-100 km)’ni kapsamaktadır. Alan araştırması; 14-19 Haziran 2016 tarihleri arasında Trakya Sınır Bölgesi; 22-26 Haziran 2016 tarihleri arasında ise Gürcistan Sınır Bölgesinde gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.5. Alan araştırması için seçilen sınır bölgeleri

Ulus devlet yapılarının merkezi yönetim yapılanmaları olan, merkezi kurum ve kuruluş temsilcilerine ve sınır ötesi ile etkileşimini en yakından takip eden ve doğrudan etkilenen yerel kurum ve kuruluş temsilcilerine yönelik görüşmeler; sınır ötesi iş birliğine ilişkin mevcut yaklaşımları, öngörülerini, iş birliği aktörleri ve politika uygulamalarını ortaya koymaktadır. Derinlemesine görüşmeler araştırma konusu ile bağlantılı yerel kurum ve kuruluşlar (kamu kurum/kuruluş teşkilatları, kalkınma ajansları, belediyeler, vb.) ve diğer yerel aktörler (sivil toplum örgütleri, yerel inisiyatifler, muhtarlar, vb.) ile gerçekleştirilmiştir. Bu aşama bölgeyi ve sınır ötesi ilişkileri daha iyi tanımak açısından temel aşamadır. Kurum ve kuruluşlardan alınan resmî veriler dışında görüşme sırasında elde edilen enformel ilişki ağlarına yönelik bilgiler (sınırlar arasında malların taşınma biçimi ve kolaylığı, yabancı yatırımcıyı çekme çabaları ve yerel aktörlerin ilişkilerde rol alma düzeyleri, ekonomik hareketliliğin merkezi yönetim kararlarına bağlılığı, vb.) sosyo-mekansal ilişkilerin derinliği ve boyutu konusunda bilgi vermektedir.

Merkezi ve yerel kurum ve kuruluşlara yönelik görüşme soruları (Ek-1)'de yer almaktadır. Sınır ötesi etkileşimin katalizör ve aktif aktörleri olan özel sektör temsilcilerine yönelik görüşmeler ise; sınır ötesi iş birliği içinde olan aktörlerin diğer taraftaki ekonomik ortaklıkları, çalışma yapıları, ortaklık süreleri, sorunlar, memnuniyetleri ve beklentilerini ortaya koymayı hedeflemiştir (Ek-2). Sınır bölgelerinde yer alan muhtarlara yönelik görüşmelerde ise; varsa iş birlikleri, mekânsal yakınlığın olumlu olumsuz etkileri ve sınır bölgesindeki sosyal dokunun sınır ötesi ilişkilere olan etkileri araştırılmıştır (Ek-3).

Alan çalışması sürecinde Türkiye-Trakya (Çizelge 3.9) ve Türkiye-Gürcistan (Çizelge 3.10) sınır bölgesinde yer alan merkezi ve yerel olmak üzere toplamda 108 kurum ve kuruluşla görüşülmüştür (Çizelge 3.11).

Çizelge 3.9. Trakya sınır bölgesinde derinlemesine görüşme yapılan kurum ve kuruluşlar

	Türkiye	Yunanistan	Bulgaristan
Merkezi kurum ve kuruluş temsilcileri	Edirne Valiliği ve AB Proje Ofisi Kırklareli Valiliği ve AB Proje Ofisi Lalapaşa Kaymakamlığı Trakya Kalkınma Ajansı Edirne YDO Edirne Valiliği Dernekler Dairesi Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğü Dışişleri Bakanlığı Edirne Temsilciliği Yurtdışı Türkler ve Akraba Topl. Bşk Edirne Nüfus Müdürlüğü Edirne Çevre ve Şehircilik İl Md Edirne Tapu ve Kadastro Müdürlüğü	Orestiadas Belediyesi Orestiadas Valilik Temsilcisi Yunanistan Konsoloslugu	Haskovo Valiliği

Çizelge 3.9. (devam) Trakya sınır bölgesinde derinlemesine görüşme yapılan kurum ve kuruluşlar

Yerel kurum ve kuruluş temsilcileri, Sivil toplum kuruluşları	Edirne Belediyesi (Dış İlişkiler/AB Proje Ofisi) Kırklareli Belediyesi (Dış İlişkiler/Proje Ofisi) Pınarhisar Belediyesi İpsala Belediyesi Edirne Ticaret ve Sanayi Odası Edirne Genç İşadamları Derneği Edirne Ticaret Borsası Kırklareli Ticaret ve Sanayi Odası Pınarhisar Koloğlu İlkokulu Müdürü Pınarhisar Arıcılar Birliği Trakya Üniversitesi Dış İlişkiler Birimi Türk-Yunan-Bulgar Dostluk Grubu	Orestiadas Belediyesi Didimotiko Belediyesi Soufli Belediyesi Alexandroupoli Belediyesi Alexandroupoli Ticaret ve Sanayi Odası Dimetoka-Evros Müslümanlar Eğitim ve Kültür Dernekleri Birliği	Haskova Belediyesi Lesovo Belediyesi Harmanlı Belediyesi Kırcaali Belediyesi Haskovo Ticaret Odası Bulgaristan Tarım Kooperatifi
Özel sektör temsilcileri	Çağdaş Kuru Gıda Kayılar Gıda Akyol Kerestecilik Mesken Mobilya Edirne Giyim	Türkiye-Yunanistan arasında ihracat-ithalat yapan bir firma Türkiye'den yatırım yapan bir firma	Casino Yatırımcısı Restoran işletmecisi Geri dönüşüm firması Taşımacılık firması
Muhtarlıklar	Edirne (4 mahalle) İpsala (2 mahalle), Lalapaşa (1 mahalle) Uzunköprü (3 mahalle), Havsa (3 mahalle) Kırklareli (2 mahalle), Pınarhisar (2 mahalle)	Mega Dere Köyü Rigio Köyü Kyani Köyü Arzos Köyü	Lesovo Mezek Köyü Sivareka Köyü

Alan araştırması Batı sınırında sırasıyla Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan'da, Doğu sınırında ise Türkiye ve Gürcistan'da her iki ülke dilini bilen tercümanlar ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Kurum görüşmeleri sınırın her iki tarafında da mümkün olduğunca kurumun idari düzeyde en üst seviyedeki yöneticisi pozisyonundakiler ile yapılmıştır.

Çizelge 3.10. Gürcistan sınır bölgesinde derinlemesine görüşme yapılan kurumlar

	Türkiye	Gürcistan
Merkezi kurum ve kuruluş temsilcileri	Artvin Valiliği Hopa Hava Terminali, Hopa Liman ve Sarp Mülki İdare Amirliği Artvin Valiliği Proje Birimi Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Artvin Ofisi	Türkiye Batum Başkonsolosluğu Batum Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği Acara Hükümet Danışmanı
Yerel kurum ve kuruluş temsilcileri, STKlar	Hopa Belediye Başkanlığı Arhavi Ticaret ve Sanayi Odası Hopa Ticaret ve Sanayi Odası Artvin Ticaret Odası	Halveçau Belediyesi Batum Belediyesi Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Uluslararası Yatırımcılar Derneği Batum Türk İşadamları Derneği
Özel sektör temsilcileri	Yenigül Taşımacılık Lakerda Turizm Kesimel Ticaret A.Ş.	Leogrand Hotel Arhavi Restoran Konfeksiyon Firması
Muhtarlıklar	Hopa (4 mahalle) Arhavi (1 mahalle) Borçka (3 mahalle)	Sarpi Köyü Muhtarlığı Ombolo Köyü Muhtarlığı

Çizelge 3.11. Görüşme yapılan kurum ve kuruluş sayısı

	Türkiye Batı	Bulgaristan	Yunanistan	Türkiye- Doğu	Gürcistan	Toplam
Merkezi kurum ve kuruluş temsilcileri	12	1	3	4	3	23
Yerel kurum ve kuruluş temsilcileri, STKlar	12	6	7	4	5	34
Özel sektör temsilcileri	5	4	2	3	3	17
Muhtarlıklar	17	3	4	8	2	34
Toplam	46	14	16	19	13	108

Hanehalkı anketleri

Sosyal ağ analizine olanak sağlayacak şekilde düzenlenen hanehalkı anketleri ile sınırdaki sosyo-ekonomik özelliklerinin elde edilmesinden öte, sınırın diğer tarafı ile kurulan sosyal, ekonomik, idari/yönetmel ve mekânsal ilişkilere ve sınır bölgelerinde yaşanan sorunlara ilişkin bilgi toplanmıştır. Anketin örneklem büyüklüğü sınır bölgesi olarak adlandırılan sınır çizgisinde ilk 100 km içindeki toplam nüfus temel alınarak hesaplanmıştır. Toplam nüfusu Türkiye ve sınır ötesinde yaklaşık 1.950.000 kişi olarak hesaplanmıştır. Anketler için bu veri baz alınarak, belirlenen her bir bölgede “% 5 hata payı” ve “%95 güven aralığı”nda 384 anket yapılması öngörülmüştür. Bu veriler ışığında her iki bölge için toplamda 800 adet anket yapılmıştır. Hanehalkı anket çalışması, 14-19 Haziran 2016 tarihleri arasında Trakya Sınır Bölgesi; 22-26 Haziran 2016 tarihleri arasında Gürcistan Sınır Bölgesinde sınırın her iki tarafında ikamet edip sınırın diğer tarafı ile ilişki içerisinde olanlar ile, sınır kapılarında yüz yüze şeklinde gerçekleştirilmiştir. Toplam 800 (+6) denekle gerçekleştirilen anketlerin örneklem detayları Çizelge 3.12’de verilmektedir.

Çizelge 3.12. Hanehalkı anketleri örneklem sayıları dağılımı

Ülke	Sınır Kapısı İsmi	Türkiye Tarafında Gerçekleştirilen Anket Sayısı	Sınırın Diğer Tarafında Gerçekleştirilen Anket Sayısı
Türkiye - Yunanistan	Pazarkule, İpsala	100	100
Türkiye- Bulgaristan	Kapıkule	100	100
Türkiye - Gürcistan	Sarp	200	200
Toplam		400	400

Anketler; Trakya ve Gürcistan sınır bölgesinde yer alan 7 adet sınır kapısından 4'ünde, birer haftalık süreler için Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'ndan alınan özel izinle 14-19 Haziran 2016 tarihleri arasında Trakya Sınır Bölgesi; 22-26 Haziran 2016 tarihleri arasında Gürcistan Sınır Bölgesinde sınır kapılarına yerleştirilen ve her iki ülke dilini bilen tercümanlarca yüz yüze şeklinde gerçekleştirilmiştir. Sınır kapılarına bağlı olarak farklı dillerde (Türkçe, Bulgarca, Yunanca ve Gürcüce) yapılan anketler, hafta içi ve hafta sonu olmak üzere günün farklı saatlerinde, hem Türkiye tarafında sınır bölgesinde ilk 100 km de yaşayan ve sınırın diğer tarafına geçiş yapan hanehalklarına, hem de sınırın diğer tarafında sınır bölgesinde ilk 100 km de yaşayıp Türkiye tarafına geçiş yapan hanehalklarına uygulanmıştır.

Hanehalkı anketi; sınır bölgesi olarak tarif edilen, sınır hattından ilk 100 km derinlikteki alan içerisinde yer alan yerleşmelerde yaşayan, sınır ötesi ile etkileşim içinde olan ve sınır bölgelerindeki ekonomik ve sosyal ağların temel bileşenleri olarak kabul edilen hanehalklarının sınırın diğer tarafı ile gerçekleştirdikleri ilişkilerin sosyal, ekonomik ve mekânsal yapısını analiz etmek ve bu ilişkilerin amaç ve çeşitlerini ortaya koymak üzere hazırlanmıştır (Ek-4). Toplam 41 sorudan oluşan anketin amacı; temel ağ analizlerini gerçekleştirmeye olanak sağlayacak biçimde, ağın yapısal özelliklerini (ilişki türü, yoğunluğu, yönü ve gücünü) diğer bir ifadeyle sosyal yapılar içinde gömülü olan ilişki dokuları içindeki düzeni ortaya çıkarmaktır. Hanehalkı anketinin detaylı tasarımı; geçirgenlik endeksinin belirlenmesinde kullanılan ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal olmak üzere dört boyutta yer alan, temel ağ analizlerini gerçekleştirmeye ve ağın yapısal özelliklerini ortaya çıkarmaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu kapsamda hanehalkı anketinin ilk 19 sorusu ekonomik ilişkileri; 20-30 idari/yönetimsel ilişkileri; 31-41 ise mekânsal ilişkileri analiz etmeye yönelik olarak kurgulanmıştır. Bu anketle sadece formel ilişki düzeyleri değil, enformel ilişki düzeylerine ilişkin de bilgi toplanmıştır.

Anket çalışmalarından elde edilen sonuçların değerlendirilmesi için SPSS (*Statistical Package for Social Sciences - Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi*) paket programı kullanılmıştır. SPSS programı sosyal bilimlerde başta olmak üzere eğitim bilimleri, sağlık bilimleri ve fen bilimleri alanlarında, ayrıca kurum ve kuruluşlar tarafından pazar araştırması yapmak amacıyla da sıklıkla kullanılan bir bilgisayar programıdır. Akademik çalışmalarda SPSS çoğunlukla anket içeren çalışmalarda katılımcıların özelliklerinin tanımlanması, frekans ve yüzde hesaplamaları, güvenilirlik, korelasyon, regresyon ve farklılık analizlerinde kullanılmaktadır. Çalışmada, anket sonuçları kodlanarak SPSS ile veri girişi sağlanmıştır.

Ardından her üç sınır bölgesine ait anket verilerinin sayısal olarak dağılımlarının belirlenmesinde frekans analizi kullanılmıştır. Elde edilen verilere ilişkin ortalama, standart sapma, mod, medyan gibi değerlerin hesaplanmasında ise tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır. Çalışmada, çapraz sorgu yapılarak ilişkisel sınıflama (*relational taxonomy classification*) ve keşifsel veri analizi (*exploratory data analysis*) yöntemi ile soruların kendi başlıkları ve diğer başlıklar ile ilişkileri araştırılmıştır. Çıkan sonuçlar grafik ve Çizelgeler ile görselleştirilerek değerlendirilmiştir.

Yapılan çalışmalar her bir sınır bölgesi için ayrı ayrı olmak üzere önce tarihsel süreçte sınırın her iki tarafındaki ilişkinin geçmişi, sınırdaki aktörler, sınır ötesi ile etkileşimin boyutları ve sınır ötesi ile ilişkileri bulunanların sosyo-mekânsal ilişkilerinin nitelikleri ve içerikleri şeklinde bir kurguyla ele alınmıştır.

3.2.2. Sosyo-mekansal ağ analizleri

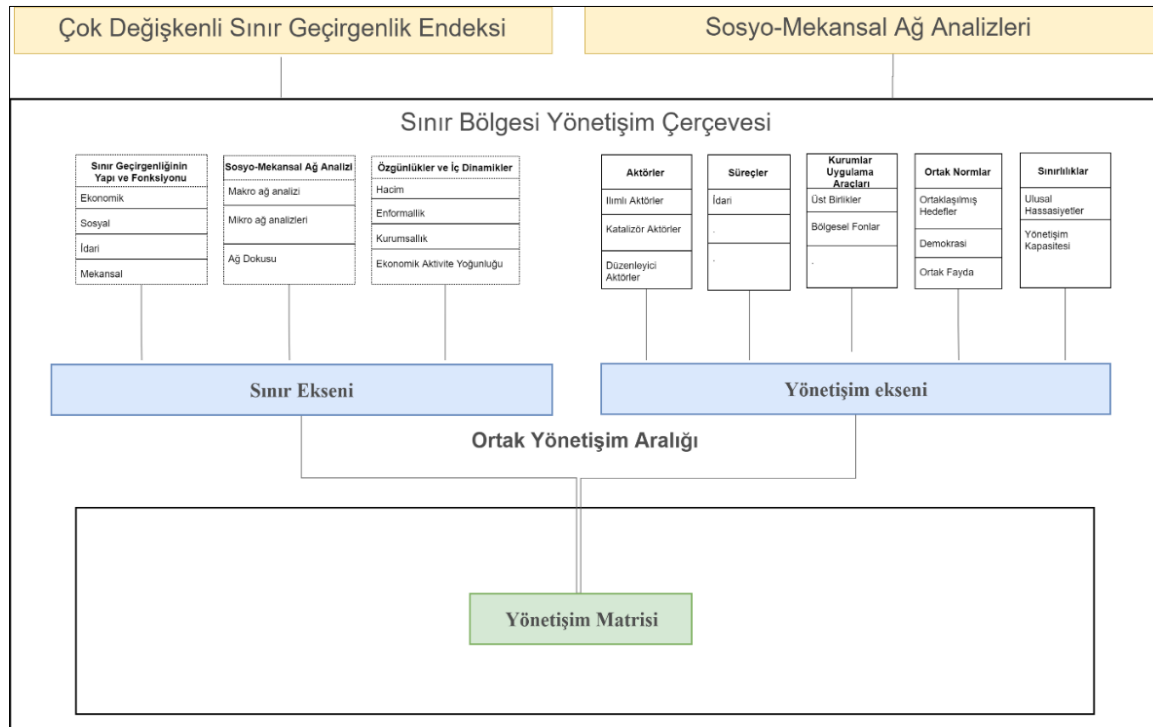
Sosyal ağ analizi birçok disiplin tarafından sıklıkla kullanılan bir yöntem olup, toplulukların yapısını incelemek, ağ yapılarını betimlemek ve topluluklar arasında kolayca gözlemlenemeyen ilişkileri görselleştirerek var olan bağlantıları modellemek için kullanılmaktadır (Borgatti, 2002). Çalışma çerçevesinde sınır bölgeleri sosyo-mekânsal etkileşimin mekanı olarak çok merkezli ağ yapıları olarak tanımlanmaktadır. Sosyo-mekansal ağ analizlerinde, yerleşimlerde ikamet eden ve sınırın diğer tarafına geçenler bileşen, bu bileşenlerin sınırın diğer tarafı ile kurdukları bağ ise ilişki olarak ele alınmıştır. Buradaki ilişki tek boyutlu bir ilişkiden çok, yerleşimler arası akımın taşıdığı sosyal, ekonomik, idari ve mekânsal özellikleri bulunan çok boyutlu bir ilişkiye denk gelmektedir. Sosyal ağ analizi kavramları kullanılarak yapılan analizlerde oluşan ağın genel özelliklerinin yanı sıra bileşen düzeyindeki ilişkiler de analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamında bölgeler arasındaki temel yapıyı ortaya çıkarmak ve farklılıkları tespit etmek üzere 3 farklı ağ yapısı analiz edilmiştir. Bunlardan ilki Batı Sınır Bölgesi Türkiye ile AB arasında olan Türkiye-Bulgaristan ve Türkiye-Yunanistan sınırlarını kapsayan ağ, ikincisi Doğu Sınır Bölgesi Türkiye-Gürcistan arasındaki ağ ve üçüncüsü ise Trakya ve Gürcistan sınır bölgelerini kapsayan tüm ağdır.

Sınırdaki gerçekleştirilen anketler ile elde edilen geliş noktası, istikamet, gidiş noktası, konum ve koordinatlar, sınıra olan mesafe vb. veriler ile yönlü 3 düzeyde ağ yapısı ortaya konmuştur. Anketlerden elde edilen veriler ile bulgular gerçek dünyaya ilişkin veriler olmaları ve ilişkiler arasındaki bağların varlık veya yoklukları açısından bir olasılık içermemelerinden dolayı bulgularla uyumlu olarak ilk aşamada öncelikle (i) makro düzey ağ analizleri (düğüm ve bağlar, kümelenme, ortalama derece ve ağırlıklı derece ve ağ çapı) (ii) mikro düzey analizler (yakınlık, derece, arasındalık merkeziliği (Freeman, 1978) ve öz vektör merkeziliği (Bonacich, 1972) ve (iii) ağ dokusu analizleri şeklinde yürütülmüştür.

3.3. Sınır Bölgesi Yönetişimi Yöntemi

Sınırdaki oluşan farklı dokulara sahip ağ yapılarının varlığı ve bu durumun ulusal düzeydeki geçirgenlik ve bölgesel özgünlükler ile birleştiğinde söz konusu sınır bölgelerine özgü yönetim yaklaşımlarının oluşturulması, irdelenmesi ve tartışılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında sınır bölgesi yönetim modeli çerçevesi oluşturmada, hem çok değişkenli geçirgenlik analizleri, hem de sınır bölgelerinde gerçekleştirilen saha çalışmasından elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen sosyo-mekansal ağ analizleri kullanılmıştır (Şekil 3.6).

Şekil 3.6. Sınır bölgesi yönetim çerçevesi

Buna göre her bir sınır bölgesine özgü olarak tanımlanabilecek ortak yönetim aralığının sınır eksenini ve yönetim eksenini adı verilen iki boyutla ele alınabileceği tartışılmıştır. Bir tarafta, bölgenin içsel dinamiklerini, özgünlük kapasite, ekonomik faaliyetleri, sosyo-kültürel ilişkilerinin yanı sıra sosyo-mekansal ağlar ve geçirgenlik fonksiyonunun tanımlandığı sınır eksenini; diğer tarafta aktörler, süreçler, kurumlar, ortak normlar ve sınırlılıkların yer aldığı yönetim eksenini, ortak yönetim aralığını tanımlayarak, yönetim çerçevesi çizilmesine katkı sağlanmıştır.

4. TÜRKİYE ÇOK DEĞİŞKENLİ SINIR GEÇİRGENLİK ENDEKSİ (ÇDSGE) ÇALIŞMASI

Ülke sınırlarının geçirgenliğini ölçmeye yönelik akademik ve uygulama alanındaki çalışmalar; kapsam, yöntem ve veri setleri açısından bağlamsal farklılıklar göstermektedir. Bu çerçevede çeşitli çalışmalarda geçirgenlik kavramının tanımı ve verilerin elde edilebilirliğine göre farklı yöntem ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar kullandıkları veri setlerindeki az çeşitlilik nedeniyle genel bir model ve endeks üretme açısından sınırlı kalmaktadır.

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS)'nin birer araç olarak kullanılmaya başlanması ile, son dönem çalışmalarında (Starr ve Thomas, 2002; Stephenne ve Pesaresi, 2006; Kolejka, Wiesława, Kateřina, Stanisław, Sylwia, Karel, Tomáš, Andrzej, Waldemar ve Jana, 2015) coğrafi veriler temel alınarak sınırdaki geçirgenlikleri ölçmek için farklı değerlendirme yöntemleri geliştirilmiştir. CBS yöntemleri ile kullanımlar son yıllarda artarken, Starr ve Thomas (2002) AB sınırlarında sınır etkisini CBS teknolojileri kullanarak ölçmüşlerdir. Bu çalışmada, 3 değişken tanımlayarak (etkileşim kolaylığı, sınırdaki fark edilebilirlik, güvenlik gerektirecek alanlar) farklı vektör ve raster veri setleri ile güvenlik temelli tanımlanan geçirgen sınırlar ile AB entegrasyonu arasında ilişkiyi ortaya koyan bir çerçeve sunmuşlardır. Stephenne ve Peserassi (2006) ise; fiziksel coğrafi geçirgenlik kavramı çerçevesinde erişilebilirlik, gizlenebilirlik ve güvenlik göstergelerini kullanarak bir geçirgenlik modeli üretmiştir. Üretilen son dönem modelleri CBS teknolojilerini kullanmaları ve farklılaşan geçirgenlik tanımları ile öne çıkmaktadır. Geçirgenlik tanımlarının farklılaşmaları akademik olarak saptanan sorun çeşitliliği ile doğru orantılıdır.

Türkiye çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksinin belirlenmesi çalışmasında ekonomik, sosyal, idari ve mekansal boyutları bir arada değerlendiren bir yaklaşım izlenmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin tüm kara sınırları çalışma sürecinde değerlendirmeye katılmıştır. Çalışmada, Türkiye ile kara sınırlarına sahip olan tüm komşu ülkeler, mevcut veriler ışığında, diplomatik ve ekonomik ilişki durumuna göre dört grup altında sınıflandırılmıştır.

1. Grup: AB ile ilişkiler çerçevesinde, sınır ötesi ilişki potansiyeli yüksek sınırlardır. 2006 yılında INTERREG kapsamında sınır ötesi işbirliği programının içerisinde yer alan Bulgaristan ve Yunanistan sınır bölgeleri bu sınıflandırma içinde yer almaktadır.

2. Grup: Ticari ve sosyal ilişkilerin belli bir düzeyde sorunsuz olarak devam ettiği sınırlardır. Gürcistan, Nahcivan -İran sınır bölgeleri bu sınıflama içinde yer almaktadır.

3. Grup: Ulus devletler düzeyinde temel sıkıntıların yaşandığı ve sınırdaki formel ilişkilerin en az olduğu sınır bölgelerinden oluşmaktadır. Suriye ve Irak sınır bölgeleri bu grubun içinde yer almaktadır.

4. Grup: Sınır kapısının kapalı olmasından dolayı ilişkinin olmadığı Ermenistan sınırıdır. Bu bölgeler, Türkiye kara sınırları içerisinde toplamda 27 sınır kapısının (Ermenistan hariç) aktif olan 20 tanesinin yer aldığı 14 ili içermektedir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Türkiye kara sınır kapıları ve nitelikleri (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2013)

İl adı	Sınır Kapısı	Ülke	Statü	Mevcut Durum
Edirne	Pazarkule	Yunanistan (Kastanion)	Daimi	Aktif
Edirne	İpsala	Yunanistan (Kipi)	Daimi	Aktif
Edirne	Kapıkule	Bulgaristan	Daimi	Aktif
Edirne	Hamzabeyli	Bulgaristan (Lesova)	Daimi	Aktif
Kırklareli	Dereköy	Bulgaristan (MalkoTırnova)	Daimi	Aktif
Artvin	Sarp	Gürcistan (Sarpi)	Daimi	Aktif
Ardahan	Posof Türkgozü	Gürcistan (Vale)	Daimi	Aktif
Ardahan	Çıldır Aktaş	Gürcistan (Kartsakhi)	Daimi	Aktif değil
Ardahan	162 NHT Kapısı	Gürcistan (Kartsakhi)	Geçici	Aktif
Kars	Akyaka	Ermenistan	Daimi	Kapalı
Iğdır	Alican	Ermenistan	Daimi	Kapalı
Iğdır	Dilucu	Nahcivan-Azerbaycan	Daimi	Aktif
Ağrı	Gürbulak	İran (Bazargan)	Daimi	Aktif
Van	Kapıköy	İran (Razi)	Daimi	Aktif
Hakkari	Esendere	İran (Serow)	Daimi	Aktif
Hakkari	Şemdinli-Derecik	Irak	Daimi	Aktif değil
Hakkari	Çukurca Üzümlü	Irak	Geçici	Aktif değil
Şırnak	Habur	Irak (El-Halil)	Daimi	Aktif
Şırnak	Gülyazı	Irak	Geçici	Aktif değil
Gaziantep	Karkamış	Suriye (Carablus)	Daimi	Aktif
Gaziantep	Çobanbey	Suriye (Ar Rai)	Geçici	Aktif
Hatay	Cilvegözü	Suriye (Bab al Hawa)	Daimi	Aktif
Hatay	Yayladağı	Suriye (Kesep)	Daimi	Aktif
Kilis	Öncüpınar	Suriye (Bab el Selame)	Daimi	Aktif
Şanlıurfa	Akçakale	Suriye (Tel Abiyat)	Daimi	Aktif
Şanlıurfa	Ceylanpınar	Suriye (Ras al Ayn)	Geçici	Aktif değil
Şanlıurfa	Mürşitpınar	Suriye (Ayn el Arab)	Geçici	Aktif değil
Mardin	Nusaybin	Suriye (Kamışlı)	Daimi	Aktif
Mardin	Şenyurt	Suriye (Derbesiye)	Daimi	Aktif değil

Bu bölgeler, Türkiye kara sınırları içerisinde toplamda 27 sınır kapısının (Ermenistan hariç) aktif olan 20 tanesinin yer aldığı 14 ili içermektedir. Çalışmanın ilk aşamasında oluşturulması hedeflenen ÇDŞGE ile, bu dört grup arasındaki geçirgenlik düzeyi farkları ortaya konulmaktadır.

Geçirgenlik düzeyinin saptanmasında, merkezi kurum ve kuruluşlardan toplanan, her ülkeyle olan ekonomik, sosyal, idari ve mekansal ilişkilere yönelik veriler analiz edilmektedir.

4.1. Ekonomik Geçirgenlik Göstergeleri ve Ekonomik Endeks

Ekonomik geçirgenlik göstergeleri altında; ülkelere göre ticaret hacmi, hudut kapılarına göre dış ticaret hacmi, İllere göre giren çok uluslu sermaye miktarı, Türkiye'nin doğrudan yurtdışı yatırımları, dış ticaret dengesi, Gümrük özelliğine göre sınır kapı tipleri, İllere göre ticaret kotaları ve serbest bölgelere uzaklık olmak üzere toplam 8 adet değişken yer almaktadır.

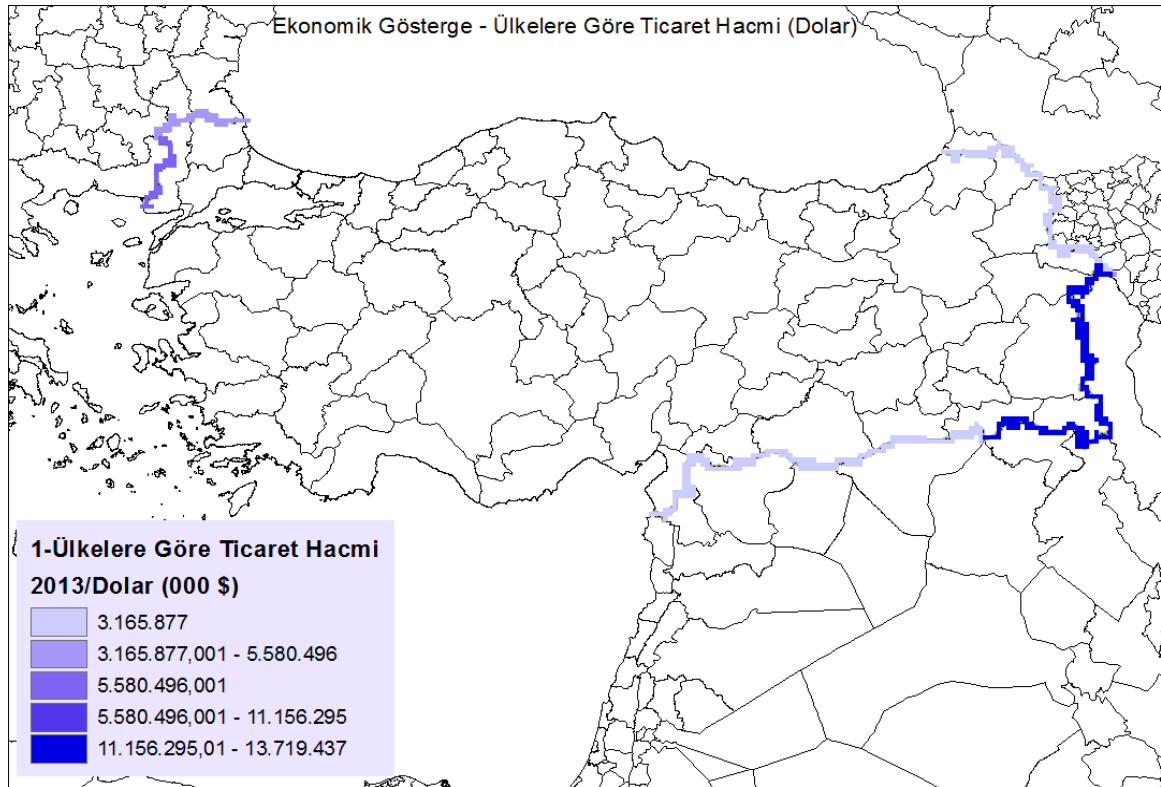
Ülkelere göre ticaret hacmi

Bernanke ve Rogoff (2001)'e göre uluslararası ticaretteki 6 bulmacadan birisi “sınır etkisi” olarak tanımlanmaktadır. Bir ekonomik terim olarak sınır etkisi (*border effect*) MaCallum (1995) tarafından ampirik olarak hesaplanan ve ulusal sınırların ülkeler arasındaki ticarete etkisinin sayısal olarak büyüklüğünü gösteren bir makroekonomi terimidir. Bu ve benzeri çalışmalar (Nitsch, 2000; Evans, 2003), ortak sınıra sahip iki ülkenin bölgeleri arasındaki ticaret ile aynı yakınlıktaki diğer ülkeler ile yapılan ticaret hacmi arasında %20 ile %50'ye varan farklar bulunduğunu göstermektedir. Sınır komşusu ülkeler arasındaki ticaretin hacimsel büyüklüğünün yanında, diğer bölgeler ile kıyaslanmasını sağlayan bir gösterge olarak sınır etkisi, ülkeler arasındaki mesafe, kişi başı milli gelir (GSYİH) ve ticaret hacmi gibi değişkenler ile hesaplanmaktadır.

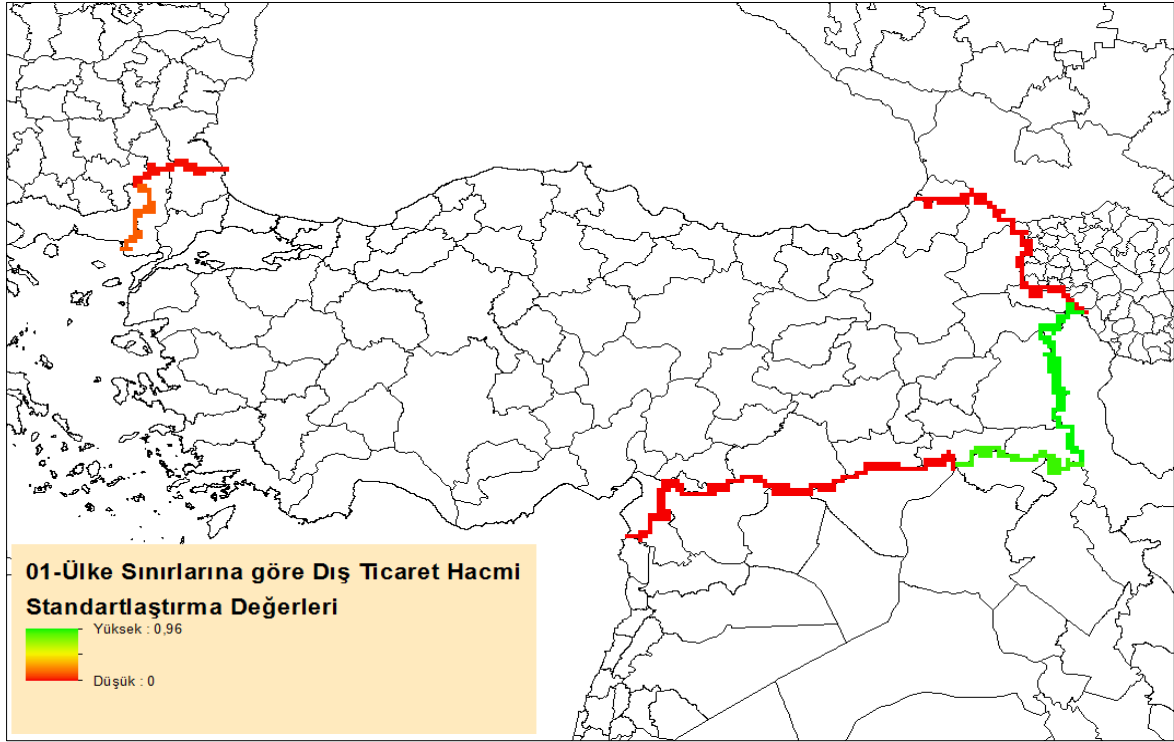
Bu çalışma çerçevesinde ise, iki ülke arasındaki ekonomik geçirgenliğin bir göstergesi olarak hem kolay elde edilebilmesi hem de yüksek gösterge düzeyinden dolayı “ticaret hacmi” verisi kullanılmıştır. İki sınır ülkesi arasında yapılan ticaret (ithalat ve ihracat) miktarlarının toplamının diğer sınır komşularına oranla görece büyük olması söz konusu ülkeler arasında güçlü bir ekonomik ilişki olduğunu göstermektedir. Türkiye ile sınır

komşusu olduğu ülkeler arasındaki ticaret hacmi toptan ve perakende ticaret, sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler, tarım ve ormancılık, balıkçılık, madencilik ve taş ocaklığı, imalat sanayi ve enerjiye yönelik toplam ithalat ve ihracat miktarlarını kapsamaktadır. Söz konusu veri seti, ülke düzleminden iki ülke arasındaki ulusal sınır bölgesine aktararak coğrafi ve mekansal boyut katılmıştır. 10x10 km'lik ızgaralara bölünen 50 km derinlikteki sınır bölgesinde ülkeler arasındaki ticaret gösterilmiştir.

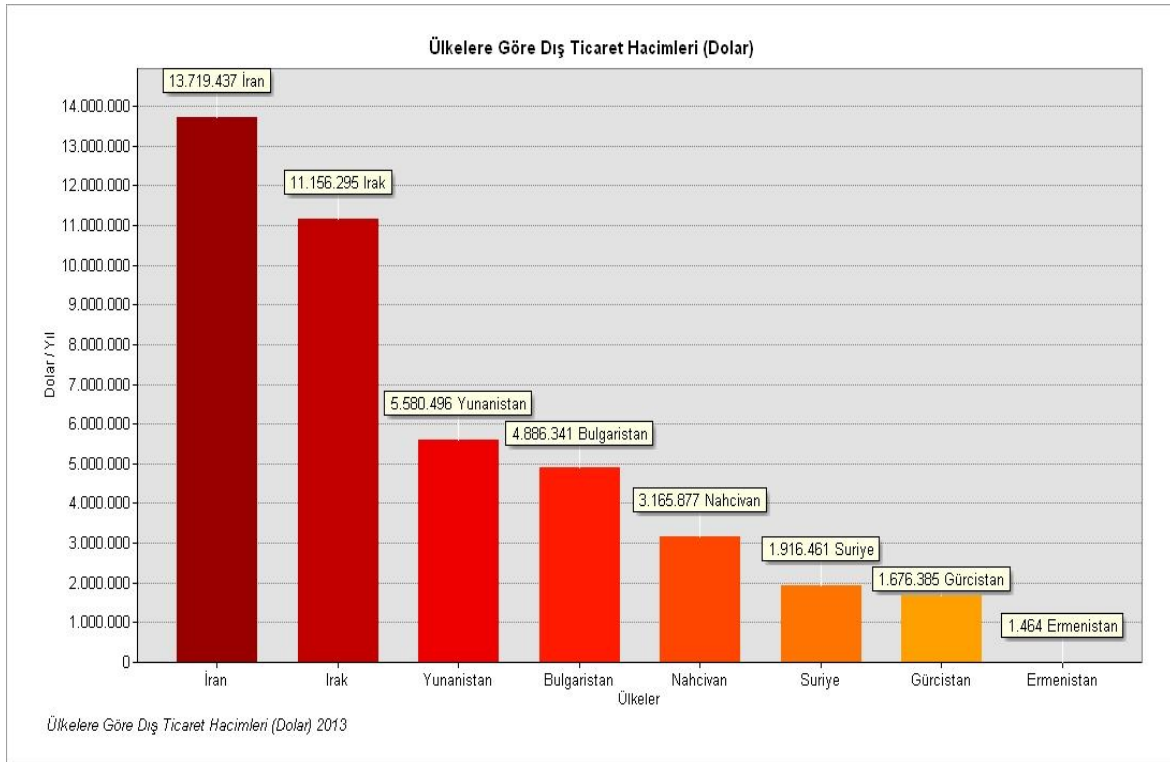
2013 yılı ülkelere göre ithalat ve ihracat miktarları ile oluşturulan dış ticaret hacmi verisi, çizelge verisi şeklinde coğrafi veri tabanına aktarılmıştır. Bu veriye öncelikle herhangi bir standartlaştırma yapılmadan, 10x10 km büyüklükteki alanlarda sınır hattı boyunca rasterleştirme işlemi yapılmıştır. Veri standartlaştırma işleminde ise veri tipolojisine uygun olarak Tip 4 Bulanık Üyelik Fonksiyonu kullanılmıştır. Böylece ekonomik eksen altında dış ticaret hacmi verisi ile 344 adet 10 kilometre karelik mekansal birimler için bir standart değer oluşturulmuştur (Harita 4.1, Harita 4.2, Şekil 4.1)

Harita 4.1. Ülkelere göre ticaret hacmi

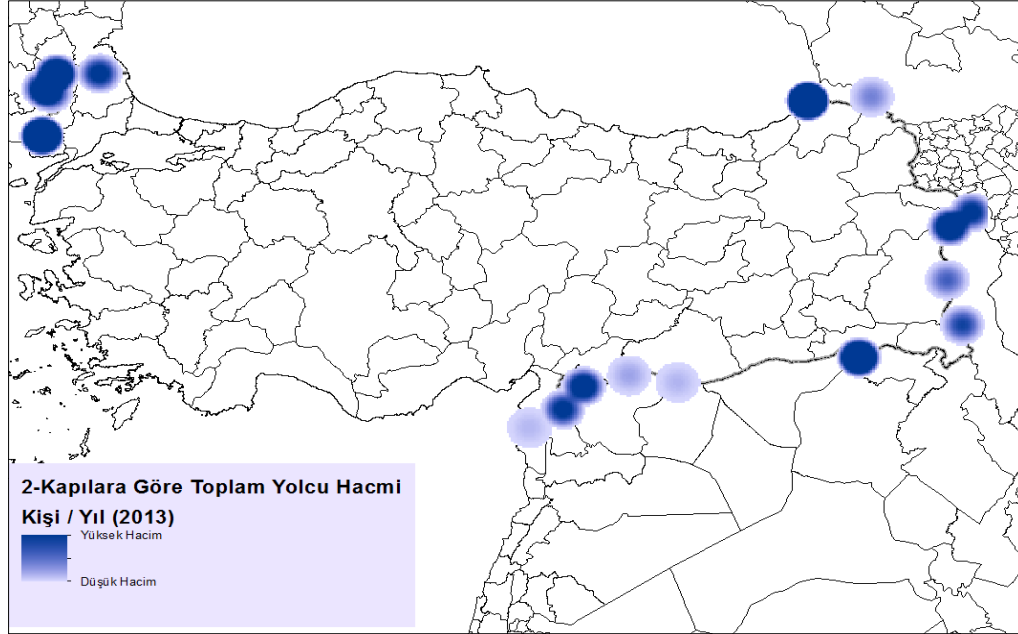

Harita 4.2. Ülke sınırlarına göre dış ticaret hacmi standartlaştırılmış değerler

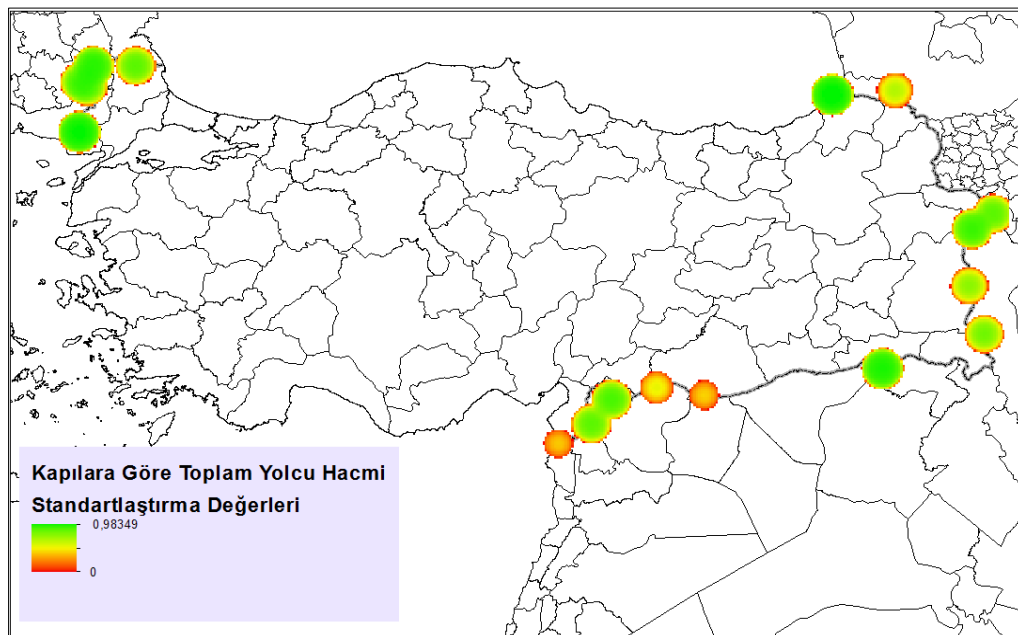

Şekil 4.1. Ülkelere göre dış ticaret hacimleri (bin dolar)

tabanlı ve sürekli veri elde edilmiştir. Çalışma kapsamındaki tüm nokta analizlerinde, çalışmanın genelinde kullanılan 50 km’lik alan derinliği ve 10x10 km piksel büyüklükleri çerçevesinde, tarama yarıçapı 50 km ve piksel büyüklük değerleri 5 km olarak alınmıştır. Veri standartlaştırma işleminde ise veri tipolojisine uygun olarak Tip 4 Bulanık Üyelik Fonksiyonu kullanılmıştır.

Harita 4.4. Sınır kapılarına göre toplam yolcu hacmi kişi/yıl (2013)

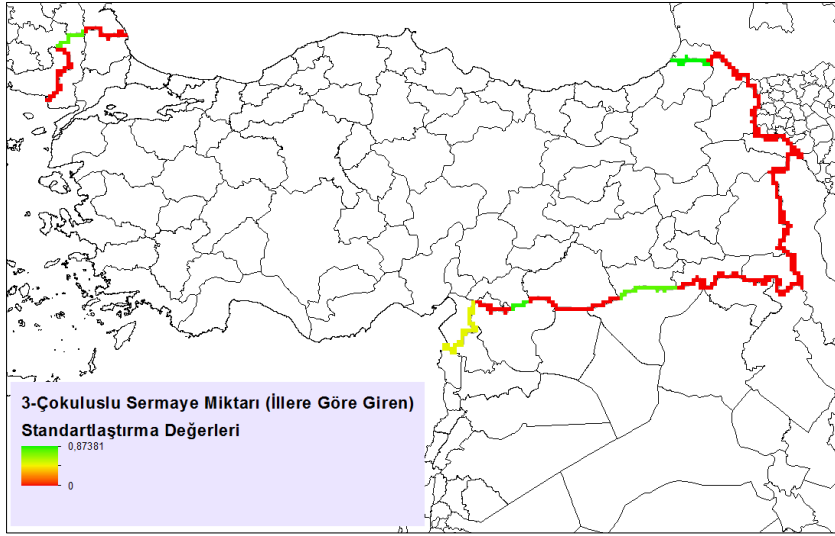
Harita 4.5. Sınır kapılarına göre toplam yolcu hacmi standartlaştırılmış değerler

Çok uluslu sermaye miktarı (illere göre giren sermaye miktarları)

Çok uluslu şirketlerin sınır bölgelerindeki yer seçimleri sınır ötesi işbirliği, yerel politika ve sınır bölgelerindeki yönetişime etkileri çeşitli yazarlarca ele alınmıştır. Sınır bölgelerinde yer seçen çok uluslu firmalar geçirgenliğin yüksek olduğu bölgelerde işbirliği olanakları için bu bölgeleri seçmektedir (Birnik, 2007). Bu çerçevede Türkiye'nin sınır komşusu olduğu 8 ülke kökenli firmaların kara sınırı olan illerimizde yaptıkları yatırım miktarları illere göre analiz edilmiştir. Suriye-Gaziantep, Suriye/Irak-Mardin, Gürcistan-Artvin ve Bulgaristan-Edirne ikili yatırım bağları görece yüksek hacimleri nedeniyle ön plana çıkmaktadır. Diğer yandan Irak, İran, Ermenistan, Azerbaycan (Nahcivan) sınır hattındaki illere gelen yabancı yatırım miktarlarının düşüklüğü göze çarpmaktadır. Bu durum bu bölgelerdeki geçirgenliğin diğer illere göre daha az olduğu sonucunu doğurmaktadır. İllere göre çok uluslu sermaye miktarlarının dağılımı ile oluşturulan çok uluslu sermaye miktarı verisi, çizelge verisi şeklinde coğrafi veri tabanına aktarılmıştır. Bu veri öncelikle herhangi bir standartlaştırma yapılmadan 10x10 km büyüklüklerde sınır hattı boyunca rasterlaştırma işlemi yapılmıştır (Harita 4.6). Veri standartlaştırma işleminde ise veri tipolojisine uygun olarak Tip 4 Bulanık Üyelik Fonksiyonu kullanılmıştır. Çok uluslu sermaye miktarlarının dağılımı ile ekonomik eksen altında sınır illerine giren sermaye miktarının yüksek geçirgenliği temsil ettiği varsayılmıştır. Bu şekilde 344 adet 10 kilometre karelik sınır hattı boyunca, mekansal birimler için bir standart değer oluşturulmuştur.

Harita 4.6. İllere göre giren çokuluslu sermaye miktarları (1996-2010) (TL)

Harita 4.7. İllere göre giren çokuluslu sermaye miktarları (1996-2010)

Türkiye'nin doğrudan yurtdışı yatırımı

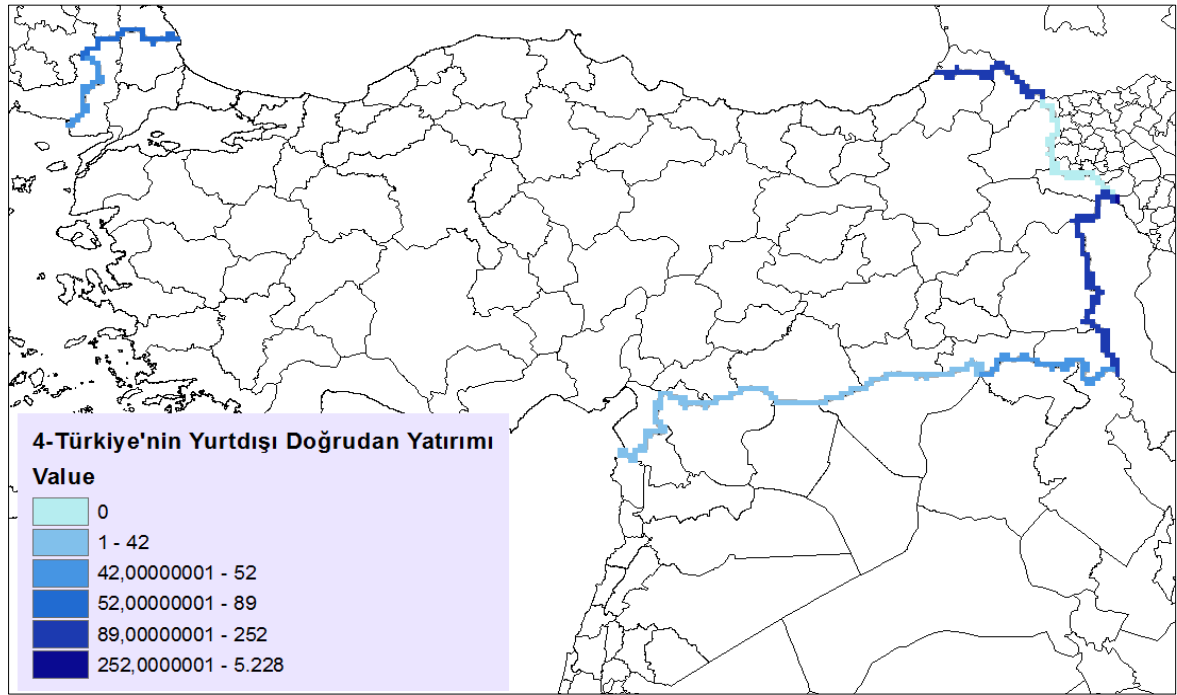
İki ülkenin karşılıklı olarak birbirlerinde yaptıkları doğrudan yatırım miktarları iki ülke arasındaki ekonomik akımların büyüklüğü ile doğru orantılıdır. Bu bakımdan Türkiye'nin sınır komşusu ülkelerde yaptığı doğrudan yatırım miktarları sınır geçirgenliğinin belirlenmesinde bir gösterge olarak seçilmiştir. Buna göre 2013 yılı itibariyle kara sınır komşusu ülkelerde yapılan doğrudan yatırım miktarları (milyon ABD doları) Merkez Bankası verileri kullanılarak elde edilmiştir (Çizelge 4.2). Küreselleşen ekonomik ortamda komşu ülkelere yatırım çekebilmek, yatırım çeken ülke için önemli bir artı olurken, ikisi arasındaki ilişkilerin gücünü gösteren bir yapı da ortaya çıkmaktadır. Yatırımın ülkenin hangi bölgesine yapıldığının saptanması, geçirgenlik analizini detaylandıracak ve yerel düzey çalışmalarında kullanılabilecek bir bilgi olarak değerlendirilmektedir.

Çizelge 4.2. Türkiye'nin yurtdışındaki doğrudan yatırımlarının coğrafi dağılımı (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2013)

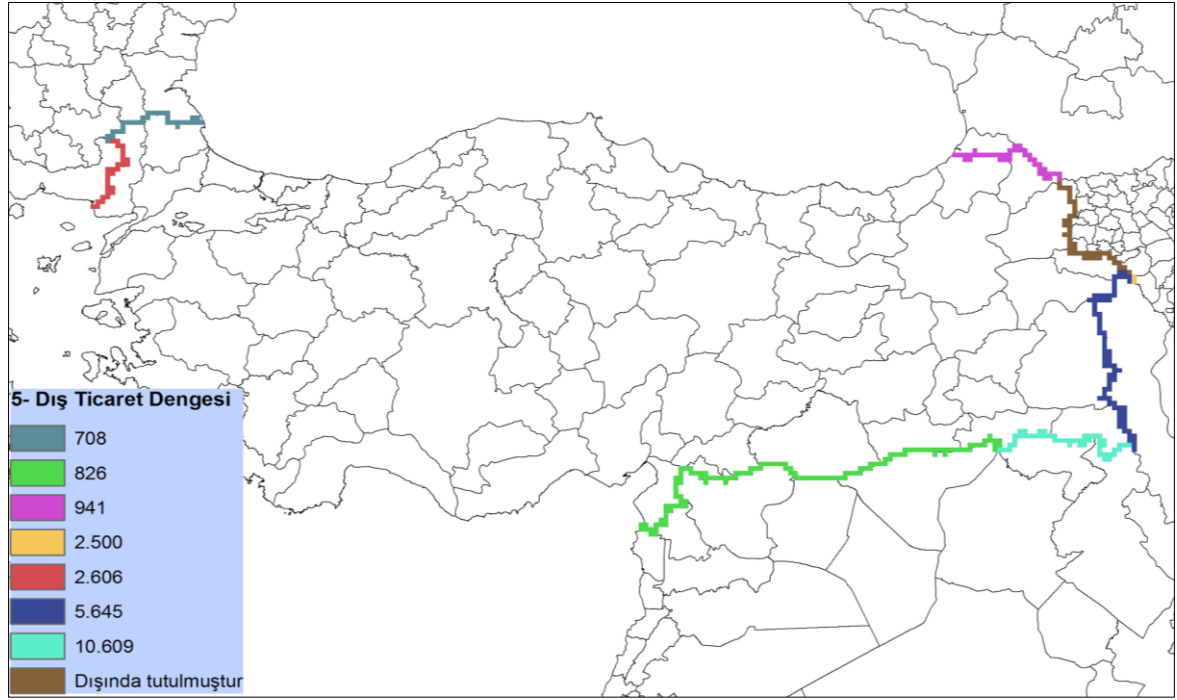
Ülke	Yıl (2013)
Bulgaristan	89
Yunanistan	52
İran	252
Irak	51
Azerbaycan	5,228
Gürcistan	184
Suriye	42
TOPLAM YURTDIŞI YATIRIM	29,918

2013 yılı Türkiye'nin doğrudan yatırım miktarları ile oluşturulan çizelge verisi, coğrafi veri tabanına aktarılmıştır. Bu veriye öncelikle herhangi bir standartlaştırma yapılmadan 10x10 km büyüklükteki piksellere sınır hattı boyunca rasterlaştırma işlemi yapılmıştır (Harita 4.8). Veri standartlaştırma işleminde ise veri tipolojisine uygun olarak Tip 4 Bulanık Üyelik Fonksiyonu kullanılmıştır.

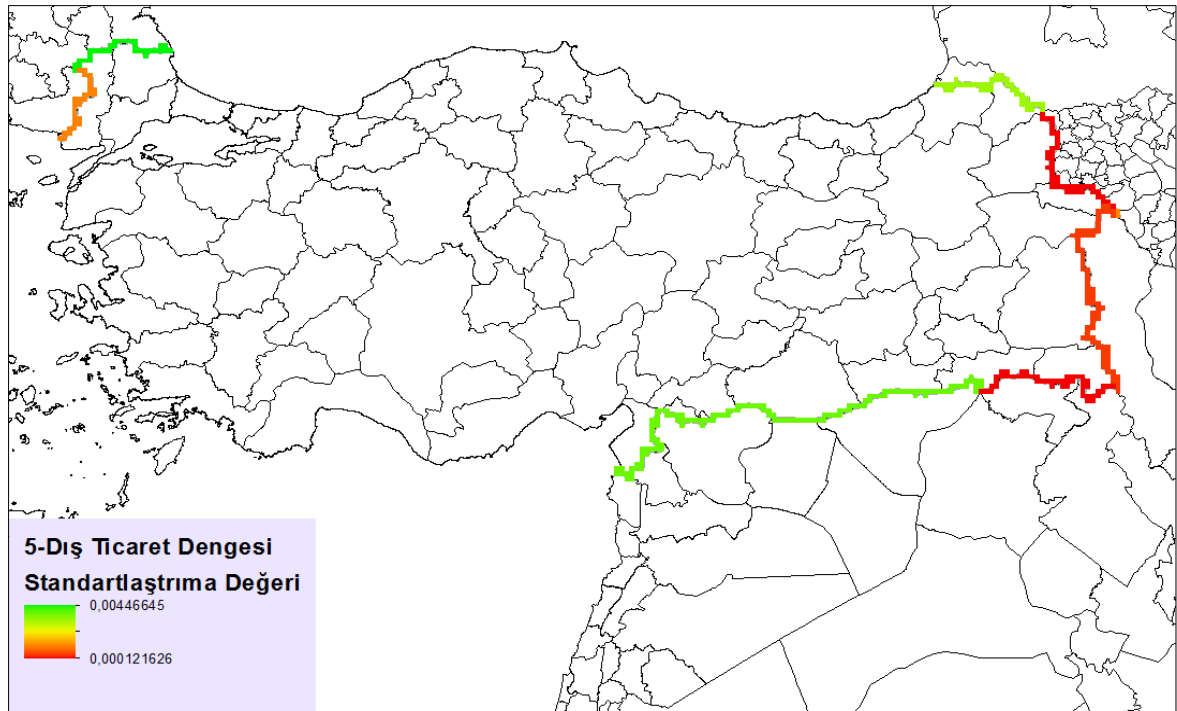
Ekonomik eksen altında doğrudan yabancı yatırımı verisi ile 344 adet 10x10 km'lik mekansal birimler için bir standart değer oluşturulmuştur. Türkiye'nin yurtdışı doğrudan yatırımında, standartlaştırılmış harita değerlerine göre İran ve Azerbaycan ile yürütülen ekonomik ilişki düzeyleri harita genelinde baskın görünmektedir. Diğer sınırlarda bu değerler görece Azerbaycan'a yapılan yatırımlardan düşük oldukları için standartlaştırılmış değerleri 0'a yakın çıkmaktadır (Harita 4.9).

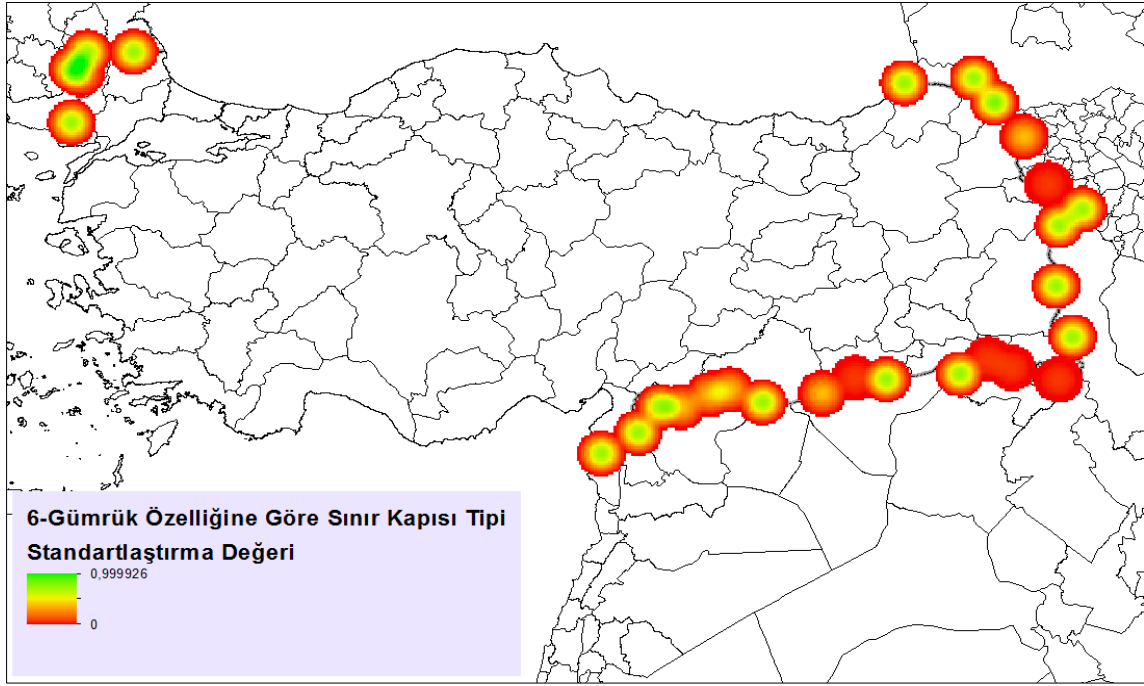
Harita 4.8. Türkiye'nin yurtdışı doğrudan yatırım değerleri

Harita 4.10. Türkiye'nin dış ticaret dengesi

Harita 4.11. Türkiye'nin dış ticaret dengesi standartlaştırılmış değerleri

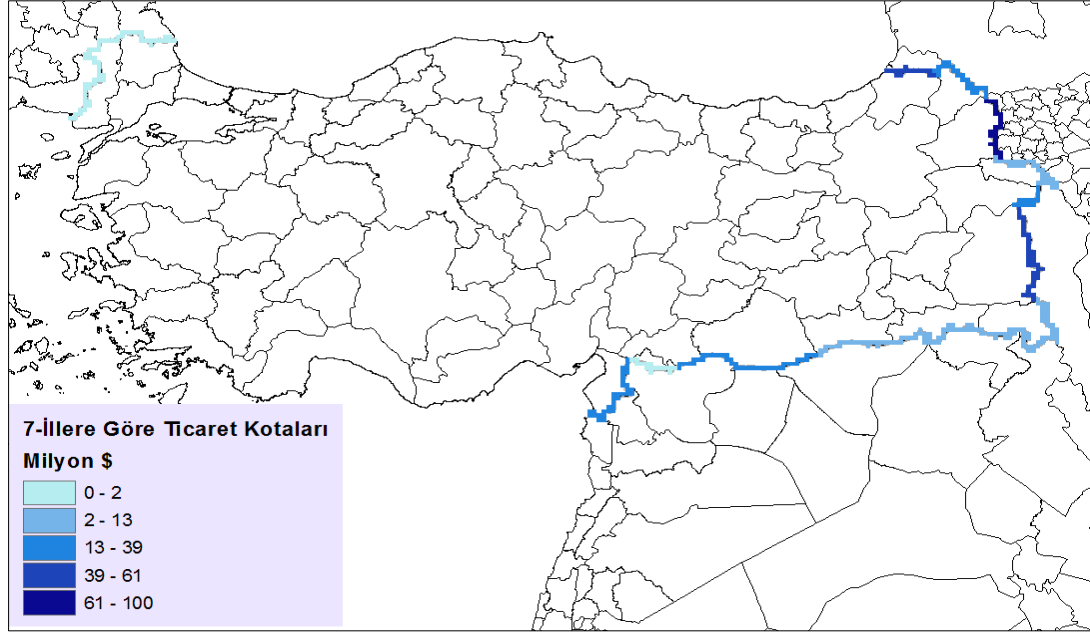
Harita 4.13. Gümrük özelliğine göre sınır kapısı tipi standartlaştırılmış değerler

İllere göre ticaret kotaları

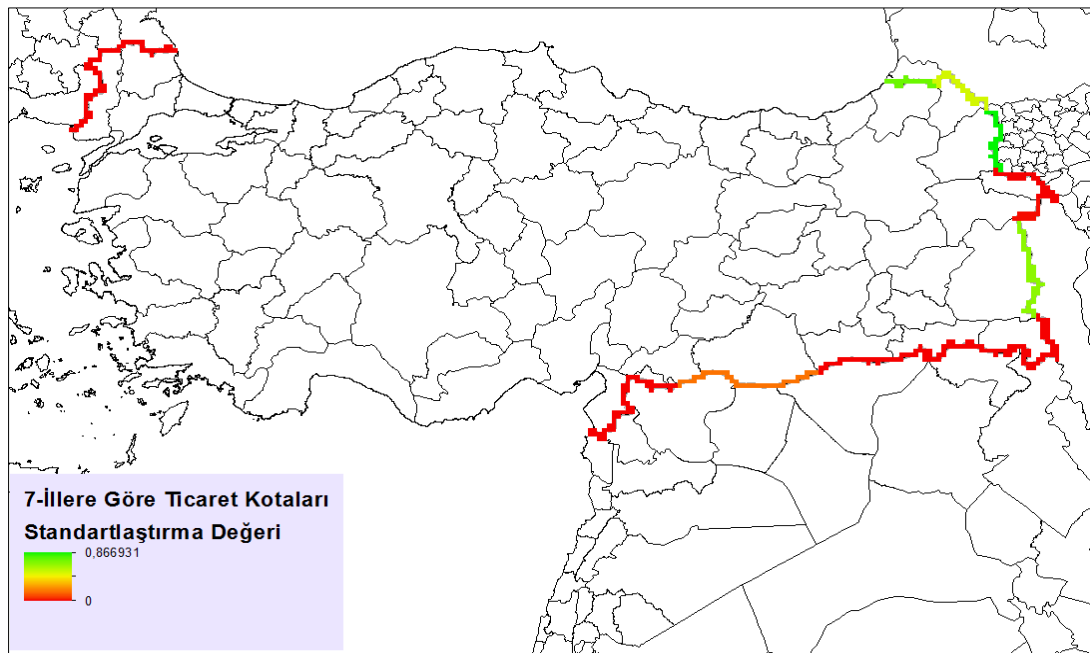
İl ithalat kotası, sınır illerine tanınan gümrüksüz ithalat değer limitidir. Ülkeler düzeyinde 100 milyon \$ olarak belirlenen limit, o ülkeye sınırları olan illere nüfusları ve talepleri oranında paylaştırılmaktadır. Bu çerçevede desteklenen iller Edirne ve Kırklareli illeri dışındaki tüm sınır illerini kapsamaktadır. Burada kullanılan değerler mevcut durum yerine potansiyeli göstermek açısından iller tarafından kullanımları olarak değil, tanımlanan kotaları olarak ele alınmıştır. Türkiye'nin tek taraflı olarak sınırdaki ticareti geliştirmek ve yaymak amacıyla verdiği bu teşvik karşılıklı mal ve insan akımını göstermesi açısından önemlidir.

Bununla birlikte Bulgaristan ve Yunanistan sınırındaki kentler bu teşvik kapsamı dışında tutulmuştur. İl düzeyinde erişilebilen veri dolayısıyla geçirgenlik birimi il sınırı ve ülke sınırı şeklinde gösterilebilmektedir. Çeşitli yönetsel ve politik durumlardan kaynaklı olarak teşviklerin tamamı bazı illerde kullanılamamaktadır. Bu durum mevcut geçirgenliği yansıtmama düzeyini azaltmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada kotalar geçirgenlik potansiyelleri olarak değerlendirilmiştir. İllere göre ticaret kotaları verilerine göre 100 milyon dolar olarak belirlenen limitler çerçevesinde bir ülke ile olan sınırın tek ile tekabül

eden durumlarda o il tüm limiti kullanma potansiyeline sahip olduğu için yüksek puan almaktadır. Diğer yandan 5 ile nüfusları ve bir önceki yıllardaki potansiyellerine göre dağıtılan durumlarda bu limitin her ile için değeri farklılaşmakta ve diğerine göre de daha az olmaktadır. Buna göre raster halinde haritaya işlenen değerler Harita 4.14'te, standartlaştırılmış değerler ise Harita 4.15'da verilmektedir.

Harita 4.14. İllere göre ticaret kotaları (milyon \$)

Harita 4.15. İllere göre ticaret kotaları standartlaştırılmış değerler

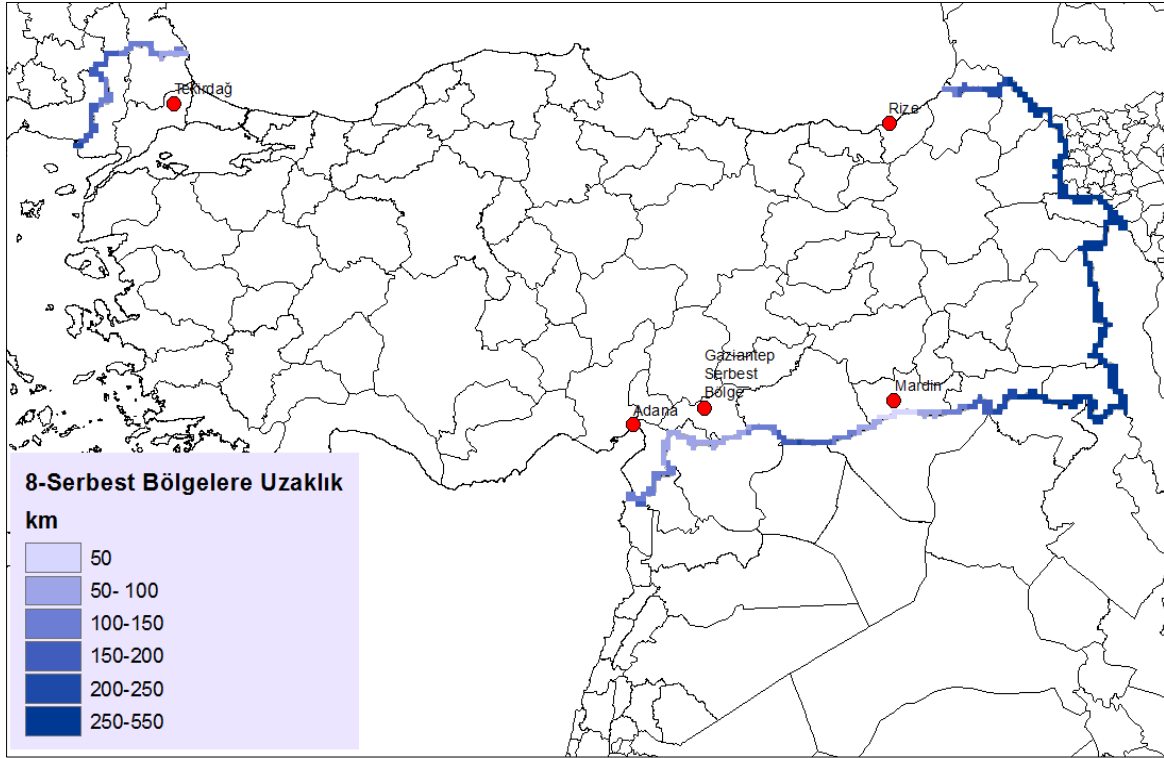
Serbest bölgelere uzaklık

Serbest bölgeler; ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanmıştır. 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nda serbest bölgelerin kurulması ve işletilmesindeki temel amaçlar; ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek olarak sıralanmıştır. Bu çerçevede sınır bölgelerine yakın olan serbest bölgeler bu bölgelerin gelişimine ve diğer tarafla olan mal ve insan akımına olumlu bir katkı sağlamaktadır.

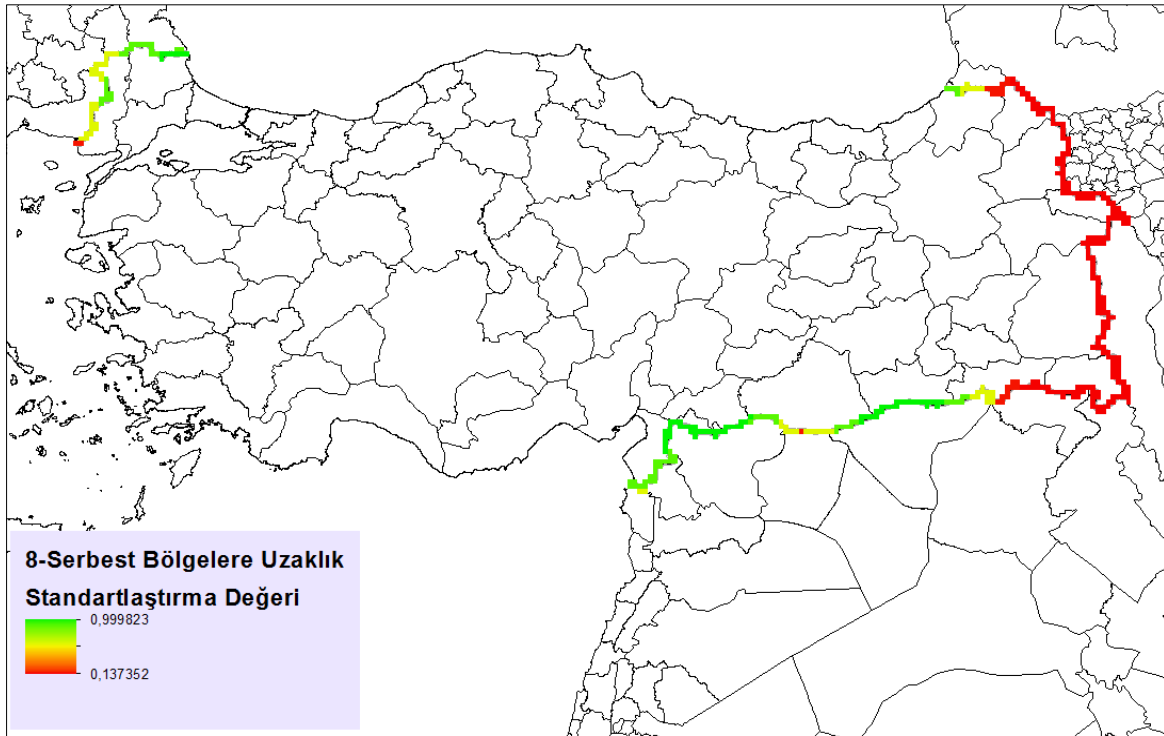
Serbest bölgelerin sınıra olan yakınlıklarına göre bir analiz yapılmıştır. Sınır hattına 50 km yakın olduğu durumlara daha çok puan; 550 km olduğu durumlara ise daha az puan verilmiştir. Buna göre mekansal olarak sınıra yakın olan Mardin Serbest Bölgesi ve Gaziantep Serbest Bölgeleri'nin sınır bölgelerindeki ekonomik ilişkilere olumlu yönleri daha fazla olarak yansımıştır.

Diğer yandan doğu sınırları herhangi bir serbest bölgeye 550 km'den daha uzaktır. Bu durumda serbest bölgeler aracılığı ile gerçekleşen akımların etkilerinin bu bölgelerde daha az olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. 550 km'den uzak ancak sınır ile ilişkisi olabilecek serbest bölgeler bu analizde gösterilmemektedir. Serbest bölgelerin sınır ülkeler ile gerçekleştirdikleri ekonomik ilişkinin büyüklüğü bu veriyi zenginleştirmek açısından kullanılabileceği halde ekonomik verilere ilişkin ticaret büyüklük değerleri daha önceki göstergelerde ele alındığından tekrara sebebiyet vermemesi için kullanılmamıştır. Serbest bölgeye fiziki yakınlık sınır bölgesindeki geçirgenliği olumlu etkilemektedir.

Serbest bölgelerin etkisi verisinin raster halinde haritaya işlenen değerleri Harita 4.16'de, standartlaştırılmış değerleri ise Harita 4.17'de verilmektedir.

Harita 4.16. Serbest bölgelere göre uzaklık (km)

Harita 4.17. Serbest bölgelere göre uzaklık standartlaştırılmış değerler

Ekonomik endeks

Basit ağırlıklandırma metodu ile her bir göstergenin eşit olarak ele alındığı hesaplama sonucunda ekonomik geçirgenlik endeksi haritalandırılmıştır (Harita 4.18). Buna göre Van, Edirne ve Artvin il sınırları ve buralardaki hudut kapılarındaki geçirgenlik yüksek çıkarken, sınır kapılarının etkin olmadığı, ekonomik ilişkilerin düşük seviyede seyrettiği ülke sınırlarındaki geçirgenlik değerleri düşük çıkmaktadır. Ülke olarak İran, Gürcistan ve Bulgaristan ile yüksek ekonomik geçirgenliğe sahip bir ilişki seviyesi saptanırken, Ermenistan ile düşük geçirgenlik öne çıkmaktadır. Ermenistan ile sınır hattı boyunca hemen düşük değişkenlik seviyesinin belirgin olarak gözlenmesi ekonomik geçirgenliğin bütüncül bir politik arka plan sorundan kaynaklandığını doğrulamaktadır.

Diğer ülke sınırlarında görülen farklı geçirgenlik düzeyleri ise lokasyon temelli verilerin sonucu olarak gözlemlenmektedir. Diğer yandan Hakkari ilinin İran sınırın Irak sınırına göre daha geçirgen olduğu gözlemlenmektedir. Burada da ülkeler ile izlenen politik ilişki düzeylerinin ekonomik geçirgenliğe etkisi gözlemlenmiştir. Buradan merkezi politikaların yerel düzeyde üretilemeye çalışılan ekonomik aktivite ve çabalara ekonomik geçirgenlik bağlamında da engel olabildiği yorumunu çıkarmak mümkündür.

Harita 4.18. Basit ağırlıklandırma yöntemine göre ekonomik endeks

4.2. Sosyal Geçirgenlik Göstergeleri ve Sosyal Endeks

Sosyal geçirgenlik göstergeleri altında; etnik yapıya göre mekansal dağılım, din ve mezheplere göre mekansal dağılım, sosyal ve kültürel ticaret hacmi ve sınırdan 10-20 km uzaklıktaki yerleşim alanlarındaki nüfus yoğunluğu verileri olmak üzere toplam 4 adet değişken yer almaktadır.

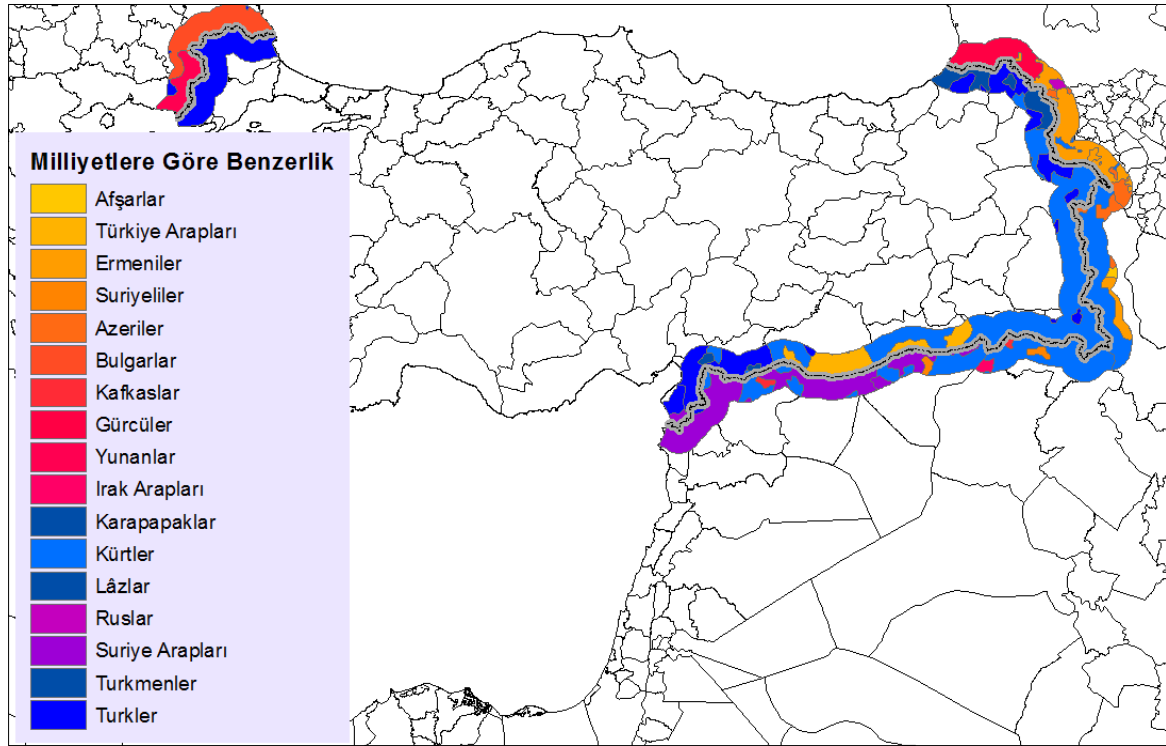
Milliyetlere göre sınır ötesi ilişkiler

Sınır bölgelerindeki topluluklarda etnik ve dinsel kimlikler sınırın farklı taraflarındaki topluluklar arasındaki bağları oluşturarak sınır ilişkilerinin dinamiklerini ulusüstü, ulusal ve bölgesel düzeylerde etkilemektedir (Meirav, 2011). Bu durum iki farklı devlet arasında etnik ve dinsel bağlara dayalı formel ve enformel ilişkilerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

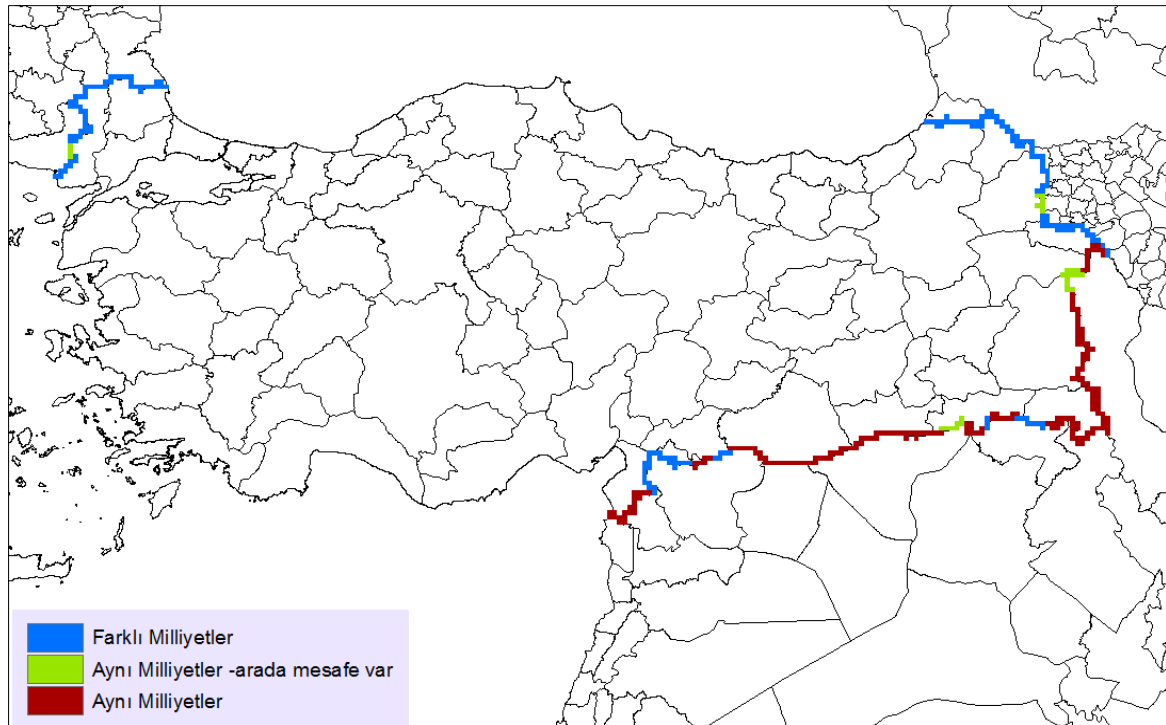
Ulus devletler ile birlikte gelen fiziksel sınırlar, iki farklı ulus devlet sınırını çiziyor olsa da bazen komşu devletler içinde yer alan benzer etnik unsurları da birbirinden ayırmaktadır. Bu durum sınır geçirgenliğine olumlu yönde etki eden bir durumdur. Izady (2008a, 2008b) tarafından yapılan çalışma verileri kullanılarak oluşturulan etnik kimlik yapı haritası çeşitli genellemeler üzerine inşa edilmiştir. Bu harita o bölgedeki etnik nüfusu birebir yansıtmamakta ancak yoğunluk ve varlıklarına ilişkin bilgiler içermektedir. Fiziksel sınıra rağmen sosyal ilişkilerin zorlamasıyla oluşabilen geçirgenliklere ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

Etnik yapı açısından sınır bölgelerinde 3 farklı durum ortaya çıkabilmektedir. Buna göre iki aynı etnik yapının (aynı dili konuşan topluluklar) fiziksel bir sınır ile ayrıldığı durumlar, farklı iki etnik yapının sınır ile ayrıldığı durumlar ve aynı etnik yapıların sınırın hemen diğer tarafında değil, ancak yakın olduğu durumlardır. Bu durumu gösteren Harita sınırdan 50 km'lik derinlik olacak şekilde oluşturulmuştur (Harita 4.19).

Sınırdaki etnik kökene yönelik tespit edilen durumdan yola çıkarak, sınırın her iki tarafındaki etnik bağlar ve muhtemel ilişkileri çerçevesinde geçirgenlikle ilişkisi kurulmuştur. Buna göre sınırın iki yakasında aynı etnik yapılar arası geçirgenlik diğer iki yapıya göre daha fazla olacağı kabul edilmiştir. Bu çerçevede sayısal değerlere dönüştürülen mevcut duruma göre (Harita 4.20) üretilmiştir.

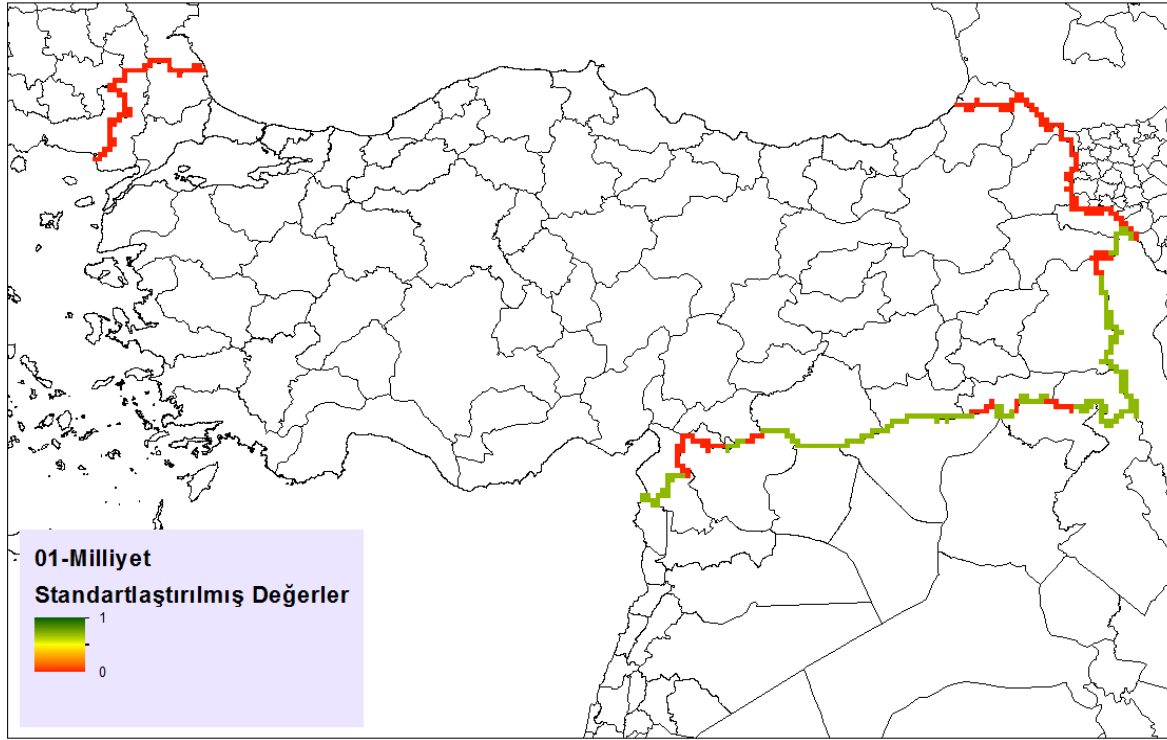

Harita 4.19. Etnik köken benzerliği haritası

Harita 4.20. Etnik köken benzerliğine göre farklılıklar/benzerlikler

Etnik bağlar çerçevesinde oluşabilecek geçirgenliği gösteren standartlaştırılmış haritaya göre (Harita 4.21) Suriye, İran ve Irak sınırları daha geçirgen; Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan sınırları ise daha az geçirgen olarak ortaya çıkmaktadır.

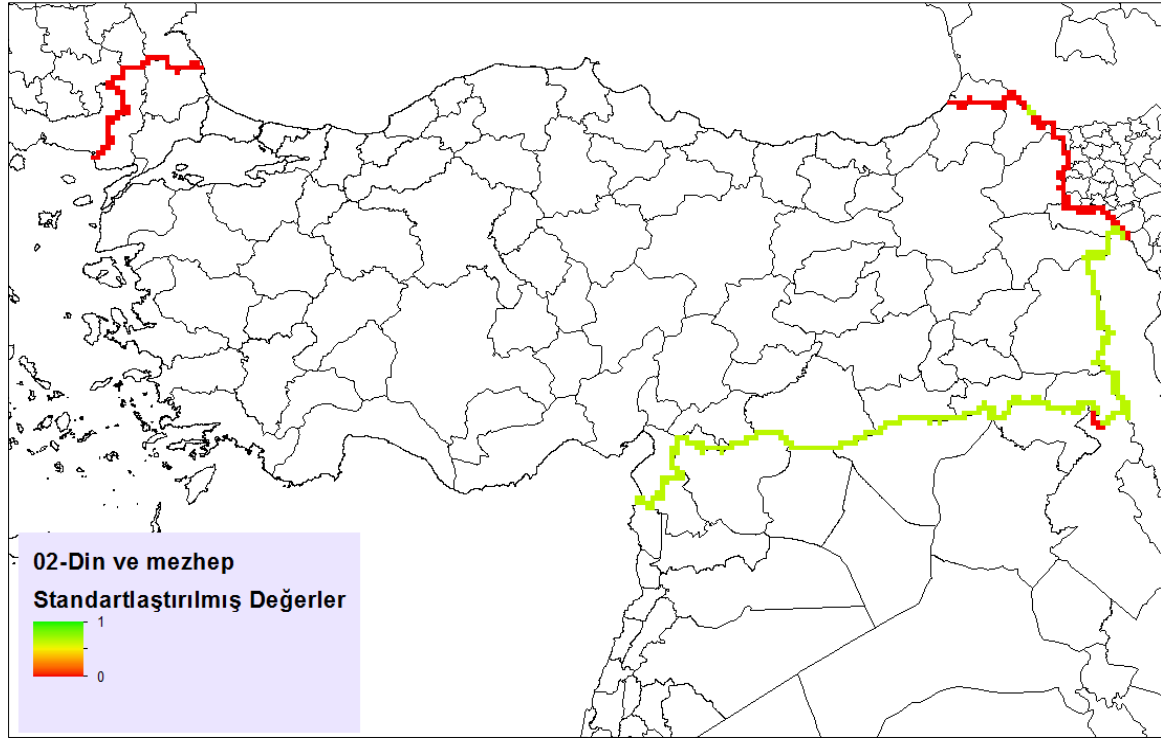

Harita 4.21. Etnik kökene göre standartlaştırılmış benzerlik haritası

Din ve mezheplere göre ilişkiler

Sınır bölgelerindeki topluluklarda dinsel kimlikler sınırın farklı taraflarındaki topluluklar arasındaki bağları oluşturarak sınır ilişkilerinin dinamiklerini ulusüstü, ulusal ve bölgesel düzeylerde etkilediği (Meirav, 2011) ve iki farklı devlet arasında dinsel bağlara dayalı formel ve enformel ilişkilerin ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Daha detayda ise bölgesel düzeyde mezhepsel benzerliklerin de sınırın geçirgenliğini artırdığı ortaya atılmaktadır. Bu durum, fiziksel sınıra rağmen, dinsel ve mezhepsel kaynaklı oluşan sosyal ilişkilerin zorlamasıyla oluşabilen geçirgenliklere ilişkin önemli ipuçları vermektedir. 50 km'den uzak mesafede bulunan yerleşmelerdeki aynı dine mensup topluluklar arası bağların geçirgenliğe etkisi bu çalışmada göz ardı edilmiştir. Sınırdaki oluşabilecek durumlar ortaya çıkarılarak bunların sınırın her iki tarafındaki dinsel bağlar ve muhtemel ilişkileri çerçevesinde geçirgenlikle ilişkisi kurulmuştur (Harita 4.22). Buna göre sınırın iki yakasında aynı mezhepsel yapılar arası

Dinsel ve mezhepsel kimliklere göre oluşturulan standartlaştırılmış haritaya göre (Harita 4.24), Yunanistan, Bulgaristan ve Ermenistan sınırlarının daha az geçirgenlik potansiyeline sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Bulgaristan ve Yunanistan 'da bulunan Müslüman azınlığın ise sınırdan 50 km'den daha uzak yerleşimlerde yer almaları nedeniyle o bölgelerdeki geçirgenlik potansiyelleri de görece düşük çıkmıştır.

Harita 4.24. Din ve mezhepsel standartlaştırılmış benzerlik haritası

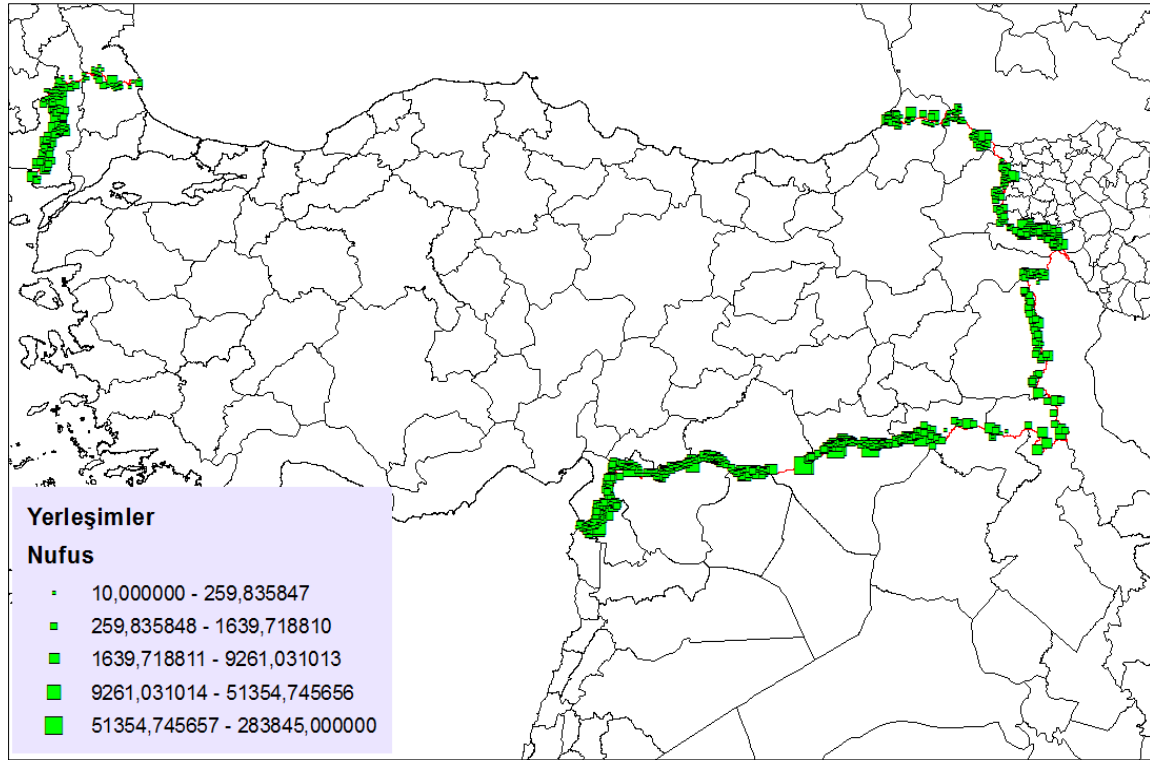
Sosyal ve kültürel hizmet hacmi (\$)

Sosyal ilişkilerin yoğunluğuna ilişkin olarak TÜİK tarafından yayınlanan sosyal ve kültürel hizmet harcamaları istatistikleri kullanılmıştır. Bu değer, iki ülke arasındaki sosyo ekonomik ilişkilerin göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Değer, sınır komşusu ülkenin sadece sınır bölgesini yansıtmamakla birlikte geneline ilişkin bir hacmi ifade etmektedir Harita 4.25.

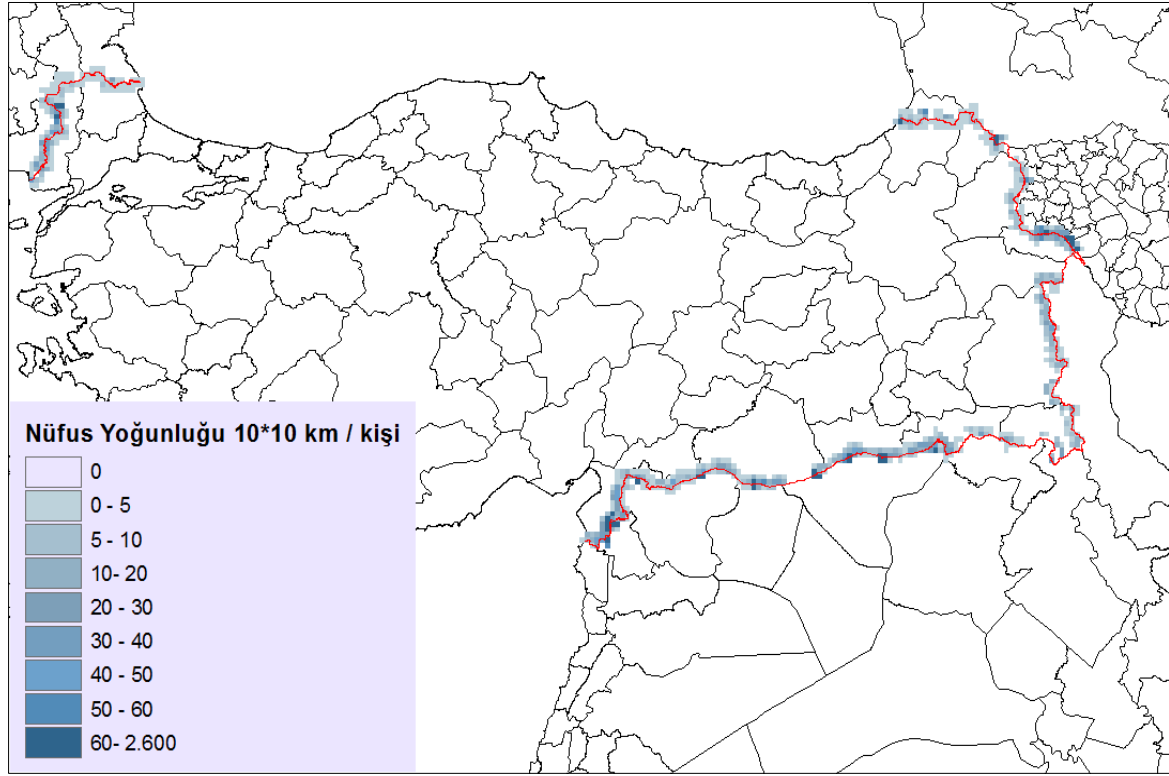
Sınırdan 10-20 km uzaklıktaki yerleşim alanlarındaki nüfus yoğunluğu

Sınır bölgelerinin marjinalleşmelerinin arkalarındaki sebeplerden birisi de, ulus devletlerin oluşmasını müteakip bu bölgelerdeki nüfusun daha merkezdeki üst kademe yerleşimlere göç etmesidir. Bu çerçevede sınırın etkileşim alanı olarak alınan 50 km’lik alan içerisindeki yerleşme nüfusları ve alansal yoğunluklar hesaplanmıştır (Harita 4.27).

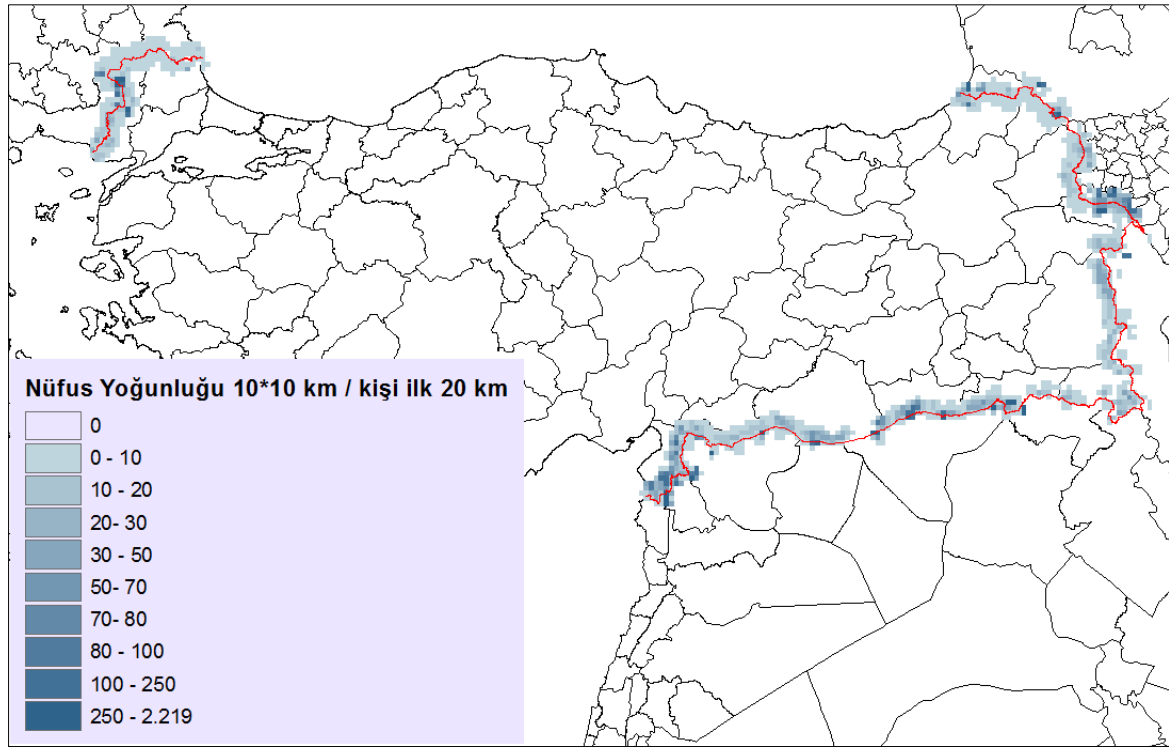
İlk 50 km’lik alan içerisinde yer alan yerleşimlerin nüfus yoğunluğu sınırın diğer tarafı ile oluşabilecek etkileşim potansiyelini göstermektedir. Sınıra 10 ve 20 km uzaklıktaki yerleşimlerin nüfus yoğunluğu haritaları oluşturulmuştur (Harita 4.28, Harita 4.29). Nüfus yoğunluğunun standartlaştırılmış biçimi Harita 4.30’de verilmektedir.

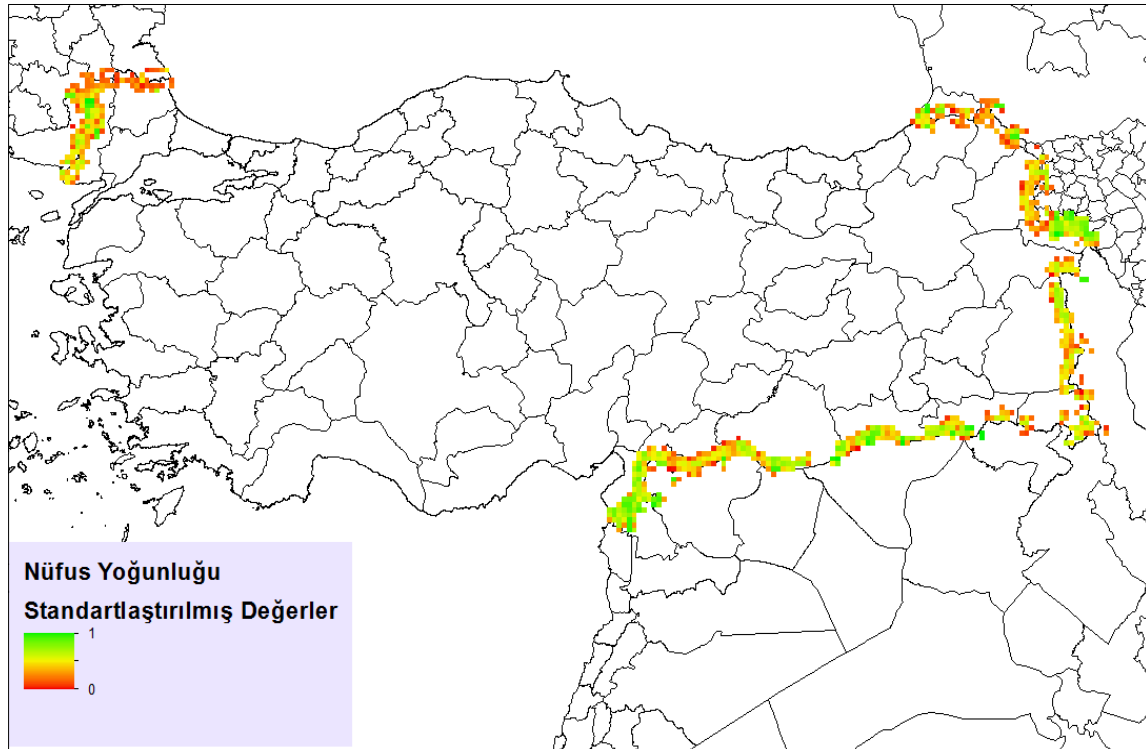
Harita 4.27. Büyüklüklerine göre yerleşim nüfusları

Harita 4.28. Sınıra 10 km uzaklıktaki yerleşimlerin nüfus yoğunluğu

Harita 4.29. Sınıra 20 km uzaklıktaki yerleşimlerin nüfus yoğunluğu

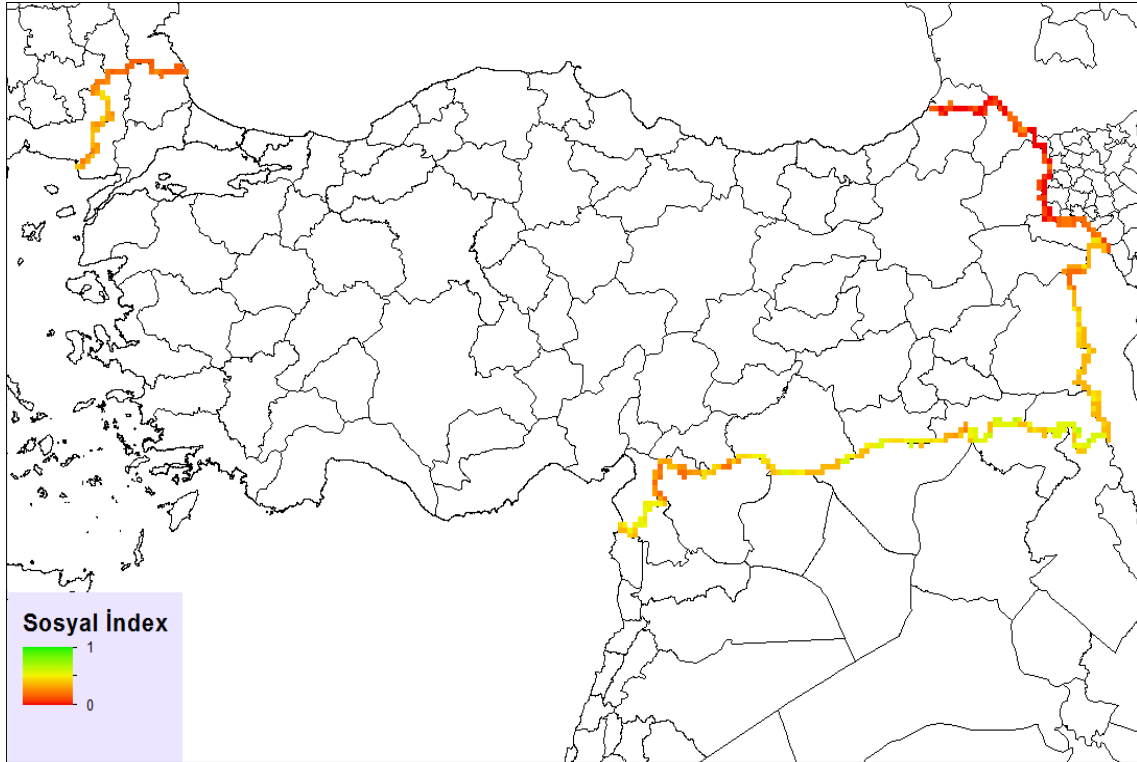

Harita 4.30. Standartlaştırılmış nüfus yoğunluk değerleri

Sosyal endeks

Basit ağırlıklandırma metodu ile her bir göstergenin eşit olarak ele alındığı hesaplama sonucunda sosyal geçirgenlik endeksi ortaya çıkarılmıştır (Harita 4.31). Buna göre Suriye, Irak, İran, Yunanistan sınırlarındaki sosyal geçirgenliği yüksek çıkarken, Bulgaristan, Gürcistan ve Ermenistan sınırlarındaki geçirgenlik değerleri düşük çıkmaktadır.

Ermenistan ile sınır hattı boyunca düşük değişkenlik seviyesinin belirgin olarak gözlenmesi sosyal geçirgenlikte de ekonomik geçirgenlikte olduğu gibi bütüncül bir politik arka planın geçirgenlik üzerinde etkili olduğunu doğrulamaktadır. Diğer yandan Gürcistan ve Bulgaristan tarafındaki yerleşme nüfuslarının düşük olması, bu bölgelere ait sosyal geçirgenliğin daha düşük çıkmasında öne çıkan bir durumdur. Sosyal geçirgenliğin ülke sınırları boyunca aynı karakteri yansıtması il ve sınır kapısı düzeyinde sosyal olarak sınır geçirgenliğini ölçecek göstergelerin bulunmayışından kaynaklanmaktadır. Ancak ülke düzeyinden ölçülecek veriler ile oluşturulan bu endeks daha üst çerçevenin çizilmesi açısından önem taşımaktadır. Yerel düzeyde gerçekleştirilecek analizlerin sosyal geçirgenlik endeksi için önemli katkılar sunacağı mutlaklıdır.

Harita 4.31. Basit ağırlıklandırma yöntemine göre sosyal endeks

4.3. İdari Geçirgenlik Göstergeleri ve İdari Endeks

Ülkelerin kendi çıkarlarını koruma önceliğiyle oluşturdukları politik kararlar sınırların geçirgenliğini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sınırı korumak ve geçiş rejimini belirlemek üzere geliştirilen politikalar neticesinde geçirgenliği yansıtmaya düzeyi yüksek olan göstergeler belirlenmiştir.

Buna göre idari geçirgenlik göstergeleri altında; Vize düzenlemeleri, kaçak geçiş teşebbüsleri, kaçakçılık olay sayıları ve kurulan kardeş kent ilişki sayısı verileri olmak üzere toplam 4 adet değişken yer almaktadır.

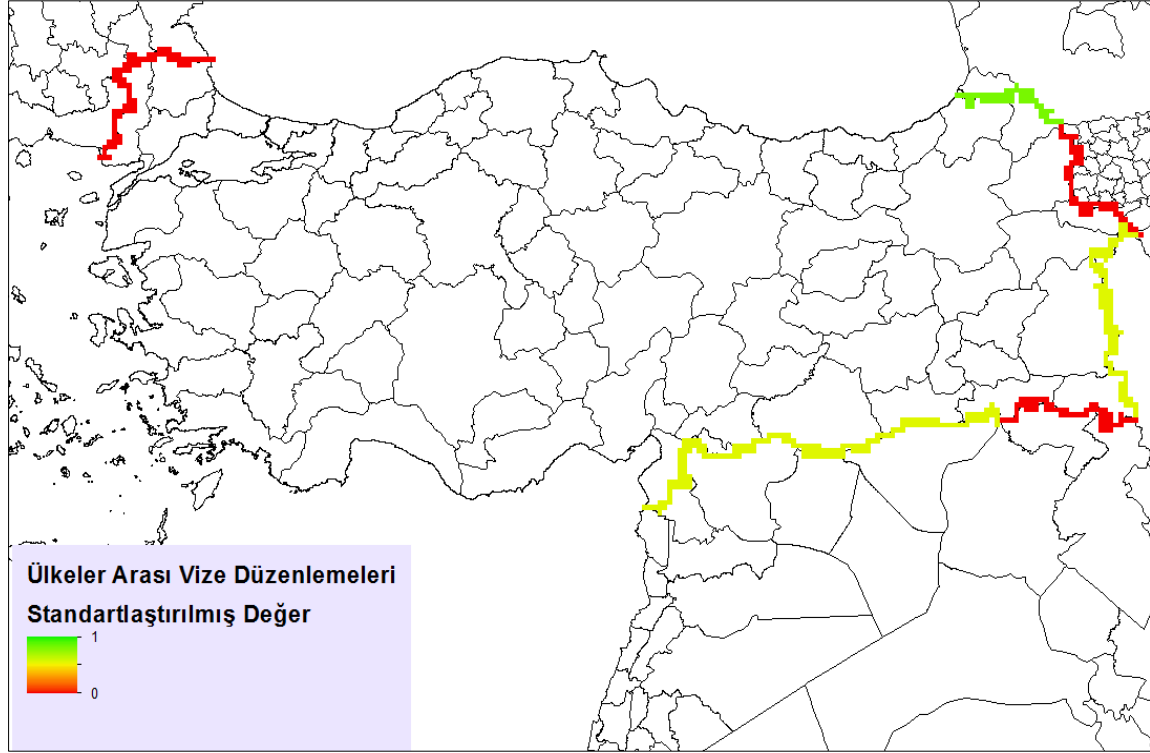
Vize düzenlemeleri

Ülkeler arasında ikili diplomatik ilişkiler çerçevesinde belirlenen vize rejimi geçiş kolaylığını yansıtmaktadır. Söz konusu kolaylık ise hem ekonomik hem de sosyal geçirgenlik düzeylerini olumlu yönde etkileyici bir yapıya sahiptir. Türkiye'nin kara sınırı komşularına uyguladığı vize rejimi Çizelge 4.3 ve Çizelge 4.4'de detaylandırılmaktadır.

Çizelge 4.3. Türkiye'nin kara sınır komşularına uyguladığı vize rejimi

Sınır Komşusu Ülkeler	Türk Vatandaşlarına Uygulanan Vize	Türkiye'nin Uyguladığı Vize
Bulgaristan	Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Hususi Pasaport hamilleri ülkeye ilk giriş tarihinden itibaren 180 gün içerisinde, 90 gün süreyle vizeden muaftır. Diplomatik pasaport ile Hizmet pasaportu hamilleri ise anılan ülkeye yapacakları 30 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır.	Umuma Mahsus Pasaport hamilleri ise Türkiye'de ikamet süresi her giriş için 90 günü geçmeyen turistik amaçlı seyahatler vizeden muaftır. Diplomatik ve hizmet pasaportu hamilleri 30 güne kadar ikamet süreli turistik veya resmi amaçlı seyahatlerinde ve transit geçişlerinde vizeden muaftır.
Yunanistan	Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri vizeden muaftır.	Resmi ve Umuma Mahsus Pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır. Ayrıca, umuma mahsus pasaport hamili Yunan uyruklulara vize verilmesinde, Bakanlar Kurulunun 03.04.1984 tarih ve 84/7896 sayılı kararı hükümleri uygulanır. Bu çerçevede, yönetimlerindeki vasıtalarla uluslararası yolcu ve eşya taşımacılığı yapan Yunan uyruklu şoförler seyahat dolayısıyla vizeye tabidir.
Gürcistan	Umuma Mahsus Pasaport hamilleri 90 güne kadar seyahatlerinde vizeden muaftır. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri 90 güne kadar seyahatlerinde vizeden muaftır.	Resmi ve Umuma Mahsus Pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır.
Ermenistan	Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Umuma Mahsus Pasaport Hamili Türk vatandaşlarına uçakla gidilmesi halinde havalimanında vize verilmektedir. Hizmet, Hususi ve Diplomatik Pasaport hamilleri vizeye tabidir	Umuma mahsus pasaport hamilleri vizeye tabi olup, 30 güne kadar ikamet süreli turistik amaçlı müteaddit giriş vizelerini, www.evisa.gov.tr internet adresinden e-Vize şeklinde veya dış temsilcilerimizden alabilirler. Resmi pasaport hamilleri de vizeye tabi olup istizan gerekir.
Azerbaycan	Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Hususi, Hizmet ve Diplomatik Pasaport hamilleri anılan ülkeye yapacakları 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır.	Umuma mahsus pasaport hamilleri 30 gün süreyle vizeden muaftır. Resmi pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır.
İran	Umuma Mahsus Pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır.	Resmi ve Umuma Mahsus Pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır.
Irak	Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Umuma Mahsus Pasaport hamillerinin belirli koşullar altında sınırda vize almaları mümkündür. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri vizeye tabidir.	Resmi ve Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Umuma mahsus pasaport hamilleri belirli şartları taşımaları koşuluyla, 30 güne kadar ikamet süreli tek girişli vizelerini e-Vize olarak alabilir.
Suriye	Umuma Mahsus Pasaport hamilleri her altı ay içinde ilk giriş tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde doksan (90) gün ikametli seyahatlerinde vizeden muaftır. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri her altı ay içinde ilk giriş tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde doksan (90) gün ikametli seyahatlerinde vizeden muaftır.	Resmi ve umuma mahsus pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır.

Diğer yandan bir geçirgenlik göstergesi olan vize verilmeyen vatandaş sayısı verilerine elçilikler tarafından tutulmadığı için ulaşılamamıştır. Vize muafiyetleri ülke sınırları düzeyinde ve tek taraflı, doksan gün muaf ve karşılıklı vize kısıtı yok şeklinde sadeleştirilmiştir (Harita 4.32). Vize düzenlemesi verilerinin standartlaştırılmış hali Harita 4.33'de verilmektedir.

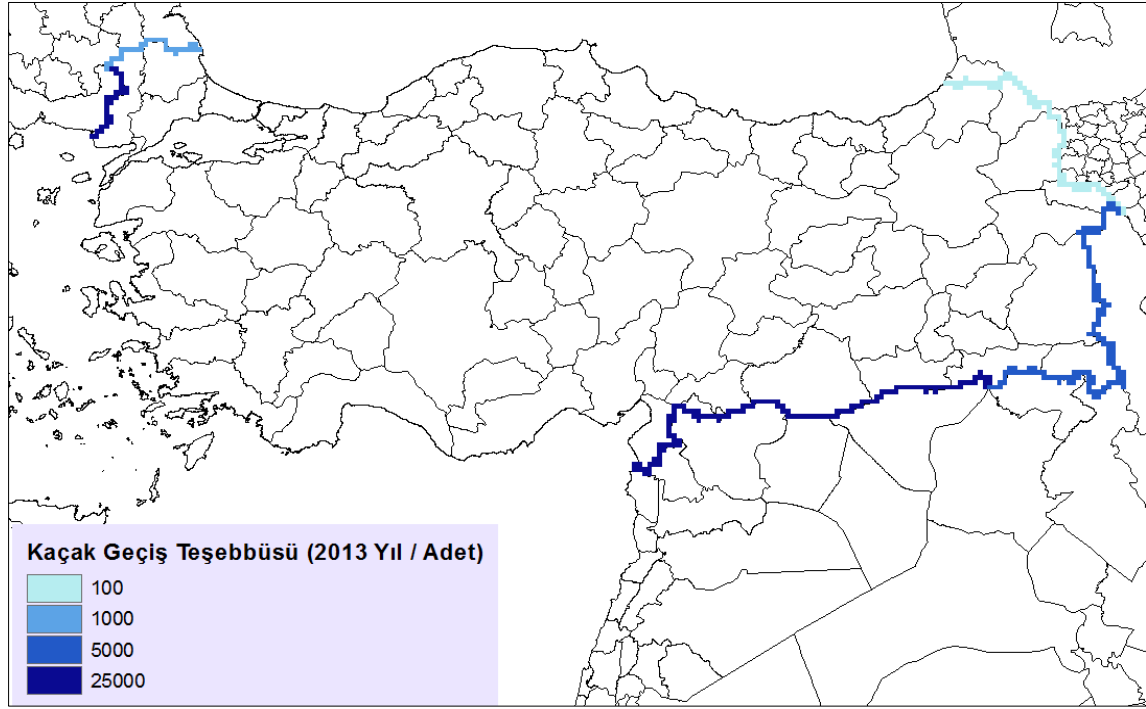

Harita 4.33. Ülkelerarası vize düzenlemeleri standartlaştırılmış değerler

Kaçak geçiş teşebbüsleri

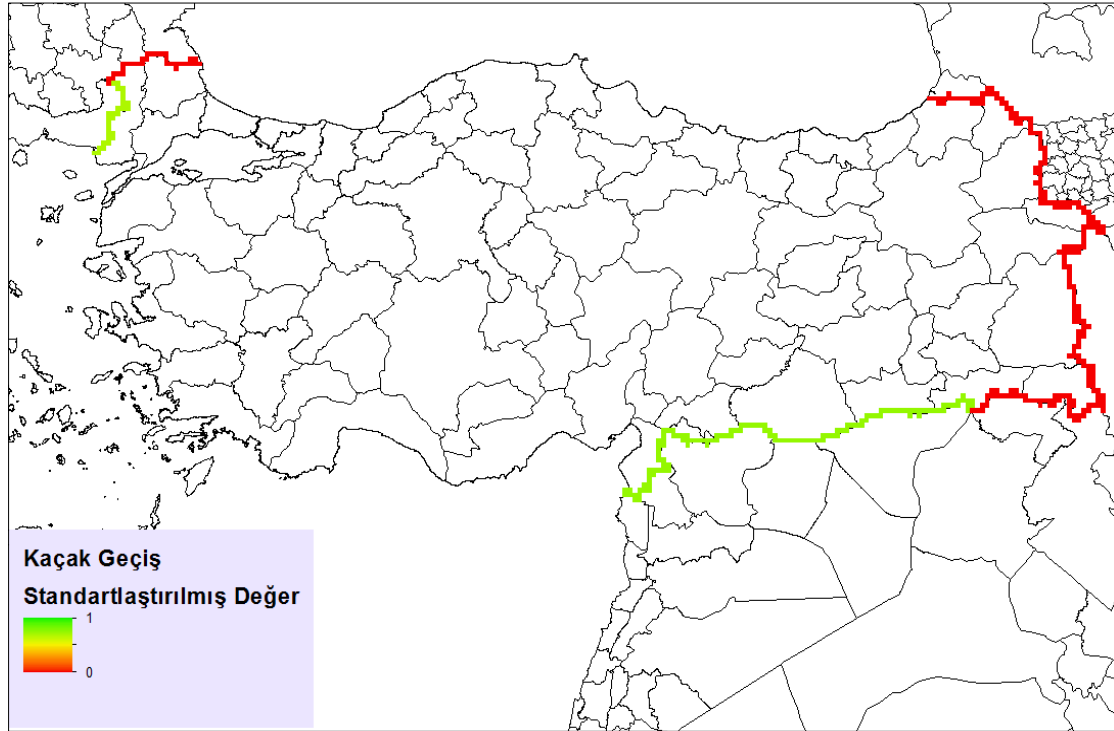
Kaçak geçiş teşebbüsleri 1 yıl içerisinde sınır bölgesinde illegal yollardan geçiş yapmaya çalışırken veya hemen sonrasında kolluk kuvvetlerince yakalanan kaçak geçiş teşebbüslerini göstermektedir. Bu veriler aylık olarak Genel Kurmay Başkanlığı tarafından internet adresi aracılığı ile yayınlanmaktadır.

Kaçak geçiş teşebbüsü verisi sınırın yasal olmayan yollardan da olsa bir geçirgenlik potansiyelinin göstergesidir. Bu veri o sınırdaki ilişkilerin daha yoğun olduğunun işaretidir. Yakalananların menşei ülkesi ve gidecekleri ülke hakkında bir veri bulunmamaktadır.

Harita 4.34. Kaçak geçiş teşebbüsleri (2013 yıl/adet)

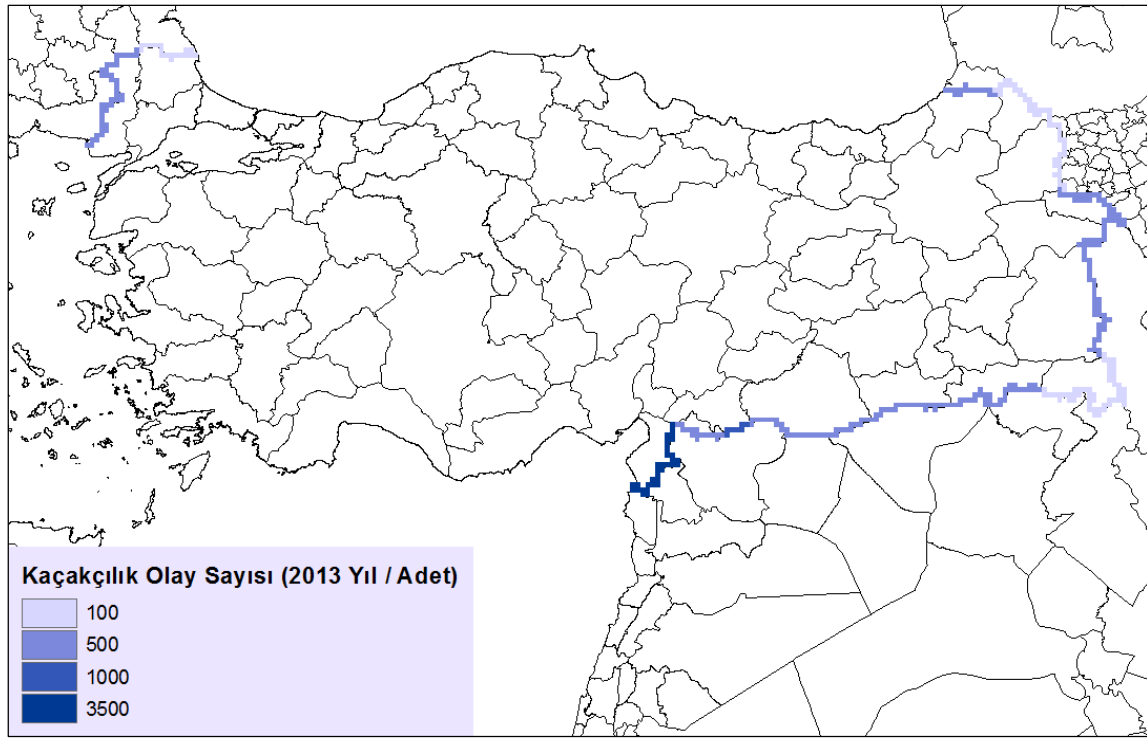
Harita 4.34. sınır bölgelerinde kaçak geçiş teşebbüslerinin sayısını göstermektedir. Harita 4.35’de ise verinin standartlaştırılmış hali görselleştirilmiştir.

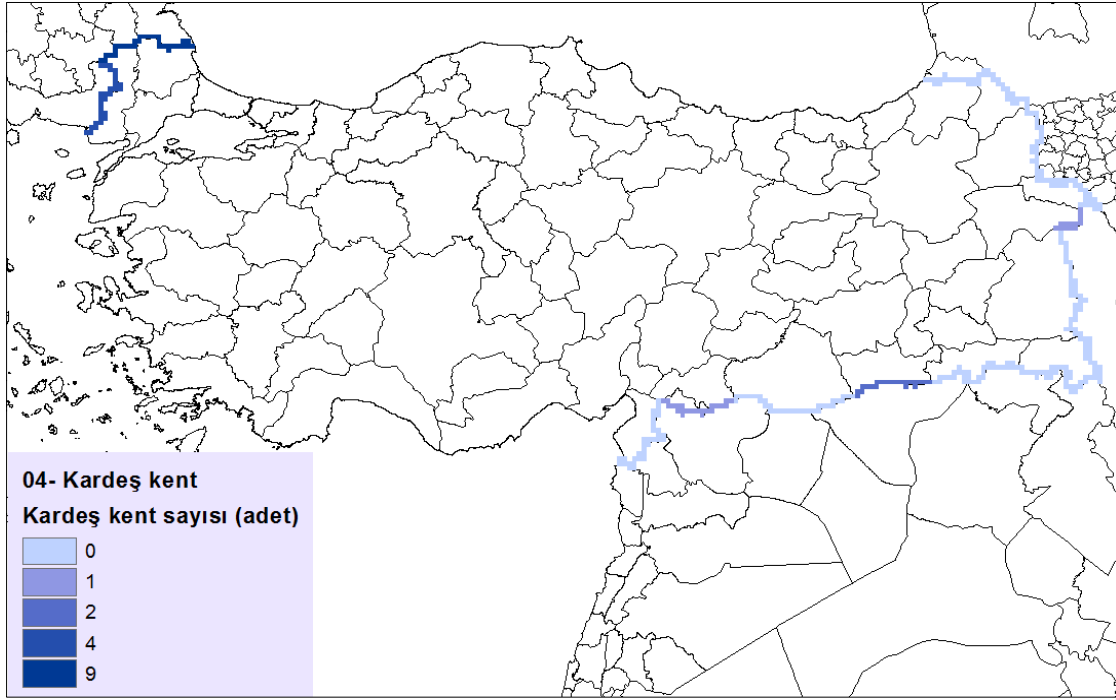
Harita 4.35. Standartlaştırılmış kaçak geçiş teşebbüsleri değerleri

Kaçakçılık olay sayısı

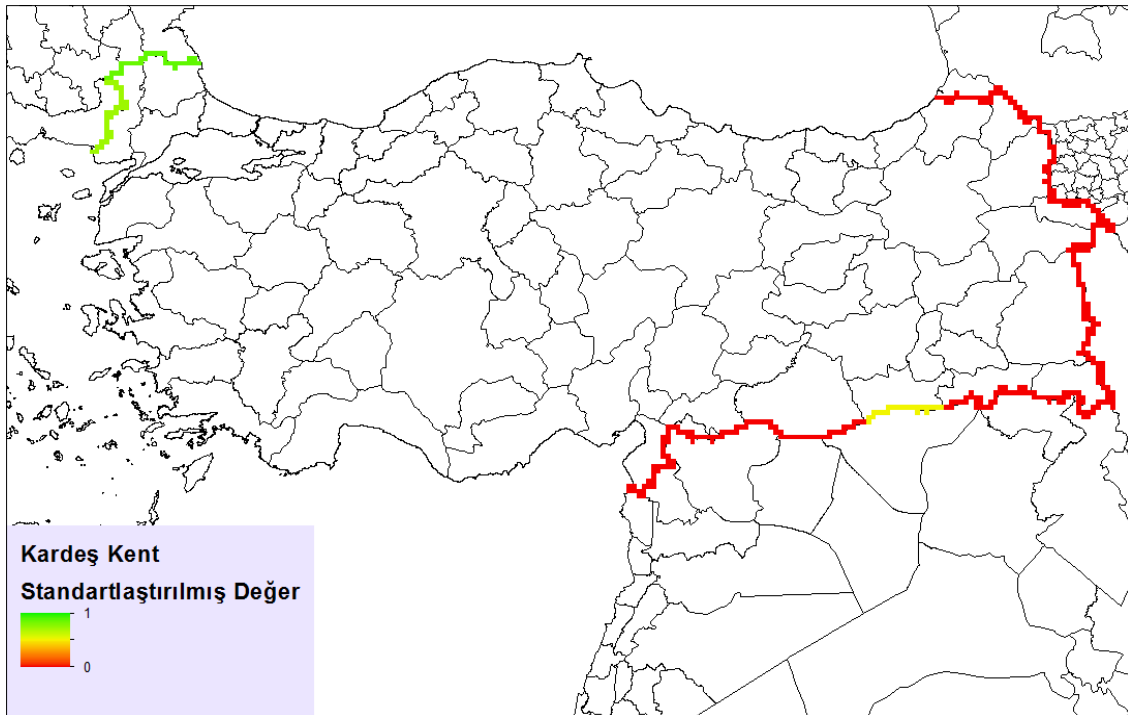
Kaçakçılık olay sayısı yıl içinde güvenlik güçleri tarafından ele geçirilen kaçak gümrük mallarını ve ele geçirildikleri illeri kapsamaktadır. Her ne kadar kaçakçılığa konu olan mal, bazen sınır komşusu ilde değil piyasaya sürüldüğü illerde de yakalanabilse de, ülke geneline göre kaçakçılık olay sayıları sınır bölgelerinde bulunan illerde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle bu veri, geçirgenliğin hem güvenlik hem de potansiyel boyutlarını göstermesi açısından önemli görülmektedir. Harita 4.36 sınır bölgelerinde kaçakçılık olay sayısını göstermekte, Harita 4.37 ise verinin standartlaştırılmış halinin görselleştirilmesidir.

Harita 4.36. Kaçakçılık olay sayısı (2013 yıl/adet)

Harita 4.38. Sınır kentlerinin sınır kentleri ile yaptıkları kardeş kent sayısı (adet)

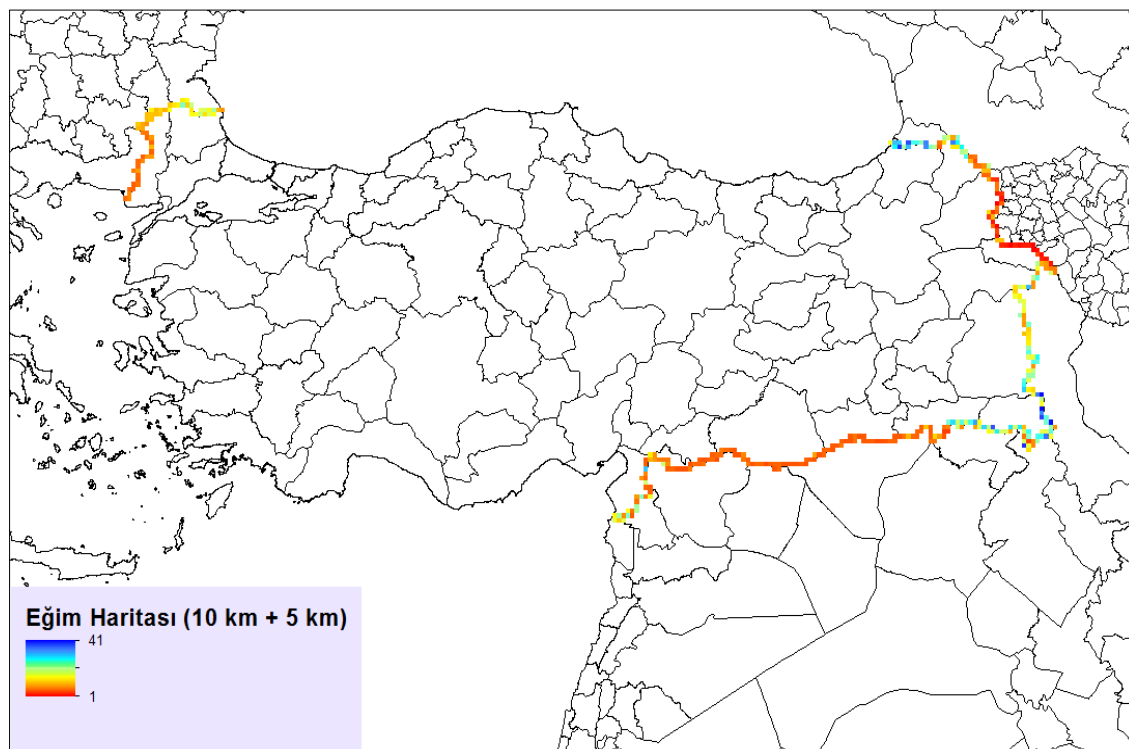

Harita 4.39. Sınır kentlerinin yaptıkları kardeş kent standartlaştırılmış değerleri

Mekansal geçirgenlik göstergeleri altında; eğim, doğal eşikler, Yerleşim sıklığı, karayolu ve demiryolu ulaşım altyapısı ve sınır çizen yapay eşik verileri olmak üzere toplam 6 adet değişken yer almaktadır.

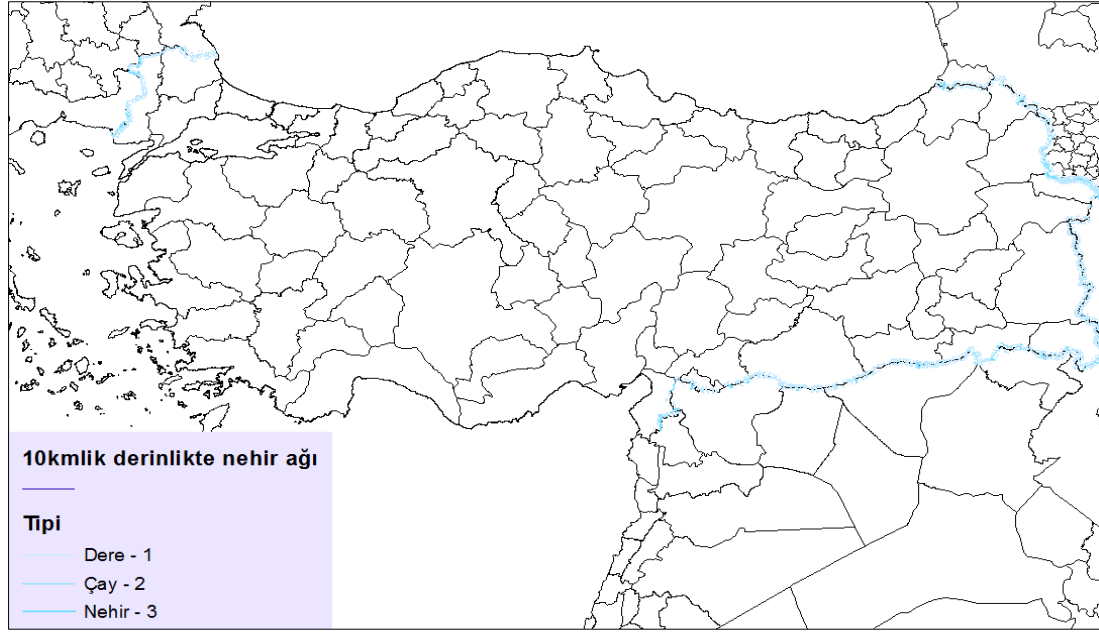
Eğim

Eğim, derecesine göre tanımladığımız geçirgenliğe etki edebilecek bir göstergedir. Tarihsel olarak da geçmişten günümüze, toplumlararası etkileşimi sağlamakta yollar ve diğer altyapı ve üstyapı sistemleri maliyet ve zaman açısından daha az eğimli alanları seçmektedir. Bu çerçevede yüksek eğitim alanının geçirgenlik için olumsuz bir etki oluştururken, düşük eğitim ise daha yüksek geçirgenlik potansiyeli oluşturmakta varsayımı kabul edilmiştir. Sınır bölgelerinin ilk 50'şer km'lik alanlarını kapsayacak şekilde SRTM 90 metre dijital yükseklik modeli verisinden; 0-5, 5-20, 20-40 ve 40-80 olarak sınıflandırılan eğitim verisi kullanılmıştır. Buna göre 0-5 arası en geçirgen, 40-80 arası ise en az geçirgen olarak kodlanarak analizler gerçekleştirilmiştir. Bu analizde ek olarak eğitim verisi 10x10 km'lik piksel çözünürlüğüne getirilmiştir. En yakın komşuluk metoduna göre yapılan bu işlem sonrasında her bir pikselin eğitim değeri 0 ile 41 arasında bir değer almıştır (Harita 4.41). Standartlaştırılmış eğitim verileri ise Harita 4.42'de verilmektedir.

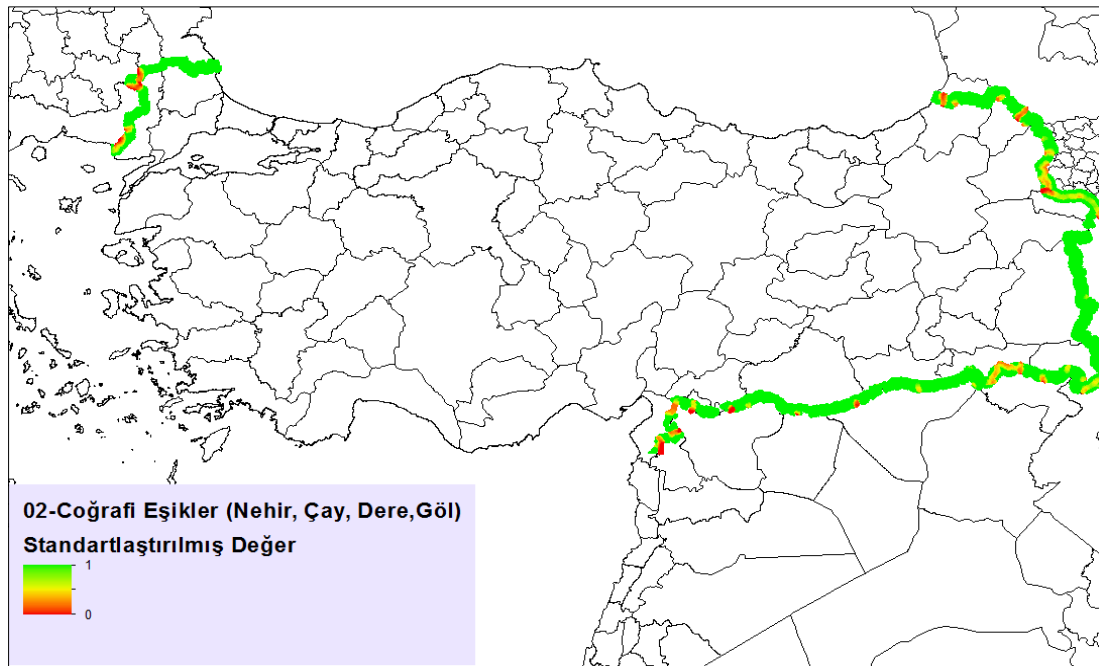

Harita 4.41. Eğitim haritası

Harita 4.44’de sınırdan 10 km uzaklıktaki su yüzeyleri işlenmiştir. Harita 4.45’da ise bu verilerin standartlaştırılmış gösterimi yer almaktadır. Bu çerçevede bazı bölgelerde doğal eşikler o bölgelerin geçirgenliklerini azaltıcı bir rol oynarken, bazı bölgelerde ise bu değer dikkate değer bir büyüklükte değildir.

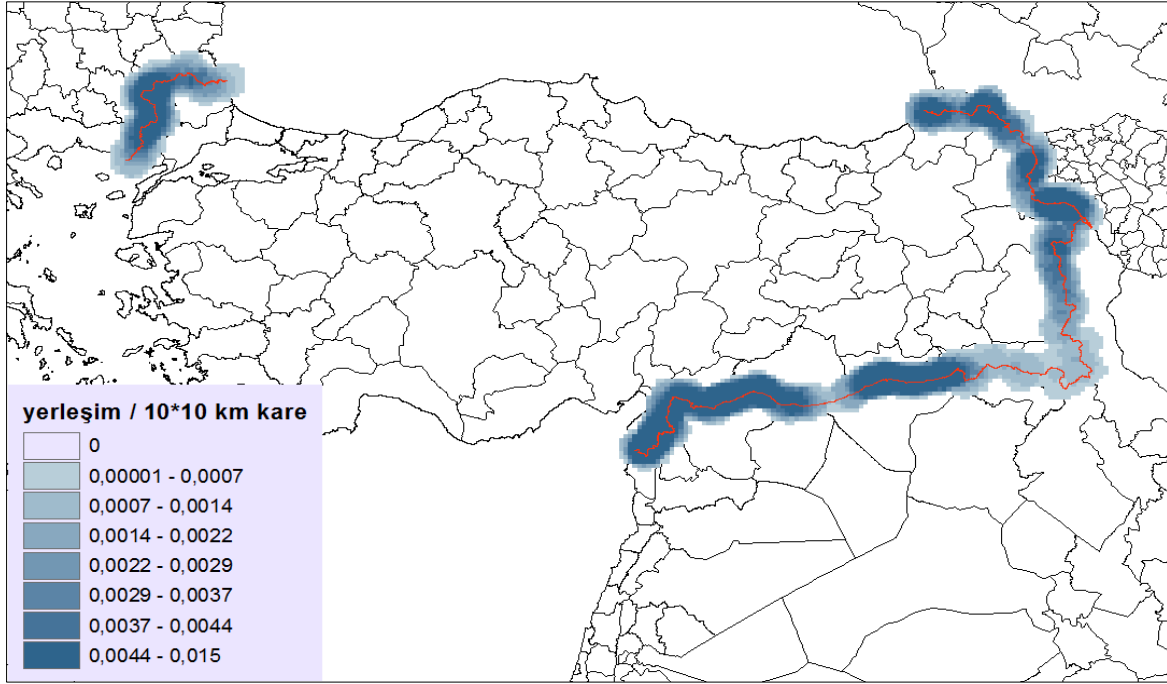
Harita 4.44. Sınırdan 10 km uzaklıktaki su yüzeyleri (nehir, çay, dere, göl)

Harita 4.45. Standartlaştırılmış coğrafi eşikler

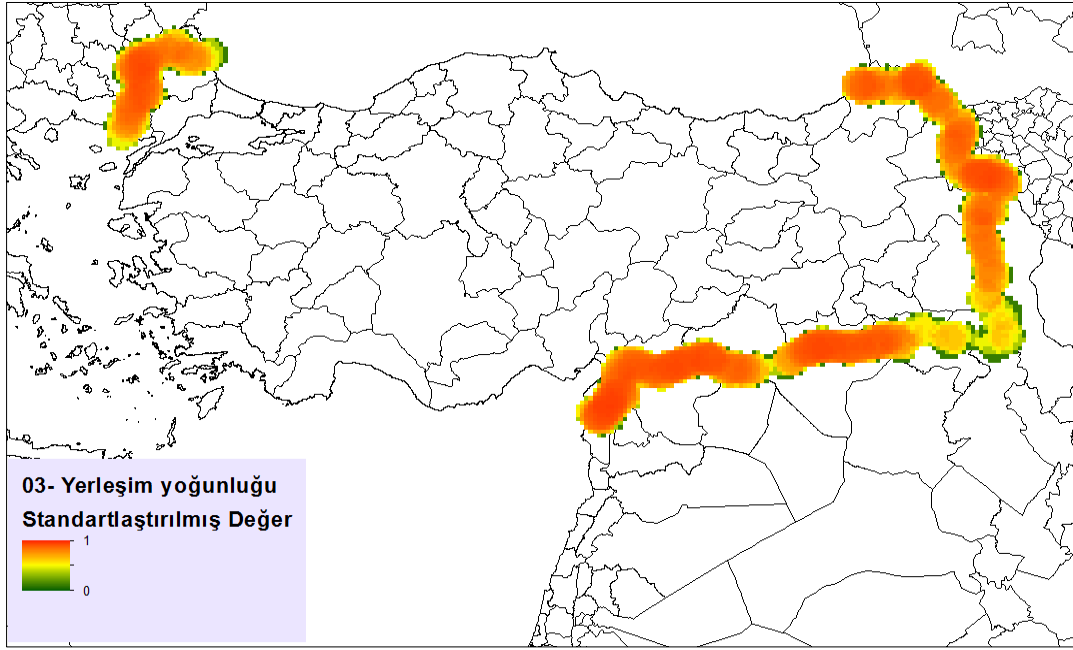
Yerleşim sıklığı

Çalışmaya konu alan içerisinde yer alan yerleşmelerin varlığı ve sıklığı nüfusundan bağımsız olarak o bölgelerde potansiyel geçirgenliğe ilişkin ipucu verebilmektedir. Sınır çizgisinden itibaren sınırın her iki tarafında ilk 50 kilometrelik bandın içinde kalan yerleşmeler ve birbirlerine yakınlık uzaklık durumları ele alınarak değerlendirilmiştir (Harita 4.46).

Harita 4.46. Yerleşim sıklığı

Yerleşim sıklığı verisinin standartlaştırılması ile elde edilen Harita 4.47'e göre İran ve Irak sınırında belirgin bir seyreklik görünmektedir. Diğer yandan topoğrafya, yapay eşikler ve doğal eşiklere paralel olarak yerleşim yerlerin seyrekleştiği alanlar Suriye, Ermenistan ve Gürcistan sınırlarında sınırın her iki tarafında paralellik gösterecek şekilde ortaya çıkmaktadır.

Harita 4.47. Standartlaştırılmış yerleşim sıklığı

Karayolu ulaşımı altyapısı

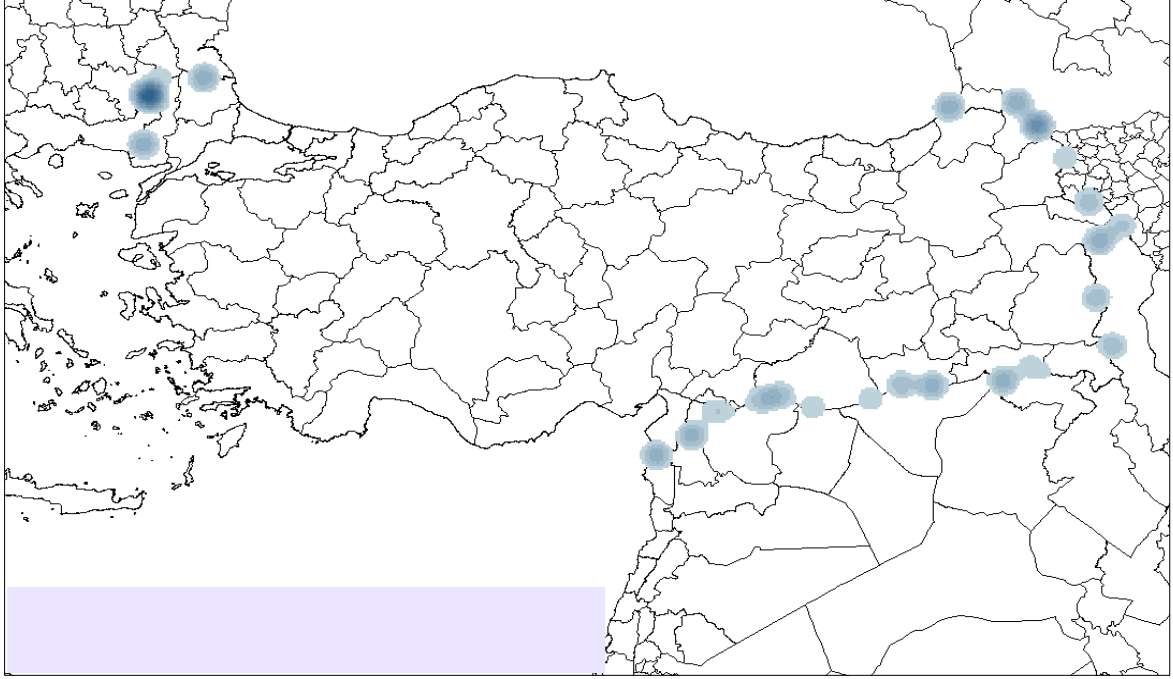
Karayolu ulaşım altyapısının gelişmiş olması geçirgenliğin yüksek olduğunun bir göstergesidir. Bununla birlikte geçirgenliği karayolu alt yapısına göre sıraladığımızda karşılıklılık önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede Türkiye ve Dünya karayolu verileri kullanılmıştır. Veriler öncelikle standartlaştırılmıştır (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Karayolu ulaşımı altyapısı

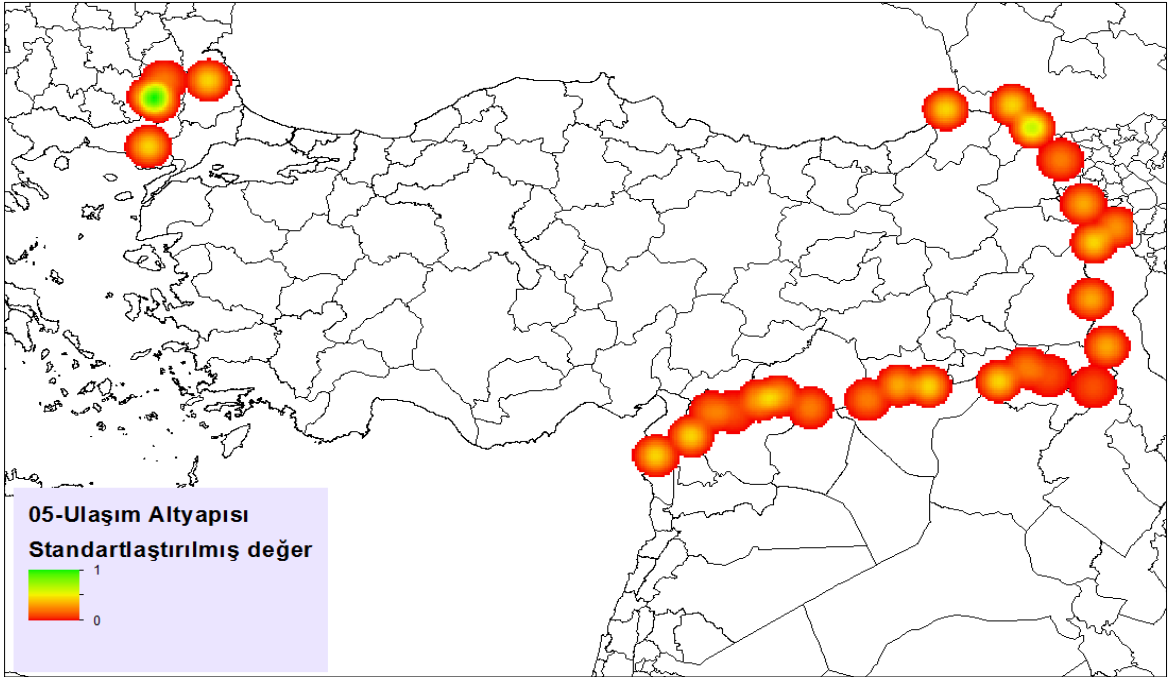
Dünya	Standartlaştırma Değeri	Türkiye	Standartlaştırma Değeri
Express Yol	5	Otoban	5
Otoyol	4	İki veya daha fazla şeritli yol	4
Önemli Yol	3	İki Şeritli Yol	3
Devlet Yolu	2	Daimi Araç yolu	2

Veriler çerçevesinde sınır üzerinde yolların kesiştikleri noktalar için yukarıda belirlenen standart değerler toplanarak geçirgenlik kapasite değerleri elde edilmiştir. Örneğin Türkiye Bulgaristan sınırında Türkiye'den gelen Otoban ile Bulgaristan'dan gelen ekspres yol üzerinden bir puanlandırma yapılarak toplam değeri o piksel için belirlenmiştir. Mevcutta

bulunan 29 adet noktada yapılan bu işleme göre her bir nokta için bir geçirgenlik puanı elde edilmiştir. (Harita 4.48 ve Harita 4.49)

Harita 4.48. Karayolu ulaşımı altyapısı

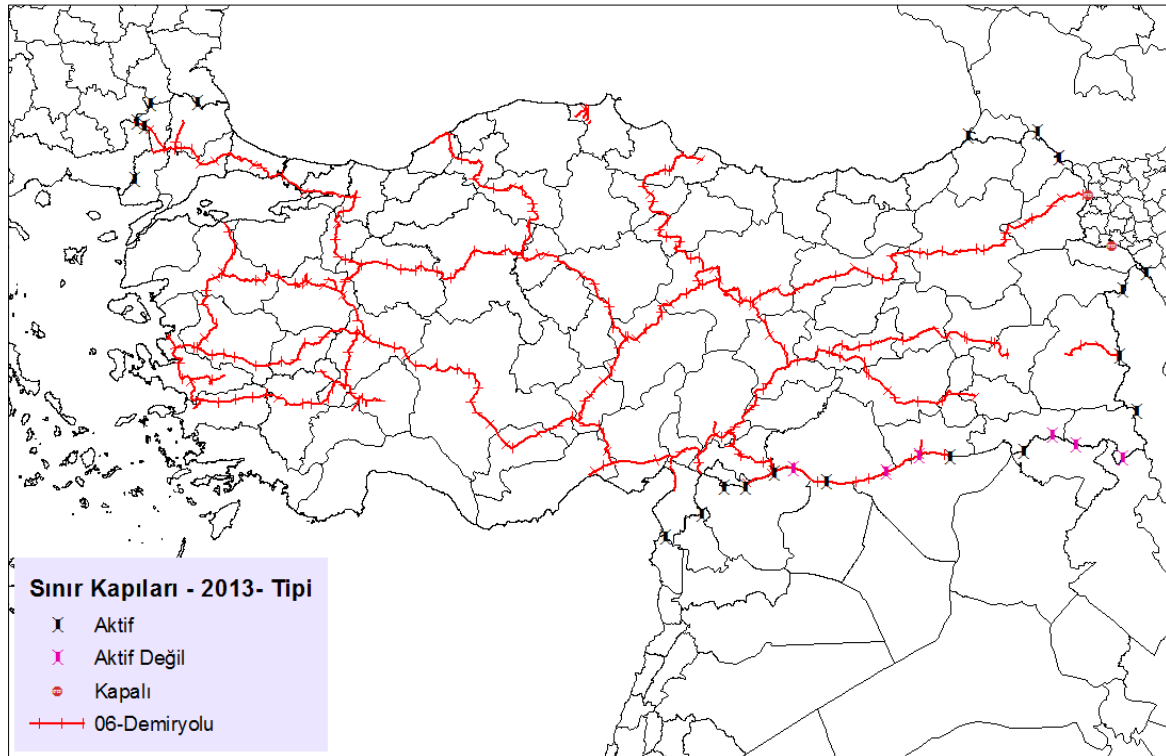
Harita 4.49. Karayolu ulaşımı altyapısı standartlaştırılmış değerler

Demiryolu ulaşımı altyapısı

Demiryolu ulaşım altyapısı mevcutta faaliyette olan hudut kapıları ve faaliyete geçtiği zaman demiryolu altyapısını kullanabilecek sınır kapıları olarak iki türlü ele alınmıştır. 6 adet sınır kapısında demiryolu gümrük işlemleri aktif olarak yapılmaktadır (Çizelge 4.6).

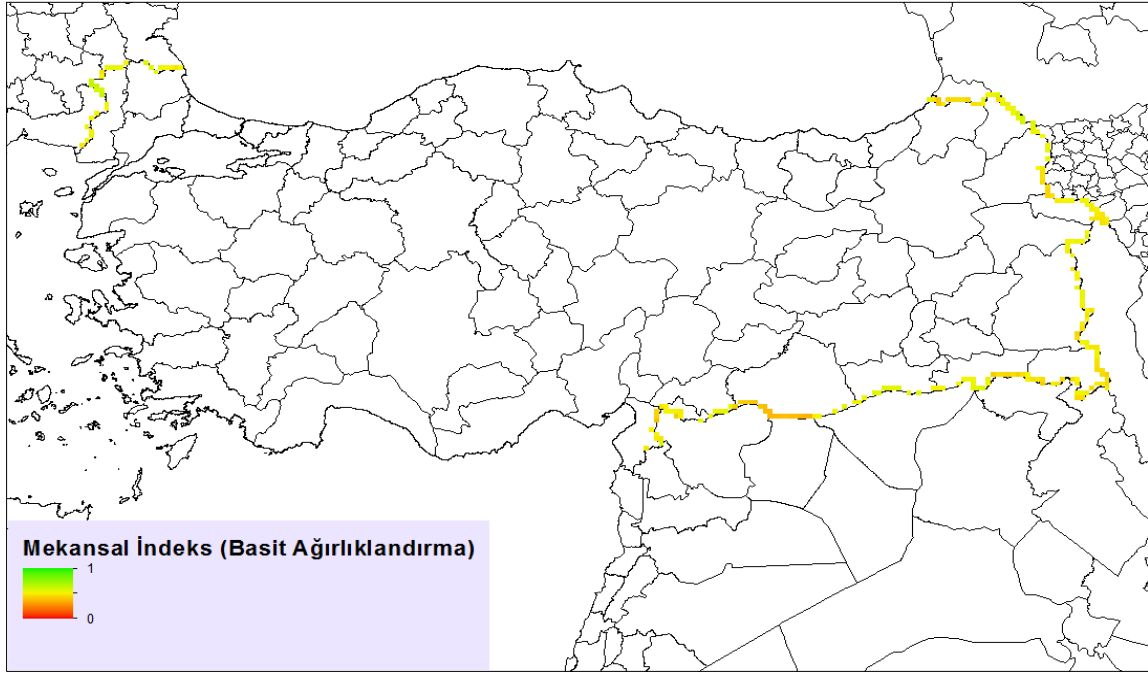
Çizelge 4.6. Demiryolu ulaşımı altyapısı

Hudut Kapısı Durum	Aktif Pasif	Demiryolu Altyapısı Var Yok	Puan
Kapı 1	Aktif	Var	5
Kapı 2	Aktif	Yok	2
Kapı 3	Pasif	Var	3
Kapı 4	Pasif	Yok	1
Kapı 5	Kapalı	Var	1,5
Kapı 6	Kapalı	Yok	0,1

Harita 4.50. Demiryolu ulaşımı altyapısı

Mekansal Endeks

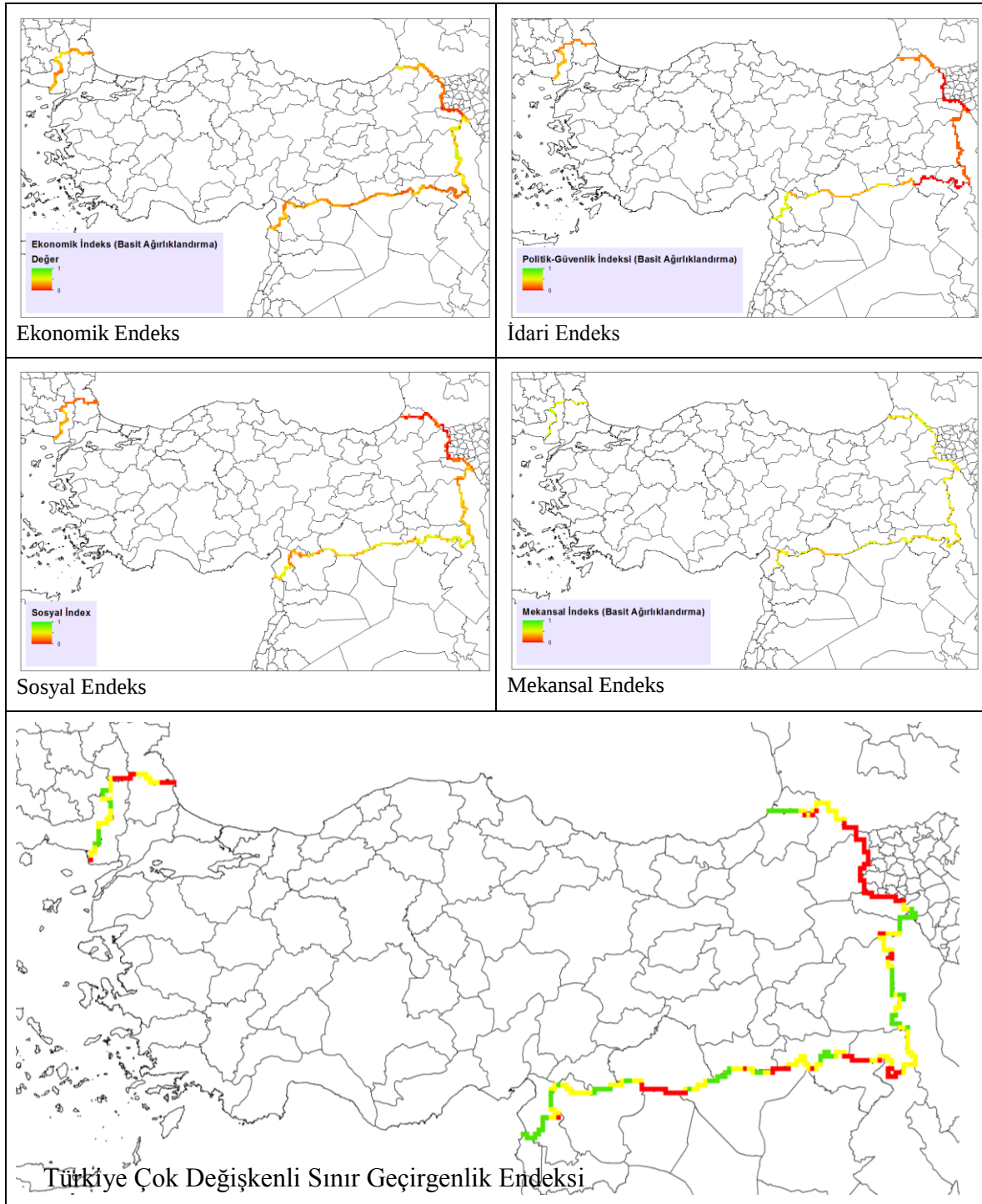

Harita 4.53. Basit ağırlıklandırma yöntemine göre mekansal endeks

Bu çalışmanın temel çabası geçirgenliği çok değişkenli olarak tanımlayabilmek ve analiz ederek mekansallaştırabilmektir. Bu çerçevede 4 farklı eksene göre ayrı ayrı geçirgenlik düzeyleri ortaya konulmuştur (Çizelge 4.7).

Eksnlere göre ortaya konulan ekonomik endeks, sosyal endeks, idari endeks ve mekansal endeks resim hesaplama yöntemleri ile her hangi bir ağırlıklandırma yapılmadan basit toplam ile çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi elde edilmiştir. Böylelikle her bir ızgaranın geçirgenlik değeri elde edilmiştir.

Çizelge 4.7. Eksenlere göre geçirgenlik

4.5. Çok Değişkenli Sınır Geçirgenlik Endeksi Değerlendirmesi

Çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksinin merkezi verilere dayanarak oluşturulduğu bu çalışma ile öncelikle sınır geçirgenliği tanımı yeniden yapılarak 22 adet değişken Türkiye sınırlarında test edilmiştir. Geçirgenlik ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal geçirgenlik

olmak üzere 4 ayrı başlık altında belirlenen göstergeler ile değerlendirilmiş, bu başlıkların birleştirilmesiyle çok boyutlu sınır geçirgenlik endeksi elde edilmiştir. Endeks sınır hattı boyunca 10x10 km'lik alanları kapsayan 344 adet ızgaradan oluşmaktadır. Her bir ızgara 0 ile 1 arasında değerler alabilmektedir. Bu çerçevede çalışmanın sonuçlarını basitleştirerek sunmak adına üç adet geçirgenlik düzeyi tanımlanarak az geçirgen, geçirgen ve çok geçirgen olarak bir sınıflandırma yapılmıştır.

22 değişkenin tamamından 1 değeri alındığında, toplam geçirgenliğin en yüksek düzeyde 1 olabileceği anlaşılmaktadır. Ancak analizler sonucunda tanımlanan 10x10 km'lik alanın hiçbirinde toplam 22 değişkenin her birinden alınan farklı değerler neticesinde tam geçirgen olan 1 sonucuna ulaşamamıştır. Buna göre en geçirgen ızgara 0.47 geçirgenlik değeri ile Gaziantep/Suriye sınırında yer almaktadır. En az geçirgen ızgara ise 0.04 geçirgenlik değeri ile Kırklareli/Bulgaristan sınırında gerçekleşmiştir. 10*10 km'lik ızgara alanları bazında alınan değer üzerinden bir sıralama yapıldığında Çizelge 4.8'de belirtildiği şekilde en geçirgen ilk 10 ızgara belirlenmiştir.

Çizelge 4.8. 10x10 km ızgaraların geçirgenlik değer sıralamaları

	Izgara Geçirgenlik Değeri	Ülke	Şehir
1	0,47	Suriye	Gaziantep
2	0,44	İran	Van
3	0,43	Gürcistan	Artvin
4	0,42	İran	Van
5	0,41	İran	Van
6	0,41	Suriye	Hatay
7	0,41	Suriye	Gaziantep
8	0,39	Suriye	Mardin
9	0,39	Suriye	Mardin
10	0,38	Suriye	Kilis

Sonuçlar iki farklı şekilde değerlendirilebilir. Buna göre mekânsal olarak ele alındığında geçirgenlik toplamında en geçirgen sınır Suriye, İran, Irak, Gürcistan, Yunanistan, Ermenistan, Bulgaristan ve Nahcivan sınırlarıdır. Sınır uzunluklarına bağlı olarak oluşan bu sıralama sınırların geçirgenlik karakterlerini tam olarak ortaya koyamamaktadır. Bununla birlikte, ülke sınırı boyunca yer alan ızgaraların toplamının aldığı değerlerin ortalamasına

göre geçirgenlik değerlerine bakıldığında; Nahcivan, İran, Yunanistan, Suriye, Gürcistan, Irak, Bulgaristan ve Ermenistan sıralaması ortaya çıkmaktadır (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. Ükelere göre geçirgenlik değır sıralamaları

Ülke	Geçirgenlik Toplamı	Izgara Sayısı	Ortalama Geçirgenlik
Nahcivan	0,38	1	0,38
İran	17,3	62	0,28
Yunanistan	6,33	23	0,28
Suriye	29,38	111	0,26
Gürcistan	8,59	35	0,25
Irak	10,37	47	0,22
Bulgaristan	5,16	26	0,20
Ermenistan	5,98	38	0,16

Yerel düzeyde yapılması planlanan çalışmaların, geçirgenliği yüksek ve orta düzeyde olan alanların seçimiyle gerçekleştirilmesi hedeflendiğinden, ülkelere göre ortalama geçirgenlik değır sıralamaları göz önünde bulundurulmuştur. Birinci sırada yer alan Nahcivan sınır bağlantısının tek bir noktadan olması, geçirgenliğin diğerlerine göre yüksek çıkmasına sebep olmuştur. Böyle bir durum gerçekçi bir değır edinilmesini engelleyeceğinden Nahcivan'ın çalışma kapsamı dışına alınmasına karar verilmiştir.

Toplamda ve ortalama geçirgenlik değırlerinde en yüksek ikinci olan İran sınırı, yerelde yapılacak çalışmalar için birinci öncelikte seçilmesine rağmen, bölgenin özel güvenlik bölgesi ilan edilmesi ve yerelde yapılması planlanan çalışmalar öncesi sınır kapısında görevli personellerin terör örgütü tarafından alıkonulmaları nedeniyle yerel çalışma kapsamından çıkarılmıştır. Sıralamada üçüncü sırada olan Yunanistan yerel düzeyde araştırma çalışma yapılmak üzere seçilmiştir. Dördüncü sırada olan Suriye, ülkedeki savaş koşulları nedeniyle çalışmanın en başında kapsam dışında tutulmuştur. Ortalama geçirgenlik sırlamasında beşinci olan Gürcistan ise yerel düzeyde araştırma çalışmaları yapılmak üzere ikinci çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu durumda Yunanistan ve Gürcistan sınır bölgeleri detayda alan çalışmasının yapılacağı bölgeler olarak netleştirilmiştir. Yönetişim modeline katkının daha somut olması ve yerel düzeyde karşılaştırma yapılabilmesi açısından Bulgaristan sınırı da çalışmaya katılmıştır. Ekonomik, sosyal, idari ve mekansal olmak üzere her bir eksen ayrı ayrı ele alındığında, en yüksek geçirgenlik değırleri sırasıyla sosyal, mekânsal, ekonomik ve idari eksenlerde gerçekleşmiştir (Çizelge 4.10). Mekânsal geçirgenliğin değırleri

incelendiğinde, mekânsal değişkenlerin sınır geçirgenliğini olumsuz yönde en az etkileyen değerler olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 4.10. Eksenlere göre geçirgenlik değerleri

	Minumum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Ekonomik	0,01	0,60	0,30	0,14
Sosyal	0	0,69	0,30	0,17
İdari	0	0,54	0,21	0,17
Mekansal	0,33	0,64	0,48	0,05

Kovaryans matrisinde mekânsal ve sosyal geçirgenlik arasında ters bir bağ olduğu görülmektedir (Çizelge 4.11). Mekânsal sınır geçirgenliğinin yüksek olduğu bölgelerde sosyal geçirgenlik gösterge değerleri düşük olabilmekte; sosyal geçirgenliğin yüksek olabileceği bölgelerde ise mekânsal geçirgenlik değerleri düşük olabilmektedir. Bu duruma örnek olarak mekânsal olarak yapay engel olarak işlev gören düşük geçirgenliğe sahip mayınlı araziler verilebilir. Mayınlı araziler o bölgedeki sosyal geçirgenliği olumsuz yönde etkilememektedir. Mekânsal olarak geçirgenliği düşük olan bölgelerde sosyal geçirgenlikler tam tersi yönde bir potansiyele sahiptir. Ancak bu ilişkinin mekânsal olarak aynı alanlarda mı olduğu bu analizden ortaya çıkmamaktadır. Diğer yandan diğer eksenlerde doğrusal bir bağ bulunmaktadır. Bu da bu eksenlerdeki geçirgenliklerin benzer bir biçimde değiştiğini göstermektedir.

Çizelge 4.11. Eksenlere göre geçirgenlik kovaryans matrisi

Kovaryans Matrisi				
	Ekonomik	Sosyal	İdari	Mekansal
Ekonomik	3,578190e-004	2,066561e-006	5,911725e-005	1,515355e-005
Sosyal	2,066561e-006	5,988344e-004	5,451609e-005	-5,779285e-006
İdari	5,911725e-005	5,451609e-005	5,189675e-004	1,009887e-005
Mekansal	1,515355e-005	-5,779285e-006	1,009887e-005	3,979517e-005

Korelasyon matrisine bakıldığında eksenler arasında bağlar 0'a yakın olduğundan, eksenler arasında ciddi bağlardan bahsedilememektedir. Bu durumda bir eksenin yönüne bakılarak

diğer bir eksenin nasıl hareket edeceği tahmini zorlaşmaktadır. Diğer yandan bu sonuçlar eksenlerin doğru olarak kurgulandığını da göstermektedir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Eksenlere göre geçirgenlik korelasyon matrisi

Korelasyon Matrisi				
	Ekonomik	Sosyal	İdari	Mekansal
Ekonomik	1,00000	0,00446	0,13719	0,12699
Sosyal	0,00446	1,00000	0,09779	-0,03744
İdari	0,13719	0,09779	1,00000	0,07027
Mekansal	0,12699	-0,03744	0,07027	1,00000

Geçirgenlik hudut kapıları civarında artmakta iken, mekânsal olarak coğrafi eşiklerin arttığı, nüfus yoğunluğunun az olduğu, ulaşım altyapısının sınırlı olduğu bölgelerde ise düşmektedir. Diğer yandan aktif olmayan sınır kapıları civarında geçirgenlik düzeyi çok düşük değerlerde de değildir. Bunun sebebinin de sadece sınır kapılarının geçirgenlik değerlerini yükseltmediği diğer farklı ilişkiler düzeyinin geçirgenliği etkilediğidir. En düşük geçirgenliğe sahip bölgeler, temelde mekânsal ve politik koşullar ile şekillenen Irak sınırı, Ermenistan sınırı ve Bulgaristan sınırının bir kısmını kapsamaktadır. Suriye sınırındaki düşük geçirgenliğe sahip bölgenin ise sınır hattı boyunca mayınlı bölge ve çevresinin olduğu göze çarpmaktadır. Ekonomik geçirgenlikte en az geçirgenliğe sahip olan sınır bölgesi Ermenistan sınırıdır. Diğer yandan politik ve güvenlik temelli geçirgenlik haritasında Irak sınırı ve Ermenistan sınır hattının düşük geçirgenliğe sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Sosyal geçirgenlik göstergelerine göre ise Gürcistan, Ermenistan sınırları en az geçirgenlik potansiyeli olan bölgeler olarak ortaya çıkmaktadır. Mekânsal geçirgenlik göstergelerine göre ise; daha çok noktasal düzeyde geçirgenliğin etkilendiği tüm sınır hattına yayılan ve geçirgenliğin düşük olduğuna yönelik bir kestirim yapılamamaktadır. Yapılan bu endeks çalışması, ulus devletlerin sınırları arasında ekonomik, sosyal, idari ve mekansal ilişkileri ölçmeye çalışmaktadır. Mevcutta yaşanan ilişki akımları dışında elbette ulus devletlerin komşu sınırlar üzerinden sınır ötesine yönelik olarak tarihsel süreçte geliştirdikleri yaklaşımları ve ilişki kurma biçimleri sınır bölgesindeki etkileşimleri doğrudan etkilemektedir. Her sınır bölgesindeki sınır komşusu ülkeyle yaşanan kültürel, sosyal, ekonomik, tarihsel vb. farklılıklar aktörlerin sınırdaki işbirliği ve etkileşimine yönelik farklı bakış açıları ve uygulamalarına sebep olmaktadır. Bu yapısal farklılıklar sınırların ilişki tiplerini, sınırdaki aktörlerin birbirleriyle ilişki düzeylerini etkilemekte ve farklı ilişki tipolojilerini ortaya çıkarmaktadır.

5. TÜRKİYE AB VE GÜRCİSTAN SINIRI ALAN ARAŞTIRMASI VE SOSYO-MEKANSAL ETKİLEŞİM

Sınır bölgelerinin ülke düzeyinde analizi ve çok boyutlu geçirgenlik endeksi belirlendikten sonra, seçilen sınır bölgelerinde yerel düzeydeki ilişkilerin etkilerini yerel ölçekte ayrıntılı alan araştırmasıyla ortaya çıkarmak önem taşımaktadır. Bu çerçevede sınırdan geçenlerin amaçları, geçişin kapsamı ve sosyo-mekânsal içeriğini anlamaya yönelik hazırlanan anket ve derinlemesine görüşme soruları çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sosyo-mekânsal analizleri gerçekleştirmek için veri elde etmede saha araştırması çalışmanın temel bileşenidir. Bu kapsamda sahadan elde edilen veriler neticesinde Türkiye-AB ve Türkiye-Gürcistan Sınır bölgelerinin kendine özgü nitelikleri sosyal ağ analizi ile değerlendirilmiştir.

Çalışma başlangıçta Türkiye'deki toplam 27 (Ermenistan'ın kapalı olan 2 sınır kapısı hariç) kara sınır kapısından aktif olan 20'si üzerinden kurgulanmıştır. Ancak, sınır bölgelerinde yaşanan güvenlik odaklı sorunlar nedeniyle çeşitli kısıtlılıklar oluşmuştur. Bu çerçevede Suriye ve Irak sınır bölgeleri ve sınır kapılarının kapalı olması sebebiyle sınır ötesi ilişkinin olmadığı Ermenistan sınır bölgeleri çalışma alanının dışında bırakılmıştır.

Bu durumda sonuçları çalışmada değerlendirilen kara sınır kapısı sayısı 12 olarak sınırlandırılmıştır. Bu sınır kapılarından geçirgenlik düzeyi yüksek ve orta olan iki farklı bölge seçilmesi sürecinde İran ve Nahcivan sınır bölgelerini kapsayan alanın Geçici Özel Güvenlik Bölgesi ilan edilmesi nedeniyle söz konusu iki bölge yerel düzey çalışması dışında tutulmuştur. Bu çerçevede yerel düzeydeki alan araştırması sınır bölgesindeki bilimsel çalışma koşullarına olanak sağlayan sınır bölgeleri arasından geçirgenlik endeksi sonuçları çerçevesinde Türkiye-AB (Bulgaristan ve Yunanistan) ve Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgeleri olarak belirlenmiştir.

Yapılan çalışmalar her bir sınır bölgesi için ayrı ayrı olmak üzere önce tarihsel süreçte sınırın her iki tarafındaki ilişkinin geçmişi, sınırdaki aktörler, sınır ötesi ile etkileşimin boyutları ve sınır ötesi ile ilişkileri bulunan aktörlerin sosyo-mekânsal ilişkilerinin nitelikleri ve içerikleri şeklinde bir kurguyla ele alınmıştır.

5.1. Türkiye-Bulgaristan Sınır İlişkileri

Türkiye Bulgaristan sınır çizgisi 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ile birlikte şekillenmeye başlamış ve iki ulus devlet yapısının ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Türkiye-Bulgaristan arasında oluşan sınır bölgesinin geçirgenliği küreselleşmenin etkilerinden muaf olarak 90'lı yıllara kadar güvenlik ve uluslararası politikalar ile şekillenmiştir. Bu süreç içerisinde sınırlı geçişlere izin veren güvenlik odaklı, kontrollü geçiş sağlayan bir sınır yapısı ile sınır ötesi ilişkiler her iki tarafın karşılıklı temel ihtiyaçlarına yönelik olarak kısıtlı olarak sürdürülmüştür. Bu süreçte ilişkiler, temel ulaşım altyapısı, bazı kamusal hizmet aktiviteleri gibi çok temel ihtiyaçların birlikte gerçekleştirilmesi şeklinde kurulmuştur.

Sınır bölgelerinin bu zaman zarfında sınırdaki geçirgenliğin düşük olması nedeniyle ekonomik ve mekânsal olarak çeperde kalmışlık oranları artmıştır. Bulgaristan-Türkiye sınır bölgesinin ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal olarak çeperde kalmışlığına ilişkin çeşitli kırılma noktaları vardır. Bu kırılmalar, Bulgaristan ile Türkiye arasındaki mübadele hareketleri (1923-1939), rejim değişikliği çerçevesinde yaşanan açık ekonomik ilişki politikası, Avrupa Birliğine üyelik (2007) ve devamında yapısal fonların ortak kullanımı olarak sıralanabilir.

1923-1939 yılları arasındaki mübadele hareketlerinde yaklaşık 200.000 Müslüman nüfus Türkiye'ye göç etmiştir (Şimşir, 1987). Nüfusun sınırdan uzak bölgelere homojen olarak dağıtılmaya çalışılmasından kaynaklı mübadele ve sonrasındaki nüfus hareketlerinin sınıra etkisi kısıtlıdır. Sınır o dönem için iki ülke arasında egemenliklerini koruyan keskin bir hattır. Diğer yandan iki ülke arasında imzalanan antlaşmalar ile Türkiye'de Bulgarca konuşanlar Bulgar ve Bulgaristan'da Türkçe konuşanlar Türk kabul edilerek azınlık muamelesine tabi tutulmuşlardır. Bu dönemlerde her iki ülke yönetimlerince karşı taraftan gelenler sınıra yakın yerleşmelere yerleştirilmemiştir. Bulgaristan'da yaşanan rejim değişikliğine kadar sınır ilişkileri uluslararası ilişkiler ve küresel çerçeveden çok fazla etkilenmeden devam eden veya ara ara kesintilere uğrayan bir yapıda cereyan etmiştir. Demir perdenin yıkılması, AB üyeliği gibi küresel ekonomik ilişkileri artıran hareketler ile sınırdaki ilişkiler de farklılaşmaya başlamıştır. Türkiye'ye olan coğrafi yakınlık ise bölgenin Türk iş adamları için bir pazar olmasını kolaylaştırmaktadır (Demirtaş, 2001).

Alan araştırmasından elde edilen bilgilere göre AB yapısal fonları ile ivme kazanan sınır ötesi iş birliklerinde karşılıklı fayda, iletişim ve etkileşimin artırılmasına yönelik mütekabiliyet esasına dayanan bir yapı mevcuttur. Bununla birlikte, iki ülke arasında iş birliği önündeki temel engel olarak tarihi ve güncel politik konular, bürokrasi ve Türk Vatandaşlarına uygulanan vize hususları dile getirilmiştir. Sınırın diğer tarafı ile ilişki kurma biçimi kurumsal düzeyde paydaş arama toplantıları, fonları takip eden danışmanlık şirketlerinin bağlantıları ve tesadüfi ilişkiler ile yürütülmektedir. İki ülke arasındaki ortak kültür ve tarih, iletişim kurmayı kolaylaştırmakta iken, dil bir bariyer olmasına rağmen aşılabilmektedir. Farklı diller konuşuluyor olsa da, ortak hedefler oluşması durumunda dil bir bariyer olmaktan çok rahat çıkabilmektedir. Bununla birlikte bölgede iş birliği kültürünün istenilen seviyede olmadığı ve geliştirilmeye açık olduğu, bunun da yeni fonların sağlanması ile olacağı konusunda yaygın bir kanı vardır. Bununla birlikte sınır ötesi işbirliği ile birlikte yeni kültürel ve ekonomik olanakların ortaya çıkabileceğine ilişkin düşünceler çoklukla dile getirilmiştir.

Kültürel anlamda, ticari anlamda çok potansiyel var. Karşılıklı eksikliklerden dolayı onların burada bizim orada yapacağımız şeyler ortaya çıkıyor. Ama Türkler sadece içki getirirse kâr sağlıyor, bunun dışında kâr getireceği düşünülen başka bir meta yok. Vize kalkarsa bu Türkiye'ye yarar (Görüşme-Pınarhisar-01).

Bulgaristan-Türkiye sınırı açısından ele alındığında ön plana çıkan aktörler; “bariyer işlevi gören” sınırlar üzerinde ulusal ve ulusüstü girişimler ile başlatılan projeler çerçevesinde kurulan “köprü” nitelikli ilişkilerin olumlu etkileri ile birlikte işleyen süreçte yer alan yerel aktörler; sınır ötesi ilişki düzeyini artırma çabası içinde olan ve sınırın bariyer/birleştirici etkilerini her durumda yarara çeviren ekonomik aktörler, ve sınırın fiziksel olarak ayırıcı özelliğini koruyan, yönetsel olarak kuralları koyan ve sınırın geçirgenlik düzeyinin temel belirleyicisi olan ulusal ve ulusüstü aktörlerdir.

AB üyeliği kapsamında Bulgaristan-Türkiye Sınır Ötesi İş Birliği Programının ilki; 2004-2006 döneminde sınır ötesi iş birliği olarak sınır ötesi altyapı, çevre yönetimi ve küçük bütçeli projelere öncelik veren bir yapıda Bulgaristan’dan Burgaz, Yambol ve Haskova, Türkiye’den Edirne ve Kırklareli illerini kapsayan bir yapıda uygulanmıştır. Programın öncelikli alanları 2007-2013 döneminde sürdürülebilir sosyal ve ekonomik gelişme, yaşam kalitesi ve teknik destek olarak, 2014-2020 döneminde ise çevre ve sürdürülebilir turizm olarak değişim göstermiştir (Çizelge 5.1.).

Çizelge 5.1. Bulgaristan-Türkiye sınır ötesi işbirliği programı özet bilgiler (Greece/Bulgaria Partnership, 2016)

Yıllar	Program Adı	Toplam Bütçe	Öncelikli alanlar
2004-2006	Sınır ötesi işbirliği	39 250 000 €	Sınır ötesi altyapı, çevre koruma yönetimi, küçük bütçeli projeler
2007-2013	Interreg IVA -katılım öncesi mali yardım	31 113 547 €	Sürdürülebilir sosyal ve ekonomik gelişme, yaşam kalitesi ve teknik destek
2014-2020	Interreg VA- katılım öncesi mali yardım	11.028.255 €	Çevre ve sürdürülebilir turizm

Türkiye-Bulgaristan arasındaki sınır ötesi işbirliği programları 2004-2006 yılları arasında merkezi hükümet birimlerince geliştirilen projeler (5 adet) ile yürütülürken, 2007-2013 döneminde proje sayısı artarak 69'a yükselmiş ve yerel yönetim birimleri daha aktif bir pozisyon almıştır. Mevcuttaki 2014-2020 sınır ötesi işbirliği programı çerçevesinde de yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları çeşitli projeler yürütmeye devam etmektedir. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi açısından belediyeler, sınır bölgesinde somut eylem ve projeler üretme düzeyinde en aktif sınır aktörlerdir. AB fonları ile başlayan ve başarıyla tamamlanan proje süreçlerinin her iki taraf içinde olumlu sonuçları olmakla beraber, işbirliği kültürünün kurumsallaşamaması ve sosyal kapasite eksikliği bu aktörleri yumuşak aktörler olarak tanımlamakta, proje sonuçlarını ise eksik bırakmaktadır. Sınırın zaman içinde yapısının değişimi, geçirgenliğin artması, ekonomik ve sosyal ilişkilerin önündeki engellerin azalmasına paralel olarak sınırdaki aktörlerde de bir çeşitlenme ve değişim meydana gelmiştir. Bu değişim sınırdaki bazı aktörleri daha görünür, bazılarını ise daha görünmez aktörler haline getirmiştir. (Çizelge 5.2)

Çizelge 5.2. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ilişki düzeyleri kavramsallaştırması

Sınır İlişki Düzeyleri	Sınır Aktörleri	Ölçek	İlişki Dokusu	Sınır Karakteri
Sosyal Kültürel Eğitim	Yumuşak Aktörler Yerel Yönetimler, STK ve Üniversiteler	Yerel ve Bölgesel	Karşılıklı fayda	Köprü olarak sınır
Ekonomik	Katalizör Aktörler Ticaret Odaları, İşadamları ve Firmalar	Sınır Bölgesi, Bölgesel Ulusal ve ulusüstü düzey	Simetriklik içermeyen karşılıklı fayda	Hem köprü hem engel olarak sınır
İdari	Düzenleyici Aktörler Merkezi idareler Uluslararası organizasyonlar AB idari birimleri	Bölgesel Ulusal Ulusüstü	Farklı yasal ve idari sistemlerin oluşturduğu benzemeyen yapılar	Kontrol edilebilen bir çizgi olarak sınır

Türkiye AB sınırını oluşturan Türkiye-Bulgaristan ve Türkiye-Yunanistan sınırları kültürel, sosyal, ekonomik, tarihsel vb. konularda önemli farklılıklar göstermektedir. Bu yapısal farklılıklar sınırların ilişki tiplerini, sınırdaki aktörlerin birbirleriyle ilişki düzeylerini etkilemekte ve iki sınır aynı ulus üstü yapıya (AB) sahip olmasına rağmen farklı ilişki tipolojileri ortaya çıkmaktadır.

Sınır ötesi ilişkisi bulunanların sosyo-kültürel ve ekonomik nitelikleri

Anketler Türkiye’de sınır bölgesinde yaşayıp Bulgaristan ile sınır ötesi bağlantıları bulunan 100 kişiye ve Bulgaristan’da sınır bölgesinde yaşayıp Türkiye ile sınır ötesi bağlantıları bulunan 104 kişiye uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden hem deneğin sosyo-kültürel yapısına hem de sınır ötesi ile kurduğu ilişkilerin yapısına ve niteliğine yönelik bilgi toplanmıştır. Toplanan bilgiler iki başlık altında incelenmektedir. Bunlar, Sınır ötesi ilişkisi bulunan kişinin sosyo-kültürel ve ekonomik nitelikleri ve Sınır ötesi işbirliğinin içeriği (ekonomik, sosyal, idari ve mekansal) dır.

Araştırmaya katılan kişilerin %44,6’sı kadın ve %55,4’ünü erkekler oluşturmaktadır. Ancak Türkiye’den Bulgaristan’a ve Bulgaristan’dan Türkiye’ye geçenlerin gündelik ilişkileri açısından kadın ve erkek oranlarının simetrik olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu oranların Türkiye’de %20-%80; Bulgaristan’da %68,3-%31,7 seviyelerinde çıkması derinlemesine görüşmelerde detaylı olarak sebepleri ile ortaya konmuştur. Cinsiyete ilişkin sonuçlar yaş gruplarına göre yapılan analiz ile birlikte değerlendirildiğinde Bulgaristan’dan Türkiye’ye çoğunlukla 40 yaş üzeri kadınların (%71,1); Türkiye’den Bulgaristan’a ise 30-50 yaş arasındaki erkeklerin geçtikleri ortaya çıkmaktadır (Çizelge 5.3 ve Çizelge 5.4). Cinsiyet ve yaş farklılaşmalarını sınır bölgesindeki sosyo-mekânsal yapı, nüfus dinamikleri ve sınırdaki gündelik ilişkilerin amacı belirlemektedir. Saha görüşmesinde de bu husus vurgulanmıştır.

Burada geçişlerin amacı hem sosyal, hem de ekonomik amaçlıdır. Ya alışverişe, eğlenceye ya da ticaretle ilgili bir görüşmeye anlaşmaya gelirler. Buradan oraya gidenler de aynı şekilde. Sosyo-kültürel-rekreasyonel amaçla gidiyor. Bence yarısından fazlası şu anda sosyo-kültürel amaçla gidiyor, burada ekonomik gidiş-geliş daha azdır. %20-30 ticaret içindir. Geri kalanı ya kurumsaldır, Valilik, Belediye, Resmi Kurum ziyareti ya da sosyo-kültürelidir. (Görüşme-Kırklareli-01)

Bulgaristan’daki sınır bölgelerinde yaşayan genç nüfusun AB üyeliği ile birlikte ülkeden ayrılması sınır bölgelerinin sosyo-ekonomik yapılarında dinamizmin kaybolmasına ve

bununla ilişkili olarak çeperde kalan bu bölgelerin gündelik ihtiyaçlarını karşılanamaması ile sonuçlanmaktadır. Türkiye tarafında ise kumarhane, gece yaşamı ve çeşitli özel tüketim vergisine tabi ürünlerin sınırın diğer tarafında görece kolay edinimi daha çok erkek nüfusun karşı tarafa geçmesinin sebepleri arasında sayılabilmektedir.

Çizelge 5.3. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi cinsiyetlere göre dağılım

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın	20	20,0	71	68,3	91	44,6
Erkek	80	80,0	33	31,7	113	55,4
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Çizelge 5.4. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi yaş gruplarına göre dağılım

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
30 Yaş ve Altı	22	22,0	5	4,8	27	13,2
31-40 Yaş	39	39,0	25	24,0	64	31,4
41-50 Yaş	27	27,0	41	39,4	68	33,3
50 Yaş Üzeri	12	12,0	33	31,7	45	22,1
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin çoğunlukla %49,8'inin lise %31'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Türkiye ve Bulgaristan özelinde değerlendirildiğinde eğitim durumlarına göre Türkiye-Bulgaristan farklılaşması, sınırın diğer tarafında etkileşimde olanların Bulgar tarafından 41-50 yaş arası, lise eğitilmiş kadınlardan, Türkiye tarafından ise ağırlıklı olarak 31-40 yaş arası, üniversite mezunu, erkeklerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır

Çizelge 5.5. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi eğitim durumlarına göre dağılım

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul	6	6,0	1	1,0	7	3,4
Ortaokul	5	5,0	12	11,7	17	8,4
Lise	41	41,0	60	58,3	101	49,8
Ön Lisans	2	2,0	10	9,7	12	5,9
Üniversite	45	45,0	18	17,5	63	31,0
Yüksek Lisans	1	1,0	2	1,9	3	1,5
Toplam	100	100,0	103	100,0	203	100,0

Sınırın diğer tarafına geçiş sebebi sınır bölgesindeki temel etkileşimin bileşenlerini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle ankete katılanlara sınırdan geçiş sebepleri birden çok seçenekli olarak sorulmuş ve geçiş amaçları elde edilmiştir (Çizelge 5.6).

Çizelge 5.6. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri

		Türkiye		Bulgaristan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Turistik	Evet	74	74,0	77	74,0	151	74,0
	Hayır	26	26,0	27	26,0	53	26,0
İş seyahati, ekonomik	Evet	7	7,0	8	7,7	15	7,4
	Hayır	93	93,0	96	92,3	189	92,6
Sosyal (ziyaret)	Evet	34	34,0	10	9,6	44	21,6
	Hayır	66	66,0	94	90,4	160	78,4
Kültürel (gezme, görme)	Evet	7	7,0	5	4,8	12	5,9
	Hayır	93	93,0	99	95,2	192	94,1
Eğitim	Evet	1	1,0	0	0,0	1	0,5
	Hayır	99	99,0	104	100,0	203	99,5
Sağlık	Evet	1	1,0	19	18,3	20	9,8
	Hayır	99	99,0	85	81,7	184	90,2
Diğer	Evet	0	0,0	25	24,0	25	12,3
	Hayır	100	100,0	79	76,0	179	87,7

Genel sonuçlara göre araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri çoğunlukla turistik amaçlıdır. Ülke özelinde sonuçlar değerlendirildiğinde, Bulgaristan’dan Türkiye’ye doğru turistik geçişleri sağlık sebepli geçişler izlemektedir. Derinlemesine görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre bu durumun temel sebebi Bulgaristan tarafında sınır bölgelerinde sağlık altyapısının ve hastanelerin yeterince hizmet vermemesidir. Bunun altında yatan ana sebep ise AB üyeliğinden sonra özellikle sınır bölgelerinden kalifiye iş gücünün AB’nin büyük kentlerine giderek iş bulmaları ve bölgeden ayrılmalarıdır. Bu durum Bulgaristan tarafında yapılan görüşmelerde çoklukla dile getirilmiştir.

Nüfusumuz azalıyor. Gençlerin hemen hepsi göç ediyor. Yani artık nüfus artması söz konusu değil, ciddi bir azalma var. Ölenlerin sayısı doğanların sayısından daha fazla, bu durumda nüfusta bir artış söz konusu olamaz. Buradan gidenlerin büyük çoğunluğu Avrupa ülkelerine gidiyor. Sofya’ya iş bulmaya giden de var tabi. (Görüşme-Haskova-01)

Sağlık hizmetinin sınırın Türkiye tarafında sınıra yakın yerleşmelerde sunuluyor olması sınırdan sağlık sebepli geçişlerin %18,3 oranında çıkmasına sebep olmaktadır. Türkiye’den

Bulgaristan’a doğru yapılan geçişlerde turistik geçişleri arkadaş veya akraba ziyareti başlığı altında gruplandırdığımız sosyal içerikli ziyaretler takip etmektedir. Derinlemesine görüşmeler ve alan ziyaretlerinde Bulgaristan’dan göçenlerin bir kısmının hâlâ yılın belirli dönemlerinde Bulgaristan’ı ziyaret ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Sınırdan geçişlerin çifte pasaport sahipleri açısından vize kısıtlamasına takılmadan yapılıyor olması ise, sosyal içerikli ziyaretlerin daha yoğun olması ile sonuçlanmaktadır. Bununla birlikte ortak sorunları çözme amacıyla yerel düzeyde karşılıklı ziyaretler yapılmakta ve sorunlara çözüm aranmaktadır. Bu toplantılara her zaman merkezi düzeyde katılım olmasa da yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarınca da izlenmekte ve katılım sağlanmaktadır. Sınır ötesi ilişki ve etkileşim durumuna göre yerel yönetimlerin sınır ötesi ilişkilere bakışları da farklılaşmaktadır. Bazen sosyal ve kültürel konular ihtiyaç olarak vurgulanırken bazen çevresel sorunlar ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir. Bu durum Bulgaristan tarafında Belediye yetkilileri ile yapılan görüşmede dile getirilmiştir.

Biz karşılıklı olarak birbirimize en yakındayız. Çok ortak noktamız var. Mesela Meriç. Buradaki ortak yaşamı ayırma şansımız yok. Çözülmeyi bekleyen ortak sorunlarımız var. Mesela sivrisineklerle mücadele için Belediyeye görüşmeye gittiğimizde birçok STK vardı orada. Sivrisinek için sınır yok, birlikte mücadele önemli (Görüşme-Harmanlı-01).

Araştırmaya katılan kişilerin geldikleri kentler Türkiye tarafından çoğunlukla %46,1 ile Edirne, Bulgaristan tarafından %18,1 ile Svilengrad ve %10,8 ile Harmanlı’dır (Çizelge 5.8). Bu üç kentin ortak özellikleri sınıra ve sınırdan dünyaya açılan ana ulaşım hatlarına yakınlıklarıdır. Svilengrad ise kumarhane sektörünün Türkiye sınırına 15 km uzaklıkta yer seçtiği bir Bulgaristan kasabası olmasından dolayı sınırdaki etkileşimin merkezinde yer almaktadır.

Ağ analizine altlık sağlayan geliş ve gidiş yerleşmeleri verisi ankete katılan her bir birey için yaşadığı yerleşme düzeyinde elde edilmiştir. Bu veri her bir yerleşmenin sınır kapısına karayolu üzerinden mesafe ve zaman cinsinden uzaklığı ile birlikte değerlendirilerek sınır bölgesinin etki alanı tespit edilmeye çalışılmıştır. Diğer yandan sınırın diğer tarafına turistik ve sosyal amaçlarla geçenlerin, sınırın diğer tarafına geçtiklerinde çoğunlukla sınırdan ilk 100-250 km uzağa gittikleri, sağlık ve diğer amaçlarla geçenlerin ise çoğunlukla sınırdan ilk 5-50 km uzağa gittikleri görülmektedir. Bu analiz sonucu çalışma kapsamında ele alınan Türkiye-AB ve Türkiye-Gürcistan sınır bölgelerine ait veriler birleştirilerek iki ayrı harita (Harita 5.1 ve Harita 5.2) şeklinde sunulmuştur.

Çizelge 5.7. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi gelinen yerlere göre dağılımlar

	Sayı	%
Çırpan	5	2,5
Dimitrovgrad	2	1,0
Edirne	94	46,1
Edirne, Karaağaç	1	0,5
Elhovo	1	0,5
Harmanlı	22	10,8
Haskovo	17	8,3
Ivaylovgrad	1	0,5
İstanbul	1	0,5
Kırklareli	2	1,0
Lalapaşa	1	0,5
Lyubimets	5	2,5
Simeonovgrad	10	4,9
Svilengrad	37	18,1
Topolovgrad	3	1,5
Yambol	2	1,0
Toplam	204	100,0

Sınırın ilk 100 km’lik kısmında ikamet eden ve sınır ötesi ile ilişkisi olanlara gidilen yerleşim yeri sorusu sınır bölgesinin sınırlarından çok sınırın uzak etkileşimine yönelik ipuçları vermektedir. Sınır bölgesi sınırları içerisinde olmayan ancak sınır ile daha dolaylı ilişkileri olan kentler sırasıyla İstanbul, Sofya, Bükreş ve İzmir’dir. İstanbul, Sofya ve Bükreş bölgelerinde birincil kademeli kentler olmasından dolayı İzmir ve çevresindeki Kuşadası, Marmaris gibi kentler ise turizm potansiyeline dayalı olarak öne çıkmaktadır (Çizelge 5.8). Sınırın diğer tarafına turistik, iş seyahati/ekonomik, sosyal, kültürel, sağlık ve diğer sebeplerle geçen kişilerin yaşadıkları yerin çoğunlukla Türkiye sınırından ilk 50 km uzaklıkta olduğu görülmektedir. Ayrıca yaşanan yerler sınır kapısına olan uzaklıklarına göre 10 km, 50 km, 100 km ve 100 km’den uzak olarak sınıflandırıldığında Bulgaristan tarafından yaşadığı yer ilk 50 km içinde olanların çoğunlukla ekonomik, sosyal ve sağlık amaçlı olarak geçtiği ortaya çıkmaktadır. İlk 100 km ve daha uzakta yaşayanlar açısından sınır ötesi sağlık amaçlı geçiş yerini ülke içindeki birincil şehirlerde çözülebildiği için turistik ve kültürel amaçlı geçişlere bırakmaktadır.

Türkiye açısından bir değerlendirme yapıldığında ilk 50 km’nin içinde olan kentlerde ikamet edenlerin kültürel, eğitim ve sağlık amaçlı geçmedikleri net olarak gözlemlenmiştir. Bu açıdan sınır bölgesinin etki alanı içerisinde Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi için turistik geçişler, iş seyahati amaçlı geçişler ve sosyal geçişler sırasıyla sınır geçişlerinin karakterini oluşturmaktadır.

Çizelge 5.8. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi gidilen yerlere göre dağılımlar

	Sayı	%
Amsterdam	2	1,0
Antalya	2	1,0
Ardino	1	0,5
Babarslan	1	0,5
Balıkesir	2	1,0
Berlin	1	0,5
Braunschweig	1	0,5
Burgaz	1	0,5
Bursa	2	1,0
Bükreş	5	2,5
Edirne	79	38,7
Gökçeada	1	0,5
Hamburg	1	0,5
Haskovo	21	10,3
İstanbul	11	5,4
İzmir	3	1,5
Kırcaali	24	11,8
Kuşadası	2	1,0
Lesovo	1	0,5
Lorient	1	0,5
Manisa	1	0,5
Marmaris	1	0,5
Nice	1	0,5
Plovdiv	11	5,4
Shumen	1	0,5
Sofya	6	2,9
Svilengrad	20	9,8
Toplam	203	100,0

Sınırdan geçiş sıklığı sınır bölgesinin gündelik yaşam karakterine yönelik bilgi vermektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %1,5'i her gün sınırdan geçmekte iken %23'ü haftada 1-2, %35,3'ü ayda 1-2, %33,8'i yılda 1-2 ve %6,4'ü ise nadiren geçmektedir. Buna göre Türkiye-Bulgaristan sınırı genel verilerine göre sınırdan gündelik ilişkiler %1,5 ile sınırlı kalmaktadır. Diğer yandan en yoğun geçişler %35,3 ile aylık geçişlerdir.

Ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde Türkiye'den haftalık geçişler %28 ile Bulgaristan'dan haftalık geçişlere göre daha fazladır. Haftalık geçişlerin sebepleri daha çok hafta sonları alışveriş, eğlence ve kumar için geçişler ve çifte pasaport sahiplerinin kolaylıkla sınırı geçebilmesine bağlanabilir. Bulgaristan'dan aylık geçişlerin %31,7 ile haftalık ve günlük geçişlerden daha fazla çıkması buradaki ekonomik aktiviteyi de etkileyen bir durumdur (Çizelge 5.9). Bununla birlikte tek taraflı vize uygulanması Türkiye'den geçişlerin sıklığını önemli oranda düşürmektedir.

Çizelge 5.9. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırdan geçiş yapma sıklıkları

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Her gün	1	1,0	2	1,9	3	1,5
Haftada 1-2	28	28,0	19	18,3	47	23,0
Ayda 1-2	39	39,0	33	31,7	72	35,3
Yılda 1-2	30	30,0	39	37,5	69	33,8
Nadiren	2	2,0	11	10,6	13	6,4
Toplam	100	100,0	104	100,0	203	100,0

İkamet yerinin sınırdan uzaklığına göre bir değerlendirme yapıldığında Türkiye sınırından ilk 50 km uzaklıkta yaşayan kişilerin sınırdan geçme sıklıklarının ayda 1-2 kez, ilk 100 km uzaklıkta yaşayan kişilerin ise sınırdan geçme sıklıklarının çoğunlukla yılda 1-2 kez olduğu görülmektedir (Çizelge 5.9).

Diğer yandan sınıra daha yakın mesafede yaşayanların daha sık geçtikleri gibi bir sonuç çıkmamıştır. Bunun temel sebepleri sınırdan geçme konusunda isteksizlik, yaşam tarzları, sınırın geçirgenliğini etkileyen geçirgenlik parametrelerinin zor aşılması olarak sıralanabilir. Saha çalışmasında Türkiye ve Bulgaristan sınır köylerinde sebebine ilişkin sorular yöneltildiğinde alınan cevaplar “sınırın diğer tarafına geçme ihtiyacı duymuyorum” gibi benzer cümleler olmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin %39,7 ile çoğunluğu sınırın diğer tarafında kalmamakta gününbirlik dönmektedir. Türkiye tarafından Bulgaristan geçen vatandaşların 72 saat kalmaları durumunda beraberlerinde gümrüğe konu içecek ve yiyecekleri sokmaları izin verildiğinden gününbirlik geçişler Türkiye tarafından daha az çıkmaktadır.

Çizelge 5.10. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında kalınan süre

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Gününbirlik, kalmıyorum	31	31,0	50	48,1	81	39,7
1 gece	20	20,0	23	22,1	43	21,1
1 hafta	30	30,0	20	19,2	50	24,5
1 ay	7	7,0	3	2,9	10	4,9
6 ay	1	1,0	0	0,0	1	0,5
Diğer	11	11,0	8	7,7	19	9,3
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Sınırın diğer tarafına geçiş süreleri hem sınırın geçirgenliğini hem de sınır kapılarındaki bürokrasi ve teknoloji altyapısının gücünü göstermektedir. Araştırmaya katılan kişilerin çok büyük çoğunluğunun karşı sınırdan geçiş süresi 1 saatten azdır (Çizelge 5.11).

Çizelge 5.11. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırdan geçiş süreleri

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 saatten az	93	93,0	102	98,1	195	95,6
1-2 saat	5	5,0	2	1,9	7	3,4
2-3 saat	1	1,0	0	0,0	1	0,5
1-5 gün	1	1,0	0	0,0	1	0,5
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Saha çalışmasında bu sürenin yılın belirli dönemlerinde arttığı dile getirilmiştir. Bunun temel sebebi ise Türkiye'ye gelen ve giden gurbetçilerin oluşturduğu yoğunluk olarak açıklanmaktadır. Diğer yandan sınır kapılarında çalışan personel sayısı ve teknoloji altyapısının yeterliliği ile ilişkili olarak bu sürenin arttığı da tespit edilmiştir. Sınır kapılarında sürekli bir akım mevcuttur. Ancak bu akımın hızını yavaş taraf belirlemektedir. Diğer bir deyişle geçiş sürelerindeki sınırdaki asimetri, her iki taraftan geçenlerin geçiş sürelerinin uzamasının temel sebebi olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'den araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafına geçtiğinde sınırdan uzaklaşma mesafesi %45 ile çoğunlukla 100-250 km iken Bulgaristan'dan katılan kişilerin ise %36,5 ile 5-50 km ile daha kısa mesafedir (Çizelge 5.12). Bu durum Bulgaristan tarafından kolay geçiş imkanı ile sınırdan ilk 250 km'ye kadar uzaklıktaki bir aralıkta gündelik ilişkiler çerçevesinde bir etkileşimin oluştuğunu göstermektedir.

Çizelge 5.12. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında sınırdan uzaklaşma mesafesi

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
5-50 km	2	2,0	38	36,5	40	19,6
50-100 km	21	21,0	29	27,9	50	24,5
100-250 km	45	45,0	10	9,6	55	27,0
250-600 km	18	18,0	12	11,5	30	14,7
600 km ve üzeri	14	14,0	15	14,4	29	14,2
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin yaşadığı yerden sınıra ulaşım süreleri büyük çoğunlukla 15-60 dakikadır. Bu süre Bulgaristan tarafında ağırlıklı olarak 1-2 saat olarak belirtilmiştir. Sınıra ulaşım süresi Bulgaristan'dan gelen katılımcıların iki saat ve üzeri olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.13).

Çizelge 5.13. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi yaşanan yerden sınırı ulaşım süresi

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-15 dakika	3	3,0	1	1,0	4	2,0
15-30 dakika	17	17,0	7	6,7	24	11,8
30-60 Dakika	73	73,0	26	25,0	99	48,5
1 saat - 2 saat	7	7,0	63	60,6	70	34,3
2 Saatten Fazla	0	0,0	7	6,7	7	3,4
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Bulgaristan'ın kentsel kademelenmesinde Türkiye sınırından daha yakın birincil kentlerin bulunmadığını ve gündelik ihtiyaçların Türkiye tarafından karşılandığını göstermektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %63,4 ile büyük çoğunluğu yerleşiminde olmayan herhangi bir hizmete kendi ülkesinde en yakın yerleşim yerinden erişmektedir. Bu oran Türkiye tarafında %86'ya çıkarken, Bulgaristan tarafında %41,2'dir. Bulgaristan tarafında yaşayanların %56,9'u sınırın diğer tarafından hizmet alabileceğini belirtmiştir (Çizelge 5.14).

Çizelge 5.14. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinde olmayan hizmete ulaşmak için izlenen yol

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendi ülkemde en yakın yerleşim yerini	86	86,0	42	41,2	128	63,4
Sınırın diğer tarafını	13	13,0	58	56,9	71	35,1
Diğer	1	1,0	2	2,0	3	1,5
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafından alışveriş etme sebepleri %70,6 ile çoğunlukla ucuz olmasıdır (Çizelge 5.15). Kaliteli, çeşit fazlalığı, teknolojik ürünler ve diğer seçenekleri ucuzluğun gerisinde kalmaktadır.

Çizelge 5.15. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinde diğer taraftan alışveriş etme sebepleri

		Türkiye		Bulgaristan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Alışveriş Yapmam	Evet	4	4,0	8	7,7	12	5,9
	Hayır	96	96,0	96	92,3	192	94,1
Ucuz	Evet	59	59,0	85	81,7	144	70,6
	Hayır	41	41,0	19	18,3	60	29,4
Kaliteli	Evet	39	39,0	14	13,5	53	26,0
	Hayır	61	61,0	90	86,5	151	74,0
Çeşit Fazla	Evet	42	42,0	72	69,2	114	55,9
	Hayır	58	58,0	32	30,8	90	44,1
Teknolojik Ürünler	Evet	1	1,0	1	1,0	2	1,0
	Hayır	99	99,0	103	99,0	202	99,0

Araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafında aldığı ürünler incelendiğinde çoğunlukla %75 ile yiyecek, %42,6 ile alkol ve %40,2 ile ise giysidir. Ülkeler ayrı ayrı değerlendirildiğinde; Türkiye tarafından geçenlerin sırasıyla %83'ü alkol, %76'sı yiyecek ve %22 giyecek satın alırken; Bulgaristan tarafından geçenler %74'ü giyecek, %57,7'si giyecek %38,5'i temizlik malzemesi ve %38,5'i yöresel ürünler satın almaktadır (Çizelge 5.16). Bulgaristan sınır bölgesinde yaşayanlar tarafından temizlik malzemesi (deterjan) ihtiyacı sınırın diğer tarafındaki büyük marketlerden karşılandığı saptanmıştır.

Çizelge 5.16. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafından alınan ürünler

		Türkiye		Bulgaristan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Alkol	Evet	83	83,0	4	3,8	87	42,6
	Hayır	17	17,0	100	96,2	117	57,4
Giysi	Evet	22	22,0	60	57,7	82	40,2
	Hayır	78	78,0	44	42,3	122	59,8
Yiyecek	Evet	76	76,0	77	74,0	153	75,0
	Hayır	24	24,0	27	26,0	51	25,0
Temizlik	Evet	2	2,0	40	38,5	42	20,6
	Hayır	98	98,0	64	61,5	162	79,4
Teknolojik Ürünler	Evet	9	9,0	1	1,0	10	4,9
	Hayır	91	91,0	103	99,0	194	95,1
Yöresel Ürünler	Evet	10	10,0	40	38,5	50	24,5
	Hayır	90	90,0	64	61,5	154	75,5
Kozmetik	Evet	12	12,0	34	32,7	46	22,5
	Hayır	88	88,0	70	67,3	158	77,5
Diğer	Evet	22	22,0	0	0,0	22	10,8
	Hayır	78	78,0	104	100,0	182	89,2

Ekonomik amaçlı haftalık ve aylık geçişlerde Bulgaristan tarafından geçenler fiyat avantajının en çok gözlemlendiği temizlik malzemelerinde yoğunlaşırken, beraberinde getirilen ve Türkiye’de daha pahalı olan mallar da halka açık pazarlarda satılarak paraya çevrilmektedir. Oluşan haftalık ve aylık hareketlilik sınırın gündelik ekonomik döngüsü olarak tanımlanabilir. Diğer yandan sınırdaki gündelik döngüyü oluşturanlardan Bulgaristan’dan gelenler, sınırın diğer tarafı ile en çok çevresel ve sosyal ilişkilerin Türkiye’den gelenler ise çevresel, kültürel, sosyal ve politik ilişkilerin artırılmasını talep etmektedir. Buradaki farklı beklentiler sınırdaki özgünlükleri de ortaya çıkartmaktadır. Lesovo Belediyesinde yapılan görüşmede Bulgaristan tarafındaki öncelikler aşağıdaki şekilde vurgulanmıştır.

Bizim yerel idare olarak önceliklerimiz tarım ve inşaat alanında. Edirne ile bir proje fonu aracılığıyla tanışmıştık. Biz iki tane tenis, bir mini futbol alanı, park düzenlemesi ve

Tunca kıyısında bisiklet yolu yaptık. Birlikte bir dergi de çıkarttık. AB projesi dışında ise daha önce var olan bir geleneği canlandırdık. Şarkı yarışması düzenledik. İletişimimiz çok iyi sürekli gidip geliyoruz (Görüşme-Lesovo-01)

Bunun sebebi Türkiye tarafında temizlik malzemelerinin Bulgaristan'a göre daha ucuz olmasıdır. Diğer yandan her iki ülkeden karşı tarafa teknolojik ürün satın alma amaçlı geçişler düşük seviyededir. Bölgelerin teknolojik ürün üretim kapasiteleri düşük ve bu ürünlerin ithal edilen ürün sınıfında olmalarından dolayı fiyatlar arasında önemli farklar olmamaktadır. Ayrıca Sınırın diğer tarafından alkol ve diğer ürünler alanların, sınırın diğer tarafına geçtiklerinde çoğunlukla sınırdan 100-250 km uzağa gittikleri, giysi ve yiyecek ürünleri alanların çoğunlukla sınırdan 50-100 km uzağa gittikleri, yöresel ürünler alanların çoğunlukla sınırdan 5-50 km uzağa gittikleri görülmektedir. Temizlik ürünleri alanların %26,2'sinin sınırdan 5-50 km uzağa, %26,2'sinin ise sınırdan 50-100 km uzağa gittikleri, kozmetik ürünler alanların %23,9'unun sınırdan 50-100 km uzağa, %23,9'unun sınırdan 100-250 km uzağa gittikleri görülmektedir.

Sınırın diğer tarafına geçildiğinde yapılan harcama miktarı sınır bölgesinde yaşayanların hassasiyetleri düşünüldüğünde sadece o bölgeye ilişkin ekonomik potansiyeli göstermeye yönelik ipucu vermektedir. Araştırmaya katılan kişilerin büyük çoğunluğu sınırın diğer tarafına geçtiğinde 499 Euro'dan daha az harcama yaptığını belirtmektedir (Çizelge 5.17).

Çizelge 5.17. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçildiğinde yapılan harcamalar

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-49 Euro	15	15,0	10	9,6	25	12,3
50-99 Euro	25	25,0	23	22,1	48	23,5
100-499 Euro	34	34,0	51	49,0	85	41,7
500-999 Euro	18	18,0	15	14,4	33	16,2
1000 Euro ve Üzeri	8	8,0	5	4,8	13	6,4
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Bu verilerin sınırın diğer tarafına eğlence (casino, vb.) amaçlı geçişleri ihtiva etmemesi sınırdaki ekonomik potansiyeli güvenilir bir şekilde verip vermediği farklı değişkenler kullanılarak test edilememiştir. Bu açıdan sınırın diğer tarafına geçildiğinde yapılan harcama, geçişler ile birlikte oluşan ekonomik büyüklüğe ilişkin çok genel bir öngörü sunmaktadır. Sınırın diğer tarafında sınırdan 5-50 km, 100-250 km ve 250-600 km uzaklaşanların, sınırın diğer tarafında yaptıkları ortalama harcama miktarının çoğunlukla

100-499 Euro arasında olduğu, sınırdan 50-100 km uzaklaşanların yaptıkları ortalama harcama miktarının çoğunlukla 50-99 Euro arasında olduğu, sınırdan 600 km ve üzeri mesafelerde uzaklaşanların yaptıkları ortalama harcama miktarının ise çoğunlukla 500-999 Euro arasında olduğu görülmektedir. Bu veri sınırın diğer tarafındaki yatırım türleri ile birleştirildiğinde sınırdaki ekonomik aktivitenin yatırım boyutunda olmadığı sınırın gündelik ilişkileri çerçevesinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye’den geçenlerin %90’ının Bulgaristan geçenlerin %99’unun sınırın diğer tarafında yatırımları bulunmamaktadır. Sınır bölgelerinde yatırımlar için sınıra yakınlık çok fazla etkili bir değişken olarak çıkmamıştır.

Saha çalışmalarından sınırın ötesinde yapılan yatırımların, büyük ölçekli yatırımcılar tarafından yapıldığı ortaya çıkmıştır. Diğer yandan sınırın diğer tarafında yatırım yapanların ulaştırma sektöründen dolayı bir iletişim sağlayarak yatırım yaptıkları ortaya çıkmıştır. Farklı kurumsal ve kültürel normlar sınırdaki yatırımı zorlaştıran sebeplerdir. Bu noktada sınır bölgesinin tarihsel geçmişi, ortak kültür ve dilleri bir avantaj olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu potansiyelleri değerlendirebilenler sınırın diğer tarafında yatırım yapabilmektedir. Sınırdaki ekonomik ilişkinin enformelliğine yönelik dolaylı veri sınırın diğer tarafına para transferi yapılan yollara göre dağılımdan elde edilmiştir. Buna göre Türkiye Bulgaristan arasında para transferi asimetrik niteliklidir (Çizelge 5.18).

Çizelge 5.18. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına para transferi yolları

		Türkiye		Bulgaristan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Transfer Yapmam	Evet	73	73,0	6	5,8	79	38,7
	Hayır	27	27,0	98	94,2	125	61,3
Kendim	Evet	32	32,0	100	96,2	132	64,7
	Hayır	68	68,0	4	3,8	72	35,3
Akrabalarım	Evet	0	0,0	1	1,0	1	0,5
	Hayır	100	100,0	103	99,0	203	99,5
Banka (Havale, EFT)	Evet	4	4,0	0	0,0	4	2,0
	Hayır	96	96,0	104	100,0	200	98,0
Enformel Yollar	Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Hayır	100	100,0	104	100,0	204	100,0
Diğer	Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Hayır	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Türkiye’den araştırmaya katılan kişilerin %73’ü sınırın diğer tarafına para transferi yapmakta iken, Bulgaristan’dan katılan kişilerin ise %94,2’si yapmamaktadır. Türkiye’den

çalışmaya katılan kişilerin para transferinin “Kendim” yaparım diyen kişilerin oranı %32 iken Bulgaristan’dan katılan kişilerin ise %96,2’dir. Banka gibi formel yollarla para transferi neredeyse yapılmamaktadır. Bu sonuçlara göre gündelik yaşam döngüsünde sınırlı kalan ve kurumsallaşamayan bir sınır ekonomisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan sınırın diğer tarafı ile yapılan ticarete güvenceler açısından bir değerlendirme yapıldığında karşılıklı güven ilişkisine dayalı ticaret oranı %96 çıkmaktadır. Bu tarz ticarete banka güvencesi arayanların oranı sadece %2,5’te kalmaktadır. Güvene dayalı sınır ilişkisi ve ticareti enformel ilişkilerin yoğun olduğunun bir başka göstergesi olmaktadır. Kurumsallaşmış çerçevenin zayıflığı, ülkeler arasındaki fiyat farkları sınır bölgelerinin enformel ticaret yapısının arkasındaki temel noktalar olarak öne çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan kişiler çoğunlukla sınırın diğer tarafı ile sırayla ekonomik, sosyal, kültürel ve politik ilişkilerin artırılmasını istemektedir. Bulgaristan tarafında en çok vurgulanan ekonomik ilişkilerin artırılması iken, Türkiye tarafında ekonomik, sosyal ve politik ilişkilerinden artırılması vurgusu yapılmaktadır (Çizelge 5.19). Bu vurgunun temel sebebi geçiş yapanların sınırdaki potansiyelin farkına varmaları ve çeperde yer alan konumlarından kaynaklanan geri kalmışlığa çözüm olarak ekonomik aktivitenin görülmesinden kaynaklanmaktadır.

Çizelge 5.19. Türkiye-Bulgaristan bölgesi sınırın diğer tarafı ile artırılması istenen ilişkiler

		Türkiye		Bulgaristan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ekonomik	Evet	91	91,0	93	89,4	184	90,2
	Hayır	9	9,0	11	10,6	20	9,8
Sosyal	Evet	82	82,0	40	38,5	122	59,8
	Hayır	18	18,0	64	61,5	82	40,2
Politik	Evet	70	70,0	9	8,7	79	38,7
	Hayır	30	30,0	95	91,3	125	61,3
Kültürel	Evet	63	63,0	35	33,7	98	48,0
	Hayır	37	37,0	69	66,3	106	52,0
Çevresel	Evet	18	18,0	7	6,7	25	12,3
	Hayır	82	82,0	97	93,3	179	87,7
Diğer	Evet	-	-	-	-	-	-
	Hayır	100	100,0	103	100,0	203	100,0

Türkiye tarafından sosyal ve politik ilişkilerin artırılması isteğinin belirgin oranda fazla çıkmasının altında dinamik nüfusun daha fazla etkileşim isteği ve bunun önündeki engellerin aşılması yatmaktadır. Edirne Belediyesinde yapılan görüşmede sosyal amaçlı yapılan

geçişlerde ekonomik koşulların altı çizilmiş ve bu durumun tercihleri değiştirdiği vurgusu yapılmıştır.

Karşıdan bu tarafa geçişler genelde Cuma pazarına denk geliyor. Hafta sonları Cuma günleri özellikle yaz dönemlerinde çok kalabalıktır buralar. Gezme ve alışveriş amaçlı genelde. Türkiye’den diğer tarafa geçişler ise sosyal amaçlıdır genelde. Örneğin ben ve ailem tatillerimizin çoğunu Yunanistan veya Bulgaristan’da geçiriyoruz. Euro yüksek olduğu için Bulgaristan’ı daha çok tercih ediyoruz bu aralar. (Görüşme-Edirne Belediyesi-01)

Saha çalışmasında sınır bölgesinde sosyal ve kültürel ilişkilerin artırılmasına yönelik kurulan sivil toplum kuruluşlarının merkezlerinin çoğunluğunun Edirne olduğu tespit edilmiştir. Sınır bölgelerinde yerlilik bölgenin sosyo-mekansal karakterinin şekillenmesinde önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan sınır bölgesindeki ikamet etme süreleri ve yaşanılan yere geliş sebepleri ankete konu edilmiştir. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinde benzer oranlarda ikamet etme süreleri 15 yıl ve üzerinde çıkmıştır (Çizelge 5.20).

Çizelge 5.20. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınır bölgesinde ikamet etme süreleri

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
3-5 yıl	1	1,0	0	0,0	1	0,5
5-10 yıl	3	3,0	1	1,0	4	2,0
10-15 yıl	4	4,0	2	1,9	6	2,9
15 yıl+	92	92,0	101	97,1	193	94,6
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Yaşanılan yere geliş sebeplerine bakıldığında; doğma büyüme oranları %88,2 gibi büyük bir yüzde oluşturmaktadır (Çizelge 5.21). Sınır bölgesindeki tarihsel süreçteki hızlı nüfus hareketlerine rağmen birinci ve ikinci nesil sınırda doğmuş ve büyümüştür.

Çizelge 5.21. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi yaşanılan yere geliş sebepleri

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Doğma büyüme buralı	82	82,0	98	94,2	180	88,2
Ekonomik / İş nedeniyle	6	6,0	0	0,0	6	2,9
Tayin	0	0,0	1	1,0	1	0,5
Akrabalık ilişkisi	6	6,0	4	3,8	10	4,9
Diğer	6	6,0	1	1,0	7	3,4
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Türkiye tarafında atalarının Bulgaristan tarafından geldiğini söyleyenler %17; Bulgaristan tarafında atalarının Türkiye tarafından geldiğini söyleyenlerin oranı % 8,7 olarak çıkmıştır

(Çizelge 5.22). Araştırmaya katılan kişilerin %82,4 ile çok büyük çoğunluğunun ataları yaşadıkları bölgedendir. Bu oran diğer sınır bölgeleri ile karşılaştırmalı değerlendirildiğinde bölgenin yerlilik karakterine ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

Çizelge 5.22. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ata memleketleri

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Buralı	75	75,0	93	89,4	168	82,4
Sınırın diğer tarafından	17	17,0	9	8,7	26	12,7
Diğer	8	8,0	2	1,9	10	4,9
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %46,1 ile çoğunluğu sınırın diğer tarafında yaşama şansı olsa tercih etmeyeceğini belirtmiştir. Bu oran Bulgaristan tarafında yaşayanlar açısından %61,5 iken, Türkiye tarafında yaşayanlar açısından 30'dur (Çizelge 5.23). Türkiye tarafında yaşayanlar %48 oranında belki tercih edebileceğini vurgulamıştır. Bu oranlar sınırların kalktığı (Ohmae, 2008:21) tezleri ile birlikte değerlendirildiğinde; sınır bölgelerindeki temel ayırıcıların sadece fiziki bariyerler olmadığını ortak değerler, ortak dil ve ortak kültürün bu konuda önemli düzeyde belirleyiciler olduğunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 5.23. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yaşama tercihi

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	22	22,0	14	13,5	36	17,6
Belki	48	48,0	26	25,0	74	36,3
Hayır	30	30,0	64	61,5	94	46,1
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin çok büyük çoğunluğu yaşadığı bölgeyi çok ve orta düzeyde beğenmektedir. Beğeni oranı Bulgaristan tarafında %60,6 ile daha yüksek düzeydedir (Çizelge 5.24).

Çizelge 5.24. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi yaşanılan bölgeyi beğenme durumları

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çok beğeniyorum	47	47,0	63	60,6	110	53,9
Orta düzeyde beğeniyorum	52	52,0	40	38,5	92	45,1
Az beğeniyorum	1	1,0	1	1,0	2	1,0
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Yaşanan yer her iki taraftan katılımcıların neredeyse tamamı tarafından beğenilmektedir. Diğer bir ifadeyle sınır geçişleri sınır bölgesinde yaşayanların kendi tarafından daha avantajlı olarak elde edecekleri malzeme ve hizmetler açısından gündelik rutin ve ihtiyaçları çerçevesinde oluşan akımlardır.

Araştırmaya katılan kişilerin %39,2 ile sınırın diğer tarafında akrabası vardır. Akrabası olanlar daha çok (%48) Türkiye tarafında yaşayanlardır. Bulgaristan tarafında akrabası olanlar (%30,8) dir (Çizelge 5.25). Bu veri sınırın ilişki potansiyeli en iyi ortaya koyan göstergedir. Diğer yandan akrabalık ilişkisi gibi kan bağına dayalı ilişkilerin güçlü olması sınırın çizildiği tarihten buyana sınırda uygulanan ulus devlet politikaları ile uyuşmamaktadır. Bu durum sınır bölgeleri açısından ulusal hassasiyetlerin azaldığı ekonomik ilişkilerin artış eğiliminde olduğu dönemlerde bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınırın diğer tarafında akrabası olanların %95'i akrabaları ile görüşüğünü söylemektedir. Bu durum sınır bölgesindeki etkileşimler ve iletişimin sürekliliğini sağlaması açısından çok önemlidir.

Çizelge 5.25. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinde diğer tarafında akrabaların olması

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	48	48,0	32	30,8	80	39,2
Hayır	52	52,0	72	69,2	124	60,8
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Diğer yandan akrabalık bağı dışında sınırın diğer tarafı ile etkileşime girenlerin görüşme sıklıklarına göre dağılımına bakıldığında sınırdaki aktiviteye paralel bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Sınırın diğer tarafına geçenler geçtikleri sıklıkla doğru orantılı olarak sınırın diğer tarafındaki tanıdıklarını görmektedirler. Araştırmaya katılan sınırın diğer tarafında yüz yüze görüştüğü arkadaşı olan kişilerin çoğunlukla %46,2 ile arkadaş sayısı 10'dan fazladır. Türkiye'den çalışmaya katılan kişilerin %72,7'sinde sınırın diğer tarafında 10'dan fazla yüz yüze görüştüğü arkadaşı var iken bu oran Bulgaristan'da ki kişilerde %11,8'dir. Sınırın diğer tarafına geçişlerde yüz yüze görüşülen arkadaşın olmaması geçişlerin sınırdaki ihtiyaçlar çerçevesinde belirli amaçlar çerçevesinde olduğunu göstermektedir (Çizelge 5.26, Çizelge 5.27).

Çizelge 5.26. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaşı bulunması durumu

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	66	66,0	51	49,0	117	57,4
Hayır	34	34,0	53	51,0	87	42,6
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Çizelge 5.27. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaş sayısı

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1-2	4	6,1	16	31,4	20	17,1
3-5	5	7,6	16	31,4	21	17,9
6-10	9	13,6	13	25,5	22	18,8
10'dan fazla	48	72,7	6	11,8	54	46,2
Toplam	66	100,0	51	100,0	117	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %44,1'inin sınırın diğer tarafında internet veya sosyal medya kanalıyla görüştüğü kişi var iken, %55,9'unun ise yoktur (Çizelge 5.28). Yüze görüşülen arkadaş oranı sosyal medya kanalıyla görüşülen oranlar daha düşük çıkmaktadır.

Çizelge 5.28. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sosyal medya kanalıyla görüşülen kişi

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	57	57,0	33	31,7	90	44,1
Hayır	43	43,0	71	68,3	114	55,9
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %76 ile çoğunluğu sınırın diğer tarafında kültürel ve tarihsel anıtları kolayca ziyaret edebilmektedir (Çizelge 5.29). Her iki ülkenin de bu konuda her hangi bir zorluk çıkartmadığı görülmektedir.

Çizelge 5.29. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi kültürel ve tarihsel anıtları kolayca ziyaret edebilme durumu

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet, Kolayca	79	79,0	76	73,1	155	76,0
Ziyaret etmem	21	21,0	28	26,9	49	24,0
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %96,6 ile büyük çoğunluğunun sınırın ötesinde resmi kurumlar veya derneklerle iletişimleri yoktur (Çizelge 5.30).

Çizelge 5.30. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi resmi kurumlarla iletişim durumu

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	5	5,0	2	1,9	7	3,4
Hayır	95	95,0	102	98,1	197	96,6
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Bu durum sınırın gündelik yaşam döngüsünde resmi kurum ve kuruluşlarla bağlantılı kurulabilecek yönetişime ilişkin unsurların düşük seviyede olduğunu ve geçişlerin belirli ekonomik ve sosyal aktiviteler üzerinden gerçekleştiğini göstermektedir. Sınırın ötesi ile ilişkilerin yönetsel düzeyde kısıtlayıcıları olan vize uygulaması vize uygulanan Türk vatandaşları tarafından %94 düzeyinde; Bulgarlar tarafından ise %86,5 düzeyinde olumsuz bulunmaktadır (Çizelge 5.31). Her iki ülke vatandaşlarınca önemli oranlarda vize uygulamasının olumsuz olarak değerlendirilmesi, sınırdaki ekonomik ve sosyal ilişki potansiyelini göstermesi açısından önemli bir değerlendirmedir.

Çizelge 5.31. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi vize uygulamasını olumlu bulma durumu

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	6	6,0	14	13,5	20	9,8
Hayır	94	94,0	90	86,5	184	90,2
Toplam	100	100,0	104	100,0	204	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin çoğunluğu %76,8 ile ülke politikalarının ilişkileri olumlu etkilediğini düşünmektedir. Olumsuz etkilediğini düşünenlerin oranı %2,5; etkisi olmadığını düşünenlerin oranı ise %20'dir. Sınırdaki yaşayanlar açısından sınır ötesi ilişkilerde en önemli konu ekonomik ilişkilerdir (Çizelge 5.32).

Çizelge 5.32. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ülke politikalarının ilişkileri etkileme durumu

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Olumlu	76	76,8	76	76,8	152	76,8
Olumsuz	3	3,0	2	2,0	5	2,5
Etkisi yok	20	20,2	21	21,2	41	20,7
Toplam	99	100,0	99	100,0	198	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %54,3 ile ekonomik ilişkileri sınır ötesi ilişkilerde 1.önemli konu olarak bulmaktadır. Türkiye’den katılan kişilerde sosyal-kültürel ve mekânsal ilişkileri 1. önemli olarak gören kişilerin oranı Bulgaristan’dan katılan kişilerden fazladır. Mekânsal altyapı ise ekonomik, sosyal-kültürel ve idari ilişki sıralamasında her iki ülkeden katılımcılar tarafından en son sıraya konmuştur. Mekânsal yakınlığın nimetlerinden yararlanarak sınırın diğer tarafına geçiliyor olması diğer getirililerinden daha az önemli görülmektedir. Çünkü sınırdakiler için mekânsal yakınlık verili bir olgu iken ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler ülkelerin politikaları ile belirlenmektedir (Çizelge 5.33).

Çizelge 5.33. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkilerde öne çıkan konular

		Türkiye		Bulgaristan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ekonomik	1. Önem	41	41,4	66	67,3	107	54,3
	2. Önem	41	41,4	27	27,6	68	34,5
	3. Önem	15	15,2	5	5,1	20	10,2
	4. Önem	2	2,0	0	0,0	2	1,0
Sosyal-kültürel	1. Önem	24	24,2	6	6,1	30	15,2
	2. Önem	31	31,3	40	40,8	71	36,0
	3. Önem	38	38,4	51	52,0	89	45,2
	4. Önem	6	6,1	1	1,0	7	3,6
Politik	1. Önem	16	16,2	24	24,5	40	20,3
	2. Önem	22	22,2	32	32,7	54	27,4
	3. Önem	38	38,4	25	25,5	63	32,0
	4. Önem	23	23,2	17	17,3	40	20,3
Mekânsal (yakınlık, altyapı, vs.)	1. Önem	17	17,3	3	3,1	20	10,2
	2. Önem	5	5,1	5	5,1	10	5,1
	3. Önem	8	8,2	14	14,3	22	11,2
	4. Önem	68	69,4	76	77,6	144	73,5

Sınır ötesi ilişkileri en çok etkileyen düzey sorulduğunda Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi için Araştırmaya katılan kişilerin %75 ile çoğunluğu sınır ötesi ilişkileri en çok etkileyen kararın devletler üstü kararlar olduğunu düşünmektedir.

Hükümet düzeyi ise %23 düzeyinde kalmaktadır (Çizelge 5.34). Buradaki en çarpıcı tespit yerel düzey ve belediyelerin sınır ötesi ilişkilerde bir karar düzeyi olmadıklarına yöneliktir.

Çizelge 5.34. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkileri en çok etkileyen karar düzeyleri

		Türkiye		Bulgaristan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devletler Üstü	Evet	78	78,0	75	72,1	153	75,0
	Hayır	22	22,0	29	27,9	51	25,0
Hükümet	Evet	21	21,0	26	25,0	47	23,0
	Hayır	79	79,0	78	75,0	157	77,0
Yerel Düzeyler ve Belediyeler	Evet	0	0,0	4	3,8	4	2,0
	Hayır	100	100,0	100	96,2	200	98,0
Diğer	Evet	1	1,0	2	1,9	3	1,5
	Hayır	99	99,0	102	98,1	201	98,5

Derinlemesine görüşmelerde elde edilen sonuçlara göre yerel yönetimler AB fonları çerçevesinde öncelikleri ulus üstü ve ulusal düzeyde belirlenen bütçeleri kullanmaktadır. Bu çerçevede ankete katılanların algısı yerelde gerçekleşen projeler ve süreçleri ile doğrulanmaktadır. Yerel yönetimler siyasi vizyon ve amaçları ile paralel olmayan öncelikler ile proje yapmaktadır. Diğer yandan sınır ve sınır ilişkilerinin geliştirilmesine dair projelere ilişkin araştırmaya katılanların neredeyse tamamının hiçbir bilgisi olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum sınırdan geçenlerin geçme amaçları ve önceliklerinin farklı olduğu ve yapılan projelerin sınır bölgesindekilerin hayatlarına istenilen düzeyde etki etmediği ile açıklanabilir.

Araştırmaya katılan kişilerin %75,6 ile çoğunluğu son dönemdeki iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu bulmaktadır. Diğer yandan iki ülke arasındaki en büyük engelin gümrük geçişleri ve hükümet politikaları olduğu ifade edilirken, din, dil ve kültürel farklılıklar Türkiye tarafındakiler için engel teşkil etmezken dil konusu Bulgarlar tarafından hükümet politikalarından daha önemli bir öncelikte engel görülmektedir (Çizelge 5.35). Diğer yandan İki ülke arasındaki en büyük sınırın/bariyerin idari/gümrük geçiş sınırı ve hükümet politikaları olduğunu düşünenlerin çoğunlukla yılda 1-2 kez sınırdan geçiş yaptıkları görülmektedir.

Çizelge 5.35. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi iki ülke arasındaki en büyük bariyer

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İdari/Gümrük geçiş sınırı	52	65,0	78	75,0	130	70,7
Din	0	0,0	4	3,8	4	2,2
Dil	2	2,5	21	20,2	23	12,5
Kültürel farklılıklar	2	2,5	1	1,0	3	1,6
Hükümet politikaları	24	30,0	0	0,0	24	13,0
Toplam	80	100,0	104	100,0	283	100,0

Yerleşimlerin sınır kapılarına yürüme mesafesinde olmamasından kaynaklı olarak sınırdan geçişler çoğunlukla özel araçlar ile yapılmaktadır (Çizelge 5.36). Sınır geçişinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye geçenler daha çok toplu taşıma kullanmaktadır. Ancak bu kullanım oranları düşük sayılmaktadır. Diğer yandan sınırı geçen toplu taşıma araçlarının yanında sınırı yaya geçenler için ülke içinde toplu taşıma araçları da bulunmaktadır.

Çizelge 5.36. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi sınırdan geçilen araçlar

		Türkiye		Bulgaristan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yürüyerek	Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Hayır	100	100,0	104	100,0	204	100,0
Kendi Aracımla	Evet	93	93,0	91	87,5	184	90,2
	Hayır	7	7,0	13	12,5	20	9,8
Minibüs-Otobüs	Evet	6	6,0	10	9,6	16	7,8
	Hayır	94	94,0	94	90,4	188	92,2
Diğer	Evet	1	1,0	3	2,9	4	2,0
	Hayır	99	99,0	101	97,1	200	98,0

Araştırmaya katılan kişilerin %40,9 ile çoğunluğu Suriye'den kaynaklı göçün yarattığı sorunların sınır bölgesini çok etkilediğini düşünmektedir (Çizelge 5.37). Türkiye'den ankete katılan kişilerden Suriye kaynaklı göçün yarattığı sorunların sınır bölgesini çok etkilediğini düşünenlerin oranı %65 iken, Bulgaristan'dan katılan kişilerden bu oran %12,8'dir.

Çizelge 5.37. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi Suriye'den kaynaklı göçün yarattığı sorunların etkileri

	Türkiye		Bulgaristan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Az	6	6,0	30	34,9	36	19,4
Orta	3	3,0	7	8,1	10	5,4
Çok	65	65,0	11	12,8	76	40,9
Etkisi Yok	26	26,0	38	44,2	64	34,4
Toplam	100	100,0	86	100,0	186	100,0

Avrupa'ya geçiş güzergâhında olması açısından bölgenin Suriye'den AB'ye giden göçmenlerin bekleme noktası olması bölgede yaşayanlar tarafından önemli düzeyde sorun olarak algılanmaktadır.

5.2. Türkiye-Yunanistan Sınır İlişkileri

Türkiye-Yunanistan sınırı ulus devlet öncesi ve sonrasında devamlılığı olan bir tarihsel gelişim izlemektedir. Osmanlı devletinin idari yapısı ve kendisinden kopan yeni bir ulus devlet unsuru ile kurulan sınır ilişkisi zamanla iki ulus devletin egemenlik alanını tanımlayan keskin ve ayırıcı bir hatta dönüşmüştür. Ulus devlet öncesi var olan eyalet sistemine dayanan idari yapılanma ile var olan sınır sorunlarının yerel düzeyde çözülmesi ilkesi 1871 Nizamnamesi ile Vilayet sistemine geçişle sınır sorunlarının çözümünde daha merkezi bir hale dönüşmüştür. Bu merkezileşme, sınır bölgelerindeki geçirgenliğin azalması ve kademeli yapının daha az geçirgen katı sınır hattına evrilmesine yol açmıştır. Bunun anlamı, yereldeki problemleri dahi merkezi hükümet yardımı ile çözmeye kadar gidecek bir yapı oluşturulmuş olmasıdır (Söylemez ve Varol, 2015).

Ulus devlet sınırlarının çizilmesi, sınırın katı yapısı küreselleşmenin etkilerinin hissedildiği yıllara kadar bu bölgelerin ekonomik ve mekânsal olarak çeperde kalmalarına neden olmuştur. Merkezi düzeyde Türk-Yunan ilişkilerindeki sorunların yarattığı güvensizlik ortamının aşılmasında kırılma noktası 1999 yılında olmuştur. Bu tarihten sonra bilim ve teknoloji alanında işbirliği, Selanik ve İstanbul arasında inter-city treninin sefere başlaması, Pazarkule’de yeni bir sınır kapısı açılması, iki ülke küçük ve orta ölçekli işletmeler arasında işbirliği, çevre alanında işbirliğine ilişkin işbirliği, ortak çevre eğitim programları geliştirme, orman yangını ve çölleşme ile mücadele, bölgesel işbirliği konusunda önemli adımlar atılmıştır.

Türkiye-Yunanistan arasındaki ilişkiler sosyo-ekonomik, yerel ve ulusal düzeyde çeşitlilik göstermektedir. Yerel aktörlerin daha etkin olduğu ve proje üretebilmelerine olanak sağlayan fonların 2006’dan bu güne kullanılamaması, yerel düzeyde somut eylem ve yapısal nitelikli projelerin üretilmesini yavaşlatmaktadır. Dinamik yapının kara sınırlarındaki ilişkilere yansması coğrafi yakınlık bağlamında ekonomik ve sosyal ilişkilere yansımaktadır. AB yapısal fonlarının sınır bölgelerinde kullanılmaya başlanması öncelikle sınır ilişkilerinde bir canlanma oluştursa da, 2006 yılından bu yana yeni bir sınır ötesi iş birliği fonu ortak olarak kullanılmamıştır. Bu durum 2007-2013 döneminden başlayarak Avrupa Birliği içinde bütünleşmeyi destekleyici önemini artırarak gelişen ve AB uyum politikasının üç temel hedefinden biri haline dönüşen sınır ötesi iş birliği uygulamalarından yeterince yararlanılamamasına yol açmıştır (Çizelge 5.38)

Çizelge 5.38. Türkiye-Yunanistan arasındaki sınır ötesi işbirliği programı (Greece-Bulgaria Partnership, 2016)

Yıllar	Program Adı	Toplam Bütçe	Öncelik Alanları
2004-2006	Interreg IIIA	66.018.843 €	İşbirliği, ekonomik kalkınma, yaşam kalitesi çevre ve kültür, teknik yardım

Bu yaklaşımın sonucu olarak sivil toplum kuruluşlarının liderliğinde sınır ötesi etkinlik boyutunda faaliyetler ortaya çıkmaktadır. Daha yerel düzeyde kalan bu faaliyetler sosyal boyutu yüksek olan ve sınırın iki tarafı için etkileşimi başlatan organizasyonlar olarak değerlendirilebilir. Tarihsel olarak kültürel ve aile bağları olan hanehalkları sınırdan daha iç kesimlerde yerleşmiş olsalar dahi, sınırın diğer tarafı ile yeni bağlar kurulması için potansiyel taşımaktadırlar. Örneğin Yunanistan'daki Türklerin gittiği okullarda eğitim kalitesinin düşüklüğüne önlem olarak çocuklarını Türkiye'deki okullara göndermektedirler.

Her ne kadar AB sınırı olarak Bulgaristan ve Yunanistan'a Türkiye'den geçişlerde vize uygulansa da Yunanistan'a geçişler Bulgaristan'a göre daha hızlı olabilmektedir. Bu durum yerel ekonomik ilişkilerin Yunanistan tarafında daha etkin olmasına yol açmaktadır. Sınırın zaman içinde yapısının değişimi, geçirgenliğin artması, ekonomik ve sosyal ilişkilerin önündeki engellerin azalmasına paralel olarak sınırdaki aktörlerde çeşitlenme ve değişim meydana gelmiştir (Çizelge 5.39).

Çizelge 5.39. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi ilişki düzeyleri kavramsallaştırması

Sınır İlişki Düzeyleri	Sınır Aktörleri	Ölçek	İlişki Dokusu	Sınır Karakteri
Sosyal Kültürel Eğitim	Yumuşak Aktörler Yerel Yönetimler, STK ve Üniversiteler	Yerel ve Bölgesel	Karşılıklı Fayda	Köprü olarak sınır
Ekonomik	Katalizör Aktörler Ticaret Odaları, İşadamları ve Firmalar	Sınır Bölgesi, Bölgesel, Ulusal ve Ulusüstü Düzey	Simetriklik içermeyen karşılıklı fayda	Hem köprü hem engel olarak sınır
İdari	Düzenleyici Aktörler Merkezi idareler Uluslararası Organizasyonlar AB idari birimleri	Bölgesel Ulusal Ulusüstü	Farklı yasal ve idari sistemlerin oluşturduğu benzemeyen yapılar	Kontrol edilebilen bir çizgi olarak sınır

Yunanistan-Türkiye örneğinde sınır ötesi ilişkilerin temel belirleyicileri ulusüstü ve yerel aktörlerden ziyade ulusal aktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Ulusüstü aktör tarafından AB içinde bütünleşmeyi destekleyici olarak görünen, her geçen gün önemini artırarak gelişen ve AB uyum politikasının üç temel hedefinden biri haline dönüşen sınır ötesi işbirliği uygulamaları; ulusal aktörlerin kararları neticesinde kullanılamamaktadır. Bu sebeple, yerel düzey aktörlerin önderliğinde bisiklet yarışları, festivaller, kardeş şehirler ve gezi turları gibi yumuşak sınır ötesi iş birlikleri oluşabilmektedir.

Coğrafi olarak 50 ile 100 km’lik bir bandı kapsayan bu tür sınır ötesi işbirlikleri, Perkmann (2003) tarafından mikro sınır ötesi iş birlikleri olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan iki ülke arasındaki sınır akımlarını belirleyen temel konular AB fonlarının kullanılması, coğrafi kapsamı, sektörel kapsamı ve insan hareketliliklerini kısıtlayan tek taraflı vize uygulaması olarak ön plana çıkmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye-Yunanistan arasında işbirliğinin ve ilişkilerin çerçevesini, ulusüstü fonlar ve ulusal düzeyde verilen idari kararlar çizmektedir. Buna karşın karşılıklı güven eksikliği, bürokratik engeller, dil ve proje geliştirme yeteneklerinin iki ülke yerel aktörleri arasında farklılıklar göstermesine rağmen mikro düzey sınır ötesi işbirlikleri ve küçük ölçekli projeler ile bu engeller aşılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye-Yunanistan sınır bölgesinde yaşayanların sınır ötesiyle etkileşimi

Anketler Türkiye’de sınır bölgesinde yaşayıp Yunanistan ile sınır ötesi bağlantıları bulunan 100 kişiye ve Yunanistan’da sınır bölgesinde yaşayıp Türkiye ile sınır ötesi bağlantıları bulunan 102 kişiye uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden hem deneğin sosyo-kültürel yapısına hem de sınır ötesi ile kurduğu ilişkilerin yapısına ve niteliğine yönelik bilgi toplanmıştır. Toplanan bilgiler iki başlık altında incelenmektedir. Bunlar, Sınır ötesi ilişkisi bulunan kişinin sosyo-kültürel ve ekonomik nitelikleri ve Sınır ötesi işbirliğinin içeriği (ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal) dır. Anket sonuçları derinlemesine görüşmeler ile elde edilen bilgiler çerçevesinde sunulmaktadır.

Sınır ötesi ilişkisi bulunan kişinin sosyo-kültürel ve ekonomik nitelikleri

Araştırmaya katılan kişilerin %27,2’si kadın ve %72,8’i ise erkektir. Ancak Türkiye’den Yunanistan’a ve Yunanistan’dan Türkiye’ye geçenlerin gündelik ilişkileri açısından kadın ve erkek oranlarının simetrik olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu oranların Türkiye’de %20-%80;

Yunanistan'da %34,3, %65,7 seviyelerinde çıkması derinlemesine görüşmelerde detaylı olarak sebepleri ile ortaya konmuştur. (Çizelge 5.40 ve Çizelge 5.41).

Çizelge 5.40. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi cinsiyetlere göre dağılım

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın	20	20,0	35	34,3	55	27,2
Erkek	80	80,0	67	65,7	147	72,8
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Cinsiyet ve yaş farklılaşmalarını sınır bölgesindeki sosyo-mekânsal yapı, nüfus dinamikleri ve sınırdaki gündelik ilişkilerin amacı belirlemektedir. Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesi Bulgaristan sınır bölgesine göre önemli farklılaşmalar içermektedir. Ekonomik olarak Bulgaristan'a göre refah seviyesinin yüksek olması anket sonuçlarına da yansımaktadır. Türkiye'ye geçen kadın oranı Bulgaristan'a göre daha azdır. Bu durumda Türkiye-Yunanistan arasında bu yönde bir asimetri bulunmamaktadır. Türkiye'den Yunanistan'a düşük oranda 30 yaş altı geçiş yapmaktadır. Bu oran Yunanistan'da 27,5 tir. Bunun AB'nin uyguladığı vizeden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bulgaristan gibi çifte vatandaşlığın yaygın olmaması genç nüfusun diğer tarafa daha az geçmesine neden olmaktadır.

Çizelge 5.41. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi yaş gruplarına göre dağılım

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
30 Yaş ve Altı	16	16,0	28	27,5	44	21,4
31-40 Yaş	34	34,0	29	28,4	63	31,3
41-50 Yaş	27	27,0	24	23,5	51	25,4
50 Yaş Üzeri	23	23,0	21	20,6	44	21,9
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin çoğunluklar %42 ile üniversite ve %32 ile lise mezunu olduğu görülmektedir. Türkiye ve Yunanistan özelinde değerlendirildiğinde eğitim durumlarına göre Türkiye-Yunanistan farklılaşması, sınırın diğer tarafında etkileşimde olanların Yunanistan tarafından 30-50 yaş arası, üniversite eğitilmiş erkek ve kadınlardan, Türkiye tarafından ise ağırlıklı olarak 31-50 yaş arası, üniversite mezunu, erkeklerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır (Çizelge 5.42).

Çizelge 5.42. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi eğitim durumlarına göre dağılım

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul	12	12,0	7	7,0	19	9,5
Ortaokul	5	5,0	19	19,0	24	12,0
Lise	37	37,0	27	27,0	64	32,0
Ön Lisans	7	7,0	0	0,0	7	3,5
Üniversite	39	39,0	45	45,0	84	42,0
Yüksek Lisans	0	0,0	2	2,0	2	1,0
Toplam	100	100,0	100	100,0	200	100,0

Sınırın diğer tarafına geçiş sebebi sınır bölgesindeki temel etkileşimin bileşenlerini ortaya koymaktadır. Sınırdan geçiş sebepleri birden çok seçenekli olarak sorulmuş ve ankete katılanların geçiş amaçları elde edilmiştir (Çizelge 5.43). Genel sonuçlara göre araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri çoğunlukla turistik amaçlıdır. Ülke özelinde sonuçlar değerlendirildiğinde, Yunanistan'dan Türkiye'ye doğru turistik geçişleri kültürel, sosyal ve eğitim sebepli geçişler izlemektedir.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre Yunanistan'dan Türkiye'ye eğitime gelen önemli oranda Türk nüfus bulunmaktadır. Gerek azınlık okullarındaki eğitimin beğenilmemesi, gerekse Türkiye'deki okulların yarattığı cazibe, eğitim amaçlı geçişlerin temel sebeplerini oluşturmaktadır. Türkiye'den Yunanistan'a doğru yapılan geçişlerde turistik geçişleri arkadaş veya akraba ziyareti başlığı altında gruplandırdığımız sosyal içerikli ziyaretler takip etmektedir.

Çizelge 5.43. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Turistik	Evet	78	78,0	87	85,3	165	81,7
	Hayır	22	22,0	15	14,7	37	18,3
İş seyahati, ekonomik (Mal alma/mal satma)	Evet	9	9,0	4	3,9	13	6,4
	Hayır	91	91,0	98	96,1	189	93,6
Sosyal (Akraba/arkadaş ziyareti)	Evet	21	21,0	10	9,8	31	15,3
	Hayır	79	79,0	92	90,2	171	84,7
Kültürel (Kenti gezme, tarihi yerleri görme)	Evet	16	16,0	12	11,8	28	13,9
	Hayır	84	84,0	90	88,2	174	86,1
Eğitim	Evet	1	1,0	6	5,9	7	3,5
	Hayır	99	99,0	96	94,1	195	96,5
Sağlık	Evet	2	2,0	1	1,0	3	1,5
	Hayır	98	98,0	101	99,0	199	98,5
Diğer	Evet	2	2,0	0	0	2	1,0
	Hayır	98	98,0	102	100,0	200	99,0

Bu veri her bir yerleşmenin sınır kapısına karayolu üzerinden mesafe ve zaman cinsinden uzaklığı ile birlikte değerlendirilerek sınır bölgesinin etki alanı tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkiye tarafından sınırın diğer tarafına sosyal, kültürel, turistik ve eğitim amacıyla geçenlerin, sınırın diğer tarafına geçtiklerinde çoğunlukla sınırdan ilk 50 km uzağa gittikleri, Yunanistan tarafından Türkiye tarafına turistik, sosyal, kültürel ve eğitim amaçlı geçenlerin çoğunlukla sınırdan ilk 100 km uzaklığa gittikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin geldikleri kentler Türkiye tarafından çoğunlukla %32,7 ile Edirne, Yunanistan tarafından %11,9 ile Alexandroupoli ve %11,4 ile ise Orestiada'dır. (Çizelge 5.44). Bu kentlerden Edirne sınırın kavşak noktasında yer almasından dolayı; Dedeagaç (Alexandriapolis) ve Orestiada ise sınıra yakın büyük kentler olmamasından dolayı listede üst sırada yer almaktadır.

Sınırın ilk 100 km'lik kısmında ikamet eden ve sınır ötesi ile ilişkisi olanlara gidilen yerleşim yeri sorusu sınır bölgesinin sınırlarından çok sınırın uzak etkileşimine yönelik ipuçları vermektedir (Çizelge 5.45). Sınır bölgesi sınırları içerisinde olmayan ancak sınır ile daha dolaylı ilişkileri olan kentler sırasıyla İstanbul, Çanakkale ve Selanik'tir. Derinlemesine görüşmelerden Yunanistan tarafından sınır bölgesi dışındaki kentlere yapılan seyahatlerin sebebi olarak Türkiyeli Rumlar ve Türkiye'deki ilişkileri gösterilmektedir. Sınırın diğer tarafına turistik, iş seyahati/ekonomik, sosyal, kültürel, sağlık ve diğer sebeplerle geçen kişilerin yaşadıkları yerin çoğunlukla Türkiye sınırından ilk 50 km uzaklıkta olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.44. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi gelinen yerlere göre dağılımlar

	Sayı	%
Alexandroupoli	24	11,9
Avas	1	0,5
Didimoticho	1	0,5
Edirne	66	32,7
Feres	4	2,0
Filakion	1	0,5
Gratini	2	1,0
Havsa	1	0,5
İpsala	17	8,4
Kastanies	4	2,0
Kavyli	3	1,5
Keşan	14	6,9
Komaros	13	6,4
Komotini	6	3,0
Lüleburgaz	1	0,5
Mani	1	0,5
Mavroklisi	1	0,5

Çizelge 5.44. (devam) Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi gelinen yerlere göre dağılımlar

Mega Dereio	3	1,5
Nea Vyssa	5	2,5
Orestiada	23	11,4
Rizia	9	4,5
Tekirdağ	1	0,5
Toplam	202	100,0

Çizelge 5.45. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi gidilen yerlere göre dağılımlar

	Sayı	%
Alexandroupoli	16	7,9
Atina	2	1,0
Avas	2	1,0
Çanakkale	12	5,9
Didimoticho	1	0,5
Edirne	55	27,2
Filibe, Staria	2	1,0
İstanbul	7	3,5
İzmir	1	,5
Kalos	2	1,0
Kastanies	5	2,5
Kavala	6	3,0
Keşan	27	13,4
Komaros	5	2,5
Trafili	3	1,5
Xhanti	2	1,0
Toplam	202	100,0

Ayrıca yaşanan yerler sınır kapısına olan uzaklıklarına göre 10 km, 50 km, 100 km ve 100 km'den uzak olarak sınıflandırıldığında Yunanistan tarafından yaşadığı yer ilk 50 km içinde olanların çoğunlukla sosyal, turistik, ekonomik ve kültürel amaçlı olarak geçtiği ortaya çıkmaktadır. Türkiye açısından bir değerlendirme yapıldığında; ilk 50 km'nin içinde olan kentlerde ikamet edenlerin sosyal, kültürel, turistik ve ekonomik amaçlı geçtikleri ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan sınır bölgesinin etki alanı içerisinde Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesi için sosyal, ekonomik, turistik ve kültürel geçişler sınır geçişlerinin karakterini oluşturmaktadır. Sınırdan geçiş sıklığı sınır bölgesinin gündelik yaşam karakterine yönelik bilgi vermektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %0,5'i her gün sınırdan geçmekte iken %25,2'si haftada 1-2, %43,6'sı ayda 1-2, %23,3'i yılda 1-2 ve %7,4'ü ise nadiren geçmektedir. Buna göre Türkiye-Yunanistan sınırı genel verilerine göre sınırdan gündelik ilişkiler %1 ile sınırlı kalmaktadır. Diğer yandan en yoğun geçişler %44,1 ile aylık geçişlerdir. Ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde Türkiye'den haftalık geçişler %10 ile Yunanistan'dan haftalık geçişlere göre çok daha azdır (Çizelge 5.46).

Çizelge 5.46. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırdan geçiş yapma sıklıkları

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Her gün	0	0,0	1	1,0	1	0,5
Haftada 1-2	10	10,0	41	40,2	51	25,2
Ayda 1-2	43	43,0	45	44,1	88	43,6
Yılda 1-2	34	34,0	13	12,7	47	23,3
Nadiren	13	13,0	2	2,0	15	7,4
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Tek taraflı vize uygulaması ve çifte pasaport kullanımının Bulgaristan sınır bölgesine göre düşük olması, sınır bölgesindeki geçişlerin Türkiye’den Yunanistan’a geçenlerin oranının düşük çıkmasının nedenleri olarak değerlendirilmektedir. İkamet yerinin sınırdan uzaklığına göre bir değerlendirme yapıldığında Türkiye sınırından ilk 50 km uzaklıkta yaşayan kişilerin sınırdan geçme sıklıklarının ayda 1-2 kez, ilk 100 km uzaklıkta yaşayan kişilerin ise sınırdan geçme sıklıklarının çoğunlukla yılda 1-2 kez olduğu görülmektedir. Yunanistan sınırından ilk 50 km uzaklıkta yaşayan kişilerin sınırdan geçme sıklıklarının haftada 1-2 kez, 100 km uzaklıkta yaşayan kişilerin ise sınırdan geçme sıklıklarının çoğunlukla ayda 1-2 kez olduğu görülmektedir. Yunanistan tarafında sınıra yakınlık sınırdan geçiş sıklığını Türkiye’ye göre daha fazla etkilemektedir. Geçişin kolaylığı ve sınır bölgesinin diğer tarafının daha ucuz olması bu dinamiğin temel sebeplerini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin %47,5 ile çoğunluğu sınırın diğer tarafında kalmamakta günübirlik seyahat yapmaktadır. Bu oran Türkiye tarafından geçiş yapanlarda düşmekte, kalış süreleri 1 haftaya kadar çıkmaktadır. Yunanistan’dan Türkiye’ye geçenlerin %49’u günübirlik geçiş yapmakta ve dönmektedir (Çizelge 5.47). Bu yapı Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesinin Yunanistan Vatandaşlarınca daha çok gündelik ihtiyaçlar çerçevesinde bir yapıda kullanıldığına yönelik ipuçları vermektedir.

Çizelge 5.47. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında kalınan süreler

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Günübirlik, kalmıyorum	46	46,0	50	49,0	96	47,5
1 gece	26	26,0	9	8,8	35	17,3
1 hafta	20	20,0	8	7,8	28	13,9
1 ay	1	1,0	2	2,0	3	1,5
6 ay	2	2,0	0	0,0	2	1,0
Diğer	5	5,0	33	32,4	38	18,8
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin çok büyük çoğunluğunun karşı sınırdan geçiş süresi 1 saatten azdır. Diğer yandan sınırdan geçiş süreleri 2-5 saat arasında olanların oranı ise yüzde 22 olarak çıkmıştır (Çizelge 5.48).

Çizelge 5.48. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırdan geçiş süreleri

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 saatten az	78	78,0	82	80,4	160	79,2
1-2 saat	20	20,0	19	18,6	39	19,3
2-3 saat	0	0,0	0	0,0	0	0,0
3-5 saat	2	2,0	1	1,0	3	1,5
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Değerlerin iki ülkede de benzer çıkması altyapıların benzer olduğunu göstermektedir. Ancak saha çalışmasında belirli dönemlerde bu sürelerin uzadığı ve sınırdan geçiş sürelerinin diğer sınır kapısına gitme vakti ve bekleme süresinden daha az olduğu durumlarda görevlilerce diğer ülke hudut kapılarına yönlendirdikleri ortaya çıkmaktadır. Türkiye tarafında sürdürülen bu yaklaşım esnek ve kolaylaştırıcı niteliğiyle ön plana çıkmaktadır.

Türkiye’den araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafına geçtiğinde sınırdan uzaklaşma mesafesi Türkiye tarafından geçenler açısından %47 ile 100-250 km; Yunanistan tarafından geçenler açısından %41 ile 250-600 km’dir (Çizelge 5.49). Burada sınır bölgesinin gündelik yaşamının dışında görünen akımlar çoğunlukla İstanbul ve Çanakkale olmak üzere Marmara ve Ege Bölgelerindeki kentlere yapılmaktadır. Bu akımların ana sebepleri Yunanistan’a giden Rumların sınırın diğer tarafı ile ilişkilerini sürdürmelerinden kaynaklanmaktadır.

Çizelge 5.49. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında sınırdan uzaklaşma mesafesi

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
5-50 km	19	19,0	20	19,6	39	19,3
50-100 km	19	19,0	16	15,7	35	17,3
100-250 km	47	47,0	15	14,7	62	30,7
250-600 km	14	14,0	42	41,2	56	27,7
600 km ve üzeri	1	1,0	9	8,8	10	5,0
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin yaşadığı yerden sınıra ulaşım süreleri büyük çoğunlukla 15-60 dakikadır (Çizelge 5.50).

Çizelge 5.50. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi yaşanan yerden sınıra ulaşım süreleri

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-15 dakika	10	10,0	0	0,0	10	5,0
15-30 dakika	48	48,0	23	22,5	71	35,1
30-60 Dakika	31	31,0	75	73,5	106	52,5
1 saat - 2 saat	11	11,0	4	3,9	15	7,4
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Yunanistan'dan araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafından alışveriş etme sebepleri ucuz olması iken Türkiye'den katılanların ise kaliteli olmasıdır (Çizelge 5.51). Bulgaristan tarafı için bu oranlar tam tersi çıkmaktadır.

Çizelge 5.51. Türkiye-Yunanistan bölgesi sınırın diğer tarafından alışveriş etme sebepleri

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Alışveriş Yapmam	Evet	6	6,0	0	0,0	6	3,0
	Hayır	94	94,0	102	100,0	196	97,0
Ucuz	Evet	35	35,0	101	99,0	136	67,3
	Hayır	65	65,0	1	1,0	66	32,7
Kaliteli	Evet	70	70,0	19	18,6	89	44,1
	Hayır	30	30,0	83	81,4	113	55,9
Çeşit Fazla	Evet	37	37,0	16	15,7	53	26,2
	Hayır	63	63,0	86	84,3	149	73,8
Teknolojik Ürünler	Evet	6	6,0	0	0,0	6	3,0
	Hayır	94	94,0	102	100,0	196	97,0

Bulgarlar kaliteli olmasından dolayı Türkiye'den alışveriş yaparken, Türkler kaliteli gördükleri Yunanistan'dan alışveriş yapmaktadır. Bulgaristan tarafına göre farklı çıkan bir diğer konu ise Yunanlıların mutlaka alışveriş yaptıklarıdır. Diğer yandan saha çalışmalarında Yunanistan ve Bulgaristan tarafından Türkiye'deki oto lastik, oto servisi gibi otomobillere yönelik ihtiyaçlar için de geçildiği gözlemlenmiştir. Buradaki temel belirleyiciler kalite ve fiyat avantajıdır. Ancak bunlardan hangisinin o sınır bölgesindeki geçişler için tercih edildiği konusu saha çalışmaları ile ortaya konabilmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafında aldığı ürünler incelendiğinde çoğunlukla %70,8 ile yiyecek, %59,4 ile giysi ve %41,1 ile alkoldür (Çizelge 5.52).

Çizelge 5.52. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafından alınan ürünler

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Alkol	Evet	73	74,5	10	9,8	83	41,1
	Hayır	25	25,5	92	90,2	119	58,9
Giysi	Evet	28	28,6	92	90,2	120	59,4
	Hayır	70	71,4	10	9,8	82	40,6
Yiyecek	Evet	55	56,1	88	86,3	143	70,8
	Hayır	43	43,9	14	13,7	59	29,2
Temizlik	Evet	4	4,1	28	27,5	32	15,8
	Hayır	94	95,9	74	72,5	170	84,2
Teknolojik Ürünler	Evet	19	19,4	6	5,9	25	12,4
	Hayır	79	80,6	96	94,1	177	87,6
Yöresel Ürünler	Evet	18	18,4	30	29,4	48	23,8
	Hayır	80	81,6	72	70,6	154	76,2
Kozmetik	Evet	15	15,3	14	13,7	29	14,4
	Hayır	83	84,7	88	86,3	173	85,6
Diğer	Evet	1	1,0	4	3,9	5	2,5
	Hayır	97	99,0	98	96,1	197	97,5

Buradan Türkiye- Bulgaristan sınır bölgesinde yapılan alışveriş dokusuna benzer sonuçlar çıkmaktadır. Ancak Yunanlıların Türkiye’den daha çok yiyecek ve tekstil ürünlerini aldıkları görülmektedir. Türk tarafından geçenlerin ise 74,5’i karşı taraftan alkollü içki satın almaktadır. Sınırın diğer tarafına geçildiğinde yapılan harcama miktarı değerlendirildiğinde; araştırmaya katılan kişilerin büyük çoğunluğu sınırın diğer tarafına geçtiğinde 499 €’dan daha az harcama yaptığını belirtmektedir. Yunanistan’dan geçenler arasında 500 €’dan fazla harcayanların oranı %13,9’dur. Bu oran Türkiye’den geçip 500 € harcayanlara göre 3 kat daha fazladır. Sınırın diğer tarafında sınırdan 5-100 km uzaklaşanların, yaptıkları ortalama harcama miktarının çoğunlukla 50-99 € arasında olduğu, sınırdan 250-600 km ve üzeri mesafelerde uzaklaşanların yaptıkları ortalama harcama miktarının ise çoğunlukla 500-999 € arasında olduğu görülmektedir. Ortalama harcama miktarları sınırın diğer tarafına geçildiğinde sınırdan uzaklaşılan mesafelerle doğru orantılı olarak artmaktadır (Çizelge 5.53).

Çizelge 5.53. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçildiğinde harcamalar

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-49 Euro	30	30,0	22	21,8	52	25,9
50-99 Euro	31	31,0	27	26,7	58	28,9
100-499 Euro	34	34,0	38	37,6	72	35,8
500-999 Euro	4	4,0	13	12,9	17	8,5
1000 Euro ve Üzeri	1	1,0	1	1,0	2	1,0
Toplam	100	100,0	101	100,0	201	100,0

Saha görüşmelerinden Türkiye-Yunanistan sınır bölgesinde yaşayanlar arasında ideolojik kökenli ayrımların toplumsal yaşama etkisinin çok fazla olmadığı, ancak merkezi ve yerel yönetimlerin bu duruma müdahale ettikleri yönünde bir görüş vurgulanmaktadır. Bu durum sınırın diğer tarafında yapılan harcamaya kadar etki eden bir niteliktedir.

Edirne'dekiler Dedeoğlu'na oradakiler de buraya çok fazla gelip gidiyorlar aslında. İki ülke arasındaki ilişkileri daha fazla geliştirecek bir ortam yaratılmadı şimdiye kadar. Bazen biz davet ederiz onları, fakat Yunanlıların davetlerimize katılmadıkları olur. Yunanistan'ın şöyle bir politikası var; halk olayın içine girdiği zaman hükümet birimlerince daha fazla eleştiriliyor ve Türkiye tarafında daha fazla para harcamasınlar diye desteklenmiyor (Görüşme-Edirne-02).

Araştırmaya katılan kişilerin %90,1 ile çok büyük çoğunluğunun sınırın diğer tarafında yatırımı yoktur (Çizelge 5.54). Olanların ise daha çok Yunanistan tarafından ve konuta yatırım yaptığı anlaşılmaktadır. Konutun bir yatırım aracı olarak değerlendirilmesinin yanında Yunanistan vatandaşlarının Türkiye tarafında daha kalıcı bir ilişki kurduğunu da göstermektedir.

Çizelge 5.54. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafındaki yatırım türleri

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yok	Evet	95	95,0	87	85,3	182	90,1
	Hayır	5	5,0	15	14,7	20	9,9
Arsa	Evet	0	0,0	2	2,0	2	1,0
	Hayır	100	100,0	100	98,0	200	99,0
Konut	Evet	1	1,0	10	9,8	11	5,4
	Hayır	99	99,0	92	90,2	191	94,6
Tarımsal Üretim	Evet	2	2,0	2	2,0	4	2,0
	Hayır	98	98,0	100	98,0	198	98,0
Ulaştırma/Taşımacılık	Evet	2	2,0	0	0,0	2	1,0
	Hayır	98	98,0	102	100,0	200	99,0
Diğer	Evet	0	0,0	6	5,9	6	3,0
	Hayır	100	100,0	96	94,1	196	97,0

Araştırmaya katılan kişilerin %81,2 ile büyük çoğunluğu sınırın diğer tarafına para transferi yapmamaktadır. Türkiye'den çalışmaya katılan kişilerin para transferinin “Kendim” yaparım diyen kişilerin oranı %28 iken Yunanistan'dan katılan kişilerin ise %3,9'dur (Çizelge 5.55). Banka gibi formel yollarla para transferi neredeyse yapılmamaktadır. Bu sonuçlara göre gündelik yaşam döngüsünde sınırlı kalan ve kurumsallaşamayan bir sınır ekonomisi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 5.55. Türkiye Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına para transferi yolları

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Transfer Yapmam	Evet	71	71,0	93	91,2	164	81,2
	Hayır	29	29,0	9	8,8	38	18,8
Kendim	Evet	28	28,0	4	3,9	32	15,8
	Hayır	72	72,0	98	96,1	170	84,2
Akrabalarım	Evet	0	0,0	1	1,0	1	0,5
	Hayır	100	100,0	101	99,0	201	99,5
Banka (Havale, EFT)	Evet	1	1,0	5	4,9	6	3,0
	Hayır	99	99,0	97	95,1	196	97,0
Enformel Yollar	Evet			0	0,0	0	0,0
	Hayır	100	100,0	102	100,0	202	100,0
Diğer	Evet	0	0,0	2	2,0	2	1,0
	Hayır	100	100,0	100	98,0	200	99,0

Güvene dayalı sınır ilişkisi ve ticareti enformel ilişkilerin yoğun olduğunun bir başka göstergesi olmaktadır. Kurumsallaşmış çerçevenin zayıflığı, ülkeler arasındaki fiyat farkları sınır bölgelerinin enformel ticaret yapısının arkasındaki temel noktalar olarak öne çıkmaktadır (Çizelge 5.56).

Çizelge 5.56. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi karşı tarafta yapılan ticarete olan güvenceler

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Karşılıklı Güven	Evet	98	100,0	101	99,0	199	98,5
	Hayır	0	0,0	1	1,0	3	1,5
Banka Güvencesi	Evet	0	0,0	1	1,0	1	0,5
	Hayır	98	100,0	101	99,0	201	99,5
Ülkeler Arası Anlaşmalar	Evet	0	0,0	1	1,0	1	0,5
	Hayır	98	100,0	101	99,0	201	99,5
Diğer	Evet	-	-	-	-	-	-
	Hayır	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Araştırmaya katılan kişiler çoğunlukla sınırın diğer tarafı ile sırayla ekonomik, sosyal, politik ve kültürel ilişkilerin artırılmasını istemektedir. Yunanistan ve Türkiye tarafında en çok vurgulanan ekonomik ilişkilerin artırılması olmuştur. Sırasıyla sosyal, politik, kültürel ve çevresel konularda ilişkilerin artırılması istenmektedir. Bulgaristan ve Türkiye sınır ilişkileri açısından öncelikler değişirken Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesinde yapılan anketlerde benzer sonuçlar çıkmıştır. Beklentilerin karşılıklı aynı düzeyde olması yerel düzeydeki farkındalığı göstermektedir. Diğer yandan çevresel konuların yerelin gündeminde olmasına rağmen sınırın diğer tarafı ile ilişkinin artırılmasına yönelik bir istek çıkmamıştır (Çizelge 5.57).

Çizelge 5.57. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafı ile artırılması istenen ilişkiler

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ekonomik	Evet	82	82,0	84	82,4	166	82,2
	Hayır	18	18,0	18	17,6	36	17,8
Sosyal	Evet	69	69,0	70	68,6	139	68,8
	Hayır	31	31,0	32	31,4	63	31,2
Politik	Evet	58	58,0	58	56,9	116	57,4
	Hayır	42	42,0	44	43,1	86	42,6
Kültürel	Evet	45	45,0	60	58,8	105	52,0
	Hayır	55	55,0	42	41,2	97	48,0
Çevresel	Evet	12	12,1	15	14,7	27	13,4
	Hayır	87	87,9	87	85,3	175	86,6
Diğer	Evet	0	0,0	1	1,0	1	0,5
	Hayır	100	100,0	101	99,0	201	99,5

Sınır bölgelerinde yerlilik bölgenin sosyo-mekansal karakterinin şekillenmesinde önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan sınır bölgesindeki ikamet etme süreleri ve yaşanılan yere geliş sebepleri ankete konu edilmiştir. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesinde benzer oranlarda (%88-%91) ikamet etme süreleri 15 yıl ve üzerinde çıkmıştır. Bu oran doğma büyüme oranları bakıldığında %88,6 gibi büyük bir oran çıkmaktadır. Sınır bölgesindeki tarihsel süreçteki hızlı nüfus hareketlerine rağmen birinci ve ikinci nesil sınırdaki doğmuş ve büyümüştür.

Çizelge 5.58. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınır bölgesinde ikamet etme süreleri

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-3 yıl	0	0,0	4	3,9	4	2,0
3-5 yıl	5	5,0	0	0,0	5	2,5
5-10 yıl	1	1,0	1	1,0	2	1,0
10-15 yıl	6	6,0	4	3,9	10	5,0
15 yıl+	88	88,0	93	91,2	181	89,6
Diğer	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Türkiye tarafında atalarının Yunanistan tarafından geldiğini söyleyenler %8; Yunanistan tarafında atalarının Türkiye tarafından geldiğini söyleyenlerin oranı %9,8 olarak çıkmıştır. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinin sınır yaşamı Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesine göre daha iç içe girmiş yapıdadır. (Çizelge 5.58, Çizelge 5.59, Çizelge 5.60)

Çizelge 5.59. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi yaşanılan yere geliş sebepleri

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Doğma büyüme buralı	88	88,0	91	89,2	179	88,6
Ekonomik / İş nedeniyle	6	6,0	6	5,9	12	5,9
Eğitim nedeniyle	2	2,0	3	2,9	5	2,5
Tayin	2	2,0	0	0,0	2	1,0
Akrabalık ilişkisi	2	2,0	1	1,0	3	1,5
Diğer	0	0,0	1	1,0	1	0,5
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Çizelge 5.60. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi ata memleketleri

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Buralı	92	92,0	89	87,3	181	89,6
Sınırın diğer tarafından	8	8,0	10	9,8	18	8,9
Diğer	0	0,0	3	2,9	3	1,5
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %47,5 ile çoğunluğu sınırın diğer tarafında yaşama şansı olsa belki tercih edeceğini belirtmiştir. Bu oran Yunanistan tarafında yaşayanlar açısından %24,5 iken, Türkiye tarafında yaşayanlar açısından 41'dir. Karşı tarafı tercih etme olasılığı sınır ötesinin kendi yaşam tarzından farklı olmadığı ve beraberinde daha iyi koşullar sunduğu ön kabulleriyle dile getirilmektedir. Bu oranlara belki ve evet toplamı olarak bakıldığında; Türkiye'de yaşayanların sınırın diğer tarafında yaşama şansına bakışı % 81 olumlu iken; Yunanistan'da yaşayanların sınırın diğer tarafında yaşama şansına bakışı % 78,4'tür. Birbirine yakın bu oranlar sınırı geçenler arasında bu açıdan bir yakınsama olduğunu göstermektedir (Çizelge 5.61).

Çizelge 5.61. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yaşama tercihi

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	40	40,0	25	24,5	65	32,2
Belki	41	41,0	55	53,9	96	47,5
Hayır	19	19,0	22	21,6	41	20,3
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin çok büyük çoğunluğu yaşadığı bölgeyi çok ve orta düzeyde beğenmektedir. Beğeni oranı Türkiye tarafında %46 ile daha yüksek düzeydedir. Yunanistan tarafında ise yaşanılan bölgenin beğenilme oranı %35,3 tür. Yaşanan yer her iki taraftan

katılımcıların çoğu tarafından beğenilmektedir. Diğer bir ifadeyle sınır geçişleri sınır bölgesinde yaşayanların kendi tarafından daha avantajlı olarak elde edecekleri malzeme ve hizmetler açısından gündelik rutin ve ihtiyaçları çerçevesinde oluşan akımlardır (Çizelge 5.62)

Çizelge 5.62. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi yaşanan bölgeyi beğenme durumları

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çok beğeniyorum	46	46,0	36	35,3	82	40,6
Orta düzeyde beğeniyorum	46	46,0	63	61,8	109	54,0
Az beğeniyorum	8	8,0	2	2,0	10	5,0
Beğenmiyorum	0	0,0	1	1,0	1	0,5
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %73,3'ünü sınırın diğer tarafında akrabası yoktur. Sınırın diğer tarafında akrabası olanların %92,6'sı akrabaları ile görüştüğünü söylemektedir (Çizelge 5.63, Çizelge 5.64). Bu durum sınır bölgesindeki etkileşimler ve iletişimin sürekliliğini sağlaması açısından çok önemlidir. Diğer yandan akrabalık bağı dışında sınırın diğer tarafı ile etkileşime girenlerin görüşme sıklıklarına göre dağılımına bakıldığında sınırdaki aktiviteye paralel bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Sınırın diğer tarafına geçenler geçtikleri sıklıkla doğru orantılı olarak sınırın diğer tarafındaki tanıdıklarını görmektedirler. Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesinde akrabalık ilişkisi Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesine göre daha az çıkmıştır. Bu durumun sınırdaki ilişkinin yoğunluğu ve içeriğine etkisi bulunmaktadır.

Çizelge 5.63. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında akrabaları olması

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	27	27,0	27	26,5	54	26,7
Hayır	73	73,0	75	73,5	148	73,3
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Çizelge 5.64. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında akrabalarıyla görüşme durumları

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Görüşüyoruz	26	96,3	24	88,9	50	92,6
Görüşmüyoruz	1	3,7	3	11,1	4	7,4
Toplam	27	100,0	27	100,0	54	100,0

Araştırmaya katılan sınırın diğer tarafında akrabası olan kişilerin çok büyük çoğunluğu akrabaları ile görüşmektedir. Türkiye tarafındakiler Yunanistan tarafındaki akrabaları ile daha fazla görüşmektedir. Araştırmaya katılan sınırın diğer tarafında akrabası olup görüşen kişilerin çok büyük çoğunluğu akrabaları ile yılda 1-2 kere görüşmektedir. Bu çerçevede akrabalık ilişkisi sınırdaki hareketliliği ve etkileşimi yoğun bir şekilde etkilememektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %60,4 ile çoğunluğunun sınırın diğer tarafında yüz yüze görüştüğü arkadaşı bulunmaktadır (Çizelge 5.65). Yaklaşık %40'lık bir kısım, akrabası ya da arkadaşı olmadığı halde sınırın diğer tarafına geçmektedir. Bu oranın artması sınırdaki geçirgenliğin ve etkileşimin artmasına paralellik göstermektedir.

Çizelge 5.65. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaş olma durumları

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	61	61,0	61	59,8	122	60,4
Hayır	39	39,0	41	40,2	80	39,6
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Diğer yandan sınırın diğer tarafında arkadaşı olanların arkadaş sayıları %70'inde 3 ve üzeridir. Araştırmaya katılan sınırın diğer tarafında yüz yüze görüştüğü arkadaşı olan kişilerin çoğunlukla %40,2 ile arkadaş sayısı 10'dan fazladır (Çizelge 5.66).

Çizelge 5.66. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaş sayısı

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1-2	19	31,1	11	18,0	30	24,6
3-5	15	24,6	12	19,7	27	22,1
6-10	6	9,8	10	16,4	16	13,1
10'dan fazla	21	34,4	28	45,9	49	40,2
Toplam	61	100,0	61	100,0	102	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %46,5'inin sınırın diğer tarafında internet veya sosyal medya kanalıyla görüştüğü kişi var iken %53,5'inin ise yoktur (Çizelge 5.67). Diğer yandan yüz yüze görüşülen arkadaş oranı her iki ülkeden katılımcılar açısından değerlendirildiğinde sosyal medya kanalıyla görüşülen oranlar daha düşük çıkmaktadır.

Çizelge 5.67. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sosyal medya kanalıyla görüşülenler

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	47	47,0	47	46,1	94	46,5
Hayır	53	53,0	55	53,9	108	53,5
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %92,6 ile çoğunluğu sınırın diğer tarafında kültürel ve tarihsel anıtları kolayca ziyaret edebilmektedir (Çizelge 5.68). Türkiye'den sınırın diğer tarafına geçenlerin %13'ü bu konuda zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ülkelerin ulusal hassasiyetleri ve belirli dönemlerde yaşanan gerginlikler bu konuların temel sebebinin oluşturmaktadır. Bu alanların sorun alanı olarak belirlenmesi yönetim çerçevesi oluşturulurken özel olarak ele alınacak konuları ortaya çıkartmaktadır.

Çizelge 5.68. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi kültürel ve tarihsel anıtları kolayca ziyaret edebilme

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet, Kolayca	85	85,0	102	100,0	187	92,6
Zorlukla	13	13,0	0	0,0	13	6,4
Ziyaret etmem	2	2,0	0	0,0	2	1,0
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Katılanların %88,1 ile çoğunluğunun sınırın ötesinde resmi kurumlar iletişimleri yoktur. Bu durum sınırın gündelik yaşam döngüsünde yönetime ilişkin unsurların düşük seviyede olduğunu ve geçişlerin belirli ekonomik ve sosyal aktiviteler üzerinden gerçekleştiğini göstermektedir. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesine göre resmi kurum ve dernekler ile ilişki görece daha fazladır (Çizelge 5.69).

Çizelge 5.69. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi resmi kurumlar veya derneklerle iletişim

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	13	13,0	11	15,5	24	11,9
Hayır	87	87,0	91	84,5	178	88,1
Toplam	100	100,0	102	100,0	202	100,0

Sınırın ötesi ile ilişkilerin yönetsel düzeyde kısıtlayıcıları olan vize uygulaması vize uygulanan Türk vatandaşları tarafından %86 düzeyinde olumsuz bulunurken; Yunanlılar tarafından %57,4 düzeyinde olumsuz bulunmaktadır (Çizelge 5.70). Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinde vize uygulaması daha büyük bir oranda olumsuz bulunmakta iken, Yunanistan'dan Türkiye'ye vizesiz geçenler vize uygulamasını olumlu bulmaktadır.

Çizelge 5.70. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi vize uygulamasını olumlu bulma durumu

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	14	14,0	43	42,6	57	28,4
Hayır	86	86,0	58	57,4	144	71,6
Toplam	100	100,0	101	100,0	201	100,0

Türkiye-Yunanistan sınır bölgesinde yaşayanlar açısından sınır ötesi ilişkilerde en önemli konu öncelikle sosyal ve sonrasında ekonomik ilişkilerdir. Araştırmaya katılan kişilerin %42,2 ile sosyal ilişkileri sınır ötesi ilişkilerde 1. önemli konu olarak bulmaktadır. Ankete Türkiye'den katılan kişilerde sosyal-kültürel ve mekânsal ilişkileri 1. önemli olarak gören kişilerin oranı Yunanistan'dan katılan kişilerden fazladır.

Mekânsal altyapı ise ekonomik, sosyal-kültürel ve idari ilişki sıralamasında her iki ülkeden katılımcılar tarafından en son sıraya konmuştur. Mekânsal yakınlığın nimetlerinden yararlanarak sınırın diğer tarafına geçiliyor olması diğer getirililerinden daha az önemli görülmektedir. Çünkü sınırdakiler için mekânsal yakınlık verili bir olgu iken ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler ülkelerin politikaları ile belirlenmektedir. Ankete Türkiye'den katılanlar Yunanistan'dan katılanlardan daha fazla mekânsal yakınlığın önemli olduğunu düşünmektedir. (Çizelge 5.71)

Çizelge 5.71. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkilerde önemli olan konular

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ekonomik	1. Önem	31	31,0	43	42,6	74	36,8
	2. Önem	43	43,0	47	46,5	90	44,8
	3. Önem	24	24,0	11	10,9	35	17,4
	4. Önem	2	2,0	0	0,0	2	1,0
Sosyal-kültürel	1. Önem	41	41,4	43	43,0	84	42,2
	2. Önem	19	19,2	25	25,0	44	22,1
	3. Önem	35	35,4	26	26,0	61	30,7
	4. Önem	4	4,0	6	6,0	10	5,0

Çizelge 5.71. (devam) Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkilerde önemli olan konular

Politik	1. Önem	13	13,1	8	8,0	21	10,6
	2. Önem	30	30,3	11	11,0	41	20,6
	3. Önem	33	33,3	41	41,0	74	37,2
	4. Önem	23	23,2	40	40,0	63	31,7
Mekânsal (yakınlık, altyapı, vs.)	1. Önem	15	15,2	7	7,0	22	11,1
	2. Önem	7	7,1	17	17,0	24	12,1
	3. Önem	8	8,1	22	22,0	30	15,1
	4. Önem	69	69,7	54	54,0	123	61,8

Sınır ötesi ilişkileri en çok etkileyen düzey sorulduğunda; Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi için araştırmaya katılan kişilerin %65,3 ile çoğunluğu sınır ötesi ilişkileri en çok etkileyen kararın devletler üstü kararlar olduğunu düşünmektedir. Hükümet düzeyi ise %34,7 düzeyinde kalmaktadır (Çizelge 5.72). Buradaki en çarpıcı tespit yerel düzey ve belediyelerin sınır ötesi ilişkilerde bir karar düzeyi olamadıkları, genellikle AB fonları çerçevesinde öncelikleri ulusüstü ve ulusal düzeyde belirlenen bütçeleri kullanmak üzere işbirliği yaptıklarıdır. Bu çerçevede ankete katılanların algısı yerelde gerçekleşen projeler ve süreçleri ile doğrulanmaktadır. Diğer yandan sınır ve sınır ilişkilerinin geliştirilmesine dair projelere ilişkin araştırmaya katılanların neredeyse tamamının hiçbir bilgisi olmadığı ortaya çıkmıştır. Hükümet düzeyi algısı Bulgaristan anketlerine göre daha yüksek çıkmıştır.

Çizelge 5.72. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkileri etkileyen karar düzeyleri

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devletler Üstü	Evet	57	57,0	75	73,5	132	65,3
	Hayır	43	43,0	27	26,5	70	34,7
Hükümet	Evet	40	40,0	22	21,6	62	30,7
	Hayır	60	60,0	80	78,4	140	69,3
Yerel Düzeyler ve Belediyeler	Evet	3	3,0	5	4,9	8	4,0
	Hayır	97	97,0	97	95,1	194	96,0
Diğer	Evet	0	0,0	2	2,0	2	1,0
	Hayır	100	100,0	100	98,0	200	99,0

Araştırmaya katılan kişilerin %59,4 ile çoğunluğu son dönemdeki iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu bulmaktadır. Diğer yandan iki ülke arasındaki en büyük engelin gümrük geçişleri ve hükümet politikaları olduğu ifade edilirken, din, dil ve kültürel farklılıklar engel teşkil etmemektedir. Diğer yandan İki ülke arasındaki en büyük sınırın/bariyerin idari/gümrük geçiş sınırı ve hükümet politikaları olduğunu düşünenlerin çoğunlukla yılda 1-2 kez sınırdan geçiş yaptıkları görülmektedir (Çizelge 5.73).

Çizelge 5.73. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi iki ülke arasındaki en büyük bariyer

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İdari/Gümrük geçiş sınırı	60	60,6	53	54,1	113	57,4
Din	1	1,0	8	8,2	9	4,6
Dil	0	0,0	1	1,0	1	0,5
Kültürel farklılıklar	7	7,1	2	2,0	9	4,6
Hükümet politikaları	31	31,3	32	32,7	63	32,0
Toplam	99	100,0	98	100,0	197	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %82,2 ile büyük çoğunluğu sınırdan kendi aracıyla geçmektedir. Türkiye’den katılan kişilerin sınırdan minibüs-otobüsle geçenlerin oranı %5 iken Yunanistan’dan katılan kişilerde ise bu oran %24,5’tir (Çizelge 5.74). Yürüme mesafesinde geçişler olabilecekken yaya geçişleri ve beraberinde toplu ulaşım kullanılmamaktadır.

Çizelge 5.74. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi sınırdan geçilen araçlar

		Türkiye		Yunanistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yürüyerek	Evet	4	4,0	2	2,0	6	3,0
	Hayır	96	96,0	100	98,0	196	97,0
Kendi Aracımla	Evet	86	86,0	80	78,4	166	82,2
	Hayır	14	14,0	22	21,6	36	17,8
Minibüs-Otobüs	Evet	5	5,0	25	24,5	30	14,9
	Hayır	95	95,0	77	75,5	172	85,1
Diğer	Evet	6	6,0	0	0,0	6	3,0
	Hayır	94	94,0	102	100,0	196	97,0

Araştırmaya katılan kişilerin %70,1’i Suriye’den kaynaklı göçün yarattığı sorunların sınır bölgesini çok etkilediğini düşünmektedir. Türkiye’den katılan kişilerin Suriye’den kaynaklı göçün yarattığı sorunların sınır bölgesini az etkilediğini düşünenlerin oranı %27,4 iken Yunanistan’dan katılan kişilerden bu oran %1’dir (Çizelge 5.75).

Çizelge 5.75. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi Suriye’den kaynaklı göçün etkileri

	Türkiye		Yunanistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Az	26	27,4	1	1,0	27	13,7
Orta	10	10,5	12	11,8	22	11,2
Çok	55	57,9	83	81,4	138	70,1
Etkisi Yok	4	4,2	6	5,9	10	5,1
Toplam	95	100,0	102	100,0	197	100,0

5.3. Türkiye-Gürcistan Sınır İlişkileri

Gürcistan ile Türkiye arasındaki sınır ilişkileri Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra Türkiye ile stratejik ilişkileri geliştirmek çerçevesinde hızlanmıştır. Gürcistan'ın Türkiye açısından Türki Cumhuriyetlere geçiş bölgesi niteliği taşıması, Türkiye'nin de Gürcistan'ın AB ile bağını sağlaması için kapı olması, ilişkilerin güçlenmesinde temel nedenlerden birisi olarak değerlendirilmektedir (Kononczuk, 2008).

Türkiye ile Gürcistan sınır ilişkilerinde kırılma noktası; 1992 yılında Türkiye'nin Gürcistan'ın bağımsızlığını tanınması ve iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin başlaması olarak tanımlanmaktadır. Türkiye 2007 yılından beri Gürcistan'ın en büyük ticaret ortağı durumundadır. 2011 yılında vizelerin kaldırılarak iki ülke vatandaşları birbirlerinin ülkelerine sadece kimlik belgeleri ile seyahat etmesi süreci ile ilişkilerin boyutu değişmiştir (Modebadze, Sayın ve Yılmaz, 2014).

Geçişin kolaylaşması ile birlikte sosyo-mekânsal boyutta çok boyutlu akımlar ve ilişkiler ortaya çıkmıştır. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi, idari yapılanmasındaki eşitsiz durum (Ulus Devlet - Özerk Cumhuriyet), coğrafi koşullar ve vizesiz geçişe imkân tanınması nedeniyle Türkiye-AB sınırına göre farklılıklar göstermektedir. Sınırın ve sınır kapısının etki alanı Türkiye tarafında doğrusal bir hat boyunca Ordu'ya kadar uzanmakta; Gürcistan tarafında ise Batum ve çevresinde yoğunlaşmaktadır. Gürcistan ile merkezi hükümetler düzeyinde geliştirilen olumlu ilişkiler neticesinde 2007 yılından bu yana Batum Havalimanı, Türkiye ile birlikte ortak kullanılmaktadır. Türkiye tarafında hat boyunca sınırın yarattığı ekonomik ve sosyal etkileşim ile birlikte, bazı kıyı yerleşimlerinde önemli ölçüde kentsel gelişme ortaya çıkmış, mekânsal olarak sınıra yakın yer seçen ekonomik aktiviteler bu alanlarda konumlanmışlardır. Böylelikle İstanbul'dan başlayan ve Karadeniz sahili boyunca yerleşmelerden sınırın diğer tarafına geçenler için Hopa, Kemalpaşa gibi sınıra yakın yerleşmeler geçiş bölgesi haline gelmiştir.

Benzer sosyo-kültürel yapı ve vizesiz geçiş imkânı gündelik ilişkilerin kolaylaşmasını ve bavul ticaretinin gelişmesine yol açmıştır. İş gücünün ucuz olması Gürcü vatandaşlarının Karadeniz sahil hattı boyunca ucuz iş gücü olarak kullanılmalarına yol açmaktadır. Ulusal düzeyde sınır aktörleri birisi Artvin diğeri Batum'da olmak üzere yılda iki defa toplantı yapmakta ve gündemdeki sorunlara yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Diğer yandan ulusal düzeyde

kurumsallaşmış ekonomik desteklere ek olarak bölgede sınır ötesi ilişkileri artırmaya yönelik bir destek bulunmamaktadır. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi açısından belediyeler sınır bölgesinde somut eylem ve projeler üretme düzeyinde en kırılgan sınır aktörleridir. Ulusüstü veya ulusal düzeyde bir fon yapısı olmaması ve işbirliği kültürünün kurumsal düzeyde oluşamaması bu aktörleri düşük etkili aktörlere dönüştürmüştür (Çizelge 5.76).

Çizelge 5.76. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi ilişki düzeyleri kavramsallaştırması

	Sınır Aktörleri	Ölçek	İlişki Dokusu	Sınır Karakteri
Sosyal Kültürel Eğitim	Düşük Etkili Aktörler Yerel Yönetimler, STK ve Üniversiteler	Yerel ve Bölgesel	Karşılıklı fayda	Simgesel bir bariyer olarak Sınır
Ekonomik	Katalizör Aktörler Ticaret Odaları, İşadamları ve Firmalar, Enformel Ekonomik aktörler	Sınır Bölgesi, Bölgesel ve Ulusal Düzey	Simetriklik içermeyen karşılıklı fayda	Hem köprü hem engel olarak sınır
İdari	Düzenleyici Aktörler Merkezi idareler	Bölgesel Ulusal	Farklı yasal ve idari sistemlerin oluşturduğu benzemeyen yapılar	Kontrol edilebilen bir çizgi olarak sınır

Türkiye-Gürcistan sınır bölgesindeki yaşayanların sınır ötesiyle etkileşimi

Anketler Türkiye’de sınır bölgesinde yaşayıp Gürcistan ile sınır ötesi bağlantıları bulunan 100 kişiye ve Gürcistan’da sınır bölgesinde yaşayıp Türkiye ile sınır ötesi bağlantıları bulunan 202 kişiye uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden hem deneğin sosyo-kültürel yapısına hem de sınır ötesi ile kurduğu ilişkilerin yapısına ve niteliğine yönelik temel düzeyde bilgi toplanmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin %40,2’si kadın ve %59,8’i ise erkektir. Türkiye’den giden kişilerin %90,5’i erkek iken Gürcistan’dan gidenlerin ise %70,8’i kadındır. Türkiye’den Gürcistan’a ve Gürcistan’dan Türkiye’ye geçenlerin gündelik ilişkileri açısından kadın ve erkek oranlarının simetrik olmadığı ortaya çıkmıştır (Çizelge 5.77).

Çizelge 5.77. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi cinsiyetlere göre dağılım

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın	19	9,5	143	70,8	162	40,2
Erkek	182	90,5	59	29,2	241	59,8
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Cinsiyete ilişkin sonuçlar yaş gruplarına göre yapılan analiz ile birlikte değerlendirildiğinde; Türkiye tarafındaki toplumsal yapı ve Türkiye’den sınırın ötesine geçenlerin amaçları etkili olmaktadır. Sınırın diğer tarafına kumar oynamak üzere geçerek Türkiye’de yaşayan ailesinin ekonomik yapısını etkilemesinden kaynaklı Türkiye tarafındaki kadınlar açısından sınırın diğer tarafı olumlu anılmamaktadır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde, Sugören Köyünden bir kadın “o kapıdan hayır gelmez” diyerek yerel düzeydeki sosyal yapı açısından kapının yarattığı toplumsal çöküntüyü ve etkilerini özetlemektedir. Diğer yandan Gürcistan tarafından yoğunlukla kadınların Türkiye tarafına geçmesinin en önemli nedeni ekonomiktir. İş bulma amacıyla Türkiye’ye geçen Gürcü kadınlar ucuz işgücü olmaları nedeniyle bölgedeki enformel iş gücünün ana kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca sınır kapısının ilk açıldığı günden bu yana toplumların birbirini daha iyi tanımaya başladığı ve ilk zamanlardaki ön yargıların azaldığı ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin %32,8’si 30 ve altı yaş grubunda iken %24,1’i 31-40, %19,4’ü 41-50 ve %23,8’i ise 50 üzeri yaş grubundadır (Çizelge 5.78). Cinsiyet ve yaş farklılaşmalarını sınır bölgesindeki sosyo-mekânsal yapı, nüfus dinamikleri ve sınırdaki gündelik ilişkilerin amacı belirlemektedir. Gürcistan’daki ekonomik yapının zayıflığı sınırın yarattığı etki ile bir potansiyele dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Türkiye açısından ise kumarhane, gece yaşamı ve çeşitli özel tüketim vergisine tabi ürünlerin sınırın diğer tarafında görece kolay edinimi daha çok erkek nüfusun karşı tarafa geçmesinin sebepleri arasında sayılabilmektedir. Bununla birlikte özel tüketim vergilerine tabi ürünler Gürcü kadınlarca gündelik bir rutinle Türkiye tarafına geçirilmekte ve hızlı bir şekilde piyasaya sürülebilmektedir. Sınır geçişinin Gürcistan vatandaşları için bir bedel ödenmeden yapılması, yerelde “karınca” diye tabir edilen daha çok 45-55 yaş arası Gürcü kadınlardan oluşan bir grubunun yaptıkları enformal ticareti doğurmaktadır. Gümrük kuralları uyarınca yanlarında taşıyabildikleri kadar tek el malzemesini sınırın diğer tarafından alarak Türkiye tarafındakilere bırakmaktadırlar. Bu süreç kapıdaki yoğunluğa bağlı olarak günde 3-5 defa tekrarlanabilmektedir.

Çizelge 5.78. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yaş gruplarına göre dağılım

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
30 Yaş ve Altı	67	33,3	65	32,2	132	32,8
31-40 Yaş	50	24,9	47	23,3	97	24,1
41-50 Yaş	42	20,9	36	17,8	78	19,4
50 Yaş Üzeri	42	20,9	54	26,7	96	23,8
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin çoğunlukla %32,8'inin lise %44,5'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Türkiye ve Gürcistan özelinde değerlendirildiğinde eğitim durumlarına göre Türkiye-Gürcistan farklılaşması Türkiye'den daha çok ilk orta ve lise düzeyinde geçişlerin (%75) Gürcistan tarafından ise daha çok üniversite ve lise eğitimi alanların (%87,7) geçtikleri ortaya çıkmaktadır (Çizelge 5.79).

Çizelge 5.79. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi eğitim durumlarına göre dağılım

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul	34	17,0	0	0,0	34	8,5
Ortaokul	29	14,5	24	11,9	53	13,2
Lise	84	42,0	48	23,8	132	32,8
Ön Lisans	3	1,5	0	0,0	3	0,7
Üniversite	50	25,0	129	63,9	179	44,5
Yüksek Lisans	0	0,0	1	0,5	1	0,2
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri çoğunlukla iş seyahati, ekonomik amaçlı iken sağlık ve eğitim sebebi ile geçenlerin oranı ise oldukça azdır. Sınırın diğer tarafına geçiş sebebi sınır bölgesindeki temel etkileşimin bileşenlerini ortaya koymaktadır. Sınırdan geçiş sebepleri birden çok seçenekli olarak sorulmuş ve ankete katılanların geçiş amaçları elde edilmiştir (Çizelge 5.80).

Çizelge 5.80. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Turistik	Evet	160	79,6	64	31,7	224	55,6
	Hayır	41	20,4	138	68,3	179	44,4
İş seyahati, ekonomik (Mal alma/mal satma)	Evet	110	54,7	147	72,8	257	63,8
	Hayır	91	45,3	55	27,2	146	36,2
Sosyal	Evet	67	33,3	27	13,4	94	23,3
	Hayır	134	66,7	175	86,6	309	76,7
Kültürel (Kenti gezme, tarihi yerleri görme)	Evet	83	41,3	6	3,0	89	22,1
	Hayır	118	58,7	196	97,0	314	77,9
Eğitim	Evet	1	0,5	1	0,5	2	0,5
	Hayır	200	99,5	201	99,5	401	99,5
Sağlık	Evet	3	1,5	0	0,0	3	0,7
	Hayır	198	98,5	202	100,0	400	99,3
Diğer	Evet	6	3,0	0	0,0	6	1,5
	Hayır	195	97,0	202	100,0	397	98,5

Genel sonuçlara göre araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafına geçiş sebepleri çoğunlukla iş ve turistik amaçlıdır. Ülke özelinde sonuçlar değerlendirildiğinde, Gürcistan'dan Türkiye'ye doğru iş amaçlı geçişleri turizm sebepli geçişler izlemektedir.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre bu durumun temel sebebi; Gürcistan'ın ekonomik yapısıdır. Sınır özellikle Batum'da yaşayanlar için önemli bir geçim kaynağı olmaktadır. Türkiye'den Gürcistan'a doğru yapılan geçişlerde turistik geçişleri iş seyahati ve arkadaş veya akraba ziyareti başlığı altında gruplandırdığımız sosyal içerikli ziyaretler takip etmektedir. Derinlemesine görüşmeler ve alan ziyaretlerinde Türkiye'den Gürcistan'a doğru yapılan turistik geçişlerin içeriğinin çoğunlukla gece hayatı ve kumarhane içerikli olduğu tespit edilmiştir. Anket günün her saatinde yapılmaya çalışıldığından Cuma akşamı iş çıkışı ile yoğun bir geçişin başladığı ve bu geçişlerin sadece sınır bölgesinde yaşayanlarca değil sınır bölgesinin dışındaki yerleşmelerde yaşayanlarca gerçekleştirildiği ortaya çıkmıştır. Ağ analizine altlık sağlayan geliş ve varış yerleşmeleri verisi ankete katılan her bir birey için yaşadığı yerleşme düzeyinde elde edilmiştir. Bu veri her bir yerleşmenin sınır kapısına karayolu üzerinden mesafe ve zaman cinsinden uzaklığı ile birlikte değerlendirilerek sınır bölgesinin etki alanı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin geldikleri kentler Gürcistan tarafından çoğunlukla %40,2 ile Batum, Türkiye tarafından %22,8 ile Artvin, Hopa'dır (Çizelge 5.81). Batum son yıllarda Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinin merkezi haline dönüşmüştür. Neredeyse sınırdan geçen her iki kişiden biri ya Batum'a gitmekte ya da Batum'dan gelmektedir. Gidiş yerleşim yeri sorusu ise, sınır bölgesinin sınırlarından çok sınırın uzak etkileşimine yönelik ipuçları vermektedir.

Çizelge 5.81. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi gelinen yerlere göre dağılımlar

	Sayı	%
Artvin	12	3,0
Artvin, Arhavi	19	4,7
Artvin, Borçka	6	1,5
Artvin, Hopa	92	22,8
Artvin, Kemalpaşa	28	6,9
Artvin, Sarp	33	8,2
Batum	162	40,2
Gonio	3	0,7
Khelvachauri	3	0,7
Khulo	2	0,5
Kobuleti	22	5,5
Kutaisi	2	0,5
Poti	3	0,7
Rize - Pazar	2	0,5
Toplam	402	100,0

Sınır bölgesi sınırları içerisinde olmayan ancak sınır ile daha dolaylı ilişkileri olan baskın kent İstanbul'dur (Çizelge 5.82).

Çizelge 5.82 Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi başlıca gidilen yerlere (kent) göre dağılımlar

	Sayı	%
Ankara	2	0,5
Antalya	2	0,5
Artvin	5	1,2
Artvin, Arhavi	4	1,0
Artvin, Borçka	7	1,7
Artvin, Hopa	33	8,2
Artvin, Kemalpaşa	75	18,6
Artvin, Sarp	4	1,0
Batum	182	45,2
Batum, Sarpi	2	0,5
Fatsa	3	0,7
Gonio	5	1,2
İstanbul	16	4,0
Toplam	341	100,0

İş seyahati amacıyla geçişlerde de çoğunlukla karayolu kullanılmasından dolayı İstanbul'a gelen Gürcü vatandaşları havayolundan ziyade karayolu ile yolculuğu tercih etmektedir. Yaşadığı yer Türkiye sınırından ilk 10 km uzaklıkta olan kişilerin %37,1'i haftada 1-2 kez sınırdan geçiş yapmaktadır. İlk 50 km olanların %37,1'i, ilk 100 km olanların %42,2'si ve ilk 100 km'den uzak olanların %66,7'si ise ayda 1-2 kez sınırdan geçiş yapmaktadır. İlk 50 km'de yaşayanların mekânsal yakınlığın etkisi ve sınırın diğer tarafına geçişi kolaylaştırıcı nedenlerden dolayı sınırın diğer tarafına daha sık geçiş yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan Batum ile kurulan kardeş şehir ilişkileri de sınırdaki etkileşimin mekansal boyutunu ortaya koymaktadır. Gürcistan Uluslararası Yabancı Yatırımcılar Derneği (GUYD) ile yapılan görüşmede fuarlar ve kardeş kent ilişkileri ile ortaya çıkan etkileşim vurgulanmıştır.

Acara Bölgesi olarak Batum, Trabzon, Ordu ve Bursa ile kardeş şehir. Daha çok Türkiye'de yaşayan Gürcüler Batum'dan gitme olduğu için o şehirlerle irtibat kuruluyor. Bu iller; Trabzon, Ordu, Giresun, Samsun, Sinop, Amasya. Batum'daki fuarlara da çoğunlukla bu illerden katılım sağlanıyor. Artvin, Rize yakınlıktan dolayı tabi her zaman geliyor. (Görüşme-GUYD-01)

Sınırdan geçiş sıklığı sınır bölgesinin gündelik yaşam karakterine yönelik bilgi vermektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %10,2'si her gün sınırdan geçmektedir. Bu oran Türkiye-AB Sınır bölgesindeki gündelik geçişlere göre yaklaşık 10 kat daha fazladır. Haftada 1-2 defa

geçenler ile birlikte bu oran %42'ye ulaşmaktadır. Gündelik enformel ticaret gerçekleştirilirken ortaya çıkan rutin ve tekrarlı geçişler günlük ve haftalık geçiş oranlarına yansımaktadır. Geçiş sıklıkları Türkiye ve Gürcistan için ayrı ayrı değerlendirildiğinde birbirine çok yakın oranlar çıkmaktadır. Bu durum sınırdaki homojen geçişe ilişkin ipucu vermektedir. Diğer yandan geçişlerin amaçları farklılaştığından dolayı söz konusu duruma ilişkin yapılan detaylı ağ analizleri daha doğru tespitler yapılmasına olanak sunmaktadır. Ayrıca sınırdan pasaportsuz geçiş gündelik geçiş oranlarını pasaportla geçilen sınır bölgelerine nazaran önemli ölçüde artırırken Türkiye tarafından alınan yurt dışı çıkış harcının Gürcistan'a geçişleri belirli oranlarda frenlediği görülmektedir (Çizelge 5.83). Araştırmaya katılan kişilerin %10,2'si her gün sınırdan geçmekte iken, %31,8'i haftada 1-2, %36'sı ayda 1-2, %19,1'i yılda 1-2 ve %3'ü ise nadiren geçmektedir.

Çizelge 5.83. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırdan geçiş yapma sıklıkları

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Her gün	19	9,5	22	10,9	41	10,2
Haftada 1-2	64	31,8	64	31,7	128	31,8
Ayda 1-2	78	38,8	67	33,2	145	36,0
Yılda 1-2	37	18,4	40	19,8	77	19,1
Nadiren	3	1,5	9	4,5	12	3,0
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %58'i sınırın diğer tarafında kalmamaktadır. Bu oran Türkiye tarafından katılanlarda %70,4 iken Gürcistan tarafından katılanlarda %45,7'dir (Çizelge 5.84). Türkiye tarafından gününbirlik ve sadece bir gecelik geçişler toplam geçişlerin içinde %91'lik bir orana sahiptir. Bu oran Türkiye'den geçenlerin neredeyse tamamının eğlence Batum'daki eğlence sektörüne yönelik geçişler yaptığını göstermektedir.

Çizelge 5.84. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında kalınan süre

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Gününbirlik, kalmıyorum	140	70,4	91	45,7	231	58,0
1 gece	41	20,6	24	12,1	65	16,3
1 hafta	13	6,5	44	22,1	57	14,3
1 ay	1	0,5	30	15,1	31	7,8
6 ay	0	0,0	8	4,0	8	2,0
Diğer	4	2,0	2	1,0	6	1,5
Toplam	199	100,0	199	100,0	388	100,0

Sınırın diğer tarafına geçiş süreleri hem sınırın geçirgenliğini hem de sınır kapılarındaki bürokrasi ve teknoloji altyapısının gücünü göstermektedir. Araştırmaya katılan kişilerin çok büyük çoğunluğunun karşı sınırdan geçiş süresi 1 saatten azdır (Çizelge 5.85). Saha çalışmasında bu sürenin yılın belirli dönemlerinde arttığı dile getirilmiştir. Bunun temel sebebi sınırın her iki tarafının altyapılarının eşit olmaması nedeniyle geçişlerin yoğunluğuna aynı zamanda cevap verememeleridir. Diğer yandan sınır kapılarında çalışan personel sayısı ve teknoloji altyapısının yeterliliği ile ilişkili olarak bu sürenin arttığı da tespit edilmiştir. Gürcistan tarafında geçiş için sekiz banko çalışırken Türkiye tarafında iki banko çalışmakta, mesai değişim saatlerinde ise sınırdan geçiş süreci uzayabilmektedir. Sınır kapılarında sürekli bir akım mevcuttur. Ancak bu akımın hızını yavaş taraf belirlemektedir. Diğer bir deyişle geçiş sürelerindeki sınırdaki asimetri her iki taraftan geçenlerin geçiş sürelerinin uzamasının temel sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizelge 5.85. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırdan geçiş süreleri

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 saatten az	135	67,8	145	73,2	280	70,5
1-2 saat	55	27,6	42	21,2	97	24,4
2-3 saat	4	2,0	7	3,5	11	2,8
3-5 saat	4	2,0	1	0,5	5	1,3
1 gün	1	0,5	3	1,5	4	1,0
Toplam	199	100,0	198	100,0	297	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafına geçtiğinde sınırdan uzaklaşma mesafesi %65,4 ile çoğunlukla 5-50 km'dir (Çizelge 5.86). Türkiye'den geçenlerin %80,5'i sınırdan 5-50 km arasında yer alan Batum'a gittiklerinden dolayı etkileşimin çoğu %88,5'i ilk 100 km içinde olmaktadır. Gürcistan'dan Türkiye'ye geçenler açısından ise ilk 100 km'ye kadar uzaklaşanların oranı %79,8'dir.

Çizelge 5.86. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçtiğinde sınırdan uzaklaşma mesafesi

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-5 km	4	2,0	4	2,0	8	2,0
5-50 km	161	80,5	102	50,5	263	65,4
50-100 km	12	6,0	45	22,3	57	14,2
100-250 km	12	6,0	19	9,4	31	7,7
250-600 km	11	5,5	13	6,4	24	6,0
600 km ve üzeri	0	0,0	19	9,4	19	4,7
Toplam	200	100,0	202	100,0	402	100,0

Sınırdan geçiş amaçların farklılaşmasına rağmen, iki bölge yaşayanları açısından sınır diğer tarafına geçildiğinde sınırdan uzaklaşma yarıçapı ilk 100 km ile benzer çıkmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin %64,6 ile büyük çoğunluğu yerleşiminde olmayan herhangi bir hizmete kendi ülkesinde en yakın yerleşim yerinden erişmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %64,6'sı ile büyük çoğunluğu yerleşiminde olmayan herhangi bir hizmete kendi ülkesinde en yakın yerleşim yerinden erişmektedir. Bu oran Türkiye tarafında %85'e çıkarken, Gürcistan tarafında %43,5'dir. Gürcistan tarafında yaşayanların %53,9'u sınırın diğer tarafından hizmet alabileceğini belirtmiştir (Çizelge 5.86) Tüm sınır bölgelerinde birbirine yakın çıkan bu oranlar sınır bölgesinde yaşayanların çoğunlukla ihtiyaçlarını kendi ülkelerinden karşılama eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Çizelge 5.86. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yerleşimde olmayan bir hizmete erişmek için izlenen yol

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendi ülkemde en yakın yerleşim yerini	170	85,0	84	43,5	254	64,6
Sınırın diğer tarafını	30	15,0	104	53,9	134	34,1
Diğer	0	0,0	5	2,6	5	1,3
Toplam	200	100,0	193	100,0	293	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafından alışveriş etme sebepleri %81,9 ile çoğunlukla ucuz olmasıdır (Çizelge 5.87).

Çizelge 5.87. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafından alışveriş etme sebepleri

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Alışveriş Yapmam	Evet	28	13,9	28	13,9	56	13,9
	Hayır	173	86,1	174	86,1	347	86,1
Ucuz	Evet	164	81,6	166	82,2	330	81,9
	Hayır	37	18,4	36	17,8	73	18,1
Kaliteli	Evet	5	2,5	48	23,8	53	13,2
	Hayır	196	97,5	154	76,2	350	86,8
Çeşit Fazla	Evet	11	5,5	73	36,1	84	20,8
	Hayır	190	94,5	129	63,9	319	79,2
Teknolojik Ürünler	Evet	15	7,5	4	2,0	19	4,7
	Hayır	186	92,5	198	98,0	384	95,3
Diğer	Evet	5	2,5	0	0,0	5	1,2
	Hayır	196	97,5	202	100,0	398	98,8

İhtiyaçlar ve alınan metalar farklılaşsa da Türkiye-AB sınır bölgesinde gözlemlenen ucuz ve kaliteli olması kriteri yerini bu sınır bölgesinde sadece ucuzluğa bırakmaktadır.

Araştırmaya katılan kişilerin sınırın diğer tarafında aldığı ürünler incelendiğinde çoğunlukla %44,7 ile giysi, %35,5 ile yiyecek ve %32,3 ile ise alkoldür. Türkiye’den çalışmaya katılan kişiler çoğunlukla alkol satın almakta iken Gürcistan’dan katılan kişiler ise giysi ve yiyecek almaktadır. Ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde Türkiye tarafından geçenlerin sırasıyla %59,7’si alkol, %29,9’u yiyecek ve %6’sı giyecek satın alırken; Gürcistan tarafından geçenlerin %83,2’si giyecek, %41,1’i yiyecek 19,3’ü temizlik malzemesi ve %9,4’ü yöresel ürünler satın almaktadır.

Türkiye tarafından geçenlerce %17,9 oranında çıkan teknolojik ürünler Gürcistan’daki düşük fiyatlardan dolayı alınmaktadır. Gürcistan’daki düşük fiyatların sebebi bu ülkede üretilen teknolojik ürünlerden kaynaklanmamaktadır. Bu noktada vergi ödemediği belirli teknolojik ürünler Türkiye’ye sokulmaktadır (Çizelge 5.88).

Çizelge 5.88. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafından alınan ürünler

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Alkol	Evet	120	59,7	10	5,0	130	32,3
	Hayır	81	40,3	192	95,0	273	67,7
Giysi	Evet	12	6,0	168	83,2	180	44,7
	Hayır	189	94,0	34	16,8	223	55,3
Yiyecek	Evet	60	29,9	83	41,1	143	35,5
	Hayır	141	70,1	119	58,9	260	64,5
Temizlik	Evet	1	0,5	39	19,3	40	9,9
	Hayır	200	99,5	163	80,7	363	90,1
Teknolojik Ürünler	Evet	36	17,9	10	5,0	46	11,4
	Hayır	165	82,1	192	95,0	357	88,6
Yöresel Ürünler	Evet	20	10,0	19	9,4	39	9,7
	Hayır	181	90,0	183	90,6	364	90,3
Kozmetik	Evet	6	3,0	16	7,9	22	5,5
	Hayır	195	97,0	186	92,1	381	94,5
Diğer	Evet	87	43,3	0	0,0	87	21,6
	Hayır	114	56,7	202	100,0	316	78,4

Sınırın diğer tarafına geçildiğinde yapılan harcama miktarı sınır bölgesinde yaşayanların hassasiyetleri düşünüldüğünde sadece o bölgeye ilişkin ekonomik potansiyeli göstermeye yaramaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin büyük çoğunluğu sınırın diğer tarafına geçtiğinde 499 Euro’dan daha az harcama yaptığını belirtmektedir. Bu verilerin sınırdaki ekonomik potansiyeli güvenilir bir şekilde verip vermediği farklı değişkenler kullanılarak test edilememiştir. Bu açıdan sınırın diğer tarafına geçildiğinde yapılan harcama, geçişler ile birlikte oluşan ekonomik büyüklüğe ilişkin çok genel bir öngörü sağlamaktadır.

Çizelge 5.89. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına geçildiğinde harcama miktarı

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-49 Euro	38	19,0	44	22,0	82	20,5
50-99 Euro	76	38,0	74	37,0	150	37,5
100-499 Euro	68	34,0	70	35,0	138	34,5
500-999 Euro	13	6,5	11	5,5	24	6,0
1000 Euro ve Üzeri	5	2,5	1	0,5	6	1,5
Toplam	200	100,0	200	100,0	400	100,0

Sınırdaki ekonomik ilişkinin enformelliğine yönelik dolaylı veri, sınırın diğer tarafına para transferi yapılan yollardan elde edilmiştir. Buna göre Türkiye-Gürcistan arasında para transferi asimetrik niteliklidir. Türkiye’den geçenler %69,2 oranla para transferi yapmazken, Gürcistan’dan geçenlerde bu oran %7,9 dur. Türkiye’den çalışmaya katılan kişilerin para transferinin “Kendim” yaparım diyen kişilerin oranı %26,9 iken, Gürcistan’dan katılan kişilerin ise %89,6’dır. Diğer yandan Banka yoluyla yapılan transfer oranı gündelik ilişki düzeyinde gerçekleştirilen faaliyetlerde toplamda %5,5’te kalmaktadır (Çizelge 5.90)

Çizelge 5.90. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafına para transfer yöntemleri

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Transfer Yapmam	Evet	139	69,2	16	7,9	155	38,5
	Hayır	62	30,8	186	92,1	248	61,5
Kendim	Evet	54	26,9	181	89,6	235	58,3
	Hayır	147	73,1	21	10,4	168	41,7
Akrabalarım	Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Hayır	201	100,0	202	100,0	403	100,0
Banka (Havale, EFT)	Evet	12	6,0	10	5,0	22	5,5
	Hayır	189	94,0	192	95,0	381	94,5
Enformel Yollar	Evet	1	0,5	1	0,5	2	0,5
	Hayır	200	99,5	201	99,5	401	99,5
Diğer	Evet	1	0,5	0	0,0	1	0,2
	Hayır	200	99,5	202	100,0	402	99,8

Bu sonuçlara göre gündelik yaşam döngüsünde sınırlı kalan ve kurumsallaşamayan bir sınır ekonomisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan sınırın diğer tarafı ile yapılan ticarette güvenceler açısından bir değerlendirme yapıldığında karşılıklı güven ilişkisine dayalı ticaret oranı %46,9 çıkmaktadır. Bu tarz ticarette banka güvencesi arayanların oranı sadece %13,9’da kalmaktadır (Çizelge 5.91).

Güvene dayalı sınır ilişkisi ve ticareti enformel ilişkilerin yoğun olduğunun bir başka göstergesi olmaktadır. Kurumsallaşmış çerçevenin zayıflığı, ülkeler arasındaki fiyat farkları sınır bölgelerinin enformel ticaret yapısının arkasındaki temel noktalar olarak öne çıkmaktadır. Türkiye tarafından sınır ötesi ile ticaret yapanlarda banka güvencesi arama oranı %27,9 çıkmakta iken bu oran Gürcistan tarafından Türkiye ile yapılan ticaret ilişkilerinde banka güvencesi aranmamaktadır.

Çizelge 5.91. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi karşı tarafta yapılan ticarete olan güvenceler

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Karşılıklı Güven	Evet	112	55,7	77	38,1	189	46,9
	Hayır	89	44,3	125	61,9	214	53,1
Banka Güvencesi	Evet	56	27,9	0	0,0	56	13,9
	Hayır	145	72,1	202	100,0	347	86,1
Ülkeler Arası Anlaşmalar	Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Hayır	201	100,0	202	100,0	403	100,0
Diğer	Evet	3	1,5	0	0,0	3	0,7
	Hayır	198	98,5	202	100,0	400	99,3

Sınır bölgesinde karşılıklı güveni tesis eden en önemli yatırımın 2004 yılında yapılan büyük otel yatırımı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu yatırıma güvenen onlarca yatırımcı da bölgede önemli istihdam olanakları oluşturduğu alan araştırmasında yapılan görüşmede vurgulanmıştır.

Maalesef 2002'ye kadar Gürcistan-Türkiye arası ilişkiler vur kaç taktiği olmuş. 2004'te açılan otel ile birlikte Türkiye'den yatırımcılar da gelmeye başladı. Eskiden Türkiye'den yatırımcı gelmeye korkardı, çünkü daha önce hep üçkâğıt yoluyla işler yürümüş. 2008'de kurulan diğer tekstil firmaları ile birlikte önemli bir istihdam kapasitesine ulaşıldı. Örneğin şu anda bir firma 4000 kişi çalıştırıyor. Dernek olarak bizim 21 tane üyemiz var. 21.400 çalışanımız var. Bir üyenin altı aylık devlete verdiği vergi yaklaşık 10 milyon dolar. Bu anlamda Türk iş adamlarının güven sorunu kalmadı. Eğer siz işinizi doğru yapıyorsanız, Gürcistan'da yatırım yapmanız açısından hiçbir sıkıntı yok. (Görüşme-GUYD-03)

Araştırmaya katılan kişiler çoğunlukla sınırın diğer tarafı ile sırayla ekonomik, sosyal, politik ve kültürel ilişkilerin artırılmasını istemektedir. Gürcistan ve Türkiye tarafında en çok vurgulanan ekonomik ilişkilerin artırılmasıdır (Çizelge 5.92).

Çizelge 5.92. Türkiye-Gürcistan sınırında sınırın diğer tarafı ile artırılması istenen ilişkiler

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ekonomik	Evet	144	71,6	140	69,3	284	70,5
	Hayır	57	28,4	62	30,7	119	29,5
Sosyal	Evet	105	52,2	85	42,1	190	47,1
	Hayır	96	47,8	117	57,9	213	52,9
Politik	Evet	108	53,7	54	26,7	162	40,2
	Hayır	93	46,3	148	73,3	241	59,8
Kültürel	Evet	53	26,4	97	48,0	150	37,2
	Hayır	148	73,6	105	52,0	253	62,8
Çevresel	Evet	29	14,4	20	9,9	49	12,2
	Hayır	172	85,6	182	90,1	354	87,8
Diğer	Evet	-	-	-	-	-	-
	Hayır	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Bunun temel sebebi geçiş yapanların sınırdaki potansiyelin farkına varmaları ve çeperde yer alan konumlarından kaynaklanan geri kalmışlığa çözüm olarak ekonomik aktiviteleri görmeleridir. Bu anlamda günübirlik gidiş gelişlerin ekonomik aktivitelerle bağlantılı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Sınır bölgelerinde ikamet etme süreleri ve yaşanan yere geliş sebebi bölgenin sosyo-mekânsal karakterinin şekillenmesinde önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde ikamet etme süreleri benzer oranlarda 15 yıl ve üzerinde çıkmıştır. Türkiye tarafındakilerin %8,5'inin sınır bölgesinde ikamet etme süreleri 0-5 yıldır. Bu oran bölgedeki ekonomik potansiyelin bölgenin ufak da olsa göç aldığını göstermektedir (Çizelge 5.93)

Çizelge 5.93. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınır bölgesinde ikamet etme süreleri

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-3 yıl	11	5,5	3	1,5	14	3,5
3-5 yıl	6	3,0	1	0,5	7	1,7
5-10 yıl	8	4,0	4	2,0	12	3,0
10-15 yıl	3	1,5	0	0,0	3	0,7
15 yıl+	173	86,1	194	96,0	367	91,1
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Bölgeye geliş sebeplerine bakıldığında %13,4'ü çeşitli nedenlerle bölgeye göç etmiştir (Çizelge 5.94).

Çizelge 5.94. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yaşanan yere geliş sebepleri

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Doğma büyüme buralı	174	86,6	196	97,0	370	91,8
Ekonomik / İş nedeniyle	14	7,0	6	3,0	20	5,0
Eğitim nedeniyle	6	3,0	0	0,0	6	1,5
Tayin	2	1,0	0	0,0	2	0,5
Akrabalık ilişkisi	3	1,5	0	0,0	3	0,7
Diğer	2	1,0	0	0,0	2	0,5
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Türkiye tarafında atalarının Gürcistan tarafından geldiğini söyleyenler %2; Gürcistan tarafında %5,9 dur (Çizelge 5.95). Sınırın Sovyet Rusya'sı döneminde uzun süre kapalı kalması bölgedeki karşılıklı nüfus hareketlerini büyük ölçüde engellediği görülmektedir.

Çizelge 5.95. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi ata memleketleri

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Buralı	182	90,5	189	93,6	371	92,1
Sınırın diğer tarafından	4	2,0	12	5,9	16	4,0
Diğer	15	7,5	1	0,5	16	4,0
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %92,1 ile çok büyük çoğunluğunun dede ve kendi memleketi bu bölgedir. Ancak Türkiye tarafında yaşayanların bir kısmının (%7,5) atalarının başka bir yerden geldiği anlaşılmaktadır. Uzun yıllar boyunca süren karşılıklı iletişimsizlik hali toplumların sosyo-kültürel yapılarına da etki etmiştir. Bu kapsamda sınırın diğer tarafında yaşama şansı olanların bunu tercih edip etmemeleri sorusu önem kazanmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin %58,6 ile çoğunluğu sınırın diğer tarafında yaşama şansı olsa tercih etmeyeceğini belirtmiştir. Bu oran Gürcistan tarafında yaşayanlar açısından 54 iken, Türkiye tarafında yaşayanlar açısından 63,2'dir (Çizelge 5.96). Türkiye tarafında yaşayanların %10 oranında belki tercih edebileceğini vurgularken bu oran Gürcistan tarafındakiler için %19,3 tür.

Çizelge 5.96. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında yaşama tercihi

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	54	26,9	54	26,7	108	26,8
Belki	20	10,0	39	19,3	59	14,6
Hayır	127	63,2	109	54,0	236	58,6
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Bu sonuçlar Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesinin Türkiye –AB Sınır Bölgesine göre sosyal olarak daha az uyum sağlayabildiğini göstermektedir. Sınırdaki bulunan Sarp Köyünde yapılan görüşmede sosyal ilişkilerin arka planına yönelik ipuçları elde edilmiştir.

Kapı açıldıktan sonra insanlar birbirleriyle evlenmeye başladı eskisi gibi. Karşıdan gelen 3-4 tane gelinimiz var, ama bizden gitmiyor kızlar. O da şöyle; oranın ekonomisi zayıf ya, şimdi kızlar uyanık herkes para istiyor (Görüşme-Sarp Köyü-01).

Diğer yandan yaşanan bölgeyi beğenme durumlarına göre dağılıma bakıldığında bir önceki oranlar ile paralel olarak her iki tarafında yaşadığı bölgeyi çok ve orta düzeyde beğendiği ortaya çıkmaktadır (Çizelge 5.97).

Çizelge 5.97. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yaşanan bölgeyi beğenme durumları

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çok beğeniyorum	156	77,6	154	76,2	310	76,9
Orta düzeyde beğeniyorum	26	12,9	35	17,3	61	15,1
Az beğeniyorum	9	4,5	11	5,4	20	5,0
Beğenmiyorum	10	5,0	2	1,0	12	3,0
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Gürcistan tarafında akrabası olanların oranı %32,8'dir (Çizelge 5.98). Bu veri sınırın ilişki potansiyeli en iyi ortaya koyan göstergedir. Diğer yandan akrabalık ilişkisi gibi kan bağına dayalı ilişkilerin güçlü olması sınırın çizildiği tarihten buyana sınırdaki uygulanan ulus devlet politikaları ile uyuşmamaktadır. Bu durum sınır bölgeleri açısından ulusal hassasiyetlerin azaldığı ekonomik ilişkilerin artış eğiliminde olduğu dönemlerde bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınırın diğer tarafında akrabası olanların %90,9'u akrabaları ile görüşüğünü söylemektedir (Çizelge 5.98, Çizelge 5.99). Bu durum sınır bölgesindeki etkileşimler ve iletişimin sürekliliğini sağlaması açısından çok önemlidir.

Çizelge 5.98. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında akrabaları bulunma durumu

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	66	32,8	77	38,1	143	35,5
Hayır	135	67,2	125	61,9	260	64,5
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Çizelge 5.99. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafında akrabası olanların görüşme durumu

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Görüşüyoruz	58	87,9	72	93,5	130	90,9
Görüşmüyoruz	8	12,1	5	6,5	13	9,1
Toplam	66	100,0	77	100,0	143	100,0

Diğer yandan akrabalık bağı dışında sınırın diğer tarafı ile etkileşime girenlerin görüşme sıklıklarına göre dağılımına bakıldığında; sınırdaki aktiviteye paralel bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Sınırın diğer tarafına geçenler geçtikleri sıklıkla doğru orantılı olarak sınırın diğer tarafındaki tanıdıklarını görmektedirler (Çizelge 5.100).

Çizelge 5.100. Türkiye-Gürcistan sınırının diğer tarafında akrabası olanların görüşme sıklığı

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Haftada 1-2	18	31,0	5	6,9	23	17,7
Ayda 1-2	19	32,8	21	29,2	40	30,8
Yılda 1-2	12	20,7	29	40,3	41	31,5
Nadiren	9	15,5	17	23,6	26	20,0
Toplam	58	100,0	72	100,0	130	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %66,7 ile çoğunluğunun sınırın diğer tarafında yüz yüze görüştüğü arkadaşı bulunmaktadır. Türkiye tarafından Gürcistan'a geçenlerin sınırın diğer tarafında çoğunlukla 10'dan fazla arkadaşları bulunurken, Gürcistan tarafından geçenlerin Türkiye tarafında 1-2 arkadaşı bulunmaktadır (Çizelge 5.101, Çizelge 5.102).

Çizelge 5.101. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde diğer tarafta yüz yüze görüşülen arkadaş

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	145	72,1	124	61,4	269	66,7
Hayır	56	27,9	78	38,6	134	33,3
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Çizelge 5.102. Türkiye-Gürcistan sınırının diğer tarafında yüz yüze görüşülen arkadaş sayısı

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1-2	20	13,8	52	41,9	72	26,8
3-5	46	31,7	32	25,8	78	29,0
6-10	18	12,4	10	8,1	28	10,4
10'dan fazla	61	42,1	30	24,2	91	33,8
Toplam	145	100,0	124	100,0	269	100,0

Bölgede yaşanan yerden sınra ulaşım süreleri çoğunlukla 15-60 dakikadır (Çizelge 5.103).

Çizelge 5.103. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi yaşanan yerden sınra ulaşım süreleri

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-15 dakika	85	42,3	5	2,5	90	22,3
15-30 dakika	68	33,8	76	37,6	144	35,7
30-60 Dakika	36	17,9	90	44,6	126	31,3
1 saat - 2 saat	11	5,5	27	13,4	38	9,4
2 Saatten Fazla	1	0,5	4	2,0	5	1,2
Toplam	201	100,0	202	100,0	402	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %44,2 ile büyük çoğunluğunun sınırın diğer tarafında ki ekonomik aktiviteleri mal alma/satmadır (Çizelge 5.104).

Çizelge 5.104. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafındaki ekonomik aktiviteler

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yok	Evet	90	44,8	69	34,2	159	39,5
	Hayır	111	55,2	133	65,8	244	60,5
Mal alma/satma	Evet	91	45,3	87	43,1	178	44,2
	Hayır	110	54,7	115	56,9	225	55,8
Üretim	Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Hayır	201	100,0	202	100,0	403	100,0
Transport	Evet	17	8,5	3	1,5	20	5,0
	Hayır	184	91,5	199	98,5	383	95,0

Araştırmaya katılan kişilerin %96,5 ile çok büyük çoğunluğunun sınırın diğer tarafında yatırımı yoktur. Olanlar ise arsa ve konuta yatırım yaptığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan kişilerin %96,5 ile çok büyük çoğunluğunun sınırın diğer tarafında yatırımı sınırın diğer tarafında bulunmamaktadır (Çizelge 5.105).

Çizelge 5.105. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınırın diğer tarafındaki yatırım türleri

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yok	Evet	191	95,0	198	98,0	389	96,5
	Hayır	10	5,0	4	2,0	14	3,5
Arsa	Evet	5	2,5	2	1,0	7	1,7
	Hayır	196	97,5	200	99,0	396	98,3
Konut	Evet	3	1,5	3	1,5	6	1,5
	Hayır	198	98,5	199	98,5	397	98,5
İnşaat	Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Hayır	201	100,0	202	100,0	403	100,0
Tarımsal Üretim	Evet	0	0,0	1	0,5	1	0,2
	Hayır	201	100,0	201	99,5	402	99,8
Sanayi Üretimi	Evet	3	1,5	0	0,0	3	0,7
	Hayır	198	98,5	202	100,0	400	99,3
Ulaştırma/Taşımacılık	Evet	3	1,5	1	0,5	4	1,0
	Hayır	198	98,5	201	99,5	399	99,0
Diğer	Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Hayır	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %46,7'sinin sınırın diğer tarafında internet veya sosyal medya kanalıyla görüştüğü kişi var iken %53,3'ünün ise yoktur (Çizelge 5.106).

Çizelge 5.106. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde internetten görüşülen kişiler bulunması

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	111	55,2	77	38,1	188	46,7
Hayır	90	44,8	125	61,9	215	53,3
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %69,2 ile çoğunluğu sınırın diğer tarafında kültürel ve tarihsel anıtları kolayca ziyaret edebilmektedir (Çizelge 5.107). Her iki ülkenin de bu konuda her hangi bir zorluk çıkarmadığı görülmektedir.

Çizelge 5.107. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi kültürel/tarihsel anıtları ziyaret edebilme

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet, Kolayca	161	80,1	118	58,4	279	69,2
Zorlukla	18	9,0	11	5,4	29	7,2
Ziyaret etmem	22	10,9	73	36,1	95	23,6
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %90,1 ile büyük çoğunluğunun sınırın ötesinde resmi kurumlar veya derneklerle iletişimleri yoktur (Çizelge 5.108). Bu durum sınırın gündelik yaşam döngüsünde yönetişime ilişkin unsurların düşük seviyede olduğunu ve geçişlerin belirli ekonomik ve sosyal aktiviteler üzerinden gerçekleştiğini göstermektedir.

Çizelge 5.108. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi resmi kurumlar veya derneklerle iletişim

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	24	11,9	16	7,9	40	9,9
Hayır	177	88,1	186	92,1	363	90,1
Toplam	201	100,0	202	100,0	403	100,0

Diğer yandan ülke politikalarının sınırdaki ilişkileri doğrudan etkilediğini düşünenlerin oranı % 73,3 tür. Bunlardan % 43, 5'i olumlu etkilediğini düşünmektedir.% 26,7'lik bir kısım ise ülke politikalarının sınırdaki ilişkileri etkilemediğini düşünmektedir (Çizelge 5.109). Bu oranın ülke politikalarının sınırdaki gündelik döngüye olanak sağlayacak belirli serbestlikler içerdiğinden dolayı ankete katılanlarca etkilemiyor olarak değerlendirildiği tahmin edilmektedir. Sınır bölgesinde yaşayanların önemli gördükleri konuları sıralamaları yaşayanların algısı ve bölgenin dinamikleri hakkında önemli ipucu vermektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %41,7 ile ekonomik ilişkileri sınır ötesi ilişkilerde 1.önemli konu olarak bulmaktadır. 2.önemli konu ise %49 ile sosyal-kültürel ilişkiler ve 3.önemli konu ise %41,7 ile politik ilişkilerdir.

Çizelge 5.109. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi ülke politikalarının ilişkileri etkileme durumu

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Olumlu	54	27,3	117	60,0	171	43,5
Olumsuz	85	42,9	32	16,4	117	29,8
Etkisi yok	59	29,8	46	23,6	105	26,7
Toplam	198	100,0	195	100,0	293	100,0

Mekânsal altyapı ise ekonomik, sosyal-kültürel ve idari ilişki sıralamasında her iki ülkeden katılımcılar tarafından en son sıraya konmuştur. Mekânsal yakınlığın nimetlerinden yararlanarak sınırın diğer tarafına geçiliyor olması diğer getirililerinden daha az önemli görülmektedir. Çünkü sınırdakiler için mekânsal yakınlık verili bir olgu iken ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler ülkelerin politikaları ile belirlenmektedir (Çizelge 5.110)

Çizelge 5.110. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi sınır ötesi ilişkilerde önemli olan konu

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ekonomik	1. Önem	51	26,0	114	57,0	165	41,7
	2. Önem	59	30,1	51	25,5	110	27,8
	3. Önem	69	35,2	34	17,0	103	26,0
	4. Önem	17	8,7	1	0,5	18	4,5
Sosyal-kültürel	1. Önem	38	19,5	37	19,0	75	19,2
	2. Önem	90	46,2	101	51,8	191	49,0
	3. Önem	55	28,2	46	23,6	101	25,9
	4. Önem	12	6,2	11	5,6	23	5,9
Politik	1. Önem	70	35,7	45	23,1	115	29,4
	2. Önem	31	15,8	42	21,5	73	18,7
	3. Önem	61	31,1	102	52,3	163	41,7
	4. Önem	34	17,3	6	3,1	40	10,2
Mekânsal (yakınlık, altyapı, vs.)	1. Önem	38	19,5	4	2,1	42	10,8
	2. Önem	16	8,2	5	2,6	21	5,4
	3. Önem	10	5,1	10	5,1	20	5,1
	4. Önem	131	67,2	176	90,2	307	78,8

Sınır ötesi ilişkileri en çok etkileyen düzey sorulduğunda Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesi için Araştırmaya katılan kişilerin %48,1'i ile çoğunluğu sınır ötesi ilişkileri en çok etkileyen kararın düzeyinin hükümetler olduğunu düşünmektedir. Ulusüstü düzeylerin ise % 30,3 oranında etkilediği değerlendirilmiştir (Çizelge 5.111). Diğer sınır bölgesinden farklı olarak düşükte olsa yerel düzey ve belediyelerin sınır ötesi ilişkilerde bir karar düzeyi olduklarına yönelik bir değerlendirme yapılmıştır.

Çizelge 5.111. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde ilişkileri en çok etkileyen karar düzeyi

		Türkiye		Gürcistan		Genel	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devletler Üstü	Evet	8	4,0	114	56,4	122	30,3
	Hayır	193	96,0	88	43,6	281	69,7
Hükümet	Evet	163	81,1	31	15,3	194	48,1
	Hayır	38	18,9	171	84,7	209	51,9
Yerel Düzeyler ve Belediyeler	Evet	50	24,9	15	7,4	65	16,1
	Hayır	151	75,1	187	92,6	338	83,9
Diğer	Evet	5	2,5	1	0,5	6	1,5
	Hayır	196	97,5	201	99,5	397	98,5

Araştırmaya katılan kişilerin %46,9 ile çoğunluğu iki ülke arasındaki en büyük sınır/bariyeri idari/gümrük geçiş sınırı olarak görmektedir (Çizelge 5.112). Din ve dil farklılıkları sınırın Türkiye tarafı için düşük önceliktedir. Sınır çizilmeden önce sosyo-kültürel olarak aynı olan toplum sınır çizildikten sonra, önce mekansal, sonra sosyo-kültürel olarak ayrılmaya başlamıştır.

Çizelge 5.112. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi iki ülke arasındaki en büyük sınır/bariyer

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İdari/Gümrük geçiş sınırı	87	55,4	50	37,0	137	46,9
Din	6	3,8	23	17,0	29	9,9
Dil	4	2,5	31	23,0	35	12,0
Kültürel farklılıklar	28	17,8	23	17,0	51	17,5
Hükümet politikaları	25	15,9	6	4,4	31	10,6
Diğer	7	4,5	2	1,5	9	3,1
Toplam	157	100,0	135	100,0	292	100,0

Türkiye tarafında Sarp Köyünde yapılan görüşmede dile getirilen husus bunun çarpıcı bir örneğidir.

Ne burası Müslüman ne orası Hristiyan. Ne olduğu belli değil, iki cami iki kilise var. Kapı kapanınca cami bizde kalmış, imam karşıda (Görüşme-Sarp Köyü-02).

Diğer yandan fiziki olarak çizilen sınır ülke politikaları ile birlikte sınırdan önce aynı olan toplumlara engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Gürcistan tarafında yaşayanlar için dil, kültürel farklılıklar ve din konusu da öne çıkan engel olarak tanımlanmaktadır. Sınırdan vize uygulanmamasına rağmen idari ve gümrük geçişlerindeki zorluklar sınır kapısında geçen süreler ve sıkı kontroller ile ilgilidir. İki ülke arasındaki en büyük sınırı/bariyeri idari/gümrük geçiş sınırı, din, dil, kültürel farklılıklar ve hükümet politikaları olarak gören kişiler çoğunlukla ayda 1-2 kez sınırdan geçiş yapmakta iken diğer iki ülke arasındaki en büyük sınırı/bariyeri diğer nedenler olarak görenler ise çoğunlukla yılda 1-2 kez sınırdan geçiş yapmaktadır.

Araştırmaya katılan kişilerin %91,2 ile çoğunluğu Suriye'den kaynaklı göçün yarattığı sorunların sınır bölgesini etkilemediğini düşünmektedir (Çizelge 5.113). Saha araştırmalarında da Suriyeli mültecilere hem sınır geçişlerinde hem de sosyal yaşamda rastlanılmamıştır.

Çizelge 5.113. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi Suriye'den kaynaklı göçün yarattığı etki

	Türkiye		Gürcistan		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Az	12	6,7	3	100,0	15	8,2
Orta	1	0,6	0	0,0	1	0,5
Çok	-	-	-	-	-	-
Etkisi Yok	166	92,7	0	0,0	166	91,2
Toplam	179	100,0	3	100,0	182	100,0

5.4. Alan Araştırmasının Sınır İlişkileri Üzerinden Genel Değerlendirmesi

Sınır ötesi ilişkilerde sınırın politik ve idari örgütlenmesi temel yönlendirici olmaktadır. Türkiye AB sınırını oluşturan Türkiye-Bulgaristan ve Türkiye-Yunanistan ve Türkiye-Gürcistan sınırları politik ve idari örgütlenmeleri, kültürel, sosyal, ekonomik, tarihsel ve benzeri konularda önemli farklılıklar göstermektedir (Çizelge 5.114).

Çizelge 5.114. Batı (Türkiye-AB) ve Doğu (Türkiye-Gürcistan) sınır bölgeleri özellikleri

	Batı Sınır Bölgesi	Doğu Sınır Bölgesi
Komşu Ülkeler	Bulgaristan ve Yunanistan (AB)	Gürcistan
Aktif Sınır Kapıları	Pazarkule, İpsala, Kapıkule, Hamzabeyli, Dereköy	Sarp Posof-Türkgözü
Sınır Uzunluğu (km)	465 km	252 km
Sınırdan itibaren ilk 100 km'lik hatta yaşayan nüfus	1.250.000	550.000
Ülke Düzeyi Sınır Geçirgenlik Ortalamaları	0.23	0.27
Yerleşme Morfolojisi	Düz ve engebeli arazide dağınık yerleşme deseni	Sahil şeridinde paralel yerleşme deseni

Buna göre;

- Türkiye-Bulgaristan arasında Ulus devlet – Ulus devlet / Ulusüstü yapı
- Türkiye-Yunanistan arasında Ulus devlet – Ulus devlet / Ulusüstü yapı
- Türkiye-Gürcistan arasında Ulus devlet – Ulus devlet / Özerk yapı bulunmaktadır.

Bu yapı her ölçekte aktörlerin, aktörler arası ilişkilerin ve bu ilişkilerin sınır ötesi ile bağlarının farklılaşmasına ve aktörlerin bu farklılığa verdikleri tepkinin de değişmesine yol açmaktadır. Bu yapısal farklılıklar sınırların ilişki tiplerini ve sınırdaki aktörlerin birbirleriyle ilişki düzeylerini etkilemekte ve iki sınır aynı ulusüstü yapıya (AB) sahip olmasına rağmen farklı ilişki tipolojileri ortaya çıkarmaktadır. Yapılan derinlemesine

görüşmeler neticesinde sosyal, ekonomik, idari ve mekânsal çıkarımlara varılmıştır. Sınırın her iki tarafında yer alan köylerin sosyo-ekonomik yapıları sınırın diğer tarafı ile ilişki kurma biçimleri açısından benzerlik göstermektedir. Sınırın her iki tarafında yer alan köylerin nüfusları yıllara göre düşüş eğilimi göstermektedir. Genç nüfusu kaybeden köyde yaşayan yerleşik nüfus ise sınırın diğer tarafı ile sınıra yakınlıklarına ters orantılı bir etkileşim içerisinde. Vize ve dil bariyeri sınıra yakın yerleşimlerin birbirleri ile günlük ilişkiler kurmasının önündeki engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Vize ve dil kısıtı sınıra veya hudut kapısına yakınlığın tüm olumlu etkilerini ortadan kaldırmaktadır.

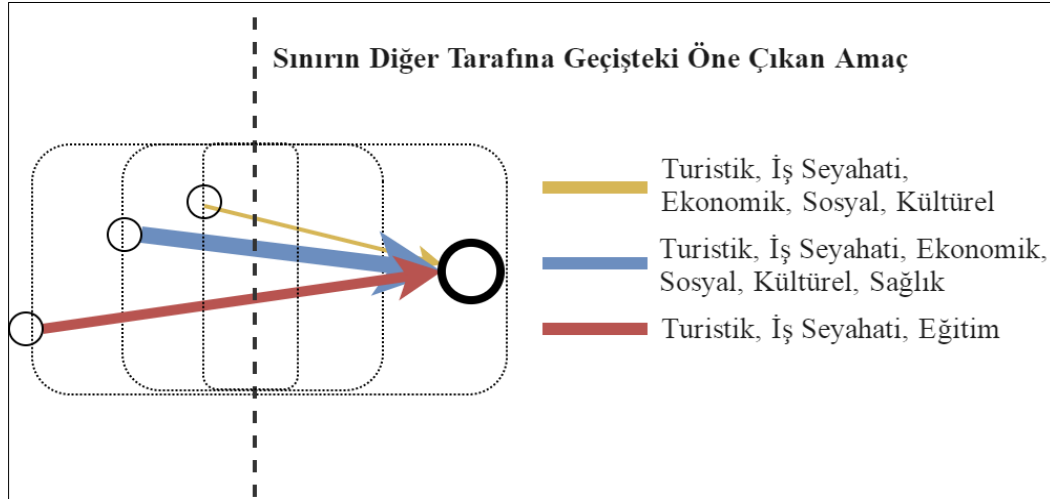
Diğer yandan mekânsal yakınlığın sınırın her iki tarafında uygun koşullar var ise yakınsamayı kolaylaştırdığı, sınıra sıfır noktasında olan köylerde sınırın diğer tarafı ile etkileşimin çok az olduğu tespit edilmiştir. Sınır kapılarının her türlü geçişe olanak vermediği durumlarda söz konusu ilişkiler doğal olarak o bağlantıya olanak tanıyan kapılar üzerinden olmaktadır.

Çalışma kapsamındaki sınır bölgeleri açısından belediyeler sınır bölgesinde somut eylem ve projeler üretme düzeyinde en aktif sınır aktörleridir. Ulusal veya ulusüstü fonlar ile başlayan ve başarıyla tamamlanan proje süreçlerin olumlu sonuçları olmakla beraber, iş birliği kültürünün kurumsallaşamaması ve sosyal kapasite eksikliği bu aktörleri soft aktörler haline dönüştürmekte, proje sonuçlarını ise eksik bırakmaktadır. Yasal ve kurumsal mekanizmalar yerine bireysel bağlar üzerinden tesadüfi veya kendiliğinden gelişen zayıf ilişkiler oluşmaktadır. Yerel düzeydeki kurumlar arası iş birliklerinin etkileri proje sonrasında devam edememektedir. Proje kültürünün yerel düzeydeki kamu kurumlarında henüz yerleşmemiş olması ve sürekliliği sağlayıcı unsurların ortadan kaybolması, iş birliği ortamını olumsuz etkilemekte ve hedef devamlılığına zarar vermektedir. Yerel düzeyde teknik kapasitesi düşük sivil toplum kuruluşlarına proje yapma ve yürütmeye yönelik teknik destek eksikliği ve bürokratik sorunlar sınırın diğer tarafı ile iletişimin ve iyi etkileşimin önündeki engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Personel eksikliği, seçimle iş başına gelen yerel yönetimlerde kurumsal önceliklerin değişmesi ve bu duruma zayıf kurumsal hafızanın eklenmesi, sınır ötesi iş birliğinde istekli dahi olursa doğru muhatabı doğru zamanda bulma sorununu doğurmaktadır.

Birlikte proje yapma kültürünün henüz gelişme evresinde olması sürecin yöneticilerin vizyon ve bağlantılarının büyüklüklerine paralel bir seyrinde yürütmesine neden olmaktadır.

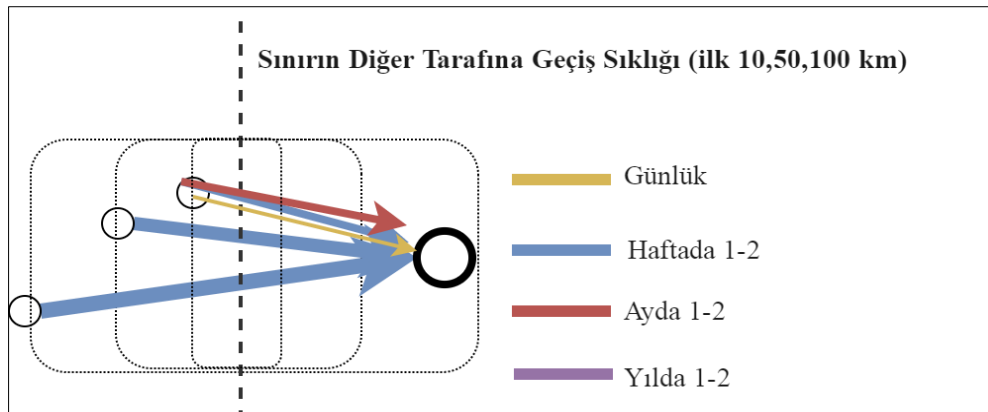
Burada ilişkileri başlatmak ve geliştirmek adına aracı danışman kurumlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca tarihsel nitelikteki politik gündem her iki tarafın proje ortağı seçme sürecindeki önceliğini doğrudan etkileyebilmektedir. Fon tabanlı başlayacak olan ilişkilerin ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar vb. nedenler ile başlayamaması, AB'nin üst hedeflerinden uzaklaşılması ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca bürokratik engeller ve vize uygulaması mekânsal yakınlık ile doğabilecek kültürel ve sosyal ilişkilerin gelişmesini engellemektedir. Her ne kadar belediyeler işbirliği projelerinin maddi yönlerini dikkate almakta olsalar da, işbirliği projeleri ile oluşan sosyal ve kültürel ortamın devam etmesi ve bu sayede ortaklıkların ve benzerliklerin keşfedilmesi istenmektedir. Bu süreçte ise dil, mevzuat, muhatap bulma gibi konularda kolaylaştırıcı ve ilişkileri sağlayıcı aktörlere ihtiyaç duyulmaktadır. IPA projeleri kapsamında bu süreç çeşitli kent merkezlerinde proje ortağı bulma toplantıları şeklinde düzenlenmiştir. Sonrasında projelerin yürütülmesi yürütücü ve ortaklara bırakılmıştır. Bu süreçte kolaylaştırıcı ve bürokratik yönleri ile ilgilenen aktörlere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca tarihsel arka planı olan politik gündem her iki tarafın proje ortağı seçme sürecindeki önceliğini doğrudan etkileyebilmektedir. Sınırdaki ekonomik aktörlerin sınır ötesi ile ilişkileri, ulusüstü ve ulusal aktörlerin çizdiği çerçeve içinde ancak sürekli o ilişkiyi artırmaya yönelik bir seyir izlemektedir.

Türkiye Bulgaristan ve Türkiye Yunanistan sınır bölgelerinde yaşadığı yer sınırdan 10 km uzaklıkta olanların sınırın diğer tarafı ile etkileşimi amaçları arasında belirgin bir farklılık gözlemlenmemiştir. Diğer yandan Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde ilk 10 km'de yaşayanlardan Türkiye tarafındakiler diğer tarafa daha çok Turistik, iş seyahati, sosyal ve kültürel faaliyetler için geçmektedir. Çalışma çerçevesinde ilk 50 km'de yaşayanların sınırın diğer tarafı ile etkileşim düzeyi Turistik, iş seyahati, sosyal ve kültürel ve sağlık faaliyetleri için yüksek iken ilk 100 km'de yaşayanların diğer tarafa geçiş sebebi olarak eğitim ilk 50'km ye göre daha belirgin bir amaç olarak gözlemlenmiştir. İlk 10 km'de yaşayanların sağlık ve eğitim gibi temel servisler için sınırın diğer tarafına geçmedikleri; ilk 50 km'de yaşayanlar için ise eğitim amaçlı geçmedikleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ekonomik amaçlı geçişler ise ilk 50 km'de yaşayanlar açısından bir yoğunluk arz etmektedir. İş seyahati ve ekonomik amaçlı geçişler Türkiye Gürcistan sınırı için Türkiye tarafından diğer tarafa geçişler için ilk 10 km' açısından bir yoğunluk göstermektedir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1. Sınırdan 10-50-100 km uzaklıkta yaşayanların diğer tarafa geçiş amacı

Sınır bölgesini bir bütün olarak değerlendirdiğimizde sağlık ve eğitim için karşı tarafa geçilmemesi ve günlük geçişlerin sıklığının düşük ve ilk 10 km'de yaşayanlar için gözlemlenmesi sınır bölgelerinde yerel düzeydeki etkileşimin niteliğinin zayıflığına ilişkin ipuçları verirken haftalık geçişlerin yüksekliği ve niteliğinin iş ve ekonomik nitelikli olarak öne çıkmasından yola çıkarak sınır bölgesinin etki alanında daha çok haftalık olarak düzenli bir ekonomik aktivite olduğunu (sınırın diğer tarafında kurulan pazarlar) göstermektedir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2. Sınırdan 10-50-100 km uzaklıkta yaşayanların diğer tarafa geçiş sıklığı

Diğer yandan, sınır ötesi ile ekonomik aktivite içinde olanların çoğunluğunun 50-500 Avro arasında harcama yaptıklarını ve alışverişteki temel sebebin ise ucuz olmasından dolayı yaptıklarını belirtmektedir. Teknolojik ürün satın almak için diğer tarafa geçilmemesi hem

sınır bölgelerinin teknoloji üretim kapasitelerinin düşük olması hem de çeperde kalmışlıklarından dolayı geleneksel üretimin baskın olduğu yerleşmelerin yoğun olmasına bağlanabilmektedir. Bulgaristan ve Gürcistan tarafından ucuz ve çeşit fazlalığı, Yunanistan tarafından ise ucuzluk sınırın diğer tarafına geçme sebeplerinde öne çıkmakta iken Türkiye'den sınırın diğer tarafına geçişler için AB tarafı için çeşit fazlalığı, Gürcistan için ise ucuzluk kriterleri ön plana çıkmaktadır.

Anket sonuçlarına göre sınır bölgesinde sosyal ilişkilerin yüksek düzeyde olduğu, kültürel ve tarihsel bağların hala yüksek oranda ilişkilerin önemli belirleyicileri olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda genel olarak sosyal ilişkiler sınır bölgesinin diğer katmanları için kolaylaştırıcı bir katman olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, her ne kadar ulusüstü politikalar sınır-ötesi ilişkilerde belirleyici rol oynasalar da, ulus devletlerin merkezi yönetimleri ve yerel yönetimlerinin bu yaklaşımı benimsemesi gerekmektedir. Aksi takdirde, her ne kadar aynı ulusüstü yapıya dahil olursa da, sınır-ötesi ilişkilerde belirgin farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Yönetişim boyutunda sınır bölgesinde yaşayanların algısı ulusüstü düzeyin en önemli karar mekanizması olduğudur. Ancak ulus devletler bazı politik ve idari düzeyde uygulamalar ile egemenlik alanlarında karar mekanizmalarını yönlendirebilmektedir.

5.5. Sosyo-Mekansal Ağ Analizleri

Çalışma çerçevesinde sınır bölgeleri sosyo-mekânsal etkileşimin mekanı olarak çok merkezli ağ yapıları olarak tanımlanmaktadır. Analizlerde, yerleşimlerde ikamet eden ve sınırın diğer tarafına geçenler bileşen, bu bileşenlerin sınırın diğer tarafı ile kurdukları bağ ise ilişki olarak ele alınmıştır. Buradaki ilişki tek boyutlu bir ilişkiden çok, yerleşimler arası akımın taşıdığı sosyal, ekonomik, idari ve mekânsal özellikleri bulunan çok boyutlu bir ilişkiye denk gelmektedir. Sosyal ağ analizi kavramları kullanılarak yapılan analizlerde oluşan ağın genel özelliklerinin yanı sıra bileşen düzeyindeki ilişkiler de analiz edilmiştir.

Sosyal ağ analizi birçok disiplin tarafından sıklıkla kullanılan bir yöntem olup, toplulukların yapısını incelemek, ağ yapılarını betimlemek ve topluluklar arasında kolayca gözlemlenemeyen ilişkileri görselleştirerek var olan bağlantıları modellemek için kullanılmaktadır (Borgatti, 2002). Çalışma kapsamında bölgeler arasındaki temel yapıyı ortaya çıkarmak ve farklılıkları tespit etmek üzere 3 farklı ağ yapısı analiz edilmiştir.

Bunlardan ilki Batı Sınır Bölgesi Türkiye ile Avrupa Birliği arasında olan Türkiye-Bulgaristan ve Türkiye-Yunanistan sınırlarını kapsayan ağ, ikincisi Doğu Sınır Bölgesi Türkiye-Gürcistan arasındaki ağ ve üçüncüsü ise Trakya ve Gürcistan sınır bölgelerini kapsayan tüm ağdır.

Sınırdaki gerçekleştirilen anketler ile elde edilen geliş noktası, istikamet, gidiş noktası, konum ve koordinatlar, sınıra olan mesafe vb. veriler ile yönlü 3 düzeyde ağ yapısı ortaya konmuştur. Anketlerden elde edilen veriler ile bulgular gerçek dünyaya ilişkin veriler olmaları ve ilişkiler arasındaki bağların varlık veya yoklukları açısından bir olasılık içermemelerinden dolayı bulgularla uyumlu olarak ilk aşamada öncelikle (i) makro düzey ağ analizleri (düğüm ve bağlar, kümelenme, ortalama derece ve ağırlıklı derece ve ağ çapı) (ii) mikro düzey analizler (yakınlık, derece, arasındalık merkeziliği (Freeman, 1978) ve öz vektör merkeziliği (Bonacich, 1972) ve (iii) ağ dokusu analizleri şeklinde yürütülecektir.

5.5.1. Ağ özellikleri

Sosyal ağlar belirli bir ilişki biçimine yönelik olarak ilişkiler bütününi analiz etmek üzere kullanılmaktadır. Çalışmada sınır kapıları aracılığı ile sınırın diğer tarafındaki yerleşim birimi ile kurulan yönlü ilişkilerin bütünü ele alınmıştır. Analizlerde bileşenler sınır ötesi etkileşim içerisinde olan aktörlerin ikamet ettikleri yerleşimleri, ilişkiler ise bu aktörlerin anket yapıldığı sırada gidecekleri yerleşimler ile kurulan bağları göstermektedir. Ağları bu bileşen ve ilişkiler üzerinden tanımlamak çalışmanın anketler kısmındaki ilişkileri anlama ve analiz etme aşamasının başlangıcını oluşturmaktadır.

Tüm sosyal ağı ele alarak ağın alt bileşenlerinin analizi ağın yapısına ilişkin önemli ipuçları vermektedir (Milo, 2002; Faust, 2007). Bu çalışmada ağın özellikleri, ağ (makro) ve bileşen (mikro) olmak üzere iki düzeyde ele alınmıştır. Ağ düzeyi ölçümleri ağın geneline ilişkin (bileşen ve ilişki sayısı, gruplaşma düzeyi, ağ çapı); bileşen düzeyi ölçümleri ise ağ içindeki bir bileşenin tekil bileşen düzeyinden durumuna yönelik bilgileri (iç/dış derece merkeziliği, yakınlık merkeziliği, arasındalık merkeziliği vb.) analiz etmek, sahip oldukları karmaşıklıkların barındırdığı paradoksal ve kaotik yapıyı anlamak, tanımlamak ve farklı ağların yapısal özelliklerinin belirlenerek diğer ağlar ile benzerlik ve farklılıklarının analizinde kullanılmaktadır (Skvoretz ve Faust, 2002).

Ele alınan 3 farklı ağda, sınır bölgesi etkileşiminde yer alan ve sınırın diğer tarafı ile ilişkili olan yerleşmeler bileşenler olarak değerlendirilmiştir. Buna göre Türkiye-Avrupa Birliği ağında toplam 69 bileşen 98 adet, Türkiye-Gürcistan ağında toplam 48 bileşen 66 adet, tüm ağ ele alındığında ise; toplamda 117 bileşen 164 adet yönlü ilişki içerisinde yer alarak ağırlıklı bir ağ yapısı meydana getirmektedir. Sosyal ağın içindeki var olan ilişki sayısının olası tüm ilişki sayısına oranı ağın yoğunluk değerini vermektedir. 0 ile 1 arasında değişen bu değer çalışmanın kapsamı ve ağın türünden dolayı 0'a yakın değerler almıştır. Buna göre ele alınan üç ağın yoğunlukları Türkiye-AB (0.020), Türkiye-Gürcistan (0.029) ve tüm ağ ise (0.012) olarak hesaplanmıştır. Bunun anlamı, sınır bölgelerinde diğer tarafa geçişler üzerinden kurgulanan ağ yapıları kendi ülkeler arası bağları göz ardı ettiğinden dolayı daha seyrek çıkmaktadır. Ancak bu değer aynı şartlarda toplanan veriler ile bölgeler için kıyaslanması sınır bölgelerindeki ilişki yoğunluğuna ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde ağ yoğunluğunun görece fazla olması daha az yerleşmenin daha fazla etkileşime girdiği sonucunu doğurmaktadır. Ağın bileşenleri arasında kurulan ilişki sayısını ifade eden derece kavramı yönlü ilişkilerden oluşan ağlarda giden ve gelen bağlar olarak ölçülebilmektedir (Opsahl, Agnessens ve Skvoretz, 2010). Bir bileşenin bağlantı sayısını gösteren derecenin artması o bileşen için daha fazla seçenek olasılığını göstermektedir. Ağırlıklı derece ise bileşenlerin birbirleri ile kurduğu ilişkilerin toplamıdır. Ağdaki bileşenlerden birbirine en uzak bireylerin uzaklığı ağın çapını vermektedir.

Sınır bölgesinde kurulan ağlar özelinde ağırlıklı derece bir yerleşimin kurduğu ilişki düzeyini verirken ağırlıklı ortalama derece ise yerleşmeler arası kurulan ilişkilerin toplamı üzerinden alınan ortalamayı vermektedir. Sınır bölgesi özelinde ağırlıklı ortalama derecenin görece yüksek olduğu Türkiye-Gürcistan arasındaki yerleşmeler arası ilişki düzeyi Türkiye-Trakya Bölgesi arasındakine göre daha yüksektir. (Çizelge 5.115)

Çizelge 5.115. Ağlar ve özellikleri

Ağ	Bileşen ve İlişki	Ortalama Derece / Ağırlıklı Ortalama Derece	Gruplaşma düzeyi	Ağ Çapı
(Türkiye - Avrupa Birliği)	69/98	2,841 / 11,478	0,281	6
(Türkiye-Gürcistan)	48/66	2.75 / 16.583	0,02	5
Türkiye-AB ve Türkiye-Gürcistan	117/164	2,964 / 14,232	0,513	6

Çalışma çerçevesinde yapılan analizler ile ortaya çıkan ağ yapısı sınır bölgeleri özelinde ağdaki gruplaşmanın ayraçının sınır çizgisi değil, farklı kapılardan geçişin oluşturduğu bir kümelenme dokusunun olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Bu durum kavramsal olarak gündeme getirdiğimiz sınır bölgesi kavramının ağ analizleri yapılarak, mesafeden bağımsız görsel varlığını da ortaya koymaktadır. Ağ bütününde gruplaşma düzeyi (Şekil 5.3) analiz edildiğinde, İstanbul, Bursa, Antalya gibi kentlerin grupları bağlayıcı yerleşmeler olduğu; Edirne ve Batum yerleşmelerinin ise oluşan 3 ana grubun merkezinde olduğu ortaya çıkmıştır (Çizelge 5.116). İstanbul her üç ağı ile ilişki içerisinde olsa da mekansal yakınlık ve ilişki yoğunluğu açısından Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi içerisinde yer almıştır. Bununla birlikte gruplaşma değerleri açısından Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi ile Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi arasında mekansal yakınlıktan dolayı belirgin bir ayrım bulunmamaktadır. Bu çerçevede, gruplaşma değerlerine göre Türkiye-AB sınırı (0,281) değer ile Türkiye-Gürcistan (0,02) sınırına kıyasla doğrudan ve heterojen bir ilişki yapısına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

5.5.2. Merkezilik ölçümleri

Ağdaki bileşenlerin konum ve ilişkileri ile ortaya çıkan sosyal ağ yapısının analiz edilmesinde merkezilik ölçümleri kullanılmaktadır (Valente, 1997). Bu ölçümler bileşenin konumunu diğer bileşenlere göre analiz ederek çeşitli algoritmalar ile ağın homojenliğine, coğrafi konumuna, ulaşılabilirliğine, diğer bileşenlere kolay ulaşma, konumu sebebiyle diğer komşu bileşenleri etkileme vb. ilişkisel boyutta ipucu verebilmektedir (Borgatti, 2005). İlişki sayıları (birincil), ilişki yönü (dışarı ve içeri merkezilik), ayrıksılığı (eccentricity) merkezilik ölçümleri sınır yerleşmelerinin ilişkisel yapılarını ortaya koymaktadır (Scott, 2000). Sınır bölgesi ilişkiler analizi için merkezilik ölçümleri yerleşmenin konumuna bakılmaksızın ilişkiler ağı dikkate alındığında ortaya çıkan ölçümlerdir. Böylelikle ağ içindeki bir yerleşmenin konumundan bağımsız olarak ulaşılabilirliği ve bunun konumu ile korelasyonu test edilecektir.

Merkezilik ölçümleri bir aktörün diğer aktörlere göre göreceli pozisyonuna ilişkin genel bilgiler vermektedir. Aktörün etkisinin ölçülmesi ve aktörün konumunu ölçen farklı merkezilik ölçümleri geliştirilmiştir (Wasserman ve Faust, 1994). Bunlardan Freeman (1979) tarafından geliştirilen yakınlık, derece (içinde-dışında), arasındalık ve Bonacich (1972) tarafından geliştirilen öz vektör merkezlikleri bir ağın farklı karakterdeki

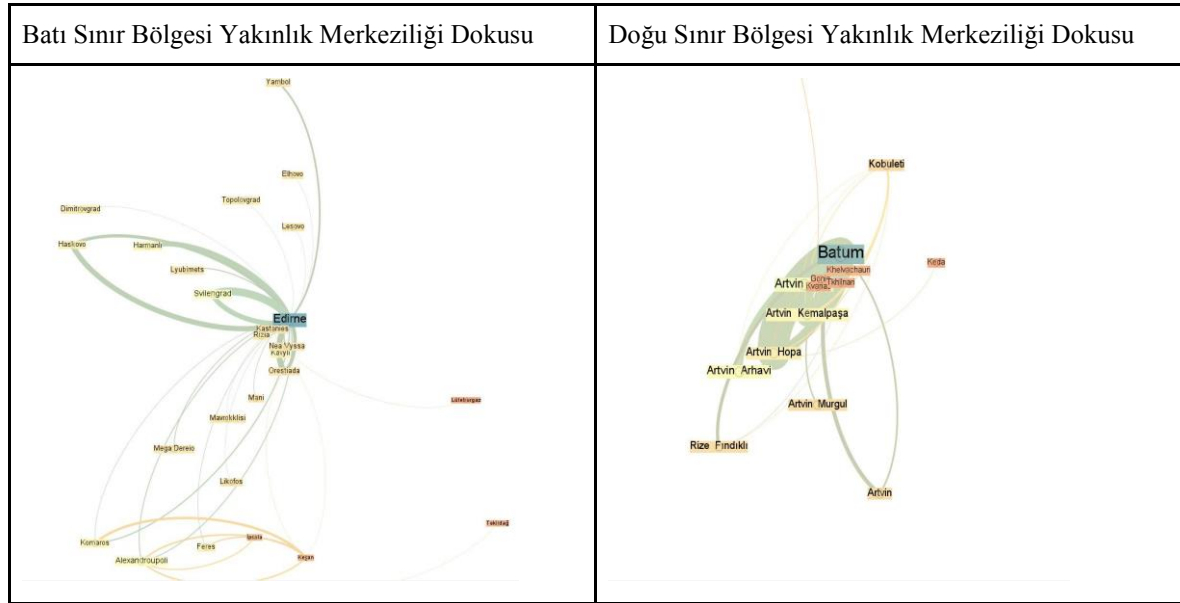
merkezliğini ölçmekte en etkin merkezilik ölçümleri olarak değerlendirilmektedir (Valente, Coronges, Lakon ve Constenbader, 2008). Sınır bölgesinin mekânsal dinamiklerinin ortaya konmasında ağ analizleri merkezilik ölçümleri bir yerleşimin hangi düzeyde merkezde kaldığını, diğer yerleşimleri etkileme düzeylerini, diğer yerleşimlerden etkilenme düzeylerine ilişkin ipuçları vermektedir.

Yakınlık merkeziliği

Ağdaki bir bileşenin diğer tüm bileşenler ile uzaklıklarını iki bileşen arasındaki patikaların en kisasını kullanılarak hesaplanır (Freeman, 1979). Yakınlık merkeziliği etkinliği ve bağımsız hareket kabiliyetini hesaba katan bir yaklaşıma sahiptir (Freidkin, 1991). Ağda daha fazla bileşene yakın olmak konumsal olarak da bir avantaj sağlamaktadır. Ağda yakınlık merkeziliği yüksek olarak konumlanan bileşen daha etkin bir şekilde bilgi ve insan akımına izin verirken çeperde konumlanan aktörlere göre daha bağımsız hareket etme kabiliyetine sahip olacaktır.

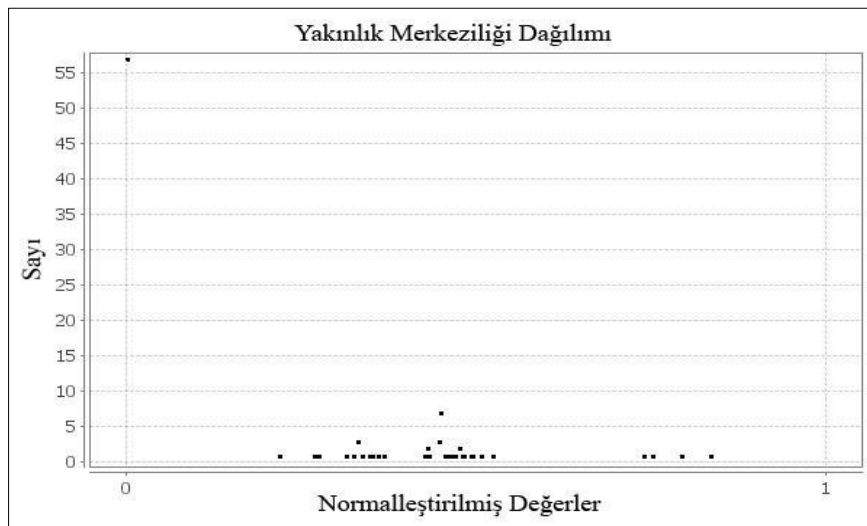
Sınır bölgesi kapsamında yakınlık merkeziliği yerleşmenin merkez ve çeperde kalma durumu hakkında ipuçları vermektedir. Bununla birlikte iki bileşen arasındaki mesafeyi erişilebilirliği göz ardı ederek en yakın uzaklığı hesaba kattığından dolayı mekandan bağımsız hesaplanmaktadır.

Şekil 5.4.'de yakınlık merkeziliği değerleri 0-1 arasında normalleştirilerek 0'dan büyük değerler gösterilmektedir. Her ne kadar doğrudan ulaşılabilirlik üzerinden analiz yapılmamış olsa da yakınlık merkezilikleri yüksek olan Batıda, Edirne (0.70), Dedeoğlu (0.47) ve Doğuda, Batum (0.67) gibi şehirler bölgesel olarak merkez ve alt merkez özellikleri ile ön plana çıkmaktadır.

Şekil 5.4. Batı ve doğu sınır bölgesi yakınlık merkeziliği dokusu

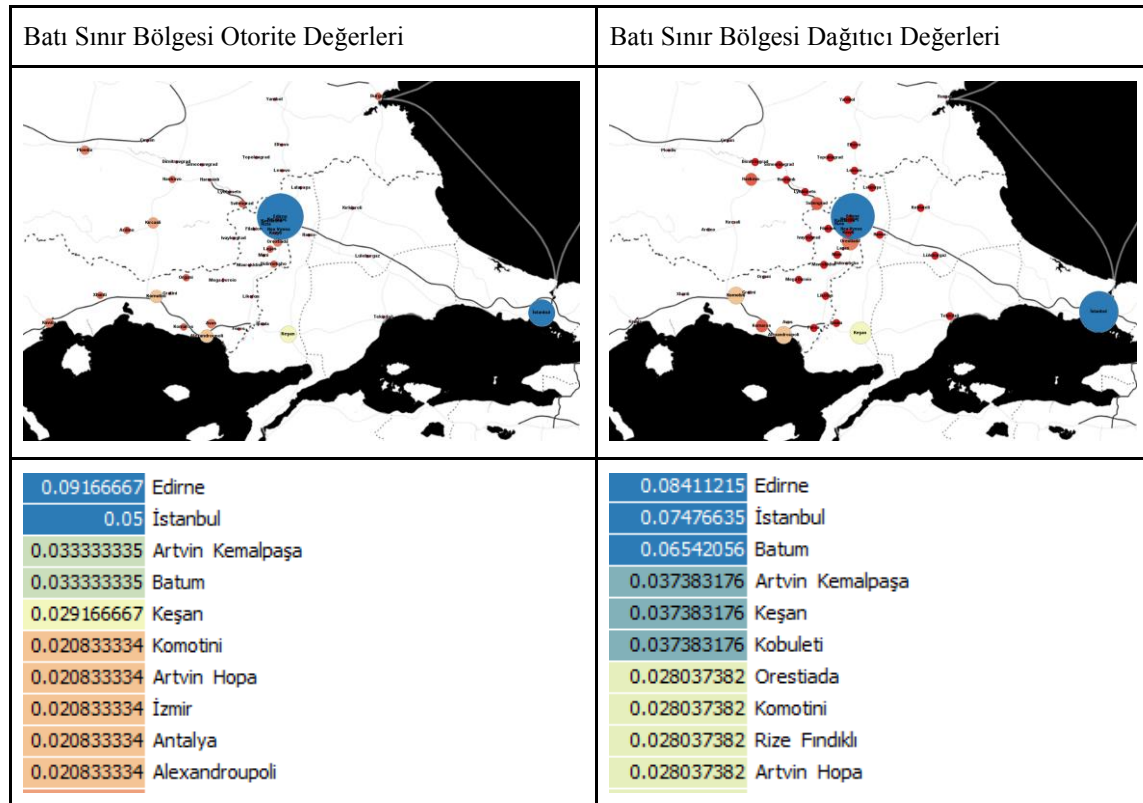
Yakınlık merkeziliği dağılımı sonuçlarına (Şekil 5.5)'e göre 3 adet kapı üzerinden analizi yapılan Batı sınır bölgesinin toplam yakınlık merkeziliği Doğu bölgesine göre yüksek çıkmaktadır. Bu da yakınlık merkeziliği sonuçlarının yerleşimler arasındaki bağlar ile doğrudan ilişkili olduğunu ve bu tür bağları artırıcı nitelikte olan sınır kapılarının sayılarının arttıkça yakınlık merkeziliği değerlerinin de arttığını göstermektedir.

Şekil 5.5. Yakınlık merkeziliği dağılımı

Derece merkeziliği

Derece merkeziliği bir bileşenin ağdaki konumlanmasından çok ağdaki diğer bileşenlere ne kadar iyi bağlandığını göstermektedir (Jackson, 2008). Derece merkeziliği 0 ile 1 arasında değer almaktadır. 1'e yaklaşan değerlerde derece merkeziliği yükselmekte, 0'a yaklaşan değerlerde ise düşmektedir. Ağda daha fazla bileşen ile bağ kuran yerleşimler daha avantajlı konumda yer almakta ve ağdaki diğer yerleşmelere erişimde alternatif yollara sahip olmaktadır (Hanneman ve Riddle, 2005). Bu çalışmada yönlü veri kullanıldığından dolayı derece merkeziliği bağın yönüne göre değişen iç ve dış derece merkeziliği olarak hesaplanmıştır. Bu çerçevede yönlü bağlantıların ağırlıklı olarak yöneldiği aktör otorite (iç); yönlü bağlantıların çoğunlukla kaynağı olan aktör ise dağıtıcı (dış) olarak tanımlanmaktadır (Kleinberg, 1999). Çalışma kapsamında Doğu ve Batı sınır bölgeleri dahilinde Edirne en yüksek otorite değerine sahiptir. Sonuçlardan Edirne'nin sınır bölgesinde otorite özelliği yüksek ve tek yerleşim olduğu çıkmıştır (Şekil 5.6). Diğer yandan İstanbul sınır bölgesinin dışında ancak hem doğu hem de batı sınır bölgesi ile etkileşim içerisinde olmasından dolayı yüksek otorite değerine sahiptir. Başka bir ifadeyle sınır bölgesi dışında olsa da İstanbul sınır bölgesi için önemli bir yerleşimdir.

Şekil 5.6. Batı sınır bölgesi otorite ve dağıtıcı değerleri

Doğu sınır bölgesi için dağıtıcı rollere bakıldığında Artvin ve Batum benzer dağıtıcı özellikler gösterirken, Edirne Batı sınır bölgesi için baskın bir dağıtıcı yerleşim birimi olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan bazı yerleşimler (Kobuleti, Orestiada ve Rize) düşük otorite değerine sahip iken yüksek dağıtıcı rollere sahiptir (Çizelge 5.79). Otorite ve dağıtıcı rolleri baskın olan yerleşimlerin birlikte analizi karşılıklı ilişki düzeylerine ilişkin ipuçları vermektedir. Karşılıklılık, ağdaki karşılıklı bağlara olan eğilim olarak tanımlanmaktadır. Yüksek karşılıklılık olan ilişkilerde her iki aktörün eşit ilişki düzeylerini ortaya koymaktadır. Diğer yandan düşük karşılıklılık durumunda ise bir aktör baskın olmaktadır (Akoğlu ve Pedro, 2005).

Doğu Sınır Bölgesi Otorite Değerleri	Doğu Sınır Bölgesi Dağıtıcı Değerleri
	
0.09166667 Edirne 0.05 İstanbul 0.033333335 Artvin Kemalpaşa 0.033333335 Batum 0.029166667 Keşan 0.020833334 Komotini 0.020833334 Artvin Hopa 0.020833334 İzmir 0.020833334 Antalya 0.020833334 Alexandroupoli	0.08411215 Edirne 0.07476635 İstanbul 0.06542056 Batum 0.037383176 Artvin Kemalpaşa 0.037383176 Keşan 0.037383176 Kobuleti 0.028037382 Orestiada 0.028037382 Komotini 0.028037382 Rize Fındıklı 0.028037382 Artvin Hopa

Şekil 5.7. Doğu sınır bölgesi otorite ve dağıtıcı değerleri

Ağdaki karşılıklılık doğrudan otorite ve dağıtıcı değerler ile ilişkilidir. Bu iki değer arasındaki korelasyon ise ağdaki simetrikliğe ilişkin bilgi verebilmektedir. Doğu ve Batı sınır bölgeleri için yapılan korelasyon hesaplamalarında Batı Sınır Bölgesi ($\beta=0.695$, $p<0.01$) Doğu Sınır Bölgesine ($\beta=0.519$, $p<0.01$) göre daha simetrik ilişki dokularına sahiptir. (Çizelge 5.117.)

Çizelge 5.117. Doğu ve Batı Sınır Bölgeleri için Otorite ve Dağıtıcı değerlerin korelasyonu

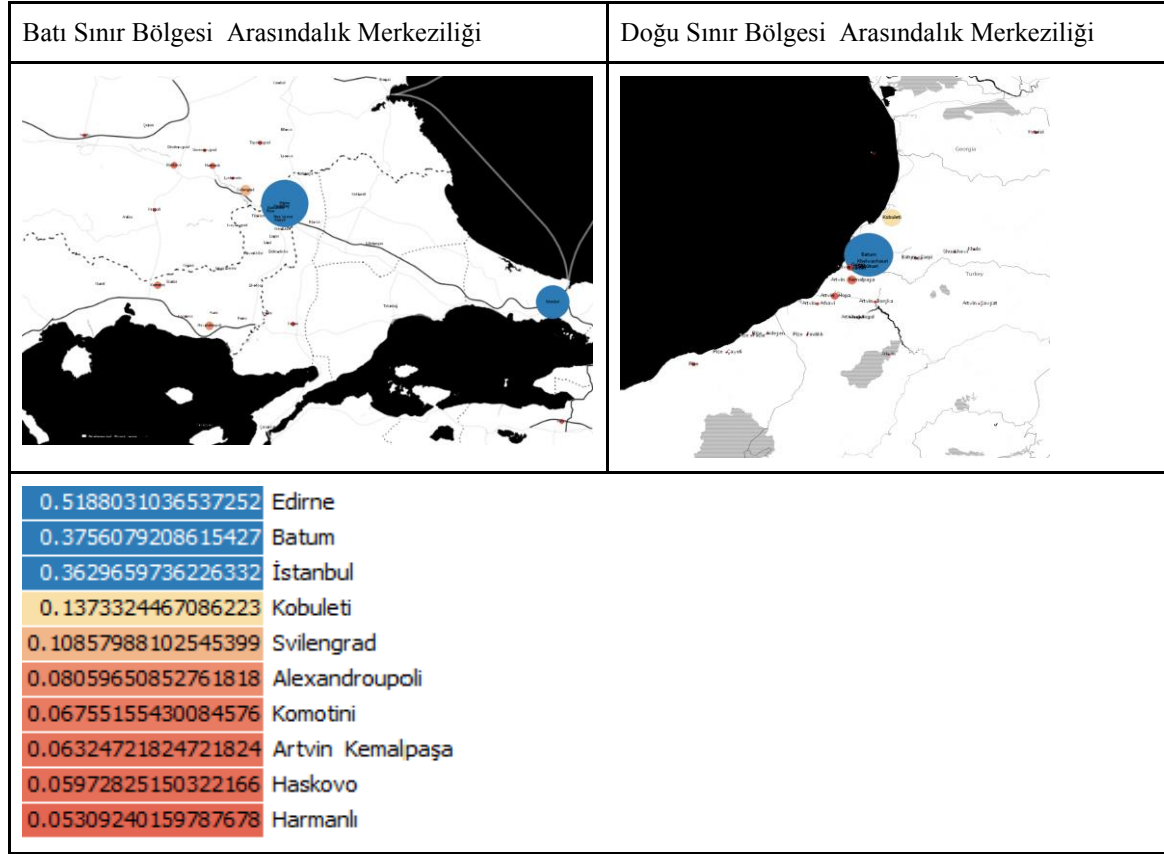
Batı Sınır Bölgesi		Otorite	Dağıtıcı
Otorite	Pearson Korelasyon	1	,695
	N	63	63
Dağıtıcı	Pearson Korelasyon	,695**	1
	N	63	63
Doğu Sınır Bölgesi		Otorite	Dağıtıcı
Otorite	Pearson Korelasyon	1	,519
	N	48	48
Dağıtıcı	Pearson Korelasyon	,519**	1
	N	48	48
**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır			

Arasındalık merkeziliği

Arasındalık merkeziliği ağdaki aktörün konumunu ağdaki diğer aktörler ile kurduğu en kısa mesafeler üzerinden tanımlamaktadır. Yüksek arasındalık merkeziliğine sahip yerleşmenin yakınındaki diğer yerleşmeleri etkileme potansiyeli vardır. Böylece, ağdaki sosyal ve ekonomik akımların geçtiği köprü rolündeki yerleşmeler ortaya çıkmaktadır. Köprü kavramı ayrı gruplar arasındaki yapısal bağlar olarak tanımlanmaktadır (Nepusz, Petróczi, Négyessy ve Bazsó, 2008). Ağdaki herhangi bir yerleşimi başka bir yerleşime bağlayan aktör köprü olarak adlandırılabilir.

Bu çerçevede yüksek arasındalık merkeziliğine sahip bir yerleşme ağda güçlü bir konumda olduğu söylenebilmektedir. Doğu ve Batı Sınır Bölgeleri için yüksek arasındalık merkeziliğine sahip yerleşmeler Edirne (0,51), İstanbul (0,37) ve Batum (0,36) olarak sıralanmaktadır (Şekil 5.8). Edirne ve Batum bölgesel olarak ağdaki aktörler için köprü konumunda olan yerleşmeler olarak öne çıkmaktadır. Diğer yandan İstanbul sınır bölgesinde olmamasına rağmen mesafeden bağımsız olarak yüksek arasındalık değerlerine sahiptir.

Batı Sınır Bölgesi açısından Edirne 0.51 arasındalık merkeziliği değeri ile bölgesel düzeyde en temel ve önemli konumda yer almaktadır. Edirne'yi sırasıyla İstanbul, Svilengrad, Dedeğaç ve Gümölcine takip etmektedir. Doğu sınır bölgesinde ise Batum 0.37 değeri ile merkez konumda yer almaktadır. Sırasıyla İstanbul, Kobuleti ve Kemalpaşa takip etmektedir. Gürcistan tarafında tek ve güçlü bir merkez olarak Batum yer alırken Türkiye tarafında Kemalpaşa (0.15), Hopa (0.15) ve Sarp (0.14) daha merkezi konuma sahip yerleşmeler olarak ortaya çıkmaktadır

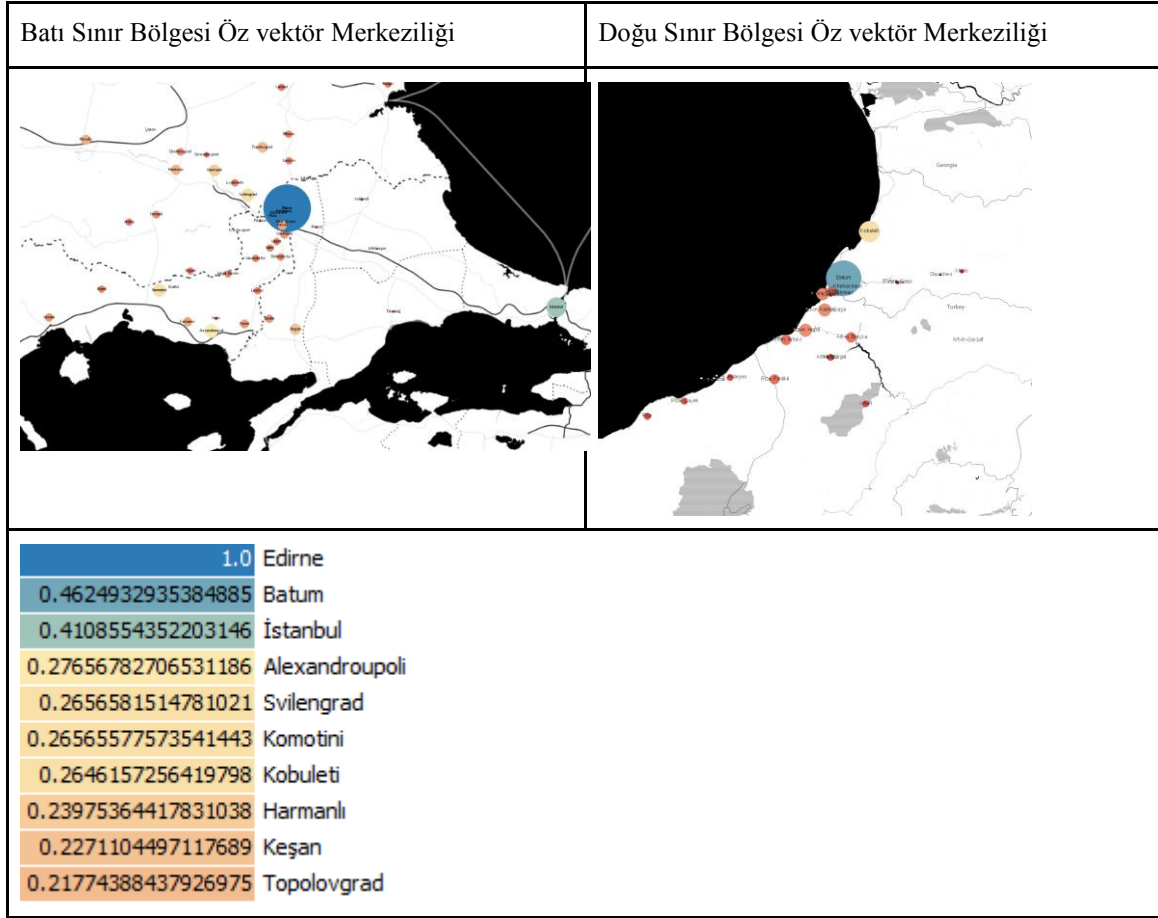

Şekil 5.8. Batı ve Doğu sınır bölgeleri arasındalık merkeziliği

Öz vektör merkeziliği

Ağdaki bir aktörün merkeziliğini hesaplarken komşuları ile kurulan bağları eşit olarak hesaplamak yerine daha merkezi olan komşuların etkisini bileşenin merkeziliğinin hesaplanmasında kullanır (Bonacich, 2007). Yüksek öz vektör merkeziliğine sahip aktörler doğrudan veya dolaylı olarak kurdukları güçlü bağlar nedeniyle daha fazla etki alanına sahiptir.

Doğu ve Batı sınır bölgeleri için öz vektör merkezilik değerleri benzerlik göstermektedir. Edirne'nin öz vektör merkezilik değeri (1.0) ile Batı Sınır Bölgesi için “çeperin merkezi” olarak adlandırılabilir. Aynı şekilde Batum da (0.46) Doğu Sınır Bölgesi için bir merkezilik karakteri taşımaktadır (Şekil 5.9).

Şekil 5.9. Doğu sınır bölgesi öz vektör merkeziliği

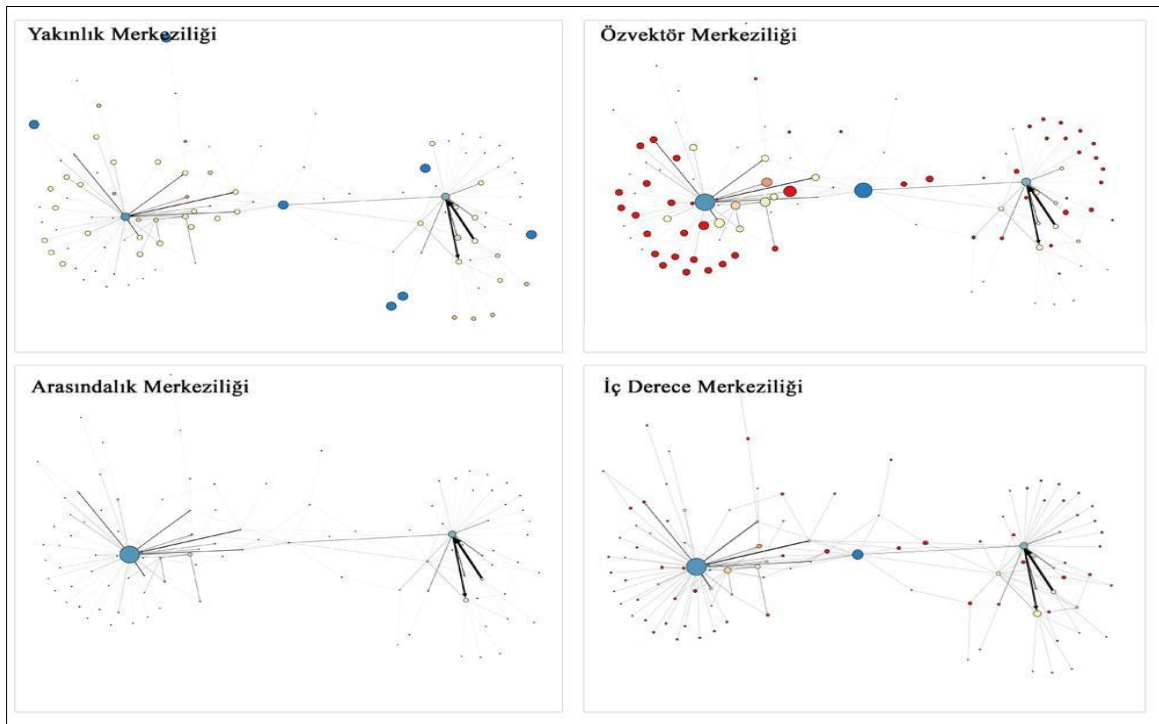
Makro ve Mikro analiz sonuçları sınır bölgesinde oluşan ağın yapısal özelliklerine (merkezilik, karşılıklılık, simetriklik, geçişkenlik vb.) ilişkin bazı çıkarımlar yapılmasına olanak sağlamaktadır. Diğer yandan nüfus, sınıra olan uzaklık, altyapı, sosyo-kültürel ilişkiler ve günlük ekonomik ilişkiler bu bulguları etkileyen temel parametrelerdir.

Batı ve Doğu sınır bölgelerini içine alan tüm ağ merkezilikler açısından değerlendirildiğinde (Şekil 5.10) her bir merkeziliğin tanımı uyarınca farklı ağırlıklı gösterimler elde edilmiştir. Buna göre sadece doğrudan bağların dikkate alındığı iç derece merkeziliğinde sırasıyla Edirne, İstanbul ve Batum yerleşmeleri ağda merkezi bir konumda yer almaktadır. Bu merkezilik türü sınır bölgesi çerçevesinden değerlendirildiğinde en fazla yönlü bağı üzerinde toplayan veya doğrudan en fazla geline yerleşim yerini göstermesi açısından önemli görülmektedir.

Ağı bir bütün olarak ele aldığımızda iç derece merkeziliği yüksek olan yerleşimlerin ikisi Türkiye tarafında diğer ise Gürcistan tarafında çıkmaktadır. Komşu bileşenleri de dikkate alan yakınlık merkeziliğine göre komşu bileşenlerden daha merkezi olanları hesaplamaya katan Öz vektör merkeziliğinde yerleşmeler arasındaki merkezilik hiyerarşisi daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Burada İstanbul her iki sınır bölgesinden de bağlar ve ilişkiler içermesi açısından ön plana çıkmaktadır. Arasındalık merkeziliği değerleri ise ağdaki yerleşmenin köprü olabilme özelliğini ortaya çıkarması açısından önemlidir.

Analiz, Doğu sınır bölgesi bileşen ve bağıntılarından arındırılmış ve Batı sınır bölgesi ağının merkezilik değerleri ilişki ağırlığı ile birlikte kıyaslanmıştır. Buna göre iki sınır bölgesi arasında köprü niteliğindeki yerleşimlerin merkezilik değerleri diğer ağ ile bağlantıları olmadığından dolayı tüm merkezilik hesaplamalarında düşmüştür. Diğer bir deyişle ağ analizi tüm ağın etkisinden arındırılarak yerel düzeye indirgenmiştir.

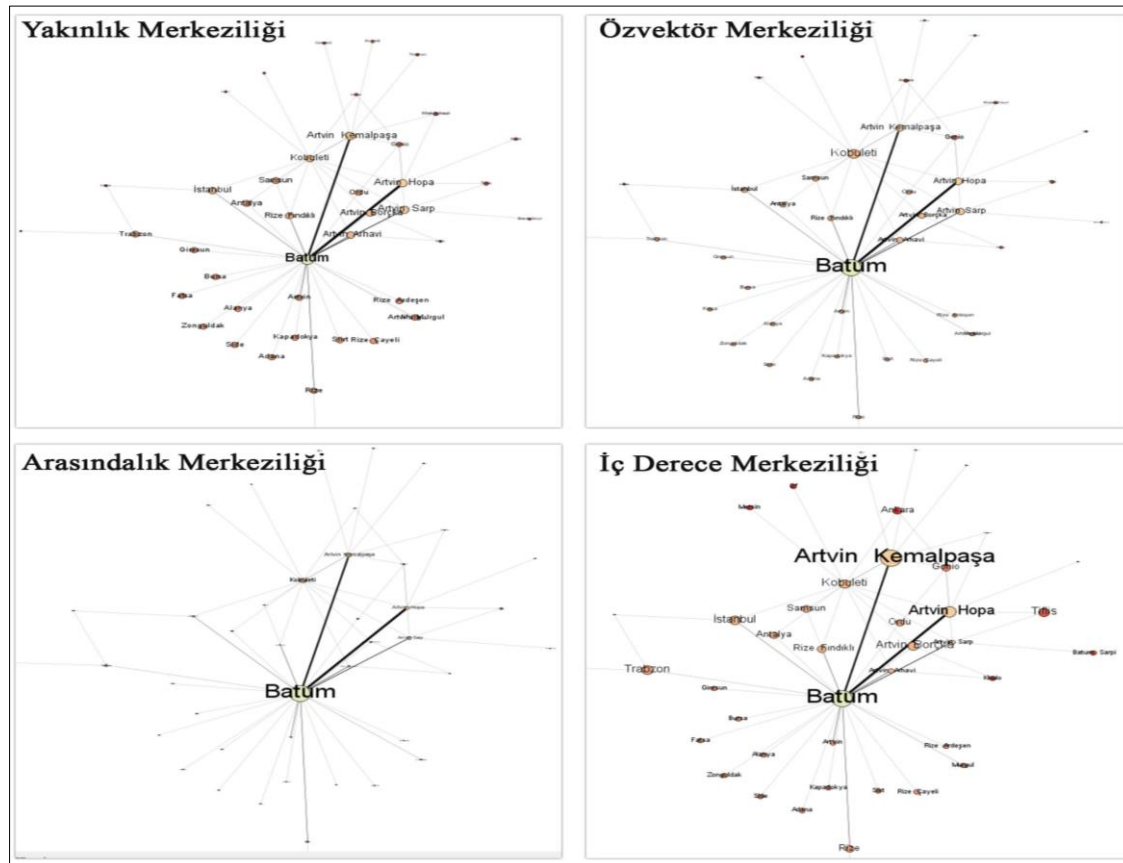
Batum, Kemalpaşa ve Hopa yerleşmeleri sadece doğrudan bağların dikkate alındığı iç derece merkeziliği açısından ağda ilişki ağı değerlerine paralel olarak daha merkezi bir konumda yer almaktadır. Komşu bileşenleri de dikkate alan yakınlık merkeziliğine göre komşu bileşenlerden daha merkezi olanları hesaplamaya katan Öz vektör merkeziliğinde yerleşmeler arasındaki merkezilik hiyerarşisi daha net olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 5.10. Tüm ağın merkezilik değerlerinin karşılaştırılması

Bu açıdan ağırlıklardan bağımsız olarak Kobuleti yerleşmesi Batum, Kemalpaşa ve Hopa yerleşmelerine ek olarak yüksek öz vektör merkeziliğine sahip olmaktadır. Ağdaki yerleşmenin köprü olabilme özelliği açısından önemli bir gösterge olan arasındalık merkeziliği değerine göre Batum tek ve baskın yerleşim olarak öne çıkmaktadır.

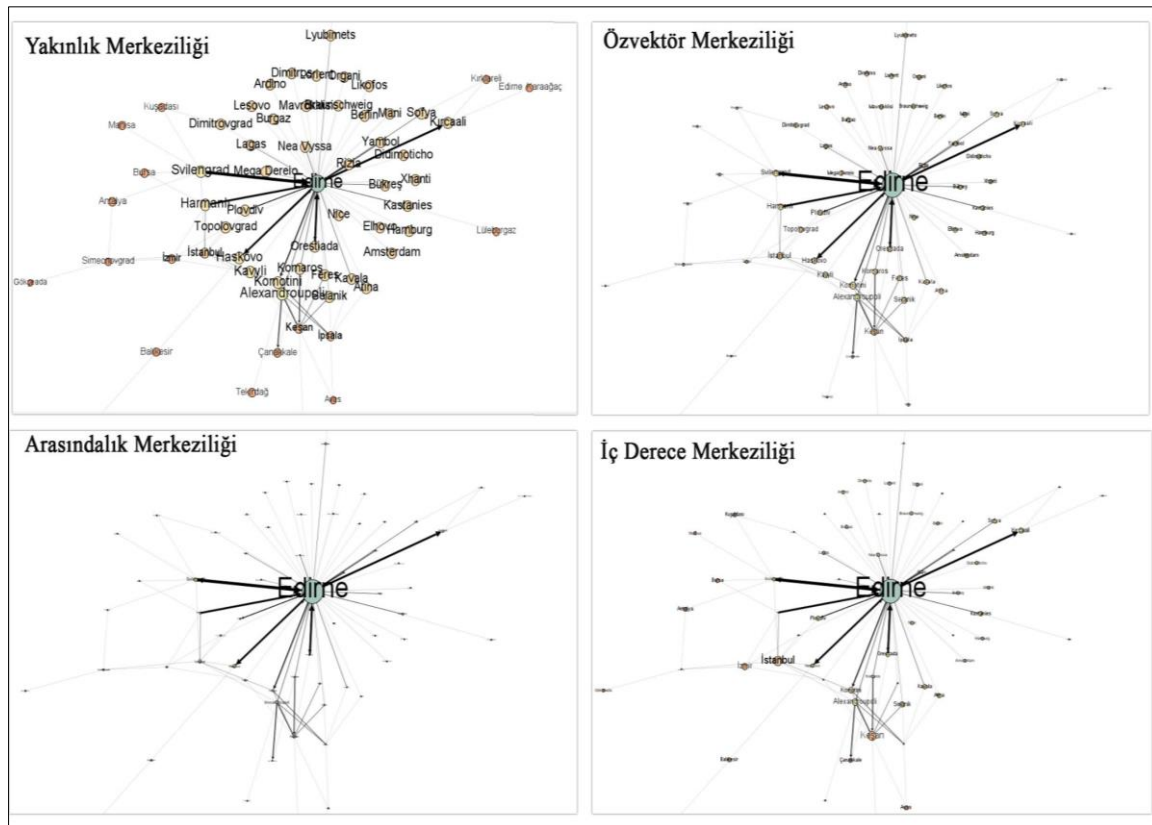
Analiz, Batı sınır bölgesi bileşen ve bağıntılarından arındırılmış ve Doğu sınır bölgesi ağının merkezilik değerleri ilişki ağırlığı ile birlikte kıyaslanmıştır. Buna göre iki sınır bölgesi arasında köprü niteliğindeki yerleşim olan İstanbul doğu sınır bölgesi için ortalama bir merkeziliğe sahip iken mekansal yakınlık ve iki farklı ülke ile kurulan ilişkilerin yoğunluğuna paralel olarak Edirne'den sonra merkeziliği yüksek bir yerleşim olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 5.11. Doğu sınır bölgesi merkezilik değerlerinin karşılaştırılması

Edirne nüfus ve sınır bölgesinin sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşıladıkları bir yerleşim birimi olarak tüm merkezilik ölçümlerinde sadece doğrudan bağların dikkate alındığı iç derece merkeziliği açısından ağda ilişki ağı değerlerine paralel olarak daha merkezi bir

konumda yer almaktadır. Komşu bileşenleri de dikkate alan yakınlık merkeziliğine göre komşu bileşenlerden daha merkezi olanları hesaplamaya katan öz vektör merkeziliğinde yerleşmeler arasındaki merkezilik hiyerarşisi daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Edirne ağdaki en yüksek öz vektör merkeziliği ve ağdaki yerleşmenin köprü olabilme özelliği açısından önemli bir gösterge olan arasındalık merkeziliği değerine göre tek ve baskın yerleşim olarak öne çıkmaktadır (Şekil 5.12)

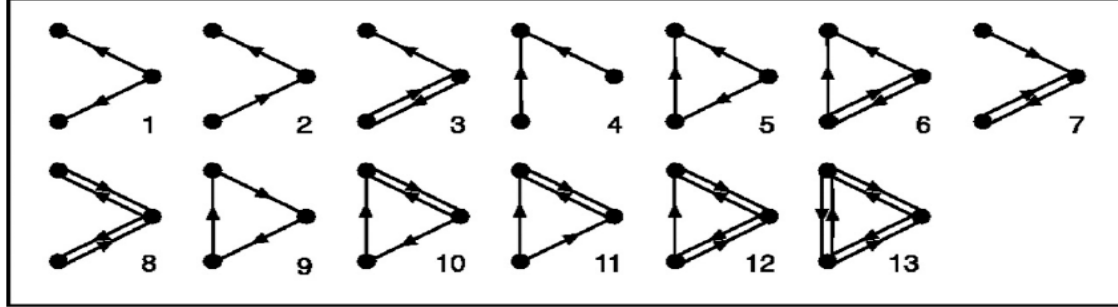

Şekil 5.12. Batı sınır bölgesi merkezilik değerlerinin karşılaştırılması

5.5.3. Ağ dokusu

Ağ dokusu istatistiksel olarak anlamlı frekansların oluşturduğu doku olarak tanımlanmakta (Milo, 2002) ve ağdaki farklı tür ve sayıdaki bağların rastgele olarak oluşabilecek bağlarının ağ ortalamasının üzerinde hesaplanması ile tespit edilmektedir (Shen-Orr S vd. 2002). Ağ dokularının tespitinde öncelikle farklı tipteki motifler sayılmakta, uçların dereceleri korunarak rastgelelikleri sağlanmakta, rastgeleliği sağlanan ağdaki motiflerin frekansları hesaplanmaktadır. Şekildeki ağ dokusu 3 bileşenli bir ağ için mümkün olan tüm yönlü ilişkileri göstermektedir (Milo, 2002). Rastgelelik gerçek ağlarda olan rastgele elde

edilemeyen yapıların tespiti ile ağı yapısını ortaya koymak için kullanılmaktadır. 3 bileşenli ve yönlü bir ağda oluşabilecek muhtemel tüm ilişki dokuları (Şekil 5.13)'te gösterilmektedir.

Şekil 5.13. Üç bileşenli bir ağın muhtemel tüm ilişki dokusu (Milo, 2002)

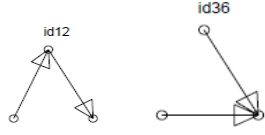
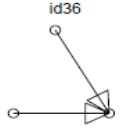
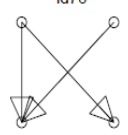
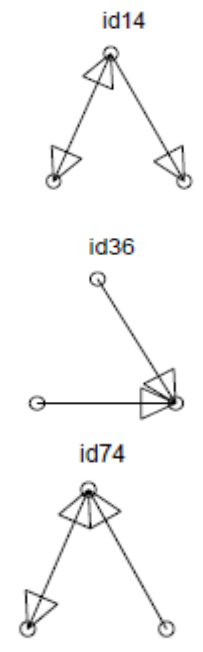
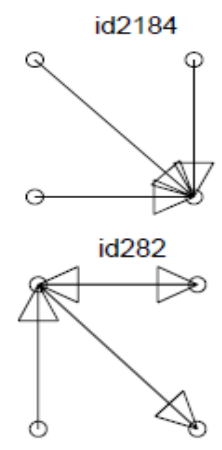
Buna göre (Şekil 5.13)'deki

- 1 numaralı doku tek bir bileşenin merkezde olduğu ve dağıtıcı rolü baskın bir dokuyu
- 2 numaralı doku bileşenler arası geçişkenliğin var olduğu durumu
- 3 numaralı doku bileşenler arasında geçişkenlik ve karşılıklılığın olduğu durumu
- 4 numaralı doku ağda otorite özelliği olan durumu
- 5 numaralı doku ağda geçişkenlik, otorite özelliği olan durumu
- 6 numaralı doku ağda geçişkenlik, otorite ve karşılıklılığın olduğu durumu
- 7 numaralı doku ağda merkezilik, otorite ve karşılıklılığın olduğu durumu
- 8 numaralı doku ağda bileşenin merkezde hem dağıtıcı hem de otorite rolünün bulunduğu ve karşılıklılığın olduğu durumu
- 9 numaralı doku ağda geçişliliğin yüksek olduğu durumu
- 10 numaralı doku geçişkenlik, karşılıklılık, otorite ve dağıtıcı rollerinin bulunduğu durumu
- 11 numaralı doku bileşenler arasında dağıtıcı rolün daha baskın olduğu geçişkenlik, karşılıklılık ve otoritenin bulunduğu durumu
- 12 numaralı doku bileşenlerin aynı anda otorite, dağıtıcı, geçişken ve merkezi rollerinin baskın olduğu durumu
- 13 numaralı doku ise her bir bileşenin geçişken, merkezi, karşılıklı, otorite ve dağıtıcı rollerinin bulunduğu durumu temsil etmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan sınır bölgeleri ve tüm ağdaki ağ dokusunun tespiti için Alon (2007) tarafından geliştirilen ve ağdaki baskın dokuları ortaya koyan DOS ortamında çalışan “Mfinder 1.2” programı kullanılmıştır. Buna göre her üç ağ için 3 ve 4 bileşenli ağ dokuları

ortaya çıkarılarak dokunun merkezilik, geçişkenlik ve karşılıklılık yapısına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır (Çizelge 5.118).

Çizelge 5.118. Sınır bölgesi 3 ve 4 bileşenli ağ dokusu

Sınır Bölgesi	Baskın Ağ Dokusu (3 Bileşenli)	Baskın Ağ Dokusu (4 Bileşenli)
Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesi	 2 ve 4 Numaralı dokular baskın dokular olarak tespit edilmiştir. Ağın Geçişkenlik ve Merkezilik (otorite) karakteri ön plana çıkmaktadır.	Ağda 4 Bileşenli baskın doku tespit edilememiştir. İlişkiler coğrafi olarak tek ve güçlü merkezler aracılığı ile gerçekleşmektedir.
Türkiye-Yunanistan, Bulgaristan Sınır Bölgesi	 4 Numaralı doku baskın dokular olarak tespit edilmiştir. Ağda merkezilik karakteri ön plana çıkmaktadır. 3 adet ülke sınırı olmasına rağmen bir geçişkenlik tespit edilememiştir.	 4 Bileşenli analizde yerleşimlerin merkezilik ve hub (dağıtıcı merkezlik) özellikleri baskın ağ dokusu olarak ortaya çıkmaktadır.
Türkiye Doğu ve Batı Sınır Bölgeleri	 3, 4 ve 7 numaralı dokular baskın dokular olarak tespit edilmiştir. Karşılıklılık, Merkezilik, Dağıtıcı-Toplayıcı Merkezilik ve Geçişkenlik karakterleri ön plana çıkmaktadır.	 4 Bileşenli analizde yerleşimler arasında merkezilik, karşılıklılık ve Toplayıcı merkezilik dokuları tespit edilmiştir.

Ağ dokusunun ortaya çıkarılması yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki akımların sınır etkisi ile birlikte mekanı şekillendirme biçimlerini ortaya koymaktadır. Szekely (2013) sınır ötesi ilişkilere göre yerleşmeleri Renard ve Picouet (1993)'den alıntı ile sınır çizgisi, mekânsal gelişme düzeyleri, sınır ötesi ilişkiler ve nüfus ölçütlerine göre sınıflandırmaktadır (Bkz. Şekil 5.16).

Sınır ağı dokuları tespit edilirken klasik ağ dokusu tespitine ek olarak 7 aşamalı bir süreç izlenmiştir. Analizin ilk aşamasında ağ merkezilikleri hesaplanmış ve baskın olan merkeziliğe sahip yerleşimi ortaya çıkarmak üzere bağ sayısına göre bir indirgeme yapılmıştır. Ardından ağırlık parametresi olarak nüfus parametresi eklenmiştir. Sonrasında ağırlıktan bağımsız olarak hesaplanan temel ağ dokuları tespit edilmiştir. Ardından elde edilen temel ağ dokuları ile merkezilik analizi çalışmaları birleştirilerek yerleşmelerin coğrafi konumları ile karşılaştırılmak suretiyle sınır ağı dokuları her bir sınır bölgesi için elde edilmiştir (Çizelge 5.119).

Çizelge 5.119. Sınır ağı dokusu

	Yakınlık	İç Derece	Dış derece	Arasındalık	Öz vektör
Tüm Ağ					
Doğu Sınır Bölgesi					
Batı Sınır Bölgesi					

Temel ağ dokusu ile tespit edilebilecek 3 bileşenli tüm olasılıklar ve sınır bağlamında isimlendirilmesi yapılmıştır. Buna göre sınır bölgesi analizinde baskın karakterli yerleşmeler ve aralarındaki ilişki ortaya konabilmesi için Hub, Otorite, Geçişken ve Karşılıklılık kavramları çerçevesinde elde edilen sonuçlar sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

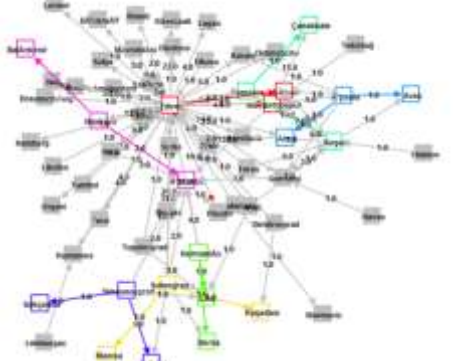
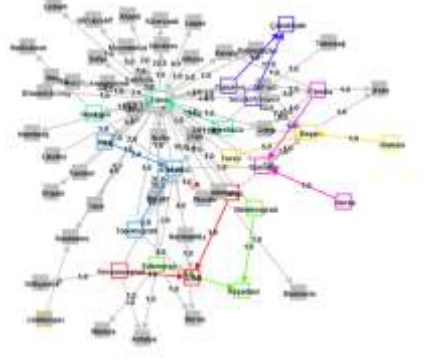
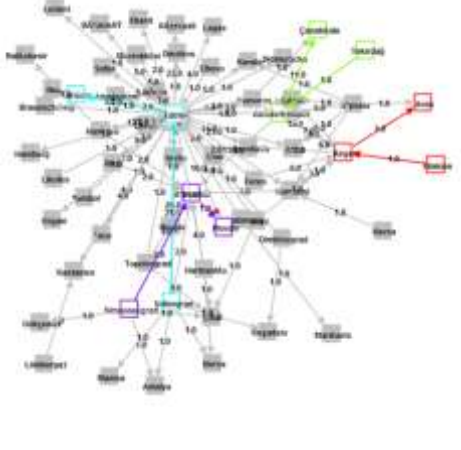
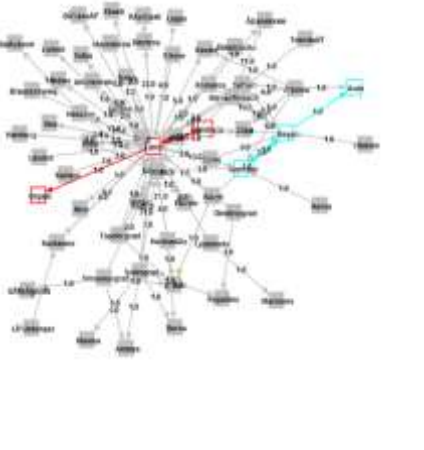
Çizelge 5.120. Merkezilik sonuçlarının bağ sayısı çerçevesinde indirgenmesi

	Yakınlık	İç Derece	Dış derece	Arasındalık	Öz vektör
Doğu sınır Bölgesi					
Batı Sınır Bölgesi					

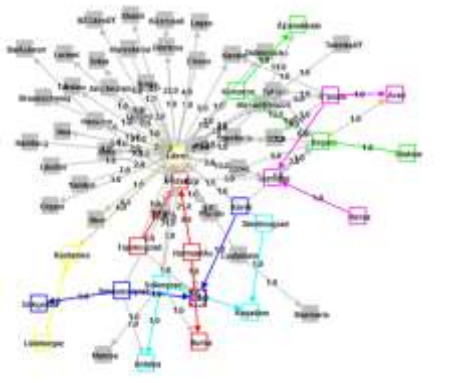
Buna göre 3 bileşenli ağ dokusu sonuçlarına göre hub görevi gören yerleşmeler Türkiye’den Edirne ve İpsala; Bulgaristan’dan Haskova, Svilengrad, Harmanlı ve Simeonograd ve Yunanistan’dan ise Komaros’tur. Bölgesel Merkez (Otorite) potansiyeli olan yerleşimler ise Türkiye’den Edirne, Keşan; Yunanistan’dan Komotini ve Kastaniastır. Geçişken özelliğine sahip yerleşmeler ise Türkiye’den Edirne; Keşan Yunanistan’dan Dedeagaç öne çıkmaktadır. Bölgesel merkez nitelikteki kentlerin içinde olduğu karşılıklılık ve geçişkenlik içeren dokular Edirne ve Keşan kentleridir (Bkz. Şekil 5.14).

Bu analiz (Çizelge 5.120), ağın geneline bakıldığında fark edilemeyen bazı ilişkilerin daha net görülmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin Sınır bölgesinin dışında İstanbul, Kuşadası, İzmir gibi kentler ile sınır bölgesinde yaşayanların ilişki dokuları ortaya çıkmıştır. Daha detayda derinlemesine görüşmelerde bunun sebebinin belirli dönemlerde Yunanistan’a giden Rumların düzenli ziyaretleri olduğu ortaya çıkmıştır. Bu ziyaretler sınır bölgesinin dışına da olsa sınır bölgesinde ikamet edenlerin yapmış olmaları açısından bölgenin sosyo-mekansal karmaşık ilişkileri açısından önemli görülmektedir.

Dört bileşenli ağ dokusunda ön plana çıkan Keşan (hub), Komaras (otorite), Çanakkale; İpsala (hub), Gümülcine (otorite), Avas ve Havsa; yerleşimler arası ilişkiler gözlemlenmektedir. Diğer taraftan Bölgesel merkez (hub) ve geçişken ilişkilere bakıldığında Çanakkale ve Avas’ın bulunduğu dokuda Dedeagaç (hub), İpsala (Köprü) yerleşim olarak ortaya çıkmaktadır (Şekil 5.15).

			
Bölgesel Merkez (Hub) potansiyeli olan yerleşimler		Bölgesel Merkez (Otorite) potansiyeli olan yerleşimler	
			
Geçişken Özellikteki Yerleşimler		Geçişken, Simetrik ve Bölgesel Merkez	

Şekil 5.14. Üç bileşenli ağ dokusuna göre ağ dokusu

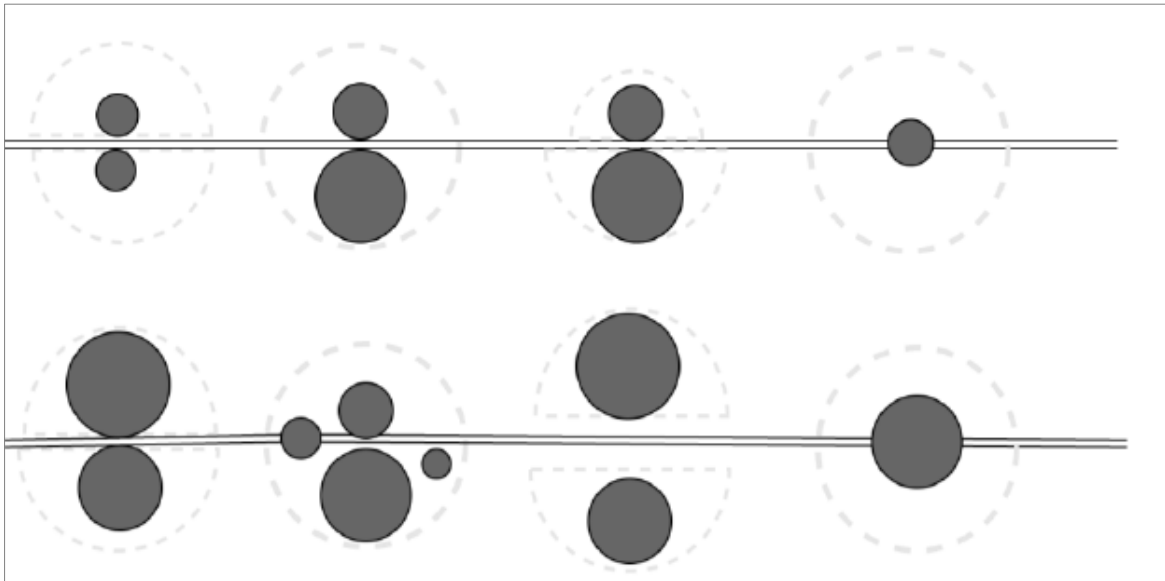
			
Bölgesel Merkez (Hub/Otorite) potansiyeli olan Yerleşimler		Bölgesel Merkez (Hub) ve Geçişken Yerleşimler	

Şekil 5.15. Dört bileşenli ağ dokusuna göre ağ dokusu

Analizin ilk aşamasında, sınırın diğer tarafıyla olan etkileşim ve kurulan ilişkiler ağ motiflerini elde etmek için incelenmiştir. İkinci aşamada, toplumsal, ekonomik ve mekansal veriler ampirik olarak analiz edilerek klasik ağ motiflerinden farklı yeni sosyo-mekansal ağ motifleri araştırılmıştır.

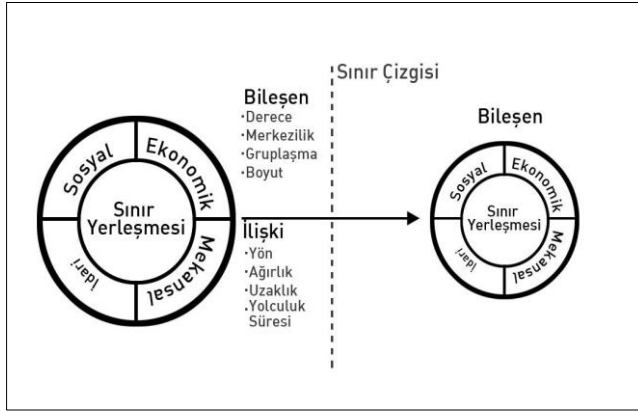
Böylece, sosyo-mekansal ağ motiflerinin farklılaşması ve farklılaşmasının nedenleri açıklanmıştır. Buna ilaveten, yerleşimler arasında hareketlilik ile ilişkili ağ motifleri, mekansal ve sosyal parametrelerin analizine eklenmesiyle farklılık göstermekte ve sınır bölgesinde bölgedeki farklı ağ kalıpları çokça gözlenmektedir.

Sonuçta, önerilen metodoloji, tek boyutlu ağ modellerine dayanan mevcut yaklaşımla karşılaştırıldığında, sınır bölgelerindeki ağ yapılarının anlaşılmasına katkıda bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

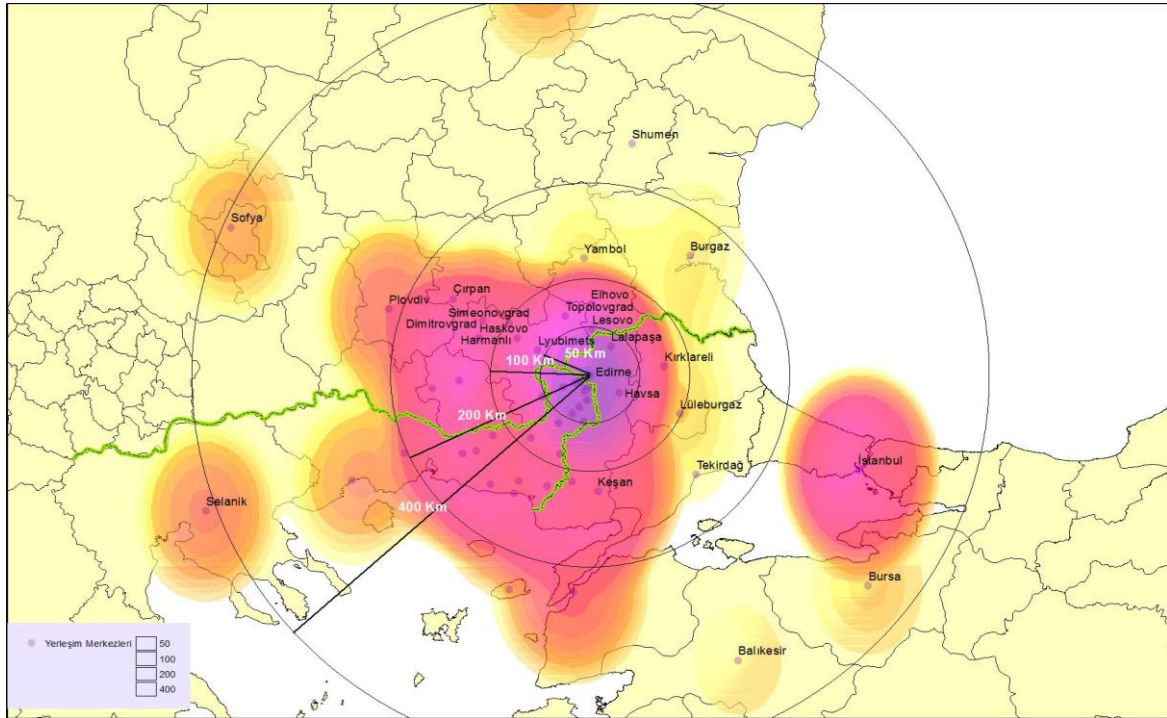
Şekil 5.16. Sınır bölgesindeki yerleşme tipolojileri, Szekely'den (2013) adapte edilmiştir.

Çalışmada bileşenler sınırdan ilk 100 km içindeki yerleşmelerde yaşayan ve sınırın ötesi ile bir şekilde ilişki kuranları, bağlar ise bu kentler arasında kurulan ilişkileri temsil etmektedir. İlişkiler akımın yoğunluğu ve yerleşimler arası ilişkiyi temsil etmesi açısından yönlü ve ağırlıklıdır. Bu bileşenler (Şekil 5.17.) ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal boyutları içerisinde gömülü olarak bulundurarak sınırın diğer tarafına geçen aktörleri temsil etmektedir.

Şekil 5.17. Sınır bölgesinde aktörün içinde yer aldığı mekânsal birim bileşen ve ilişki

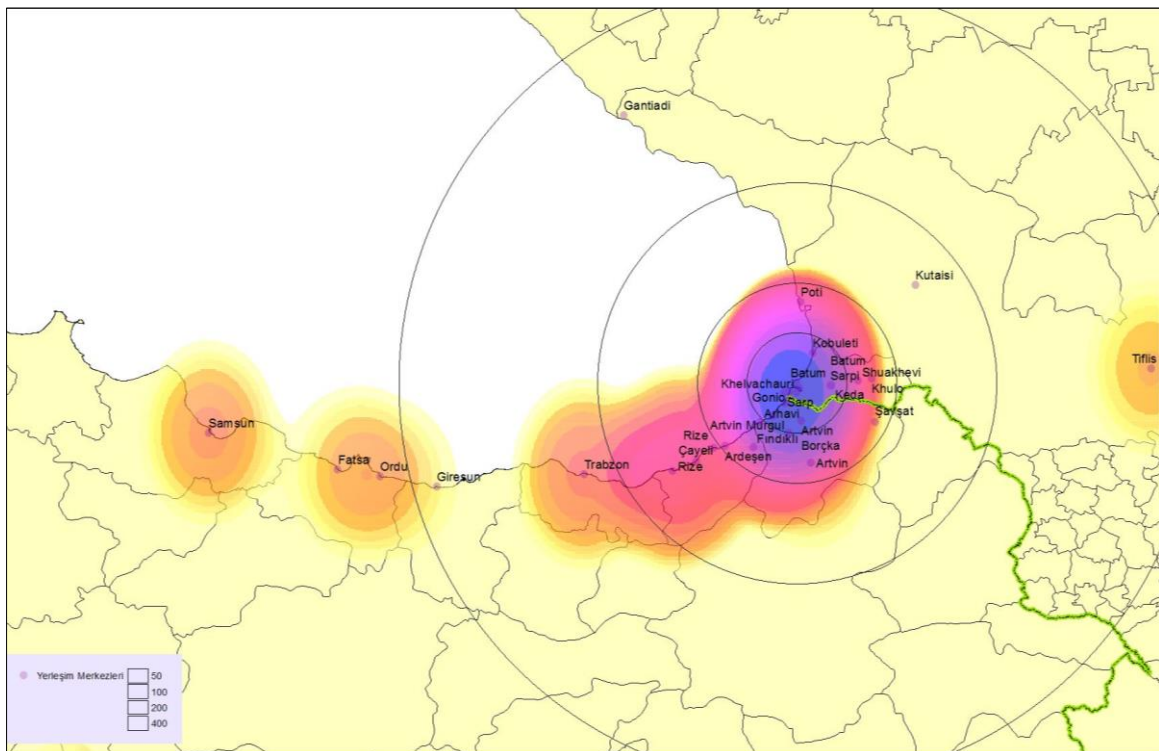
Farklı sınır bölgelerindeki aktörlerin özelliklerine bağlı olarak aktörler arası etkileşim türleri de değişmektedir. İlişkiler etkileşimin türü, yoğunluğu ve içeriği bakımından değişim gösterebilmektedir. Çalışma çerçevesinde elde edilen sosyo-ekonomik verinin analizi ile makro ve mikro düzey ağ yapıları ve dokuları elde edilmiştir. Bu çalışmada mekan ilişkisel coğrafyası ile birlikte değerlendiren bir yaklaşımla ele alındığından başlangıçta net bir coğrafi sınır belirlenmemiştir.

Harita 5.1. Sınır bölgeleri sosyo-mekânsal etkileşimi (Türkiye-AB sınır bölgesi)

Bununla birlikte anket çalışması ve analizler ile sınırları bulanık olan fonksiyonel etkileşim alanı tespit edilmiştir. Bu çerçevede (Harita 5.1 ve Harita 5.2)'de Batı ve Doğu Sınır bölgelerindeki temel sosyo-mekansal ağ yapısı gösterilmektedir. Buna göre Batı sınır bölgesi 3 ülkenin ulusal sınırlarının kesiştiği ve ilk 100 km'nin içinde üç adet sınır kapısının yer aldığı sınırları kesin çizgiler ile belirlenemeyen bir etki alanına sahiptir. Bölgenin başat ağ aktörü nüfus, ekonomik yapı ve ulaşım gibi avantajları ile Türkiye tarafında yer almaktadır.

Sınırın ilk 100 km’lik kısmında ikamet eden ve sınırın diğer tarafı ile etkileşimi olanların hedef kentleri ile ilişki yoğunluğu hesaplanarak sınır bölgesinin etki alanı ve merkezleri haritası elde edilmiştir. Buna göre Türkiye- AB sınırının ilk 50 km’si çok yoğun olmak üzere ilk 100 km’lik çapı içine alacak şekilde bir yoğunlaşma ile birlikte sınır bölgesinin bulanık sınırları 200 km civarında çizilebilmektedir. Diğer yandan sınır bölgesinin merkezi’nin yanında sınır ülkelerinin büyük kentleri (Sofya, Bükreş, Selanik ve İstanbul) de sınır bölgesi ile bir ilişki içerisine girmektedir.

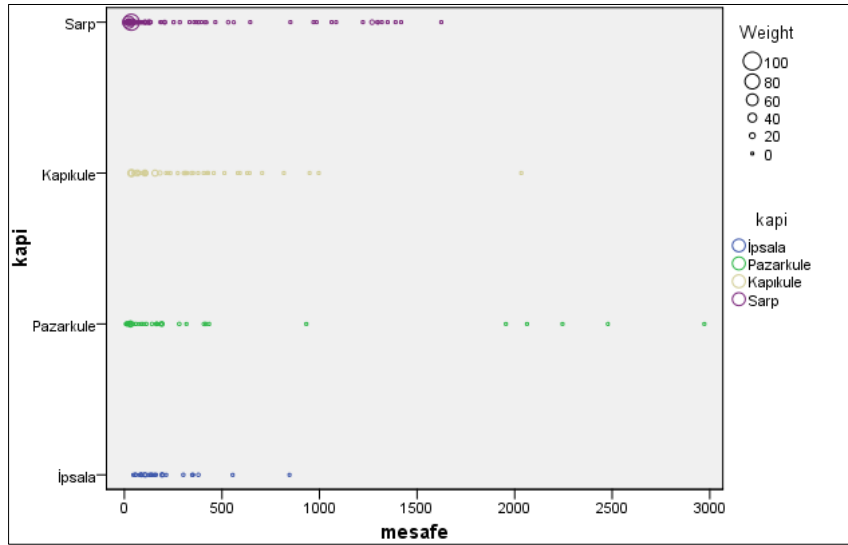
Harita 5.2. Sınır bölgeleri sosyo-mekansal etkileşimi (Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi)

Türkiye-Gürcistan Sınır bölgesinde ise sınırın diğer tarafı ile etkileşimi olanların hedef kentleri ile ilişki yoğunluğu hesaplanmış ve sınır bölgesinin lineer etki alanı ve merkezleri haritası elde edilmiştir. Buna göre Türkiye-Gürcistan sınırının ilk 50 km'si çok yoğun olmak üzere ilk 100 km'lik çapı içine alacak şekilde homojen sayılabilecek bir yoğunlaşma sınır bölgesinin bulanık sınırlarını belirlemektedir. Diğer yandan etki alanı ile birlikte bu lineer hat Trabzon'a kadar ulaşmaktadır. Türkiye tarafında Rize ve Trabzon sınırın etki alanı olarak tanımladığımız bölgede yer alırken; Gürcistan tarafında Batum'un etkisi haritaya yansımıştır. Ayrıca sınır bölgesinin merkezinin (Batum) yanında Türkiye ve Gürcistan'ın büyük kentleri (Tiflis, Rize, Artvin, Ordu ve Trabzon) sınır bölgesi ile bir ilişki içerisine girmektedir.

Diğer yandan sınır bölgesinde yer alan ve kendi ülke sınırları içerisinde kademelenmedeki yerinden dolayı merkez konumunda yerleşimler yer alırken, sınıra yakınlığı ve geçiş avantajı nedeniyle sınır ötesi ile yoğun ilişki içerisinde ufak yerleşimler yer alabilmektedir. Ayrıca sınır bölgesi içerisinde olmayan ancak sınır bölgesinin tamamını etkileyen küresel/bölgesel düzeyde yerleşme de yer almaktadır.

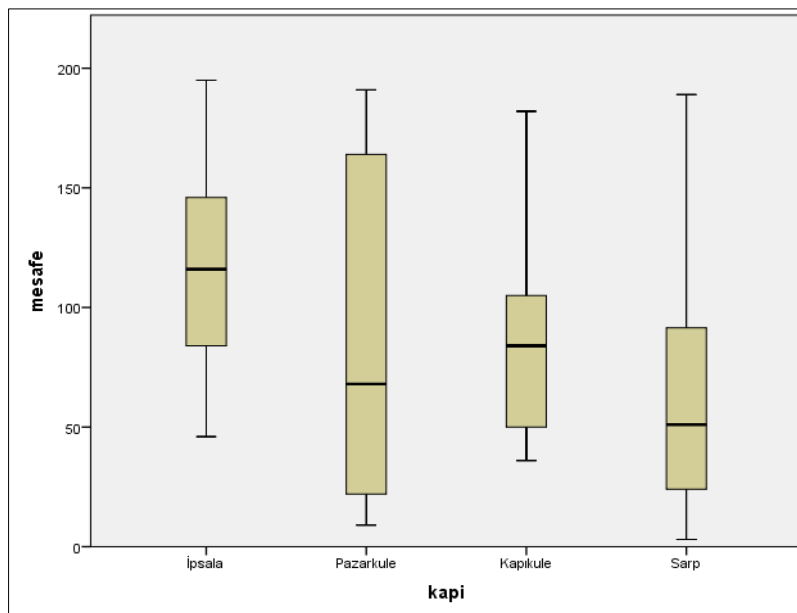
Doğu sınır bölgesi idari yapılanma türlerinin farklılığı, yerleşmelerin morfolojik özellikleri, topoğrafik yapının etkileri, sınır geçişinin kolaylığı gibi bölgeleri birbirinden farklılaştıran bir kimliğe sahiptir. Coğrafi koşulların etkisi ile doğrusal bir hat boyunca yer alan yerleşmelerin ulaşım avantajlarını kullanarak daha merkezi konuma geldikleri ortaya çıkmıştır. Diğer yandan doğu sınır bölgesindeki en merkezi ve tekil ağ aktörü nüfus, ekonomik yapı ve ulaşım gibi avantajları ile Gürcistan tarafında yer almaktadır. Türkiye tarafında aktörlerin merkezilikleri düşse de tekil ve baskın bir aktör bulunmamaktadır. Coğrafi uzaklık nedeniyle küresel/bölgesel düzeyde aktörlerin bu bölgeye etkisi daha az olmaktadır.

Diğer yandan sınır kapılarının işlevleri yoğunluk ve mekansal olarak değerlendirildiğinde Sarp Sınır kapısının 2000 km'ye kadar bir etkileşime sahne olduğu ve bu etkileşimin ilk 100 km'de yoğunlaştığı ortaya çıkarken; İpsala Sınır Kapısının her iki yönde daha bölgesel nitelikte bir kapı olduğu ortaya çıkmaktadır. Sınırdan geçildikten sonra gidilen mesafe ve yoğunlukları Şekil 5.18'de gösterilmektedir.

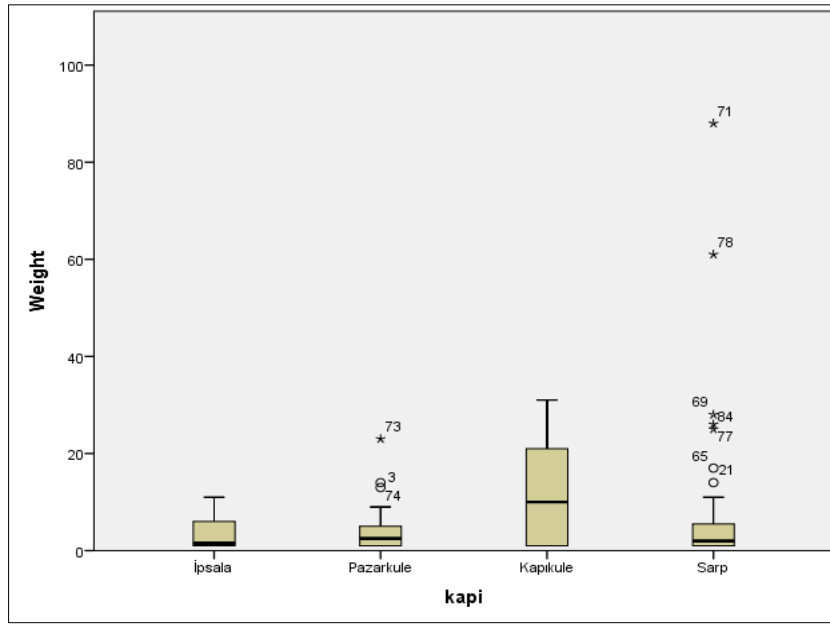
Şekil 5.18. Sınır kapılarından geçenlerin diğer tarafta eriştikleri mesafe ve yoğunluğu

Sınırın ilk 100 km’lik kısmında ikamet eden ve kapılardan geçenlerin sınırın diğer tarafında eriştikleri mesafelerin ortalamasına bakıldığında Pazarkule’nin hem yerel düzey hem de ülke düzeyinde işlediği ortaya çıkmaktadır. İpsala ve Kapıkule’den geçenler ise o bölgedeki büyük yerleşimlerin ilk 50-75 km’den sonra olmasından dolayı ortalama değerleri İpsala için (75-150 km) ve Kapıkule için (50-100 km) çıkmaktadır. Sarp Sınır kapısında Batum, Kemalpaşa ve Hopa’nın sınıra yakın olmaları ve etkileşimin büyük oranda bölgesel düzeyde çıkmasından dolayı, aralık (30-90 km) arasında çıkmıştır (Şekil 5.19).

Şekil 5.19. Sınırın diğer tarafında erişilen ortalama mesafe

Sınırın diğer tarafına geçişlerin yoğunluğuna bakıldığında (Şekil 5.20) Sarp Sınır kapısında ilişkilerin çoğunlukla Batum, Kemalpaşa ve Hopa yerleşmelerini kapsayacak şekilde olmasından dolayı ortalamadan uzaklaşan değerler çıkmaktadır. Bu noktada ilişkilerin mekanda dağılımı en homojen çıkan sınır kapısı Kapıkule'dir. Ortalamadan uzaklaşan değerlere sahip iki kapı olan Sarp ve Pazarkule daha çok yerel ve bölgesel düzeyde ilişkilerin yoğunlaştığı kapılar olarak ön plana çıkmaktadır.

Şekil 5.20. Sınırın diğer tarafına geçişlerin yoğunluğu

5.6. Sosyo-Mekansal Etkileşim Üzerine Genel Değerlendirme

Sınır bölgelerindeki ilişkiler ağı, sınırın çok boyutluluğu ve karmaşıklığı ile birlikte sosyal, ekonomik, idari ve mekânsal boyutlardaki veriler ile ölçülerek, aktörlerin ilişki deseni ve oluşan ağın morfolojik özellikleri incelenmiştir. Böylece sınır bölgelerinin ağsal karakterleri ve sınırda oluşan etkileşimin ağ üzerinden tanımlaması yapılmıştır. Ağın genel veya yerel yapısında istatistiksel ve grafiksel anomalilikler, sebepleri ve sonuçları araştırılmıştır.

Ulusal politikalar ile şekillenen, üzerinde sosyal ve ekonomik ilişkiler kurulan ve mekânsal eşikler ile yönlenen yakınsama mekanları olarak sınır bölgeleri, politik ve idari yapıların egemenlik alanları olarak çizdikleri çizginin ötesinde bir etkileşime konu olmaktadır. Bu anlamda yerel ve küresel ölçekteki etkileşimin mekanı olan ağ tabanlı bu bölgelerde yer

alan aktörlerin, tüm ağdaki ve kendi bölgeleri içindeki konumları ve sınırın diğer tarafı ile ilişkilerinin sosyo-mekansal olarak araştırılması ve betimlenmesi önem taşımaktadır.

Sınırları, idari ve ülke sınırlarından çoğu zaman ayrıışan dinamik ve bulanık bir yapıda olan bu bölgeler, ulusal sınırlar ve egemenliklerin sarmaladığı bir alanda istikrarın çoğunlukla yerel aktörlerden bağımsız olarak dalgalandığı bir karakter sergilemektedir.

Bu durumda ise ulus devletlerarasındaki sınır çizgisi etrafında oluşan ve sosyal, idari ve ekonomik yapıların yoğun olarak etkileşimde olduğu ilişkisel coğrafyaların içerikleri, etkileşim türleri ve ilişkisel yapıları ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilmektedir. Ulus devletlerin ulusal politikalarının şekillendirdiği sınır bölgelerinde, farklı yerleşim dokuları ve büyüklükleri oluşabilmektedir.

Devletlerin ekonomik büyüklükleri, sınır geçiş koşulları ve ülkeler arasındaki politik atmosfer sınırın diğer tarafındaki yerleşmelerin büyüklüklerini ve sınır ötesi işbirliğinin yönünü de belirleyebilmektedir. Bu anlamda Jessop ve diğerleri (2008)'in sınırdaki sosyo-mekansal boyutu anlamlandırma çabası yeni bir mekan-zamansal ele alışla *bölge, yer, ölçek* ve *ağ* üzerinden kavramsallaştırması, bu çalışmanın sınır mekanı ve aktörlerini konumlandırması açısından bir açılım sunmaktadır. Bu çalışma, kavramsal olarak ağ yapısı ile bağlantılı bir şekilde sınır aktörlerini, ölçeğine göre mekandaki ilişki dokusunu ve bunların sosyo kültürel, ekonomik ve idari çerçevede oluşan dinamik karakterini sınır bölgeleri özelinde bir çerçeveye oturtmaktadır.

Çalışma süresince sahadan toplanan veriler ve bunların analizleri sonucu elde edilen bulgular çeşitli açılardan değerlendirilebilir. Bunlar; ulus devletlerin sınır ötesine ilişkin geliştirdikleri çerçeve, yerelin sınır ötesi ile gerçekleştirdiği ekonomik ve sosyal etkileşim ve tüm bu etkileşimlerin ortaya çıkardığı sosyo-mekansal yansımalar şeklinde ele alınabilir.

Öncelikle ulus devletlerin komşu sınırlar üzerinden sınır ötesine yönelik olarak tarihsel süreçte geliştirdikleri yaklaşımların ve ilişki kurma biçimlerinin sınır bölgesindeki etkileşimleri doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır. Ulus devlet sınırlarının tarihsel oluşum süreci, sınır bölgelerinde diğer tarafa geçememişlerin yaşadığı farklı mekansal yerleşimleri oluşturmuştur.

Bu durum, sınırın ilk 100 km'sindeki etnik kökenli azınlık unsurları ele alındığında net olarak görülmektedir. Bulgaristan'ın Türk nüfusunu Türkiye sınırından belli bir uzaklıkta tutması, Yunanistan'ın sınır bölgesinde Türk ve Gagavuz Türklerinin yer seçimleri, Gürcistan'da sınır bölgesinde yaşayanları ülke içine dağıtma politikaları sonucu farklı türde mekansal gelişmeler yaşanmıştır.

Bu gelişmeler, son otuz yıldaki kapitalist dünyaya açılma süreçleri açısından toplumların içermiş oldukları çok kültürlülük, komşu ülkeler ile iletişim ve etkileşim için bir fırsat yaratmıştır. Diğer bir deyişle sınır, sınırın diğer tarafına sosyo-mekansal anlamda en yakın mekan olmuş ve otuz sene önce hükümetlerce desteklenmeyen yüksek geçirgenlik hali artık merkezi hükümetlerce de çoğunlukla desteklenen bir durum olarak devam etmektedir.

Doğu ve Batı sınır bölgeleri kültürel, sosyal, ekonomik, tarihsel vb. farklılıklar aktörlerin sınırdaki iş birliği ve etkileşime yönelik farklı bakış açıları ve uygulamalarına sebep olmaktadır. Bu yapısal farklılıklar sınırların ilişki tiplerini, sınırdaki aktörlerin birbirleriyle ilişki düzeylerini etkilemekte ve farklı ilişki tipolojileri ortaya çıkmaktadır.

Doğu sınır bölgesinin Türkiye tarafında yer alan yerel yönetimler; sosyal ilişkileri artırıcı veya iş birliğine yönelik aktivitelerden çok, altyapıya yönelik belediye işleri ile ilgilenmekte, özel sektörün sorunlarının ise merkezi düzenlemeler ile aşılabileceği yönünde bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu yaklaşım, sınır bölgesinin yerel yönetim aktörlerini sınırın konumsal avantajlarını yararlanma açısından içe kapanık bir duruma itmektedir. Diğer yandan Batı sınır bölgesinde aynı ulusüstü yapılanmaya üye olmalarına rağmen, komşu ülke aktörleri arasında çok temel farklılıklar tespit edilmiştir.

Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi açısından belediyeler sınır bölgesinde somut eylem ve projeler üretme düzeyinde en aktif sınır aktörleridir. Yunanistan ile IPA sınır ötesi kapsamında ortak projelerin yürütülememesi, fonların kullanılamamasına yol açmaktadır.

Bu durumu açıklayabilecek ikincil nitelikte kültürel, sosyal, tarihsel parametreler bulunsa da, merkezi hükümetler arası iletişim ve ilişki düzeyi birincil ve en temel belirleyicidir. Burada kast edilen, merkezi hükümetlerin kapsamlı ortak politika geliştirebilme kapasitelerini yeterli düzeyde kullanmayıp, uygun ortam bulunmasına rağmen sınır ötesi ilişkileri devam ettirebilecek iradeyi gösterebilecek nitelikte bir yapılanmaya gitmemeleridir.

Her ne kadar ulusüstü politikalar sınır ötesi ilişkilerde belirleyici rol oynasalar da, ulus devletlerin merkezi yönetimleri ve yerel yönetimlerinin bu yaklaşımı benimsemesi etkileşimin artırılması bakımından önem taşımaktadır. Bunun olmadığı durumlarda, her ne kadar aynı ulusüstü yapıya dahil olursa da, sınır-ötesi ilişkiler aynı düzeyde gelişmemektedir.

Bununla birlikte yerel düzeydeki aktörler arasında geliştirilen projeler ve sonrasındaki sürece ilişkin çeşitli sorunlar tespit edilmiştir. Sınır ötesi ile birlikte proje yapma kültürünün henüz gelişme evresinde olmasından dolayı, proje süreci yöneticilerin vizyon ve bağlantılarının büyüklüklerine paralel bir şekilde devam etmektedir. Bundan dolayı ilişkileri başlatmak ve geliştirmek için aracı danışman kurumlar ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca tarihsel arka planı olan politik gündem, her iki tarafın da proje ortağı seçme sürecindeki önceliğini doğrudan etkileyebilmektedir. Yerel düzeydeki kurumlar arası iş birliklerinin etkileri proje sonrasında devam edememektedir. Proje kültürünün yerel düzeydeki kamu kurumlarında henüz kurumsallaşamamış olması ve sürekliliği sağlayıcı unsurların ortadan kaybolması iş birliği ortamını olumsuz etkilemekte ve hedef devamlılığına zarar vermektedir.

Ayrıca bürokratik engeller ve vize uygulaması mekânsal yakınlık ile doğabilecek kültürel ve sosyal ilişkilerin önünde engel olarak görülmektedir. Her ne kadar belediyeler iş birliği projelerinin maddi yönlerini dikkate almakta olsalar da, iş birliği projeleri ile oluşan sosyal ve kültürel ortamın devam etmesi ve bu sayede ortaklıkların ve benzerliklerin keşfedilmesi istenmektedir. Bu süreçte ise dil, mevzuat, muhatap bulma gibi konularda kolaylaştırıcı ve ilişkileri sağlayıcı aktörlere ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin IPA projeleri kapsamında bu süreç çeşitli kent merkezlerinde proje ortağı bulma toplantıları şeklinde düzenlenmiştir. Sonrasında projelerin yürütülmesi yürütücü ve ortaklara bırakılmıştır. Bu süreçte kolaylaştırıcı ve bürokratik yönleri ile ilgilenen aktörlere ihtiyaç duyulduğu açıkça ifade edilmiştir.

Ulus devletlerin sınır ötesine yönelik geliştirdikleri çerçeveye ek olarak, yerelde yaşanan etkileşim farklı işleyişleri ve sosyo-mekansal yansımaları ortaya çıkarmaktadır. Sınırın bir tarafındaki yerleşmede yaşayan aktörün sınırın diğer tarafına ulaşmasının sınır kapılarının kontrolüne bırakılması, sınır bölgelerinde doğrusal olmayan ağ topolojilerini ortaya çıkartmaktadır. Diğer bir deyişle, sınırın her iki yakasındaki yerleşim yerleri açısından diğer

tarafa geçmek için en kısa mesafe, mutlaka aktif bir sınır kapısından belirli standartlara uyarak sağlanabilmektedir.

Aynı şekilde sınır kapısının geçişe yönelik karakterleri de farklılaşabilmektedir. Örneğin İpsala sınır kapısı Türkiye-Yunanistan arasında daha çok transit geçiş özelliğine sahipken, Pazarkule sınır kapısı gündelik sınır ilişkilerinin daha yoğun yaşandığı yerel karakterli ve sınır bölgesi ilişkilerine yönelik işlemektedir.

Bu durum, bir yandan sınır kapılarına yakın, sınırın oluşturduğu mikro ölçekte ekonomik aktivite ile canlılığını sürdüren yeni yerleşim birimleri oluştururken, mevcutta belirli bir ekonomik ve sosyal aktiviteye sahip yerleşmeler için ise merkezilik fonksiyonları kazanma şeklinde gerçekleşmektedir.

Mekanın sınır bölgesi ağına etkileri merkezilik, kümelenme ve genel ağ ölçümleri ile analiz edildiğinde; konumsal avantaja sahip olan yerleşmenin kendi ülkesi içerisindeki ilişkileri, nüfusu, ekonomik ve sosyal yapısı ile desteklenmesi durumunda bir merkeziliğe sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Doğuda Batum'un, Batıda ise Edirne'nin bölgedeki nüfus ve ekonomik ilişkiler açısından baskın karakteri, ağsal ilişkilerin de merkezinde yer almalarına ve dolayısıyla sınır bölgelerinin merkezleri haline gelmelerine sebep oldukları söylenebilir. Söz konusu merkezilik, mekanda özellikle alışveriş ve sosyo kültürel ihtiyaçların karşılandığı aynı zamanda idari birimlerin yer seçtiği ve ilişkilerin çoğunlukla vücut bulduğu bir merkeziliğe tekabül etmektedir.

Ağ analizleri ile elde edilen farklı türdeki merkezilik, sınır bölgesinde farklı anlamlar içermektedir. Bu çerçevede tüm merkezilikleri üzerinde toplayan Edirne, ağda daha fazla yerleşime doğrudan ve dolaylı bağlanan, kolay erişilebilen, bağlantıların uğrak noktası, kolay ve alternatifli bağlanılabilen, ağın ihtiyaçlarını sunan, bölgesel merkez olabilmenin alt yapısına sahip bir yerleşme olarak öne çıkmaktadır. İstanbul ise küresel karakterinin yanı sıra sınır bölgesinin tamamlayıcısı ve sınır bölgesine yakınlığı ile Edirne'yi daha merkezi bir konuma taşımaktadır.

Yoğun ekonomik aktivitenin olduğu Doğu sınır bölgesinde aktörler farklılaşmakta, simetriklik içeren ilişkiler azalmakta ve her iki taraf için karşıda gerçekleştirilen aktivitenin anlam ve içeriği büyük farklılıklar göstermektedir. Bu durum ulusal düzeyde kurumsallaşmış bir iş birliği mekanizmasının olmaması ile açıklanabilir. Sınır bölgesine yönelik destekleyici eylemler merkezi hükümetin ekonomik ilişkileri artırmaya yönelik ancak kısıtlı desteklerinden daha fazlasını gerektirmektedir.

Alan çalışmasında gerçekleştirilen anket ve derinlemesine görüşmelerden çıkan sonuçlar, sınır bölgesinde sosyal ilişkilerin yüksek düzeyde olduğu, kültürel ve tarihsel bağların hala yüksek oranda ilişkilerin önemli düzeyde belirleyicileri olduğu göstermektedir. Bu bağlamda genel olarak sosyal ilişkiler sınır bölgesinin diğer katmanları için kolaylaştırıcı bir rol üstlenmekte, ancak bunun merkezi hükümetler ve yerel yönetimlerce tam olarak kavranmadığı veya uygulamada kullanılmadığı anlaşılmaktadır.

Ağ analizleri ile elde edilen farklı türdeki merkezilik, sınır bölgesinde farklı anlamlar içermektedir. Bu çerçevede tüm merkezilikleri üzerinde toplayan Edirne, ağda daha fazla yerleşime doğrudan ve dolaylı bağlanan, kolay erişilebilen, bağlantıların uğrak noktası, kolay ve alternatifli bağlanılabilen, ağır ihtiyaçlarını sunan, bölgesel merkez olabilmenin alt yapısına sahip bir yerleşme olarak öne çıkmaktadır. İstanbul ise küresel karakterinin yanı sıra sınır bölgesinin tamamlayıcısı ve sınır bölgesine yakınlığı ile Edirne'yi daha merkezi bir konuma taşımaktadır.

Sınır bölgeleri kenarda olmanın getirdiği ekonomik ve sosyal eşitsizlik sorunlarını yaşamaktadırlar. Küreselleşme, sınır ötesi ilişkilerin artması, sınır komşuları arasındaki etkileşimi ve esnekliği artırmıştır. Sınırlar artık ülkeleri birbirinden ayıran çizginin ötesine geçip, çok boyutlu ve interaktif bölgelere dönüşmüşlerdir. Özellikle ulusüstü yapıların ortaya çıktığı AB gibi oluşumlarla, sınırlar daha geçirgen hale dönüşmüş, uygulanan bölgesel gelişme programları, hibeler ve fonlarla ilişkilerin artması ve ülkelerarası bütünleşme teşvik edilmiştir. Yerel ve bölgesel düzeyde, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak aktörler arası etkileşim artmıştır.

Türkiye sınır bölgeleri örneğinde Batı ve Doğu sınır bölgesindeki aktörlerin; sosyo-ekonomik yapılarının farklılaştığı ortaya çıkmaktadır. Batı sınır bölgesindeki aktörler aynı ulusüstü yapıya sahip olmalarına rağmen Türkiye ile etkileşimde bulunanların nitelikleri

farklılaşmaktadır. Yunanistan'la ilişkilerin daha çok üniversite mezunu, 31-40 yaş arasında ve ağırlıklı olarak erkekler tarafından kurulduğu, Bulgaristan'la ilişkilerde ise, Bulgar tarafından 41-50 yaş arası, lise eğitilmiş kadınların, Türkiye tarafından ise 31-40 yaş arası, üniversite mezunu, erkeklerin ağırlıklı olduğu, Doğu sınır bölgesindeki aktörlerin ise, Gürcistan tarafından 30 yaş altı üniversite mezunu kadınların, Türkiye tarafından ise 30 yaş altı, lise mezunu, erkeklerin ağırlıklı olduğu anlaşılmaktadır. Tüm ülke ilişkilerinde sınır ötesine geçişin ağırlıklı olarak günübirlik, ayda 1-2 kez, turizm amaçlı olduğu ve ortalama 100-499 avro harcandığı, buna karşın Türkiye'den Bulgaristan ve Yunanistan 'a sosyal amaçlı, Bulgaristan'dan Türkiye'ye sağlık amaçlı, Gürcistan'dan Türkiye'ye ise ekonomik amaçlı geçişlerin de öne çıktığı görülmektedir.

Diğer yandan Yunanistan'dan haftada 1-2 kez, Gürcistan'dan her gün geçenlerin de önemli yer tuttuğu, Türkiye'den tüm ülkelere geçişte gecelemlerli kalışların olduğu, Gürcistan'dan geçenlerin 1 hafta süreyle kalanların da olduğu, Gürcistan'dan geçenlerin daha kısıtlı harcama yaptığı (50-99 avro) tespit edilmiştir.

Sınır ötesiyle ilişkilerde en büyük engelin idari/gümrük ilişkilerden kaynaklandığı, Türkiye'nin Bulgaristan ve Gürcistan'la ilişkilerinde dil problem olarak görülürken, Yunanistan'la hükümetler arası politikaların önemli bir engel olarak görülmediği ortaya çıkmaktadır.

Sınır ötesi ile ilişkilerin belirlenmesinde uluslararası politikalar temel belirleyici olsa da, yerel ve bölgesel düzeyde yaşanan etkileşim önem taşımaktadır. Sınır ötesi ile etkileşim içinde olan aktörlerin sosyo-ekonomik yapıları, niteliği, sınır ötesi ile kurdukları ilişkinin türü, biçimi, içeriği uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel politikaların belirlenmesinde yönlendirici olmalıdır.

Bu çerçevede sınır ötesi ile etkileşim içinde olan aktörlerin sosyo-ekonomik yapıları, niteliği, sınır ötesi ile kurdukları ilişkinin türü, biçimi, içeriği ve sınır mekanının özgün karakteri bu bölgelere özgü yönetim yapılarının farklı olarak şekillenmesine yol açmaktadır.

6. SINIR BÖLGESİ YÖNETİŞİMİ ÇERÇEVESİ

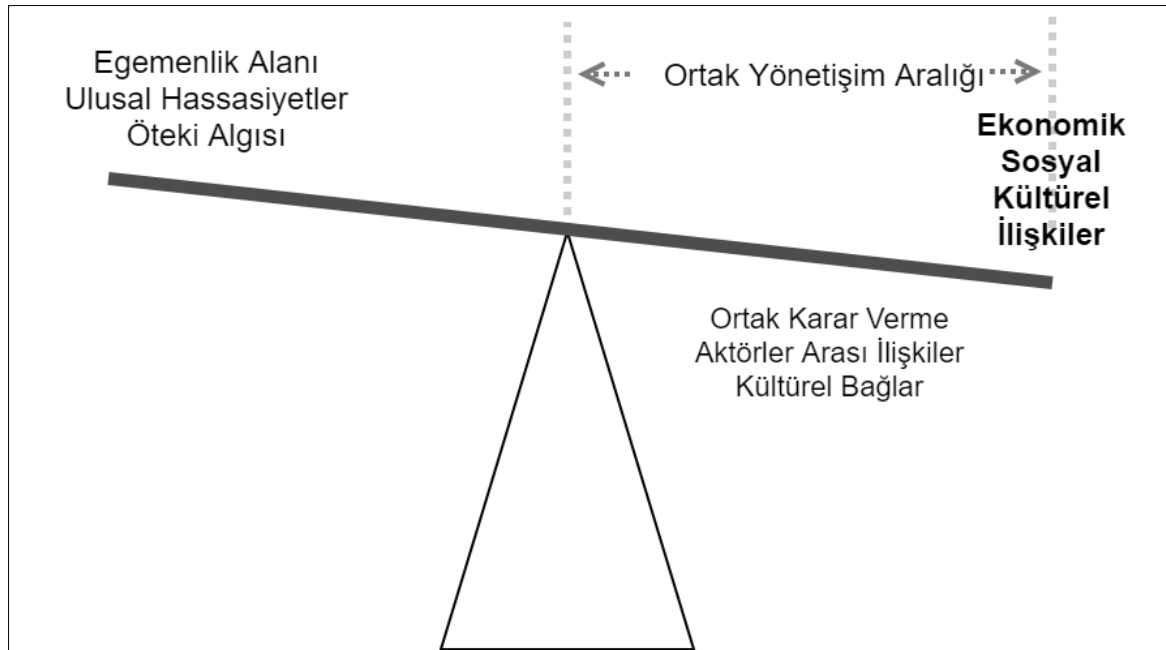
Değişen ihtiyaçlar ile birlikte sınır bölgelerinde yönetim yapısı değişiklik gösterirken sınırların daha az katı hale gelmesiyle birlikte, geleneksel katı idari sınır yapıları da bulanık bir yapıya doğru evrilmektedir. Sınır bölgesinde yönetim; karmaşık sosyal ve idari yapıları ile farklı yapıdaki aktörleri artı değer üretme amacıyla bir arada tuttuğundan, ulusal düzeyde ele alınan yönetim kavramından farklılaşmaktadır. Sınır bölgelerinde yürütülen işbirlikleri düzeyinde uygulanan yönetim yapıları; kendi kendine organize olabilmek, koordinasyon ve etkileşim, stratejik zekâ ve öğrenmeye açıklık gibi göstergeler ile karşılaştırmalara konu olabilmektedir. Bu sebeple, her bölgenin kendi işbirliği ve kendi iyi yönetişimini gerçekleştirmesine yönelik olarak ortaya konulacak yöntem, bölgenin içsel dinamiklerini, özgünlüklerini, kapasitesini, kültürel ve coğrafi konumunu, ekonomik faaliyetlerini, sosyal ilişkilerini ve ağlarını içerecek şekilde kurgulanmalıdır. Çok aktörlü mekânlar olmalarından dolayı sınır bölgelerinde koordinasyon, işbirliği ve ortak aktiviteler oluşturulması tamamıyla başarılı yönetim model ve süreçlerine bağlıdır (Scherer ve Zumbusch, 2011). Bu kapsamda komşu ülkelerle etkileşim ve uyumun artmasını sağlayacak yönetim modeli ve politika önerileri, karşılıklı etkileşim ve uyumun gelişme potansiyeli olduğu bölgeleri ön plana çıkaracaktır. Uygulanabilecek yönetim modeli, bu işbirliklerinin başarısını doğrudan etkileyerek, bölgelerin kalkınması açısından önemli bir araç olacaktır.

6.1. Sınır Bölgesi Yönetişimi

Bazı yönetim kuramcılarının (Rhodes, 1997; Hirst, 1994) iddia ettiğinin aksine sınır bölgeleri için yönetimden yönetime geçiş süreci sınır coğrafyalarının geneli dikkate alındığında homojen bir biçimde gerçekleşmemiştir. Dış sınırları daha da katılaştıran ulus-üstü yapılar açısından yönetim ve yönetişimin rekabet ettiği coğrafyalar olarak sınır bölgelerinde, aktörler, süreçler ve kurumlar açısından bir gerilim ve buna karşın kendiliğinden gelişen dinamik bir mekanizma ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde tarihsel, kurumsal ve politik ortamın değişkenliğine istinaden kabuk değiştirebilen yönetim-yönetişim diyalektiği ile birlikte meydana gelen etkileşimle birlikte ortak yönetim/yönetişim aralığının tanımlanmasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu aralık tanımı, bölgesel yönetim çatısı altında sınır bölgesi yönetişimine girdi sağlayan; teorik ve pratik farklılaşmalara sahip çok katmanlı yönetim, interaktif yönetim, yumuşak yönetim ve sınır ötesi yönetim türlerinde kısmen bahsedilen ya da tanımlanmamış bir yönetim

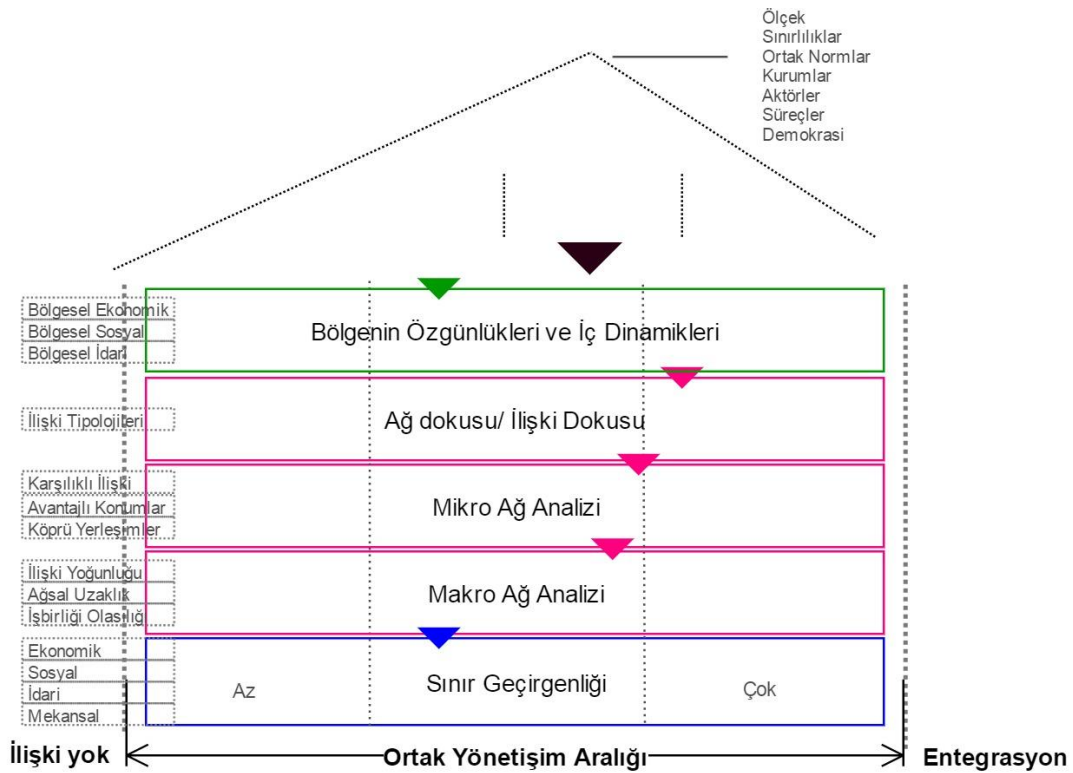
aralığıdır. AB deneyimleri ile birlikte gelişen söz konusu yönetim türlerinin uygulama modelleri, AB'nin entegrasyon üst hedefine uygun bir kurgu çerçevesinde şekillenmiştir. Bu durumda entegrasyon üst hedefinden uzak ancak ortak hedefleri olan, ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal ilişki düzeyleri çeşitlilik gösteren sınır bölgelerine yönelik sınır bölgesi yönetim yaklaşımının eksikliği ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada sınır bölgeleri için genel ve kapsayıcı bir yönetim türünden ziyade, sosyo-mekansal farklılıklara sahip, sınır bölgelerinin özgünlüklerini dikkate alan bir yönetimin çerçevesi nasıl çizilmelidir temel sorusu ortaya çıkmaktadır. Sınırın kırılğan yapısı, ülke ve bölgeye göre değişebilen hassasiyetler içermekte ve buna bağlı olarak sınır bölgesindeki yönetim aralığı hassas bir dengeden oluşmaktadır. Söz konusu dengenin bir tarafı, egemenlik alanı ile ilgili hassasiyetler, merkezi hükümetler düzeyinde politikalar ve ötekileştirebilme potansiyeli gibi olgulardan, diğer tarafı ise daha çok yerel düzeyde, bölgenin dinamizmini oluşturan ekonomik, sosyal ve kültürel eylem alanlarından oluşmaktadır (Şekil 6.1). Sınır bölgesi yönetim çerçevesinin temel yaklaşımı, ulusal hassasiyetler ve sosyo- ekonomik ilişkiler arasında bir dengede sınır bölgesindeki kırılğan yapı ve değişken zeminle sürekli değişmekte olan bir ortak yönetim aralığı önermesidir. Bu nedenle söz konusu dengeyi oluşturan bölgesel dinamiklerin analiz edilmesi, çizilecek yönetim çerçevesinin ilk basamağını oluşturmaktadır.

Şekil 6.1. Sınır bölgesi yönetim aralığını oluşturan denge

Ortak yönetim aralığı ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerin sınır bölgesinde baskın olması ile birlikte tam bir entegrasyona; egemenlik alanı, ulusal hassasiyetler ve ötekileştirmenin yükselmesinde ise iletişimsizliğe dönüşebilen bir aralıktadır. Söz konusu aralığın temel belirleyicileri her bir sınır bölgesinin (i) ekonomik, sosyal, idari ve mekansal açıdan geçirirliğini ortaya koyan sınırın geçirgenliği, (ii) sınırdaki akımların ve aktörlerin bütününe yönelik ilişkileri ortaya koyan mikro ağ analizi, (iii) ağdaki bileşenlerin tekil ilişkilerini ortaya koyan makro ağ analizi, (iv) ağdaki farklı tür ve sayıdaki bağların oluşturdukları anlamlı frekansları ortaya koyan ağ dokusu ve (v) saha çalışmasına dayalı bölgenin özgünlükleri ve iç dinamiklerini içeren sosyo-mekansal değerlendirmeleri olarak ele alınmıştır (Şekil 6.2).

Şekil 6.2. Sınır bölgesi yönetim çatısı

Bu çalışmada sınır bölgelerinin kilitlenmişlik sorununa genel ve kapsayıcı bir yaklaşımdan ziyade, sınırın geçirgenliği, sınırdaki sosyo-mekansal akımların özellikleri ve dokularını ortaya koyarak, bölgeye özgünlüğü ve ortak yönetim aralığı ile bir çözüm aranmaktadır. Böylece, analitik bir yaklaşımla ulusal ve yerel düzeydeki verilerden oluşturulan model çerçevesinde elde edilen aralık ile somut olarak kamu politikalarını yönlendirici bir yaklaşım geliştirilmiş olacaktır.

6.2. Yönetişim Matrisi

Bu çalışmada ele alınan yönetim yaklaşımının çerçevesi, yönetim tartışmaları açısından değerlendirildiğinde, yeni bir kuramdan ziyade sınır bölgelerinin özgünlüklerini dikkate alan, tarihsel arka plana saygılı ve bağlam bağımlı koşullara duyarlı bir çerçeve çizilmesi yönü ile öne çıkmaktadır.

Sınır Bölgesi Yönetişim Değerlendirme Matrisi

		Ölçek	Sınırlılıklar	Ortak Normlar	Kurumlar Uygulama Araçları	Aktörler	Süreçler
Yönetişim	Ulus-Üstü	Ulus-Üstü	Ulusal Hassasiyetler	Ortaklaşım Hedefler	Üst Birlikler	İlimli Aktörler	İdari
	Ulusal	Ulusal	Yönetişim Kapasitesi	Demokrasi	Bölgesel Fonlar	Katalizör Aktörler	
	Bölge-Üstü	Bölge-Üstü				Düzenleyici Aktörler	
	Yerel	Yerel		Ortak Fayda			
Sosyo-Mekansal Fonksiyon ve Yapı	Sınır Geçirgenliğinin Yapı ve Fonksiyonu						
	Ekonomik						
	Sosyal						
	İdari						
	Mekansal						
Ağ Analizi	Makro Ağ Özellikleri						
	Ağsal İlişki Yoğunluğu						
	Yerleşmeler Arası Ağsal Uzaklık						
	Ağdaki İşbirliği Olasılığı						
	Mikro Ağ Özellikleri						
	Konumsal Avantaj						
	İlişki Karşılıklılığı						
	Köprü Nitelikli Yerleşimler						
	İlişki Deseni						
	Bölgesel Çekim Merkezi						
Yerinde Değerlendirmeleri	Bölgesel Dağıtıcı Merkez						
	Geçişkenlik						
	Karşılıklılık						
	Simetriklik						
	Bölgesel Ekonomik						
	Hacim						
	Enformallik						
	Kurumsallık						
	Ekonomik Aktivite Yoğunluğu						
	Bölgesel Sosyal						
	Yerlilik-Göçmenlik						
	Gündelik yaşam ilişkileri						
	Bölgesel İdari						
		Yerel Kurumlarda İletişim					

Şekil 6.3. Sınır bölgesi yönetim değerlendirme matrisi

Sınır Bölgesi Yönetişim Çerçevesi dikeyde sınıra ve yatayda yönetime ilişkin değerlendirmelerin yer aldığı iki boyutta ele alınmaktadır. Bu çerçevede sınır eksenini; sosyo-mekansal yapı ve sınır fonksiyonu, ağ özellikleri ve yerinde analiz ve değerlendirmeler ile elde edilen ekonomik, sosyal ve idari kategoriler, yönetim boyutu ise; ölçek, sınırlılıklar, kurumlar ve uygulama araçları, aktörler ve süreçler olarak değerlendirilmektedir.

6.2.1. Sınır bölgesi eksenini

Sınır bölgesi eksenini, sınırın sosyo-mekansal fonksiyon ve yapısal düzeydeki özelliklerini yansıtan sınır geçirgenliği, ağ özelliklerinin değerlendirildiği makro ve mikro ağ analizleri ve ağın ilişki deseni ile yerinde yapılan ayrıntılı çalışmalar neticesinde ortaya çıkan göstergelere dayalı olarak oluşturulan eksendir. Bu eksenin bileşenleri önceki bölümlerde tanımlanmıştır.

Sınır geçirgenliği katmanı

Geçirgenlik ile sınır bölgesi yönetişimi doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmada ele alınan geçirgenliğin ekonomik, sosyal, idari ve mekansal olmak üzere her bir boyutu sınır bölgesi yönetişimini farklı düzeylerde etkilemektedir. Ekonomik geçirgenlik, ulus devlet sınırlarında ekonomik akımların karşılıklı olarak sınırın diğer tarafına geçiş hacimleri, yerli ve yabancı sermayenin yer seçimi, pazarlara yakınlık gibi göstergeler kullanılarak oluşturulduğundan, sınır mekanının ekonomik aktifliğini de ortaya koymaktadır. Bu çerçevede ekonomik geçirgenlik, yönetim mekanizmaları için gerekli aktif bir göstergedir. Sosyal geçirgenlik, sınır bölgesi olarak nitelendirilen bölge ve çevresindeki toplumların dini, milli kimlikleri ve ilişkileri çerçevesinde ele alınan bir kavram olarak yönetişimin önemli dinamiklerinden bir diğerini oluşturmaktadır. Ulus devlet yapılarının ulusal politikalarına yönelik formel ve enformel ilişkilerin geliştirilmesi sosyal ilişkiler ile olabilmektedir. Bu nedenle sosyal geçirgenlik göstergesi, sınır bölge yönetişiminin alt katmanlarından diğerini oluşturmaktadır. İdari geçirgenlik, ulusal düzeyde toplanan veriler ile tanımlandığından, yerelde yaşanan pratikleri yansıtamamaktadır. Diğer yandan vize düzenlemeleri, kardeş kent sayıları, kaçak geçiş teşebbüsleri sınırın idari ve güvenlik bağlamında nasıl ele alındığı ve yönetim kavramına yapacağı katkı açısından öne çıkmaktadır. Mekansal geçirgenlik, sınır bölgesi olarak tanımlanan bölgenin coğrafi, fiziki ve altyapı ile ilgili özellikler bakımından geçirgenliğini ve yönetim yaklaşımı açısından olanaklılığı ifade etmektedir. Söz konusu

geçirgenlik endeks değerleri çalışma kapsamında ele alınan Türkiye-AB (Türkiye-Bulgaristan ve Türkiye-Yunanistan) ve Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgeleri açısından karşılaştırılmış ve sınır hattında geçirgenliğe sahip bölgelerin ortalama geçirgenliği hesaplanarak, yönetim aralığının elde edilmesinde bir girdi olarak kullanılmıştır. Geçirgenlik değerleri ayrı ayrı ve ağırlıklı toplam geçirgenlik olarak az, orta ve çok geçirgen olarak yönetim modeli çerçevesinde kullanılmıştır (Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1. Bölgelere göre geçirgenlik aralığı

	Türkiye-Avrupa Birliği Bulgaristan-Yunanistan	Türkiye-Gürcistan
Ekonomik		
Sosyal		
İdari / politik /güvenlik		
Mekansal		
Ağırlıklı Toplam Geçirgenlik		

Bulgaristan- Türkiye sınır bölgesi

Bulgaristan-Türkiye Sınır Bölgesi sosyal ve ekonomik değerler arasında sınırlı düzeyde geçirgenlikten dolayı toplamda düşük geçirgenliğe sahip bir sınır bölgesidir. Bu bölgede ağırlıklı toplam geçirgenlik Kapıkule sınır kapısı ve civarında yoğunlaşmaktadır. Diğer sınır kapıları mekânsal olarak bir geçirgenlik oluştursalar da, sosyal, ekonomik ve idari geçirgenlik açısından düşük kalmaktadır. Çok katmanlı ortak yönetim çatısının altında Bulgaristan-Türkiye Sınır Bölgesinin geçirgenliği az geçirgen kategorisinde değerlendirilmiştir.

Yunanistan - Türkiye sınır bölgesi

Yunanistan -Türkiye Sınır Bölgesi sosyal, ekonomik ve mekansal olarak orta geçirgenliğe sahip bir sınır bölgesidir. İdari geçirgenlik göstergesinin parametreleri olan kaçak geçiş teşebbüsleri, kaçakçılık olay sayısı, kurulan kardeş kent sayıları ve vize düzenlemeleri değerleri bu bölgede idari geçirgenliğin yüksek çıkmasına neden olmaktadır. Bu bölgede ağırlıklı toplam geçirgenlik sınır kapıları ve civarında yoğunlaşmaktadır. Çok katmanlı ortak yönetim çatısının altında Yunanistan-Türkiye Sınır Bölgesinin geçirgenliği yüksek geçirgen kategorisinde değerlendirilmiştir.

AB-Türkiye sınır bölgesi

Aynı ulusüstü yapıya sahip olmalarına rağmen iki ülkenin ulusal düzeyde elde edilen veri setleri ile elde edilen geçirgenlikleri çok farklı değerler alabilmektedir. AB ulus-üstü yapısı ile Türkiye sınır bölgesinin geçirgenliği ise orta-yüksek geçirgenlik aralığında elde edilmiştir. Diğer yandan tüm sınır bölgesi özelinde elde edilen standart sapmaların yüksekliği sınır hattının homojen bir geçirgenliğe sahip olmadığını göstermektedir.

Gürcistan-Türkiye sınır bölgesi

Gürcistan-Türkiye Sınır Bölgesi AB gibi bir yapıyla birebir aynı olmasa da, Batum-Tiflis ilişkileri açısından benzerlik göstermektedir. Ekonomik ve mekansal geçirgenliği yüksek, idari ve sosyal geçirgenliği görece daha düşük olan bu bölgenin ağırlıklı toplam geçirgenliği yüksek çıkmaktadır. Bölgenin coğrafi yapısı nedeniyle Sarp Sınır Kapısı en yoğun etkileşimin yaşandığı aktif sınır kapısıdır. Bu nedenle bu sınır bölgesinde geçirgenlik bir

noktada (sınır kapısı ve civarı) yoğunlaşmaktadır. Çok katmanlı ortak yönetim çatısının altında Gürcistan-Türkiye Sınır Bölgesinin geçirgenliği orta geçirgen kategorisinde değerlendirilmiştir. Sınır geçirgenlikleri çizelgesi oluşturulurken, öncelikle sınır hattının ortalama geçirgenlik değerleri hesaplanmıştır. Bu değerler, iki ülke arasındaki tüm sınır hattını kapsamamasından dolayı düşük çıktığından, sınır hattında geçirgenlikleri olmayan bölgeler dışarda tutularak, sınır hattında geçirgenliğe sahip bölgelerin ortalama geçirgenlikleri üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Geçirgenliğin yönetim modeline katkısı oluşturulurken ise, iki bölge için her bir boyutta ayrı bir değerlendirme yapılmıştır (Çizelge 6.2).

Çizelge 6.2. Geçirgenlik değerleri

	Türkiye-AB		Türkiye-Gürcistan
	Bulgaristan	Yunanistan	
Sınır hattının ortalama geçirgenliği	0,12	0,42	0,12
Sınır hattında en yüksek geçirgenlik	0,64	0,77	0,77
Sınır hattında geçirgenliğe sahip bölgelerin ortalama geçirgenliği	0,45	0,62	0,54
Standart Sapma	0,21	0,33	0,25

Elde edilen değerler her iki bölge için ekonomik, sosyal, idari ve mekansal geçirgenlik boyutları ve toplamlarından elde edilen ağırlıklı toplam geçirgenlik göstergesine göre az, orta ve yüksek ölçeklerine dönüştürülmüştür (Çizelge 6.3)

Çizelge 6.3. Ölçeklendirilmiş geçirgenlik göstergeleri

	Türkiye-AB (Bulgaristan / Yunanistan)	Türkiye-Gürcistan
Ekonomik	Orta	Yüksek
Sosyal	Orta	Az
İdari / politik / güvenlik	Orta	Orta
Mekansal	Yüksek	Az
Ağırlıklı Toplam Geçirgenlik	Orta	Orta

Makro ağ analizi katmanı

Ağdaki ilişki yoğunluğu, çapı ve gruplaşması gibi ağın geneline özgü bilgiler yönetim modeline mekan ve üzerindeki akımların niteliklerine ilişkin verdiği bilgiler ile girdi sağlamıştır (Çizelge6.4).

Çizelge6.4. Makro ağ analizlerinin yönetim modeline katkısı

	Türkiye-AB		Türkiye Gürcistan
	Bulgaristan	Yunanistan	
İlişki Yoğunlukları	Seyrek ilişki	Seyrek ilişki	Yoğun ilişki
Yerleşmeler arası ağsal uzaklık	Uzak / daha zor erişilebilir	Uzak / daha zor erişilebilir	Yakın / daha kolay erişilebilir
Gruplaşma analizi ağdaki işbirliği olasılığı	Orta-Yüksek	Yüksek	Orta
Grup içinde yüksek ilişki düzeyi	Dolaylı heterojen	ve Dolaylı heterojen	ve Doğrudan homojen

Her iki sınır bölgesi için yerleşimlerin birbirleri ile kurdukları ilişkilerin toplamaları üzerinden yapılan değerlendirmede (ağırlıklı ortalama derece) Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesinde daha az yerleşme arasında daha fazla ilişki ve seçenek olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde ağın ilişki yoğunluğu görece fazla hesaplanmış olması yönetim yaklaşımları açısından Türkiye-AB sınır bölgesine göre daha az yerleşmenin daha fazla etkileşime girdiğini, diğer yandan Türkiye-AB sınır bölgesinde ise daha yaygın bir mekansal örüntü ve daha seyrek bir ilişki yoğunluğu olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Yerleşimler arası ağsal uzaklığın Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesinde daha az çıkması ise, kolay erişilebilirliği göstermesi açısından yönetim yaklaşımına girdi oluşturmaktadır. Ağdaki yerleşmelerin kurdukları ilişkiler açısından bileşenler arası sosyal davranışlarının analizine göre, her iki ağda da gruplaşma değerleri düşük çıkmaktadır. Gruplaşma değerinin düşüklüğünün ağdaki iş birliği olasılığını artırması, yönetim yaklaşımı açısından bir diğer girdidir.

Mikro ağ analizi katmanı

Sınır bölgesinde üretilecek modelin mekansal dinamiklerinin ortaya konmasında ağ analizindeki merkezilik ölçümleri kullanılmıştır. Merkezde, diğer yerleşimleri etkileyebilen, avantajlı konuma sahip, çift taraflı simetrik ilişki kurabilen, köprü niteliğinde ve bölgesel düzeyde merkezi özellikleri taşıyan yerleşimler ortaya çıkmaktadır (Çizelge 6.5).

Çizelge 6.5. Mikro ağ analizlerinin yönetim modeline katkısı

	Türkiye-AB		Türkiye Gürcistan
	Türkiye-Bulgaristan	Türkiye- Yunanistan	
Bölgesel merkez ve alt merkezler	Edirne İstanbul	Edirne İstanbul Dedeoğlu	Batum
Avantajlı konum	Edirne İstanbul	Edirne İstanbul Keşan Gümülçine (Komotini) Dedeoğlu (Alexandrapoli)	Batum Kemalpaşa Kobuleti Hopa
Çift taraflı simetrik ilişki	Simetrik	Simetrik	Az Simetrik
Köprü Yerleşimler	Edirne İstanbul Svilengrad Haskovo Harmanlı	Edirne İstanbul Dedeoğlu (Alexandrapoli)	Batum Kobuleti Kemalpaşa

Akımlara dayalı ağsal ilişkileri ve geçirgenliği gösteren Çizelge 6.6'da her bir merkezilik ölçümüne göre haritalandırma yapılmış, buradan yola çıkarak geçirgenlik ile ilişkisine yönelik saptama ve yorumlar geliştirilmiştir.

Buna göre bölgesel çekim merkezi (otorite) ve (hub) özelliğine aynı anda sahip olan Batıda Edirne, Doğuda ise Batum ön plana çıkmaktadır. Diğer yandan orta derece geçirgenliğe sahip bölgelerde karşılıklı ilişki yoğunluğu belirli yerleşmeler arasında (Keşan-Gümülçine, Kobuleti-Kemalpaşa) artmaktadır.

Akım yoğunlukları ve geçirgenlik düzeylerinin üst üste örtüştürülmesiyle elde edilen 4 farklı ölçekte değerlendirilen merkezilik ölçümleri ve 3 farklı sınıflandırmaya tabi tutulan geçirgenlik endeksi Harita 6.1 ve Harita 6.2'de verilmektedir.

Çizelge 6.6. Akımlara dayalı ağsal ilişkiler ve geçirgenlik ölçeği

Türkiye-AB Sınır Bölgesi	Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesi
Ekonomik	
Sosyal	
İdari	
Mekansal	

Özvektör Merkeziliği Yakınlık Merkeziliği Arasındaki Merkeziliği Otorite Merkeziliği .

Akım Yoğunluğu

- 1.000000 - 2.000000
- 2.000001 - 7.000000
- 7.000001 - 17.000000
- 17.000001 - 31.000000
- 31.000001 - 88.000000

Sınır Geçirgenlik Ölçeği

- Az Geçirgen (Red square)
- Orta Geçirgen (Yellow square)
- Geçirgen (Green square)

Harita 6.2. Doğu sınır bölgesi merkezilik akım yoğunlukları ve geçirgenlik haritası

Ağ dokusu katmanı

Bu çalışmada sosyo-mekansal analize konu olan ağların ilişki dokuları klasik ağ analizi farklılaşması ile değil, sosyo-parametreler eklendiğinde ortaya çıkacak doku üzerinden ele alınmıştır. Ağ dokusu tespiti kompleks ilişkileri barındıran ağlardan anlamlı dokuları elde etmek üzere kullanılan bir soyutlama yöntemidir (Milo, 2002). Sınır bölgesine özgü ağ dokuları sınır bölgesi içerisinde kendisini tekrarlayan alt grafikler olarak tanımlanabilmektedir. Şehirlerarasındaki belirli etkileşim modelleriyle tanımlanabilir. Sınır bölgesinin temel fonksiyonlarını ve yapısal özelliklerini temsil edebilmeleri nedeniyle sınır ağı dokularının önemi ortaya çıkmaktadır.

Türkiye-AB ve Türkiye-Gürcistan sınır bölgelerinde istatistiksel olarak anlamlı frekansların oluşturduğu ağ dokuları Çizelge 6.7’de adlandırılarak yönetim modeline girdi olarak kullanılmıştır.

Çizelge 6.7. Ağ dokusu katmanı

	Türkiye-Avrupa Birliği		Türkiye Gürcistan
	Bularistan	Yunanistan	
Bölgesel Çekim Merkezi (Authority)	Çekim Merkezi		Çekim Merkezi
Bölgesel Dağıtıcı Merkez (Hub) ve Geçişkenlik	Dağıtıcı Merkez		Geçişken Merkezilik

Ağ dokusu tespiti ile yerleşim büyüklüğü, sınır çizgisine olan mesafe, sınır kapısı, sınırın her iki tarafındaki insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin türleri, akrabalık ilişkileri ve ağın ilişki yoğunluğu gibi sosyo-mekansal parametrelerin etkisi, mekansal olarak baskın ağ modellerinin yapısını değiştirebilmektedir.

Yönetişim bağlamında ele alındığında, her bir sınır bölgesinin baskın özgün bir kimliği bulunmakta iken, yerleşmeler arasındaki ağ dokusu özellikleri benzerlik göstermektedir. Sınır bölgesinde ağ yönetimine ilişkin farklılaşmaları ortaya çıkarabilmek açısından, girdileri iki farklı düzeyde yapılan analizler ile ortaya koymak anlamlıdır. Çalışmada, öncelikle sınır bölgesinde yaşayan hane halklarının ağ yapıları analiz edilerek yerleşmeler arasında oluşan akımlar ile birlikte ortaya çıkan sınır bölgesi ağ dokusu elde edilmiştir. Çalışmanın hedefi olan yönetim modeline ulaşmak için genel kalabilen bu sonuçlar,

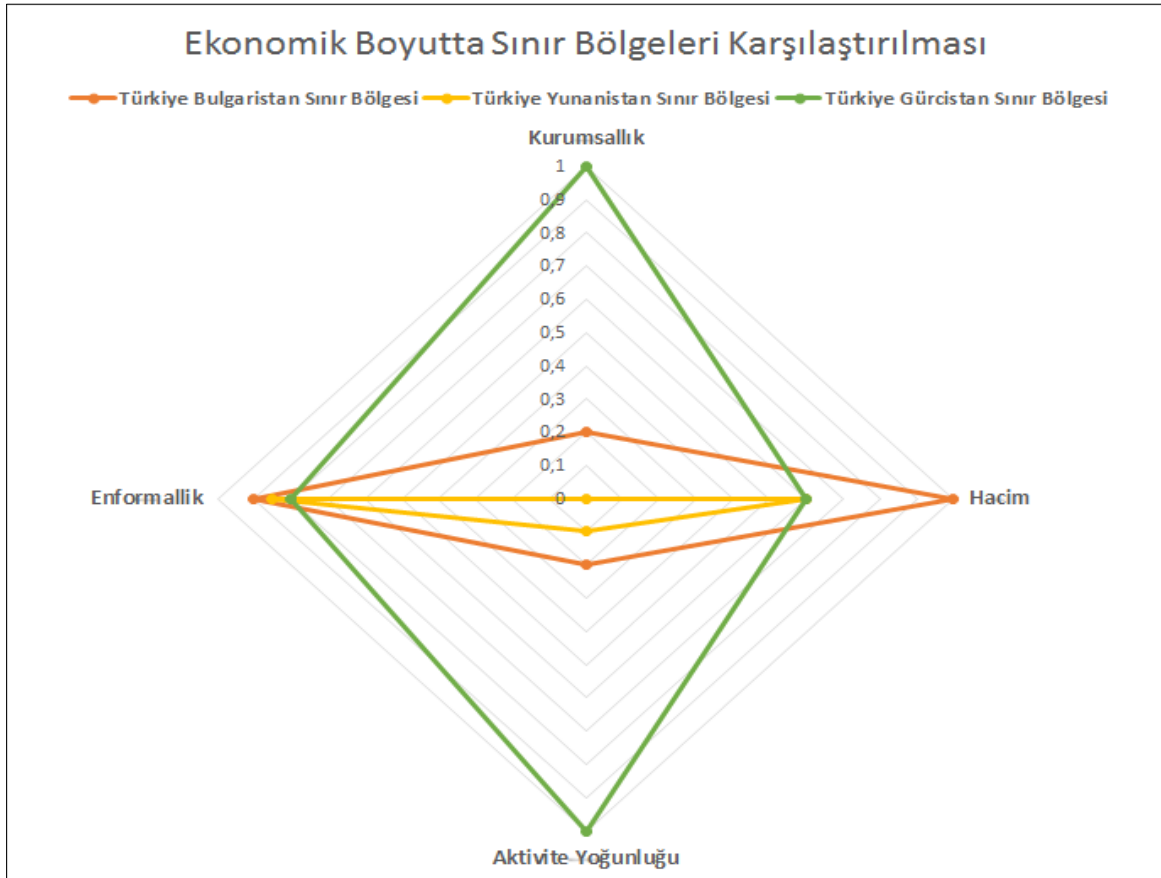
yerelde yapılan ayrıntılı alan çalışması sonuçları ile birleştirilerek yönetim modeli için temel veri oluşturulmuştur.

Bölgenin özgünlükleri ve iç dinamikleri katmanı

Her üç bölgede yapılan anketler ve derinlemesine görüşmeler yönetim modeline girdi oluşturacak şekilde yeniden yorumlanmıştır. Bu yorumlama ekonomik ilişkiler, sosyal ilişkiler, idari/yönetimsel ilişkiler başlıklarında ele alınarak yapılmış ve anket çaprazlamaları ile ilişkinin deseni ve içeriği derinleştirilmiştir.

Ekonomik İlişkiler

Yönetişim modeli bağlamında ekonomik ilişkiler dört alt başlıkta incelenmiştir. Bunlar hacim, enformallik düzeyi, kurumsallık ve ekonomik aktivite yoğunluğu olarak ele alınmıştır (Şekil 6.4).

Şekil 6.4. Ekonomik ilişkiler çerçevesinde sınır bölgelerinin karşılaştırılması

Hacim

Sınırın diğer tarafına geçildiğinde harcama potansiyeli, söz konusu geçişlerin ekonomik yoğunluğuna yönelik bir öngörü sunmaktadır. Anket sonuçlarına göre ortalama hacim değerleri hesaplanmış ve en yüksek ortalama hacim 1 olacak şekilde standartlaştırılarak kategorik olarak karşılaştırmaya olanak verecek şekle getirilmiştir.

Enformellik

Ekonomik ilişkilerde paranın transferinde kullanılan yöntemin piyasa araçlarından formel veya enformel yollar ile yapılması sınırdaki para akışının enformelliğine yönelik bir öngörü sunmaktadır. Bu çerçevede sınırın diğer tarafına para transferi yapanlardan banka yolunu kullananlar ve kullanmayanlar üzerinden yapılan değerlendirme sonuçlarına göre enformellik belirlenmiştir. Her üç bölgede de enformellik üst sınırlarda çıkmıştır.

Kurumsallık

Ekonomik ilişkilerde karşılıklı güven ilişkisi ve oranı ekonomik kurumsallaşamamanın bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Diğer yandan güven ilişkisinin yanında banka güvencesi aranması gibi araçların kullanılması buradaki ekonomik aktivitenin kurumsallaştığının göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Aktivite yoğunluğu

Ekonomik aktivite yoğunluğu sınırın diğer tarafında mal alma/satma, üretim, iş bağlantısı kurma, ulaştırma, çalışma, yatırım vb. gibi ekonomik aktivitesi olanlar ve aktivitesi olmayanlar şeklinde değerlendirilerek elde edilmiştir. Buna göre ekonomik aktiviteler ülkeler ve yönlerine göre değerlendirilerek en yüksek ekonomik aktiviteye sahip olan bir olacak şekilde standartlaştırılmıştır.

Sosyal ilişkiler

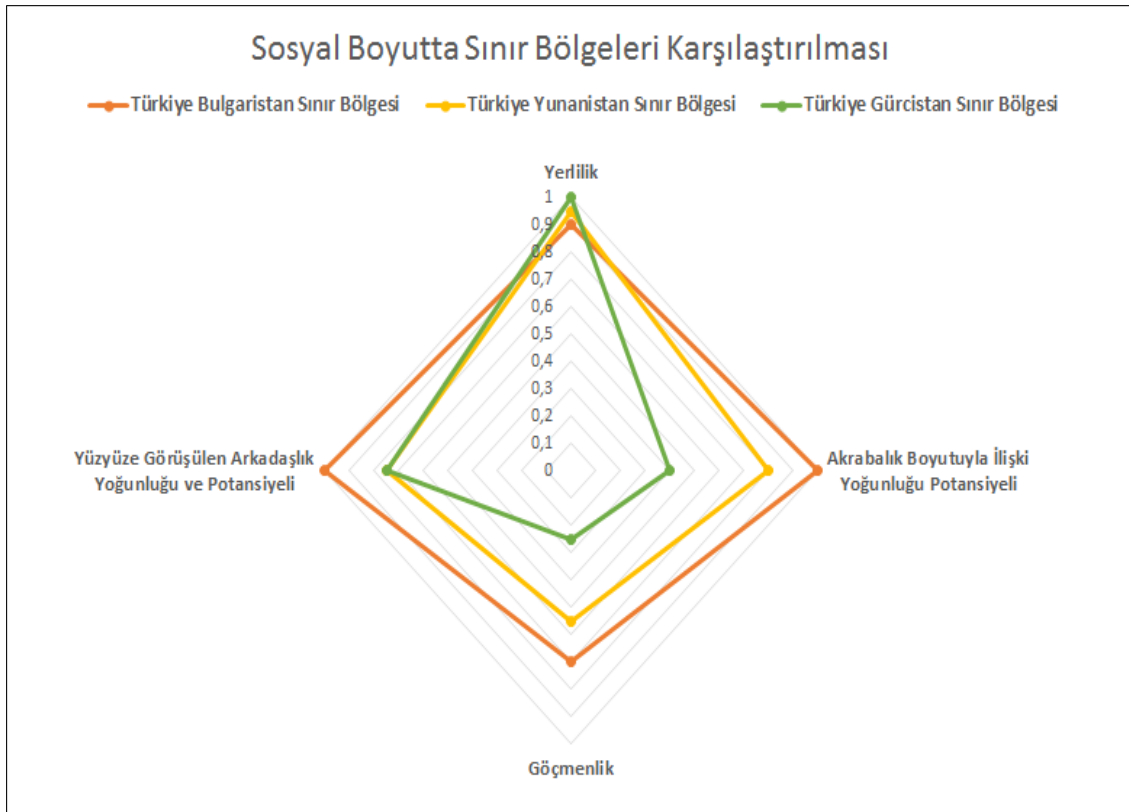
Sosyal boyutta ilişkiler yönetim modeli bağlamında yapılan anketler ve derinlemesine görüşmeler ışığında yerlilik, göçmenlik ve akrabalık, arkadaşlık ilişki düzeyleri başlıklarında değerlendirilmiştir (Şekil 6.5).

Yerlilik-göçmenlik

Yerlilik kavramı, ankete katılanların dedelerinin de o bölgede doğup büyümeleri ile ilişkilendirilmiştir. Diğer yandan göçmenlik kavramı ise yaşadığı yere geliş sebebi ve kaç yıldır o bölgede ikamet ettiği ile birlikte değerlendirilmiştir.

Akrabalık-arkadaşlık ilişki düzeyi

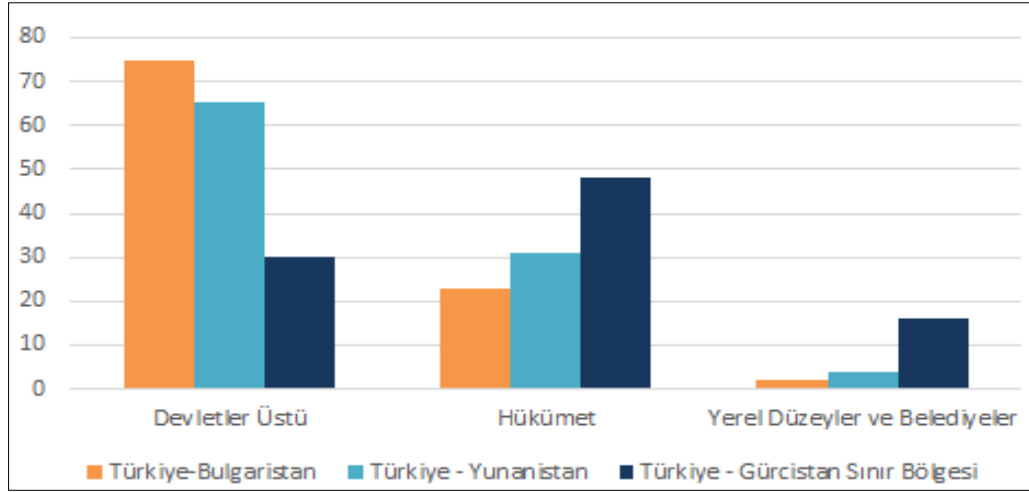
Sınırın diğer tarafında yüz yüze ve internet/sosyal medya aracılığı ile görüşülen arkadaş sayısı birlikte değerlendirilmiştir. Diğer yandan akrabalık ilişkisinin varlığı ve yüz yüze görüşülmesine ilişkin sonuçlar ile birlikte değerlendirilerek standartlaştırılmıştır.

Şekil 6.5. Sosyal ilişkiler çerçevesinde sınır bölgelerinin karşılaştırılması

İdari boyutta ilişkiler

İdari/yönetmel ilişkiler öncelikle sınır ötesi ilişkileri etkileyen karar düzeyi algısının saptanması ile başlamıştır. Buna göre sınır ötesi ilişkileri etkileyen karar düzeyleri sınır bölgelerine göre (Şekil 6.6)'da verilmiştir.

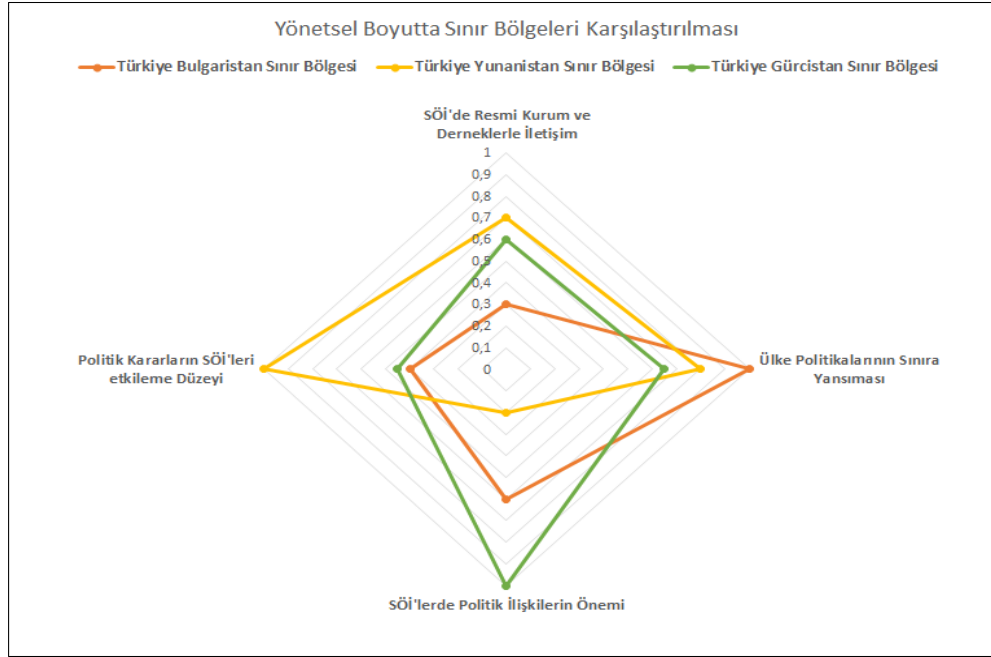

Şekil 6.6. Sınır ötesi ilişkileri etkileyen karar düzeyleri

Türkiye-Bulgaristan için ulus devlet en yüksek oranda sınır ötesi ilişkileri etkilerken, Türkiye-Yunanistan için hükümetler düzeyi sınır ötesi ilişkileri daha fazla etkilemektedir. Diğer yandan Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde ise hükümetler düzeyinde ilişkilerin sınır ötesi ilişkileri daha fazla etkilediği tespiti ortaya çıkmaktadır.

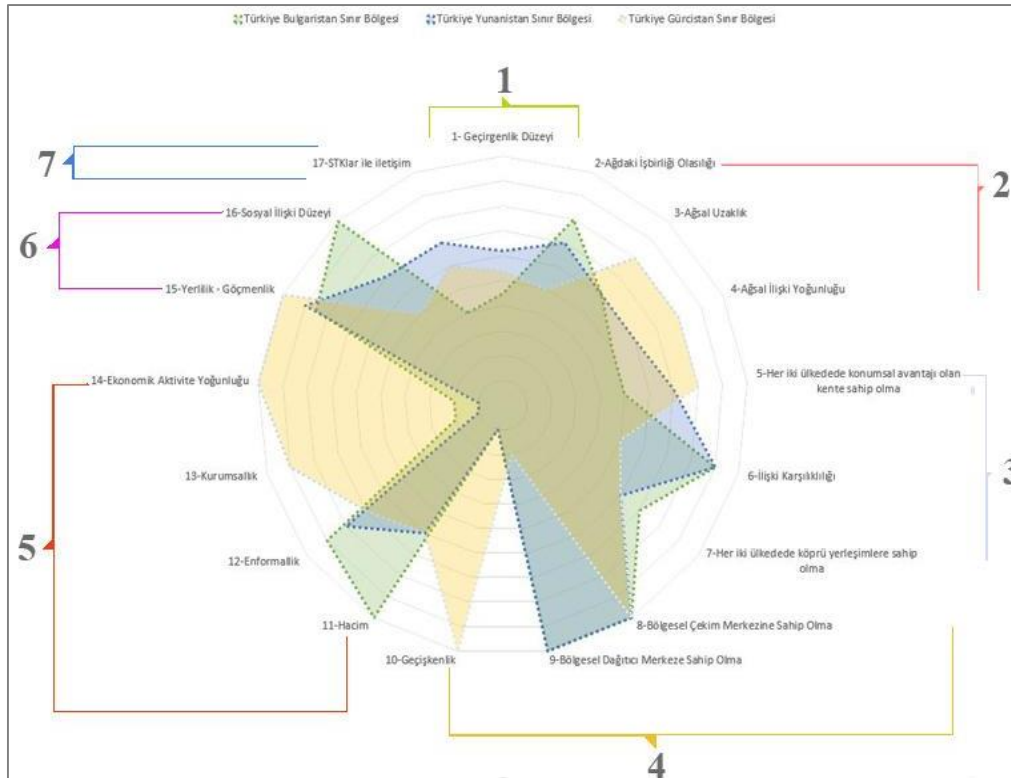
Yönetmel boyutta ilişkiler yönetim modeli bağlamında yapılan anketler ışığında politik kararların sınır ötesi işbirliklerini etkileme düzeyi, ülke politikalarının sınır bölgesine yansıma düzeyi, sınır ötesinde resmi kurum ve dernekler ile iletişim ve sınır ötesi ilişkilerde politik işbirliklerin önemi başlıklarında değerlendirilmiştir.

Buna göre; her üç sınır bölgesi için sınır ötesi resmi kurum ve dernekler ile iletişim değerleri standartlaştırılmıştır. Standartlaştırılan değerlere göre elde edilen sonuç ve değerlendirmeler her bir sınır bölgesi için yönetim matrisine eklenmiştir.

Şekil 6.7. İdari ilişkiler çerçevesinde sınır bölgelerinin karşılaştırılması

Karşılaştırmalı bir değerlendirme olanağı sunması açısından sonuç değerlendirmesi (Şekil 6.8)'de verilmektedir.

Şekil 6.8. Sınır bölgesi eksenli karşılaştırması

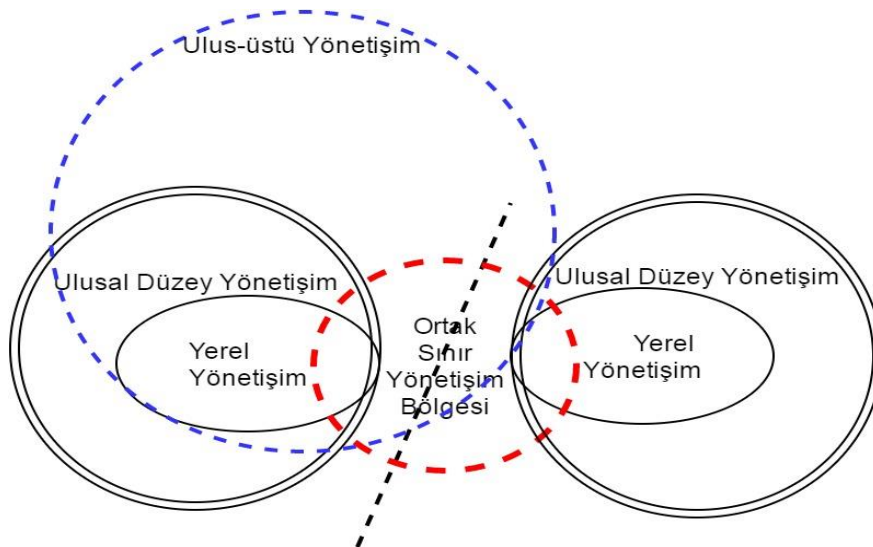
Bu radar grafikte merkeze yakın değerler yönetim aralığının daraldığını, çepere yakın değerler ise söz konusu aralığın arttığını göstermektedir. Diğer bir deyişle alansal olarak daha fazla değere sahip sınır bölgesinin yönetim aralığının yüksek olduğunu göstermektedir. Grafikte yeşil ile taralı alan Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinin, mavi ile taralı alan Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesinin ve sarı ile boyalı alan ise Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesinin aldığı değerleri göstermektedir. Bu grafik kamu politikalarının oluşturulmasında merkeze yakın göstergelere daha fazla odaklanılmasını göstermektedir.

6.2.2. Yönetişim eksen

Yönetişim eksenini sınır bölgesi için öne çıkan ve yönetim boyutunu oluşturan, ölçek, sınırlılıklar, ortak norm ve değerler, kurumlar, uygulama araçları, aktörler ve süreç ve karar mekanizmalarından oluşmaktadır.

Ölçek

Sınır bölgesinde ortaya konulacak yönetim yaklaşımlarının temel belirleyicileri sınırın etki alanı ile idari ve coğrafi ölçektir. Farklı ölçekler ve yönetim anlayışları sınır bölgesinde tek bir otorite tarafından kontrol edilebilen bir yönetimi imkansız kılmaktadır. Bu nedenle, mekansal, sosyal, ekonomik etki alanı ile idari ölçek ortak bölgesel yönetim alanının bulanık sınırlarını oluşturmaktadır. Bu sınırlar, sınır bölgesinin özgün niteliklerine göre değişebilen bir aralıkta olabilmektedir (Şekil 6.9).

Şekil 6.9. Ortak sınır yönetim bölgesi ve diğer ölçeklerle ilişkisi

Her bir idari düzeyin kendi yönetişimi, sınırđaki ortak yönetişim mekanizması ile keşişmektedir. Bu noktada ortak yönetişim bölgesinde oluşturulacak yönetişim çerçevesinin yöntemsel olarak yukarıdan aşağı veya aşağıdan yukarı doğru inşa edilmesi sınır ekseninden çıkacak sonuçlar değerlendirilerek yapılacaktır.

Sınırlılıklar

Sınır bölgesi yönetişiminde, ulusal hassasiyetler ve bununla ilintili olarak yönetişim kapasitesi temel iki sınırlılık olarak ortaya çıkmaktadır. Ulusal hassasiyetler, sınır bölgeleri özelinde resmiyete dökülemeyen nitelikte ve psikolojik etkileri nedeniyle de dikkate alınması gereken sınırlılıkları oluşturmaktadır. Diğer yandan bu hassasiyetler kırılğanlıklar içerdiiğinden karar mekanizmalarınca önceden belirlenerek sınır bölgesi yönetişimine etkileri ölçüsünde dikkate alınmaları gerekmektedir.

Yönetişim kapasitesi yönetişim mekanında gerekli yetenek ve kaynaklar ile ilgili durumu yansıtan bir kavramdır (Brusis, 2003). Söz konusu kapasite sınır bölgelerinde yönetişim modeli geliştirilmesi öncesi değerlendirilmesi gereken bir konudur. Yönetişim kapasitesinin taahhüt, etkinlik, yönetim, konsensüs inşası ve işbirliği (Brusis, 2003) konularındaki hassasiyeti sınır bölgelerinde kurulması ve devam ettirilmesi ulusal ölçeklere göre daha zor ve ulusal düzeyde geliştirilen yönetişim kapasitesine paralel gelişemeyen bir durum oluşturmaktadır.

Ortak normlar

Sınır bölgesine özgü değerlerle birlikte geliştirilen ortaklaşılmış hedefler, demokrasi ve ortaya çıkacak olan ortak fayda, yönetişimin başlaması ve sürdürülebilirliği açısından önemli düzeyde etkilidir. Sınır bölgelerinde ele alınan yönetişim yaklaşımlarında demokrasi, sınırın yarattığı eşişsizlik nedeniyle ulusal düzeydeki uygulamalar ile aynı seviyede olamamaktadır. Bu nedenle sınır bölgelerine özgü geliştirilecek yönetişim yaklaşımlarında, demokrasinin içeriğinin ortak bir demokrasi kültürünün geliştirilmesine katkıda bulunabilecek bir katmanlaşma olarak tanımlanabileceği değerlendirilmektedir (Hirst 1994; Fung ve Wright 2003). Burada demokrasinin sınırlarının, temel kural ve normlar çerçevesinde, ortak yönetişimin kararlarından etkilenen bölge vatandaşlarıyla diyalog ve müzakere üzerinden çizilmesi gereği ön plana çıkarılmaktadır. Bu nedenle, sınır bölgesi yönetişimi, demokratik

olarak seçilmiş politikacılar tarafından kontrol edildiği ölçüde, demokratik olarak nitelendirilebilmektedir. Böylece halen önemli ölçüde hissedilen ulusal farklılıkların etkilerinin azaltılması sağlanabilecektir.

Kurumlar, uygulama araçları

Sınır bölgesi yönetimindeki aktör ve süreçleri, ortak üst kurumlar, bölgesel kurumlar ile farklı nitelikte ulusal ve yerel kurumlar etkilemektedir. Kurumların oluşturulması ve var olan kurumların araçları sınır bölgesi yönetişiminin temel basamakları olarak değerlendirilebilir. Çalışma kapsamında değerlendirilen AB ölçeğindeki kurumsal yapılanmada, sınır bölgelerine yönelik temel problemin oluşturulan kurumların ulusüstü ölçekte kurgulanmış olması nedeniyle sınırın ortak bir bölge olarak değerlendirilmesini engelleyen niteliğidir. Birliğin dış sınırı koruyucu çeper olarak değerlendirildiğinden, ulusal ölçekte karar mekanizmaları bu bölgelerde daha baskındır. Kesişim veya yakınsama bölgeleri olarak nitelendirilen sınır bölgeleri açısından oluşturulmuş olan fonların kullanımı da sınır bölgesi yönetişimine etki eder nitelikte olamamaktadır. Sınır bölgesinde oluşturulacak kurumsal yapılar ve uygulama araçlarının sınırın özgünlüklerini dikkate alacak şekilde kurgulanması gerekmektedir. Ulusüstü kurumlar ve uygulama araçlarının benzerliklerine rağmen tamamen farklı uygulamaların ortaya çıkmasının bir nedeni de sınır bölgesinde etkili ulusal ve yerel aktörler ve süreçlerdir.

Aktörler

Sınır bölgesindeki aktörler, kurumsal yapılanma, uygulama araçları, sınırdaki ilişki düzeyleri, ölçek, sınırdaki ilişki deseni ve sınırın karakter özellikleri değerlendirilerek yönetsel, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan değerlendirilmiştir. Bu çerçevede; sınırdaki yönetsel aktörlerin düzenleyici nitelikleri ön planda olan ulusüstü yapılar, merkezi yönetim birimleri, uluslararası örgütlerden oluştuğu; ekonomik aktörlerin kısıtlı eylem alanlarında katalizör nitelikli odalar, iş adamları ve firmalardan oluştuğu; sosyo-kültürel aktörlerin ise karşılıklı yarar arayan ancak ulusal hassasiyetlerin gölgesinde kalan ılımlı nitelikli yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve hanehalklarından oluştuğu ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan, merkezi hükümetlerin politikaları ile uyuşmayan nitelikteki sınır ötesi eylemler, daha çok sivil toplum kuruluşları ve ekonomik aktörler tarafından enformel biçimde hayata geçirilebilmektedir. Ayrıca merkezi hükümetlerin sınır ötesi ile daha sert pozisyona geçip ilişki durdurma politikalarında bile, bu aktörlerin sınır ötesi ile kurdukları ilişkileri durdurma yerine soğutmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu durum sınır bölgesinde ulus devlet aktörlerinin yanında onlarla aynı güçte olmayan ancak sınırdaki ilişkilerin devam etmesinde anahtar rol oynayan yerel aktörleri yönetim sahnesine çıkartmaktadır.

Ayrıca ılımlı aktörler olarak değerlendirilebilen ve sınırdaki iletişimin en aza indiği durumlarda ortaya çıkan aktörler de bulunmaktadır. Sosyal kültürel ve eğitim amaçlı olan bu aktörlere her iki sınır bölgesinde de rastlanmıştır. AB-Türkiye sınırında kurulan ve üç ülkede faaliyet gösteren bu STK'ların büyük çoğunluğu Türkiye'de kurulan STK'lardır.

Süreçler ve karar mekanizmaları

Sınır bölgesi yönetiminde süreçleri etkileyen karar alma mekanizmaları, merkezi düzeydeki yönetsel karar alma mekanizmaları ile yerel düzeyde zayıf bağlar ile kurulan ve ağlar aracılığıyla yürütülen mekanizmalardır. Sınır bölgelerinin özellikleri dikkate alınarak ortak süreç oluşturabilmek ve sürdürebilmek yönetimin kurumsallaşabilmesinde ilk basamak olmasına rağmen, sınır bölgesi yönetiminde hayata geçirebilme potansiyeli açısından zorlu bir basamaktır. Bu nedenle sınır bölgeleri açısından bu süreçlerin ve mekanizmaların katı kurallara dayanmayan nitelikte kurulması, sınırdaki ilişkinin gelişmesi açısından önemlidir. Burada merkezi hükümetlerden çok yerel yönetimler ve halkın süreçlere katılımı ön plana çıkmaktadır.

6.3. Türkiye Sınır Bölgeleri İçin Yönetişim Yaklaşımı Değerlendirmesi

Türkiye sınır bölgeleri için yönetim yaklaşımının değerlendirilmesinde; yönetim eksen ve sınır eksen dinamikleri birlikte değerlendirilmiştir. Yönetişimin ve sınırın çok boyutlu dinamik yapısı ayrı ayrı değerlendirilmeye alınmıştır. Her bir sınır bölgesi için sınır bölgesinin ortak yönetim özellikleri tespit edilerek birbirleri ile ilişkileri sorgulanmıştır.

6.3.1. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri

Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ortak yönetime yönelik temel sınırlılıkları sınırın asimetrik yapısı, sınır geçirgenliği farklılıkları, sınırlı bölgesel fon kullanımı ve sınır kapılarının teknik altyapı farklılıkları oluşturmaktadır. Bölgedeki azınlık sorunları ve Türk vatandaşlarına uygulanan vize sınırdaki geçişlerin asimetrik bir yapıda olmasının temel sebebidir. Bu, sınırda bir filtreleme meydana getirmekte ve bu filtreleme ile sınır geçirgenliğinin boyutları (ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal) arasında farklar oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle Bulgaristan sınırında heterojen bir geçirgenlik ortamı bulunmaktadır. Bu noktada, Bulgaristan Sınır Bölgesinin öncelikle geçirgenlik aralığının çok geçirgen seviyesine getirilmesi ardından ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal geçirgenlik değerlerinin arasındaki standart sapmanın düşürülmesi hedeflenmelidir. Bu noktada sınırdaki ağsal uzaklıkların yeni sınır kapıları açılarak düşürülmesi ve mevcut sınır kapılarındaki teknik ve ulaşım altyapısının artırılması sınırda alternatifli geçişlere olanak sağlayarak sınırlılıkları azaltacağı değerlendirilmektedir.

Sınırdaki sosyal ve ekonomik potansiyelin kullanılamamasının oluşturduğu sınırlılığın öncelikle kurumsallaşmanın sağlanması ile birlikte aşılabileceği değerlendirilmektedir. Bu noktada sınır bölgesindeki karar düzeyleri seviyesinde meydana gelebilecek kısıtlılıklar öne çıkmaktadır. Çünkü bir yandan iki ülke arasındaki ortak kültür ve tarih, iletişim kurmayı kolaylaştırmakta ve geçirgenliğin artmasına sebep olurken, diğer yandan ulusal hassasiyetler her iki taraf için ilişkileri etkileyecek düzeydedir. Mevcut konjonktürde Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi açısından ulusal hassasiyetler ile sınır bölgesinin ekonomik kalkınma dengesi ekonomik kalkınma tarafı ağır basan bir yapıdadır. Etkilere açık olan bu dengenin bozulmamasının sağlanması sınırdaki etkileşim ve iletişimin sürekliliğin sağlanması ve kurumsal bir yapıya dönüştürülmesi ile sağlanabileceği değerlendirilmektedir. Bu noktada sınır bölgesindeki ortak değer ve normlar öne çıkmakta ve sınır bölgesi için ortaklaşılacak vizyon ve üst hedeflerin sınırdaki tüm aktörler ile birlikte kurgulanması ihtiyacı doğmaktadır.

Ülkeler düzeyinde ortak hedef ve amaçlar ile yerel düzeyde var olan ortak hedef ve amaçlar farklılıklar göstermektedir. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesinde bu dengeye AB de girmektedir. AB çatısı altında sınır bölgelerine yönelik sunulan bölgesel fonlar her iki ülkenin yerel idarelerince kullanılmaktadır. Ancak AB fonlarına dayalı olarak yürütülen

proje süreçlerinin ortaklaşmış hedef ve vizyonlar çerçevesinde değil, AB'nin belirledikleri önceliklerin güdümünde, yerellikleri görmeyen biçimde yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca sınırlı idari geçirgenlik ve vize kısıtı nedeniyle Türkiye aktörleri açısından tek taraflı bir zorluk oluşmaktadır.

Sınır bölgesinde öne çıkan ekonomik aktörler kısıtlı eylem alanlarında katalizör nitelikli odalar, iş adamları ve firmalardan oluşmaktadır. Ekonomik nitelikli aktörler, geçici kırılganlıklara diğer aktörlere göre daha dayanıklı aktörlerdir. Sosyo-kültürel nitelikli ilişkiler yürüten aktörlere göre, sınır bölgesinde daha aktif olarak hareket etmekte ve ulusüstü sağlanan fonlar ile birlikte yapılan projelerin içlerinde yer almaktadırlar.

Ulusüstü fonlar ile birlikte bu fonları yerel düzeyde kullanan aktörler ağdaki işbirliği olasılığını kendi lehlerine kullanabilmektedir. Aktörlerin içinde bulunduğu ağın yapısı ve ulusüstü yapı olan AB ile Türkiye'nin ilişki düzeyi eşit olmayan karar mekanizmalarını doğurmaktadır. Örneğin INTERREG kapsamında yapılan projelerde lider proje yürütücüsü tanımlanmakta ve bu durum karar süreçlerine de yansımaktadır.

Sınır bölgesine ilişkin yapılan mekânsal değerlendirmelerde; Bulgaristan-Türkiye sınır bölgesi için en önemli yerleşimin Edirne olduğu ve gündelik ilişkilerin merkezi konumunda olduğu ortaya çıkmıştır. Edirne ile birlikte sınır bölgesinde oluşan farklı nitelikte merkez yerleşmeler sınırın diğer tarafında farklı ihtiyaçları karşılamaktadır. Böylece yerleşmeler arasında farklı amaçlar için oluşan çift taraflı simetrik ilişki sınırlılıkları azaltıcı işlev görmektedir. Sınırdaki etkileşimin ekonomik aktörleri, daha çok merkezilikleri yüksek ve köprü nitelikli yerleşimlerde yer seçmektedir. Köprü ve merkezi olarak öne çıkan yerleşmeler yeni kurulacak kurumsal yapıların merkezleri olması açısından da önemli potansiyeller taşımaktadır.

Aynı anda bölgesel çekim ve dağıtım merkezine sahip yerleşmelerin bulunduğu bölgede, geçişkenliğin baskın doku olarak çıkmamış olması, akımlar açısından bir sınırlılık getirmektedir. Edirne örneğinde olduğu gibi eş zamanlı olarak hem dağıtıcı hem de toplayıcı yerleşmelerin varlığı, bölgesel eşitsiz bir akımın göstergesidir.

Çizelge 6.8. Türkiye-Bulgaristan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri

	Sınırlılıklar	Ortak normlar	Kurumlar ve uygulama araçları	Aktörler	Süreçler ve karar mekanizmaları
1-Ekonomik, sosyal, idari ve mekansal geçirgenliğin birbirine yakın seviyeye gerilmesine yönelik ortak politika ve eylemler	Azınlık sorunları ve Türk Vatandaşlarına vize kısıtı uygulanmaktadır. Geçirgenlik aralığının çok geçirgen seviyesine getirilmesi ekonomik, sosyal, idari ve mekansal geçirgenlik değerleri arasındaki standart sapmanın düşürülmesi ile sağlanabilecektir.	İki ülke arasındaki ortak kültür ve tarih, iletişim kurmayı kolaylaştırmakta ve geçirgenliğin artmasına sebep olmaktadır. Ulusal hassasiyetler her iki taraf için ilişkileri etkileyecek düzeydedir.	Avrupa Birliği çatısı altında sınır bölgelerine yönelik sunulan Bölgesel Fonlar her iki ülkenin yerel idarelerince kullanılmaktadır. İdari olarak geçirgenlik ve vize kısıtı nedeniyle Türkiye aktörleri açısından tek taraflı bir zorluk oluşmaktadır.	Ekonomik aktörler kısıtlı eylem alanlarında katalizör nitelikli odalar, iş adamları ve firmalardan oluşmaktadır. Sosyo-kültürel aktörler ulusal hassasiyetlerin gölgesinde ılımlı nitelikli yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve hane halklarından oluşmaktadır.	Ulusal aktörlerin merkezi karar mekanizmaları sınırdaki geçirgenliği etkilemekte ve etkilenebilmektedir. Sınır bölgelerindeki düşük geçirgenlikler enformel karar süreçlerini doğurmaktadır.
2-Ağdaki İşbirliği olasılığı, yerleşmeler arası ağsal uzaklık ve ağsal ilişki yoğunluğu	Sınır bölgesinde her iki ülke ile aktif sınır kapılarının bulunması ağsal yerleşmeler arası uzaklığı düşürücü niteliktedir. Sınır bölgesinde açılacak altyapısı sağlam her sınır kapısı ağdaki uzaklığı düşürecek ve yerleşmeler arası işbirliğini artıracaktır.	Sınır bölgesinde sınıra sıfır kilometredeki köylerin sakinleri sınırın diğer tarafına geçmemektedir. Diğer yandan geçirgenliği zorlaştırıcı araçlar ile diğer tarafa geçiş isteği tamamen yok olmaktadır.	Gruplaşma düzeyinin yüksek olması ağdaki işbirliği olasılığını yükseltmektedir. Yerel düzeyde bu durum bir avantaj olarak ortaya çıkmaktadır.	Ulusüstü fonlar ile birlikte bu fonları yerel düzeyde kullanan aktörler ağdaki işbirliği olasılığını lehlerine kullanabilmektedir.	Ağın yapısı ve ulus-üstü yapı olan AB ile Türkiye'nin ilişki düzeyi eşit olmayan karar mekanizması doğurmaktadır. Örneğin INTERREG kapsamında yapılan projelerde lider proje yürütücüsü tanımlanmakta ve bu durum karar süreçlerine de yansımaktadır.
3- Mikro Ağ Analizi Sonuçları (Bölgesel merkez-alt merkezler, avantajlı konum, çift taraflı simetrik ilişki ve köprü yerleşimler)	Çift taraflı simetrik ilişki sınırlılıkları azaltıcı işlev görmektedir. Bölgesel düzeyde bir merkezin varlığı ağır işleyişinde bir dengesizlik üretecektir. Bulgaristan-Türkiye açısından Edirne bölgesel merkez iken en avantajlı konuma da sahiptir.	Sınır bölgesinde oluşan farklı nitelikte merkez yerleşmeler sınırın diğer tarafında farklı ihtiyaçları karşılamaktadır.	Kurum merkezleri köprü yerleşimler ile avantajlı konuma sahip yerlerde olabilmektedir. Köprü ve merkezi olarak öne çıkan yerleşmeler yeni kurulacak kurumsal yapıların merkezleri olması açısından önemli potansiyel taşımaktadır.	Ekonomik aktörler daha çok mikro ağ analizi sonuçlarında merkezilikleri yüksek ve köprü yerleşimlerde yer seçmektedir.	Çift taraflı simetrik ilişki akımların dengeli olarak aynı yerleşmeler arasında olduğunu göstermektedir.
4-Ağ Dokusu	Aynı anda bölgesel çekim ve dağıtım merkezine sahip yerleşmelere sahip bölgede geçişkenliğin baskın doku olarak çıkmamış olması akımlar açısından bir sınırlılık getirmektedir.	Söz konusu dengesiz akımların sınır bölgesinin lehine dönüştürülmesi olasılığı bulunmaktadır.	Sınırdaki baskın doku yerleşmeler arası ilişkinin frekans değeri ölçülerek elde edilmektedir. Edirne bölgenin hem çekim hem de dağıtım merkezi olarak ortaya çıkmaktadır.	STK merkezleri, üniversiteler ve sınır ötesi aktif işbirliği yapılan yerel yönetimlerin merkezleri bu dağıtıcı ve toplayıcı merkezlerde yer seçmektedir.	Merkezi hükümet politikaları baskındır.
5-Yerel Düzey Ekonomik, Sosyal ve Yönetimsel Değerlendirmeler	Ekonomik hacim yüksek iken bu durum kurumsal düzeye yansıyamamış ve yüksek enformellik ortaya çıkmıştır. Ülkeler arasında ekonomik olarak farklılıklar bulunmaktadır.	Kalkınma ortak hedefi her iki ülkedeki sınır bölgeleri için geçerlidir. Türkler açısından kumar, Bulgarlar açısından sağlık turizmi oluşmaktadır. Akrabalık ve arkadaşlık ilişkisi düzeyi yüksektir. Sosyal düzeyde ortak normlara en fazla sahip olan sınır bölgesidir.	Uygulama araçları sınır bölgesini merkeze koyan bir yapıda değildir. Politik kırılmalık kurumları ve uygulama araçlarını etkilemektedir.	Sınır ötesi aktörler ile ilişki düzeyi oldukça düşük çıkan Bulgaristan-Türkiye Sınır Bölgesinde ülke politikaların sınıra yansıdığı ortaya çıkmaktadır.	Sınır ötesi ilişkileri etkileyen karar mekanizması AB olarak değerlendirilmektedir. Bölgesel fonların Bulgaristan ile birlikte harcanması bu durumu doğurmaktadır. Diğer taraftan yerel düzeyin bu süreçlerde olmadığı en fazla Türkiye-Bulgaristan sınırında belirlenmiştir.

6.3.2. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri

Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesi ortak yönetime yönelik temel sınırlılıkları ulusal hassasiyetler ve çoğunlukla buna bağlı olarak gelişen sınırlı bölgesel fon kullanımı ve sınır kapılarının teknik altyapı farklılıkları ile sınırdaki geçirgenliğe dayalı olarak ortaya çıkan sınırın asimetrik yapısı ve geçirgenliğin boyutları arasındaki farklılıkları oluşturmaktadır. Bölgedeki tarihsel süreçte ortaya çıkan hassasiyetler ve ilişkili olarak ortaya çıkan azınlık sorunları ile Türk vatandaşlarına uygulanan vize sınırdaki geçişlerin asimetrik bir yapıda olmasının temel sebebidir.

Sınırdaki asimetrik yapı ülkeler tarafından uygulanan sınırdaki filtrelemeyi de farklılaştırmaktadır. Böylelikle Türkiye-Yunanistan sınır geçirgenliğinin boyutları (ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal) arasında idari düzeyde geçirgenlikten kaynaklı olarak derin farklar oluşmaktadır. Bu noktada Yunanistan sınır bölgesinin öncelikle geçirgenlik aralığının ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal geçirgenlik değerlerinin arasındaki farkların düşürülmesi hedeflenmelidir.

Diğer yandan sınırdaki sosyal ve ekonomik potansiyelin kullanılamamasının oluşturduğu sınırlılığın öncelikle ülkelerin hassasiyetlerinin aşılacak sürekli bir etkileşim ve iletişim ortamının sağlanması ile birlikte aşılabileceği değerlendirilmektedir. Bu noktada sınır bölgesindeki karar düzeyleri seviyesinde meydana gelebilecek kısıtlılıklar öne çıkmaktadır. Çünkü bir yandan iki ülke arasındaki ortak kültür ve tarih, iletişim kurmayı kolaylaştırmakta ve geçirgenliğin artmasına sebep olurken diğer yandan ulusal hassasiyetler her iki taraf için ilişkileri etkileyecek düzeydedir.

Mevcutta Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi açısından ulusal hassasiyetler diğer tüm ekonomik, sosyal ve mekânsal faktörlerden daha önemli görünmektedir. Dış etkilere açık olan bu hassasiyetlere ilişkin bölgenin ortaklaşılacak üst hedefleri doğrultusunda bir iletişim köprüsünün kurulması gerekmektedir. Bu noktada sınır bölgesindeki ortak değer ve normlar öne çıkmakta ve sınır bölgesi için ortaklaşılacak vizyon ve üst hedeflerin sınırdaki tüm aktörler ile birlikte kurgulanması ihtiyacı doğmaktadır.

Ülkeler düzeyinde ortak hedef ve amaçlar ile yerel düzeyde var olan ortak hedef ve amaçlar farklılıklar göstermektedir. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesinde bu dengenin temel aktörleri

ulusüstü yapı olan AB değil, merkezi hükümetlerin kendileridir. Zira AB çatısı altında sınır bölgelerine yönelik sunulan Bölgesel Fonlar ülkelerin anlaşılamaması üzerine kullanılamamaktadır. Bu noktada bölgede AB fonlarına dayalı olarak yürütülen projeler ve yarattıkları sinerji de ortaya çıkamamakta ve sınır bölgeleri rutin gidişine bırakılmaktadır.

Sınır bölgesinde öne çıkan katalizör nitelikli odalar, iş adamları ve firmalardan oluşan ekonomik aktörler kısıtlı eylem alanlarında büyük bir kırılganlık ortamında hareket ettiklerinden dolayı Yunanistan sınır bölgesi Bulgaristan'a göre daha az tercih edilir konuma düşürmektedir. Ulusal hassasiyetler beraberinde sosyal nitelikli ilişkiler yürüten aktörler ve süreçlerini de etkilemektedir. Sosyo-kültürel nitelikli ilişkiler yürüten aktörlere göre daha aktif olarak sınır bölgesinde hareket etme kabiliyetleri bu bölgede daha kısıtlıdır.

Sosyo-kültürel nitelikli aktörler karşılıklı yarar ancak ulusal hassasiyetlerin gölgesinde hareket etmektedir. Bu durum Sınır bölgesine ilişkin yapılan mekansal değerlendirmelerde ortaya konmaktadır. Bu çerçevede sınır bölgesi için en önemli yerleşimin Edirne olduğu ve gündelik ilişkilerin merkezi konumunda olduğu ortaya çıkmıştır.

Yunanistan-Türkiye açısından Edirne bölgesel merkez iken en avantajlı konuma da sahiptir. Edirne'nin yanında sınır bölgesinde oluşan farklı nitelikte merkez yerleşmeler (Adrianapolis, Orestiada) sınırın diğer tarafında farklı ihtiyaçları karşılamaktadır. Böylelikle yerleşmeler arasında farklı amaçlar için oluşan çift taraflı simetrik ilişki sınırlılıkları azaltıcı işlev görmektedir.

Uygulama araçları açısından yapılan değerlendirmede sınır bölgesini merkeze koyan bir yapıya rastlanılmamıştır. Politik kırılganlık kurumları ve uygulama araçlarını etkilemektedir. Bu durum sınır ötesi aktörler ile ilişki düzeyi oldukça düşük çıkan Yunanistan-Türkiye sınır bölgesinde ülke politikaların sınıra ulusüstü ve yerel düzeye göre daha fazla yansıdığı ortaya çıkartmaktadır.

Çizelge 6.9. Türkiye-Yunanistan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri

	Sınırlılıklar	Ortak Normlar	Kurumlar / Uygulama Araçları	Aktörler	Süreçler ve Karar Mekanizmaları
1-Ekonomik, sosyal, idari ve mekansal geçirgenliğin birbirine yakın seviyeye gerilmesine yönelik ortak politika ve eylemler	Ulusal düzey verilerden elde edilen yüksek geçirgenlik aralığının daha da yükseltilmesi Ekonomik, sosyal, idari ve mekansal geçirgenlik değerlerinin arasındaki standart sapmanın düşürülmesi durumunda sağlanabilecektir.	İki ülke arasındaki ortak kültür ve tarih, iletişim kurmayı kolaylaştırmakta ve geçirgenliğin artmasına sebep olurken; ulusal hassasiyetler geçirgenliğin önündeki en büyük engeldir.	Avrupa Birliği çatısı altında sınır bölgelerine yönelik sunulan Bölgesel Fonlar kullanılamamaktadır.	Baskın sosyo-kültürel aktörler ancak ulusal hassasiyetlerin gölgesinde ortak süreçler yürütebilmektedir. Bu süreçlerde de idari geçirgenlik tek taraflı bir engel oluşturmaktadır.	Ulusal aktörlerin merkezi karar mekanizmaları sınırdaki geçirgenliği etkilemekte ve etkilenmektedir. Sınır bölgelerindeki düşük geçirgenlikler enformel karar süreçlerini doğurmaktadır.
2-Ağdaki İşbirliği olasılığı, yerleşmeler arası ağsal uzaklık ve ağsal ilişki yoğunluğu	Sınır bölgesinde her iki ülke ile aktif sınır kapılarının bulunması ağsal yerleşmeler arası uzaklığı düşürücü niteliktedir. Sınır kapılarından birisi Edirne ile daha ağırlıklı bir etkileşim gösterirken, diğer İstanbul ile yoğun ilişki içerisinde.	Sınır bölgesinde sınıra sıfır kilometredeki köylerin sakinleri sınırın diğer tarafına geçmemektedir. Diğer yandan geçirgenliği zorlaştırıcı araçlar ile diğer tarafa geçiş isteğini tamamen yok etmektedir.	Gruplaşma düzeyinin yüksek olması ağdaki işbirliği olasılığını yükseltmektedir. Yerel düzeyde bu durum bir avantaja dönüşmektedir.	Ulusüstü fonlar kullanılmadığından aktörler arası işbirliği yolları çok düşük seviyededir.	Ağın yapısı ve ulusüstü yapı olan AB ile Türkiye'nin ilişki düzeyi eşit olmayan karar mekanizmalarını doğurmaktadır. AB'nin fonun kullanımını ulusal hükümetlere bırakması nedeniyle bu fon kullanılamamaktadır.
3- Mikro Ağ Analizi Sonuçları (Bölgesel merkez-alt merkezler, avantajlı konum, çift taraflı simetrik ilişki ve köprü yerleşimler)	Çift taraflı simetrik ilişki sınırlılıkları azaltıcı işlev görmektedir. Bölgesel düzeyde bir merkezin varlığı ağın işlevişi itibarıyla de bir dengesizlik üretecektir. Yunanistan-Türkiye açısından Edirne bölgesel merkez iken en avantajlı konuma da sahiptir. Ayrıca İstanbul, Keşan ve Dedeoğlu akımların durağı olmaktadır.	Sınır bölgesinde oluşan farklı nitelikte merkez yerleşmeler sınırın diğer tarafında yokluğu hissedilen farklı ihtiyaçları karşılamaktadır.	Köprü ve merkezi olarak öne çıkan yerleşmeler yeni kurulacak kurumsal yapıların merkezleri olması açısından önemli potansiyel taşımaktadır.	Ekonomik aktörler daha çok mikro ağ analizi sonuçlarında merkezilikleri yüksek ve köprü nitelikli yerleşimlerde yer seçmektedir.	Çift taraflı simetrik ilişki akımların dengeli olarak aynı yerleşmeler arasında olduğunu göstermektedir.
4-Ağ Dokusu	Aynı anda bölgesel çekim ve dağıtım merkezine sahip yerleşmelere sahip bölgede geçişkenliğin baskın doku olarak çıkmamış olması akımlar açısından bir sınırlılık getirmektedir. Eşitsiz ve hem dağıtıcı hem de toplayıcı yerleşmelerin varlığı bölgesel eşitsiz bir akımın göstergesidir.	Söz konusu dengesiz akımların sınır bölgesinin lehine dönüştürülmesi olasılığı bulunmaktadır.	Sınırdaki baskın doku yerleşmeler arası ilişkinin frekans değeri ölçülerek elde edilmektedir. Edirne, bölgenin hem çekim hem de dağıtım merkezi olarak ortaya çıkmaktadır.	STK merkezleri, üniversiteler ve sınır ötesi aktif işbirliği yapılan yerel yönetimlerin merkezleri bu dağıtıcı ve toplayıcı merkezlerde yer seçmektedir.	
5-Yerel Düzey Ekonomik, Sosyal ve Yönetmel Değerlendirmeler	Ekonomik hacim düşük ve kurumsallık sınıra yakın çıkmıştır. Yüksek enformellik bulunmaktadır. Azınlık sorunları sosyal yapıya tehdit olarak algılanmaktadır.	Sınır bölgeleri için ortaklaşmış bir vizyon yoktur. Akrabalık ve arkadaşlık ilişkisi düzeyi yüksek ancak Bulgaristan sınırına göre görece düşüktür.	Uygulama araçları sınır bölgesini merkeze koyan bir yapıda değildir. Politik kırılganlık kurumları ve uygulama araçlarını etkilemektedir.	Sınır ötesi aktörler ile ilişki düzeyi oldukça düşük çıkan Yunanistan-Türkiye Sınır Bölgesinde ülke politikalarının sınıra yansıdığı ortaya çıkmaktadır.	Sınır ötesi ilişkileri etkileyen karar mekanizması %60'ın üzerinde AB olarak değerlendirilmektedir.

6.3.3. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri

Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesi ortak yönetime yönelik temel sınırlılıkları sınırındaki geçirgenliğe dayalı olarak ortaya çıkan sınırın asimetrik yapısı ve geçirgenliğin boyutları arasındaki farklılıkları oluşturmaktadır. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde en yüksek geçirgenlik ekonomik geçirgenliktir. İki ülke arasındaki ortak kültür ve tarih, iletişim kurmayı kolaylaştırmakta ancak sosyal geçirgenlik düşük kalmaktadır.

Toplumlar arasındaki uzun süre etkileşememe dayalı olarak ortaya çıkan farklılaşma bunun temel sebeplerinden sayılabilmektedir. Ülkeler arasında uzun süren kapalı sınır politikaları dışında tarihsel olarak ilişkileri engelleyecek düzeyde köklü bir sorun bulunmamaktadır. Bunun dışında Yerel düzeyde sınır ötesi işbirliğine yönelik mekanizmalar zayıf kalmaktadır. Ulusal kurumlar ve yereldeki temsilcileri ile yürütülmeye çalışılmaktadır. Yerel düzeyde kurumlar açısından istek ve bilinç eksikliği bulunmaktadır.

Bu noktada ulusal düzey verilerden elde edilen yüksek geçirgenlik aralığının daha da yükseltilmesi ekonomik ve sosyal geçirgenlik değerlerinin arasındaki farklılık bölgedeki sosyo-mekânsal etkileşimleri de önemli ölçüde etkilemektedir. Sınır geçişlerinin vizesiz ve kimlikli olması yerel aktörlerin daha rahat geçebilmelerine imkân tanımaktadır. Ancak sosyal geçirgenlik seviyelerinin düşük çıkmasından da anlaşılabileceği üzere beklenen işbirliği gözlemlenememektedir.

Ulusal aktörlerin merkezi karar mekanizmaları sınırındaki geçirgenliği etkilemekte ve etkilenmektedir. Bölgesel ekonomik farklılıkların yüksekliği enformel iş gücünün Türkiye tarafına kaymasına ve sektör oluşturmasıyla sonuçlanmıştır. Sınır bölgesinde tüm etkileşimler aktif tek sınır kapısı olarak işlev gören Sarp sınır kapısı üzerinden yürütülmektedir. Türkiye-Gürcistan sınır geçirgenliğinin boyutları (ekonomik, sosyal, idari ve mekânsal) arasında özellikle ekonomik ve sosyal geçirgenlik arasında önemli fark bulunmaktadır.

Bu noktada Gürcistan sınır bölgesinin öncelikle geçirgenlik aralığının ekonomik ve sosyal geçirgenlik değerlerinin arasındaki farkların düşürülmesi hedeflenmelidir. Sınır bölgesinde aktif tek sınır kapısı bulunmasına rağmen ilişki yoğunluğu yüksek çıkmıştır ancak bu durum

sosyal geçirgenliğe yansımamakta ve bölge açısından potansiyellerin ortaya çıkarılamadığı gözlemlenmektedir.

Sınırdaki ağsal uzaklığın ve mekânsal uzaklığın düşük olması ilişkiyi artırmaktadır. Ancak geçenlerin cinsiyetleri açısından bakıldığında, büyük oranda dengesizlikler gözlemlenmiştir. Sınır bölgesindeki ortak değer ve normlar öne çıkmakta ve sınır bölgesi için ortaklaşılın vizyon ve üst hedeflerin sınırdaki tüm aktörler ile birlikte kurgulanması ihtiyacı doğmaktadır.

Ülkeler düzeyinde ortak hedef ve amaçlar ile yerel düzeyde var olan ortak hedef ve amaçlar farklılıklar göstermektedir. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde bu dengenin temel aktörleri Gürcistan tarafında Tiflis Hükümeti ve Batum Özerk Yönetimi, Türkiye tarafında ise merkezi hükümettir. Tanımlı ortak fon olmadığından dolayı ortak karar mekanizmaları geliştirmeye yönelik çabalar sınırlı kalmaktadır. Bölgedeki dinamizmi ortaya çıkaracak üst fonların oluşturulmasının bölgenin kalkınmasına etki sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Baskın nitelikteki bölgesel merkez Batum'dur. Diğer yandan bölgesel düzeyde bir merkezin varlığı ağın işleyişi itibarıyla de bir dengesizlik üretmektedir. Batum, Kemalpaşa, Kobuleti ve Hopa avantajlı ağsal konuma sahiptir. Bu durum sınır bölgesine ilişkin yapılan mekansal değerlendirmelerde ortaya konmaktadır. Sınır bölgesinde oluşan farklı nitelikte merkez yerleşmeler (Batum, Kemalpaşa ve Hopa) sınırın diğer tarafında yokluğu hissedilen farklı ihtiyaçları karşılamaktadır. Kurumların merkezleri köprü yerleşimler ile avantajlı konuma sahip yerlerde olabilmektedir. Diğer yandan Köprü ve merkezi olarak öne çıkan yerleşmeler yeni kurulacak kurumsal yapıların merkezleri olması açısından önemli potansiyeller taşımaktadır.

Çizelge 6.10. Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi ortak yönetim özellikleri

	Sınırlılıklar	Ortak Normlar	Kurumlar/Uygulama Araçları	Aktörler	Süreçler ve Karar Mekanizmaları
1-Ekonomik, sosyal, idari ve mekansal geçirgenliğin birbirine yakın seviyeye gerilmesine yönelik ortak politika ve eylemler	Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde en yüksek geçirgenlik ekonomik geçirgenliktir. Ulusal düzey verilerden elde edilen yüksek geçirgenlik aralığının daha da yükseltilmesi Ekonomik, sosyal, idari ve mekansal geçirgenlik değerlerinin arasındaki standart sapma en yüksek bu sınır bölgesindedir.	İki ülke arasındaki ortak kültür ve tarih, iletişim kurmayı kolaylaştırmakta ancak sosyal geçirgenlik düşük kalmaktadır. Tarihsel olarak ilişkileri engelleyecek düzeyde sorun bulunmamaktadır.	Yerel düzeyde sınır ötesi işbirliğine yönelik mekanizmalar zayıf kalmaktadır. Ulusal kurumlar ve yereldeki temsilcileri ile yürütülmeye çalışılmaktadır. Yerel düzeyde kurumlar açısından istek ve bilinç eksikliği bulunmaktadır.	Sınır geçişlerinin vizesiz ve kimlikli olması yerel aktörlerin daha rahat geçebilmelerine imkan tanımaktadır. Ancak sosyal geçirgenlik seviyelerinin düşük çıkmasından da anlaşılacağı üzere beklenen işbirliği gözlemlenememektedir.	Ulusal aktörlerin merkezi karar mekanizmaları sınırdaki geçirgenliği etkilemekte ve etkilenmektedir. Bölgesel ekonomik farklılıkların yüksekliği enformel iş gücünün Türkiye tarafına kaymasına ve sektör oluşumlarıyla sonuçlanmıştır
2-Ağdaki İşbirliği olasılığı, yerleşmeler arası ağsal uzaklık ve ağsal ilişki yoğunluğu	Sınır bölgesinde aktif tek sınır kapısı bulunmasına rağmen ilişki yoğunluğu yüksek çıkmıştır.	Sınırdaki ağsal uzaklığın ve mekansal uzaklığın düşük olması ilişkiyi artırmaktadır. Ancak geçenlerin cinsiyetleri açısından bakıldığında büyük oranda dengesizlikler gözlemlenmiştir.	Gruplaşma düzeyi orta seviyededir. Bu durum ağdaki işbirliği olasılığını yeterince yükseltmemektedir..	Akrabalık bağları olan aktörler ile Müslüman Gürcistan nüfusu varlığı aktörler açısından esneklik sunmaktadır. Tanımlı ulusüstü ortak fonlar yoktur. Ulusal teşvik mekanizmaları mevcuttur.	Tanımlı ortak fon olmadığından dolayı ortak karar mekanizmaları geliştirmeye yönelik çabalar sınırlı kalmaktadır.
3- Mikro Ağ Analizi Sonuçları (Bölgesel merkez-alt merkezler, avantajlı konum, çift taraflı simetrik ilişki ve köprü yerleşimler)	Baskın nitelikteki bölgesel merkez Batum'dur. Diğer yandan bölgesel düzeyde bir merkezin varlığı ağın işleyişi itibarıyla de bir dengesizlik üretmektedir. Batum, Kemalpaşa, Kobuleti ve Hopa avantajlı ağsal konuma sahiptir.	Sınır bölgesinde oluşan farklı nitelikte merkez yerleşmeler (Batum, Kemalpaşa ve Hopa) sınırın diğer tarafında yokluğu hissedilen farklı ihtiyaçları karşılamaktadır.	Kurumların merkezleri köprü yerleşimler ile avantajlı konuma sahip yerlerde olabilmektedir. Diğer yandan Köprü ve merkezi olarak öne çıkan yerleşmeler yeni kurulacak kurumsal yapıların merkezleri olması açısından önemli potansiyeller taşımaktadır.	Ekonomik aktörler daha çok mikro ağ analizi sonuçlarında merkezilikleri yüksek ve köprü nitelikli yerleşimlerde yer seçmektedir.	Düşük simetrik ilişki akımların dengeli olmadığı göstermektedir. Bu nedenle karar mekanizmaları arasında güçlü iletişim köprüleri kısıtlıdır.
4-Ağ Dokusu	Batum çekim merkezi iken Türkiye tarafındaki yerleşmelerin geçirgenliği yüksek çıkmaktadır. Eşitsiz bir akım mevcuttur.	Söz konusu dengesiz akımların sınır bölgesinin lehine dönüştürülmesi olasılığı bulunmaktadır.	Sınırdaki baskın doku yerleşmeler arası ilişkinin frekans değeri ölçülerek elde edilmektedir. Batum, bölgenin çekim merkezidir.	STK merkezleri, üniversiteler ve sınır ötesi aktif işbirliği yapılan yerel yönetimlerin merkezleri bu dağıtıcı ve toplayıcı merkezlerde yer seçmektedir.	
5-Yerel Düzey Ekonomik, Sosyal ve Yönetmel Değerlendirmeler	Ekonomik hacim düşük ancak kurumsallık diğer bölgelere göre görece yüksek düzeyde çıkmıştır..	Akrabalık ve arkadaşlık ilişkisi düzeyi diğer sınır bölgelerine göre görece düşüktür.	Uygulama araçları sınırlıdır.	Sınır ötesi aktörler ile ilişki düzeyi oldukça düşük çıkan Yunanistan-Türkiye Sınır Bölgesinde ülke politikalarının sınıra yansıdığı ortaya çıkmaktadır.	Sınır ötesi ilişkileri etkileyen karar mekanizması öncelikle hükümet ve ardından yerel düzey çıkmıştır.

6.4. Sınır Bölgesi Yönetişimi Üzerine Genel Değerlendirme

Sınırın merkez-çeper ilişkisi ile kurgulanan sınırlayıcı fiziki bir hattan ağ tabanlı ilişkiler üzerinden yakınsama bölgelerine dönüşmesi ile birlikte sınır ötesi akımlar ve ilişkiler artmakta, kültürel ve kurumsal değişiklikler ortaya çıkmakta, ekonomik büyüme, rekabet ve teknolojik gelişme hızlanmakta ve bu değişimler yeni yönetim pratiklerinin ortaya çıkmasını zorlamaktadır.

Sınır bölgeleri açısından genel bir değerlendirme yapıldığı takdirde, sınır bölgelerinde coğrafi olarak çeperde bulunmanın avantaj ve dezavantajlarının hissedildiği, ülkeler arası eşitsizliğin ürettiği akımlar ile birlikte formal ve enformel ilişkilerin oluştuğu, kesin sınırları olmamakla beraber ağsal nitelikli ilişkiler ile ortaya konabilen bulanık sınırlarının ve etki alanlarının olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma çerçevesinde, sınır bölgelerinin idari olarak çok katmanlı yapılardan meydana gelmesi, farklı kurumsal yapılar ve pratiklerin olması, geleneksel güvenlik odaklı politikaların baskın olması; ekonomik olarak sosyal ve ekonomik yaşamın kutuplaşmalarının olması, kendi kendine organize olabilen yapıların bulunması; sosyal olarak ulusal hassasiyetlerin varlığı, koordinasyon ve işbirliği eksikliği, sosyal ağlar ve akımların etkilerinin olması ve bölgeler arasında teknik altyapı farklılıklarının bulunması sınır bölgelerinin karşılaştıkları temel sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu sorunlar, farklı kurumsal-idari yapılar, farklı öncelikler ve bölgelere özgü kırılganlıklar değerlendirildiğinde sınır bölgesinde yönetim modeli için bazı ön şartların asgari düzeyde sağlanması gerekmektedir. Sınır bölgesi için ortaklaşmış vizyon ve hedeflere ulaşmak için üst düzey politik destek ve uzun dönemli taahhütler ilk ön şarttır. Ancak bu noktada yerelin dinamikleri devreye girebilmektedir. Yerel yönetimlerin Housen ve Couriel, (1994:2)'nin belirttiği gibi “etkin uluslararası kapasiteye sahip olması ve işbirliğini yürütebilmesi” gerekmektedir. Bu noktada yerel yönetimlerin de ortak vizyonu sahiplenmesi ve işbirliklerinden fayda sağlayacağı öngörüsü olmalıdır.

Bu çalışma sınır bölgesi açısından uygulanması ve hayata geçirilmesi daha zor olan yönetimi yapılan analizler ve saha çalışmaları neticesinde elde edilen veriler ile birlikte değerlendirilerek dikeyde sınır bölgesi eksenini ve yatayda yönetim eksenini olarak ele

almaktadır. Sınır bölgelerinin kırılganlıkları değerlendirildiğinde sınırda yönetişimin geniş bir kapsamda ele alınışı uygulama alanı için daha esnek ve kapsamlı öneriler sunulması açısından önemli olarak değerlendirilmektedir.

6.4.1. Ortak yönetişimin altyapısının oluşturulması

Aynı ulus-üstü yapı altında bulunan iki ulusal düzeydeki sınır ile ulusal düzeyde komşuluğu olan Türkiye-AB sınırı değerlendirildiğinde;

Sınır bölgesinin özgün koşulları dikkate alındığında resmi nitelikli aktörler dışında enformel yönetişim biçimlerinin olduğu AB deneyimlerinden gözlemlenmektedir. Saha çalışmalarından elde edilen bulgular Türkiye-AB sınır bölgesi için AB fonları ile birlikte bir hareketliliğin olduğu ancak projelerin önceliklerinin sınır bölgesinin öncelikleri ile örtüşmediğinden dolayı sürdürülebilir bir etki oluşturulamadığını göstermektedir. Bu çerçevede AB fonlarının önceliklerinin ulusüstü düzeyden belirlenmesi yerine bu sürecin yerel aktörler ile belirlenmesi dahi ortak hedef oluşturulmasında önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Fon önceliklendirme sürecinde bölgedeki farklı aktörlerin birbiri ile ilişki kurması, etkileşime geçmesi ve tanınması sağlanmış olabilecektir. Bu süreçte mümkün olan en fazla sayıda yerel aktörün sürecin içerisinde olması AB'nin söz konusu fonları sağlamadaki temel amacı olan sürdürülebilirlik hedefine yaklaşılmada önemli bir rolü olacaktır. Diğer yandan ağ analizi sonuçlarına göre ortaya çıkan sınır bölgesinin bulanık sınırları da dahil olmak üzere etkileşim alanındaki tüm yerleşim birimlerindeki ilgili aktörlerin bu süreçte olabilmemesinin sağlanması üst politika belgelerinin hedeflerinin gerçekleşmesinin bölge gerçekleri ile uyumunu sağlayacaktır. Diğer bir ifadeyle, ilgili fonlar çerçevesinde sınıra ilişkin fon kullanımı sadece sınır bölgesinin idari sınırları ile kısıtlı kalabilmektedir. Bu noktada fonksiyonel sınırların kullanılmasının sınır bölgesindeki iş birliğinin sürdürülebilirliği ve etkinliğini artıracığı değerlendirilmektedir.

Bu noktada AB Bölgesel fon dağıtım ve denetim sürecindeki katılıkların bir süreliğine de olsa bölge özellikleri dikkate alınarak yerel aktörlere devredilmesi sınır bölgesi yönetişiminin öncül basamakları olan iş birliğinin artmasına büyük katkı sağlayacaktır. Çünkü bulgu sonuçlarına göre sınırın bariyer fonksiyonu ve bölgedeki yerleşmelerin kendi ülkelerinin çeperlerinde kalmışlığı bu bölgelerdeki insan kaynağını olumsuz etkilemekte ve doğrudan AB bürokrasi ile başa çıkamayan veya ilk proje sonrasında ortaya çıkabilen

yılgınlığa teslim olunmaktadır. Bu noktada AB tarafından söz konusu katı denetim mekanizmasının kontrollü olarak gevşetilmesi ortak stratejik hedeflerin ve vizyonun oluşturulması, aktörler arası karşılıklı güven ve işbirliği sağlanmasında bir dinamizm getirebilecektir.

AB sınırötesi bölgesel fonlarının yönetiminde son dönem politikasına bakıldığında sınırötesi işbirliğini yürüten iki ülkeden birisini projenin lider ülkesi olarak belirlemekte ve bütçenin yönetimi lider ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu noktada AB'nin lider ülke belirleme sürecine çalışma bulgularının sonuçlarına göre akımlar değerlendirildiğinde liderlik edebilecek nitelikte yerleşimlerin ve kurum ve kuruluşların belirlenmesi proje sürecine bir dinamizm sağlayabilecektir.

Bu çerçevede AB fonları dışında enformel yönetim örnekleri çok kısıtlı olarak gözlemlenmiştir. Bölge açısından AB fonlarının yarar sağladığı temel konu bütçenin geliyor olması ve aktörlerin bu bütçeyi harcama motivasyonları olarak ortaya çıkmaktadır. Bütçe kesilmesi ile birlikte ilgili aktörler düzeyinde işbirlikleri kesilmekte ve dolayısıyla ortaya sürdürülebilir bir işbirliği altyapısı konulamamış olmaktadır.

AB fonlarından ayrı olarak sınır bölgesinin her iki tarafındaki aktörleri bir araya getiren eğitim seminerleri düzenlemeye olanak sağlayacak eğitim platformlarının kurulması bölgedeki iş yapış şekillerinin farklılığından kaynaklanan sorunların giderilmesinde ilk etapta atılacak adım olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan karşılıklı bilgi aktarımı ortamının oluşturulması ve kurumsallaştırılması bu sürecin aşama aşama sivil toplum örgütlerine yayılan bir etkiye dönüşmesine neden olabilecektir.

İncelenen tüm sınır bölgeleri açısından sınır bölgelerinin farklı düzeyde ilişki boyutları ve yoğun akımlar dikkate alındığında büyük bir potansiyele sahip oldukları ancak özellikle ulusal düzey karar mekanizmalarının bu potansiyelleri hayata geçirebilecek stratejik yaklaşımlar geliştiremedikleri, ulusal hassasiyetlerin gölgesinde bu potansiyeli kaçırdıkları değerlendirilmektedir.

Bulgular ışığında ulusal düzeydeki hassasiyetler çerçevesinde sınır bölgelerini de etkileyen politik kararların sınır bölgelerinin sosyo-mekansal gelişiminde her bir sınır bölgesi için farklı boyutlarda olmak üzere olumsuz bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. Örneğin Türkiye-

Yunanistan sınır bölgesi açısından ulusal hassasiyetlerin sınırdaki işbirliği olasılığını ilişki yok düzeyine düşürecek kadar etkileyebildiği diğer yandan Bulgaristan ve Gürcistan sınır bölgeleri için bu durumun ekonomik kalkınmanın her üç ülke tarafından öncelik olarak değerlendirilmesinden dolayı daha müzakere edilebilir bir pozisyonda değerlendirildiği ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan ulusal düzeyde iki yapı olan Türkiye-Gürcistan sınır bölgesi açısından farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ulusal düzeyde politikaların yetersiz ve yerel düzeydeki uygulamaları yönlendiriciliğinin de kısıtlı olması nedeniyle Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesi de var olan sınır ötesi işbirliği potansiyellerini yeterince kullanamamaktadır. Bu noktada bu dinamizmi başlatacak katalizör niteliğinde eylemlerin ulusal hükümetlerce hayata geçirilmesi gerekir. Sınır Bölgesinin ekonomik potansiyeli ve her iki ülkenin ekonomik gücü çerçevesinde şekillenen sınır bölgesindeki iş birliği iki tarafın fonlayacağı sınır bölgesi fonu ile birlikte hayata geçirilebilir. Çok basit ve uzlaşılabilen en genel ortak hedefler temel alınarak süreç başlatılabilir. Bu çerçevede ekonomik büyüklük açısından Türkiye'nin Batum Özerk Cumhuriyeti ile eşit bir havuz oluşturması beklenmemelidir. Sınırdaki iş birliğinin çarpan etkisini dikkate alınarak Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde yatırım ortamının oluşmasında Türkiye tarafındaki büyük sermaye aktörlerinin ilk yatırımı başlatmaları Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesi açısından bir kırılma noktası olmuştur. Sheraton Otelinin Batum'da açılması ile bölgenin ekonomik anlamda yatırım iklimi bir değişim geçirmiş ve ardından Türkiye sermayeli büyük otel zincirleri Batum'da yatırımlar gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu noktada Türkiye'nin yeterince önem vermediği Gürcistan-Türkiye Sınır bölgesine ulusal düzeyde, somut ve iki ülke arasındaki ilişkiyi başlatacak nitelikte stratejik adımlar atması sınır bölgesinin kalkınmasına yardımcı olacaktır. Bu noktada Türkiye'nin merkezi düzeydeki kurumlarının AB ile ilişkileri sürecinde kazandığı deneyimi diğer sınır bölgelerine aktarılabilir niteliktedir.

6.4.2. Yönetişim süreçlerinin devam ettirilebilmesi

Her iki sınır bölgesi açısından bir değerlendirme yapıldığında katılım konusunun ayrı olarak ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Sınır bölgelerinde uzlaşmış ortak hedefler üzerinden yürüten bir katılım süreci başlamış iş birliklerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önemli bir ayaktır. Katılım ayağında, sınır bölgelerinin bütün dezavantajların yanında her iki tarafın kültürel ve sosyal iklimini bilen, iki dili birden

konusabilen ve hatta iki ülkenin vatandaşı olan kişilerin bulunması önemli bir avantajdır. Literatürde sınır bölgeleri için sıkça geçen kültürel yakınlık (Felbermayr ve Toubal, 2010) kavramı, Yunanistan-Türkiye Sınır Bölgesi için Yunanistan tarafındaki Müslüman azınlığı, Bulgaristan-Türkiye Sınır Bölgesi açısından her iki tarafın kültürel kodlarını taşıyan ve Türkiye'ye dönen her iki dili de konuşabilen Müslüman nüfusu ve Gürcistan-Türkiye sınır bölgesi açısından Gürcistan tarafındaki Müslüman Gürcü kökenli nüfus ve Türkiye tarafındaki Gürcüce bilen nüfusu tanımlamaktadır. Bu açıdan ülkelerin kültürel yakınlığı sınır bölgelerinin lehine dönüştürebilmeleri gerekmektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sınır bölgeleri kenarda olmanın getirdiği ekonomik ve sosyal eşitsizlik sorunlarını yaşamaktadırlar. Küreselleşme, sınır ötesi ilişkilerin artması, sınır komşuları arasındaki etkileşimi ve esnekliği artırmıştır. Sınırlar artık ülkeleri birbirinden ayıran çizginin ötesine geçip, çok boyutlu ve interaktif bölgelere dönüşmüştür. Özellikle ulusüstü yapıların ortaya çıktığı AB gibi oluşumlarla, sınırlar daha geçirgen hale dönüşmüş, uygulanan bölgesel gelişme programları, hibeler ve fonlarla ilişkilerin artması ve ülkelerarası bütünleşme teşvik edilmiştir. Yerel ve bölgesel düzeyde, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutta aktörler arası etkileşim artmıştır.

Bu çalışma, sınır bölgelerindeki sosyo-mekansal etkileşimleri değerlendirerek sınır bölgelerine özgü yeni yönetim modeline ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. Bu kapsamda 3 temel analiz adımı yürütülmüş, bu adımların sonuçlarına göre oluşan bölge kimliklerine göre bir yönetim metodolojisi çerçevesi oluşturulmuştur. Ortaya konan bu katmanlı yönetim yaklaşımı çerçevesinin ilk katmanını geçirgenlik oluşturmaktadır. Bu çerçevede sınır bölgelerindeki sosyo-mekansal etkileşimlerin öncelikle sınır geçirgenliği olarak ele alınarak ulusal düzeyde çok değişkenli sınır geçirgenlik endeksi üretilmiştir. Geçirgenliğin az, orta ve çok geçirgen olarak sınıflandırılması o sınır bölgesine ait akımların yoğunluğunu ve sınır bölgesinin geçirgenlik açısından baskın karakterini ortaya koymaktadır. Geçirgenlik sonuçlarına göre değerlendirilen orta ve çok geçirgenliğe sahip iki sınır bölgesinde (Trakya-Gürcistan) alan çalışması verilerinden yapılan ağ analizleri ile o bölgelerdeki sosyo-mekansal etkileşimin boyutları ve dokusu analiz edilmiştir. Ağ analizi sonuçları bir yandan yönetim mekanlarındaki etkileşimin yönünü, baskınlığını, şiddetini verirken, diğer yandan ağ dokusu farklılaşmalarını ortaya çıkartmıştır. Ağ dokularındaki simetriklik, geçişlilik, tek yönlülük, çok yönlülük ise etkileşimin sosyo-mekansal boyutunu ortaya çıkartmıştır. Diğer yandan yerel düzeyde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ve anketler ile özgünlükleri inşa edecek noktalar, aktörler ve aktörlerin ilişkileri temelinde argümanlar elde edilmiştir.

Sınır bölgelerinin kalkınma sorunsalını çok boyutlu olarak analiz ederek sürecin yönetim boyutuna ilişkin açılımlar getirilen bu çalışmanın kuramsal ve uygulama boyutunda akademik yazına yaptığı katkılar 3 temel aşamada özetlenebilir.

Bunlardan ilki, sınır geçirgenliğinin değerlendirilmesine yönelik olarak getirilen açılımlardır. Geçirgenliğin sınır kapsamında sosyo-mekansal olarak tanımı yeniden yapılmış ve ulusal ölçekte veriler ile Çok Değişkenli Sınır Geçirgenlik Endeksi elde edilmiştir. Elde edilebilen veri tipleri açısından kısıtlılıklar olmasına rağmen, ulus devletler arasındaki geçirgenliğin ölçülmesine yönelik bütüncül (sistematiik, kapsayıcı ve bütünlüşik) bir model üretilmiştir. Diğer yandan bu endeks elde edilirken kullanılan yöntemde standartlaştırma metodolojisi olarak bulanık mantığın kullanılması hem bu alanda yeni bir uygulama aktarımı, hem de bileşik endeks üretme metodolojisi açısından bir katkıdır. Sınır geçirgenlik endeksinin çok boyutlu olarak 22 adet değişken ile üretilmesi sınırın karmaşık yapısını anlamaya yönelik kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Kuramsal çerçeveye katkının yanında Türkiye ve tüm ulusal kara sınırlarına ilişkin kamu politikalarına yol gösterebilecek nitelikte sonuçlar da ortaya çıkmıştır.

Karmaşık ilişkiler ve sosyo-ekonomik nitelikte potansiyeller içermesi nedeniyle ulusal sınırlara ilişkin geliştirilen politikaların sadece sektörel bakış açılarının dar çerçevesinden ötede çok boyutlu sınır değerlendirmesi ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu noktada sınır bölgelerinin yönetimine ilişkin güvenlikçi, salt ekonomik kalkınmacı bakış açılarının yanında bölgenin etki alanının tanımlanarak çok boyutlu bakış açısını içerecek bir biçimde çok sektörlü ve katılımcı bir politika süreci sınır bölgesinin her iki tarafının gelişmişlik düzeylerinin artırılmasında anahtar rol oynayacaktır. Bu noktada sınır bölgelerini etkileyecek şekilde ülke düzeyinde hazırlanmakta olan çeşitli ulusal strateji ve eylem planlarının sadece ulusal aktörlerin katılımları ile değil aynı zamanda sınırın diğer tarafındaki ulusal ve özellikle yerel aktörlerin katılmaları ile hazırlanmaları önerilmektedir.

Bu çerçevede yapılan geçirgenliğin tanımı daha da önem kazanmaktadır. Çünkü sektörel bakış açılara göre bazen salt insan geçişleri geçirgenliğin arttığının göstergesi sayılabiliyorken, bazen de salt ithalat ve/veya ihracatın artması geçirgenlik göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Bu açıdan sektörlerin geliştirecekleri politikalar, diğer sektörlerin politika alanının çizeceği vizyondan uzak, kendilerine özgün politikalar üretilmesi çerçevesine sıkışıp kalmaktadır. Bu çerçevede tüm tekil sektörlerin sınıra ilişkin karar süreçlerini çok boyutlu parametrelere dayalı olarak vermesi kamu politikalarının sınır bölgelerinde daha etkin olmasını sağlayacaktır.

Diğer yandan sınır kapılarının geçirgenliğe etkisi çerçevesinde çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde, sınır kapısı sayısının artması ile aktörler arasındaki ağsal uzaklığın düştüğü ortaya çıkmaktadır. Bu noktada çalışmanın bir diğer bulgusu olarak, sınır kapılarının tüm sınır geçirgenliğine etkisi öne çıkmaktadır. Bulgulara göre geçirgenlik düzeylerinin sınır kapıları ve civarında yüksek çıkmasının yanında bazı yerlerde sınır kapısı olmadığı halde yüksek geçirgenlik değerlerinin görülmesidir. Bu noktada enformel ilişkiler, sosyal yapı ve kültürel ortam değişkenleri ön plana çıkmaktadır.

Geçirgenlik düzeyleri elde edilirken kullanılan farklı endekslere (ekonomik, sosyal, idari ve mekansal) ait geçirgenlik değerlerinin bir biri ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin idari geçirgenliği düşük olan Ermenistan sınırında, mekansal geçirgenliği etkileyen temel altyapı eksiklikleri de geçirgenliği düşürmekte, tüm bunlar ise sosyal etkileşim ve geçirgenlik düzeyini etkilemektedir. Bu hattaki sınır kapılarının geçirgenliğinin olmaması nedeniyle, ülkeye geçişe olanak tanıyan diğer ülke kapılarına yönelmeye sebep olmaktadır. Hem Sarp hem de Nahcivan sınır kapıları ve civarının yüksek geçirgenlik değerlerine sahip olmasında bu hattın geçirgenliğinin düşük olması da önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmanın ikincisi katkısı, ağ yaklaşımından elde edilen somut sonuçların analitik olarak yorumlanarak yönetim modeline girdi sağlanması ve ağ analizi neticesinde elde edilen ampirik bulgulardan oluşmaktadır.

Bu çerçevede, sınır bölgesinin bulanık fonksiyonel sınırlarının, sınır bölgelerindeki merkezi yerleşimlerinin ağ karakterlerine bağlı olarak farklılaştığı ortaya çıkartılmıştır. Buna göre literatürde kullanılan 50 ve 100 km'lik sınır bölgeleri olarak tanımlarının fonksiyonel bölge sınırları değerlendirmesi ile uyumlu olduğu ancak sınır bölgesi etki alanının bunun ötesine geçtiği tespit edilmiştir. Sınırın mekansal etki alanının dışında bulunan ulusal düzeyde merkezi özellik taşıyan yerleşmelerinin de, sınır ile belirli derecelerde ilişkilerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin Türkiye-AB sınır bölgesinin sınır ülkelerinin büyük kentleri (Sofya, Bükreş, Selanik ve İstanbul) ve Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinin sınır ülkelerinin büyük kentleri (Tiflis, Rize, Artvin, Ordu ve Trabzon) ile de bir ilişki içerisine girdiği tespit edilmiştir. Bu noktada AB sınır bölgesinde, mekansal olarak daha homojen olarak yayılan yerleşimler arası ilişki yoğunluğu, coğrafi nitelikli engellerden dolayı lineer bir mekansal gelişme modeline sahip Türkiye-Gürcistan sınır bölgesine göre daha az çıkmıştır. Ağın

mekandan bağımsız olarak ortaya çıkan gruplaşma düzeyi büyük ölçüde mekansal doku ile ilişkili çıkmıştır. Sınır kapıları ağı gruplaşma düzeyinin oluşmasında önemli bir etkinliğe sahiptir.

Merkeziyetlik sonuçları farklı kategorilerde değerlendirildiğinde, ağıdaki merkezi özellikleri olan yerleşimleri belirlemektedir. Bu veri, sınır ötesi işbirliklerinde ve sınır bölgesi yönetim uygulamalarında aktörlerin güçlerinin belirlenmesinde yardımcı olabilecek bir öğedir. Oysa mevcut uygulamalarda lider aktör, ağıdaki idari sınırlar ve AB'nin öncelikleri çerçevesinde belirlenmektedir. Diğer taraftan, merkeziyetlik analizi sonuçları sınır bölgelerinin baskın yerleşimlerinin coğrafi koşulların etkisi ile yerleşmelerin ulaşım avantajlarını kullanarak daha merkezi konuma geldiklerini ortaya çıkartmıştır. Bu durum idari yapılanma türlerinin farklılığı, yerleşmelerin morfolojik özellikleri, topoğrafik yapının etkileri, sınır geçişinin kolaylığı gibi bölgeleri birbirinden farklılaştıran bir kimliğe sahip olması nedeniyle, Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde daha fazla kendini göstermektedir.

Ağ analizlerinde ortaya çıkan bir diğer önemli bulgu ise, sınır bölgesinin merkezi yerleşmesinin her zaman ekonomik olarak büyük bölgesinde olmadığıdır. Ülkelerin ekonomik gayri safi milli hasılları üzerinde yapılan değerlendirmelerde, Türkiye Gürcistan'dan yaklaşık 50 kat daha büyük bir GSMH'ya sahip olmasına rağmen, sınırdaki yerleşim politikaları Batum'u bölgenin merkezi ve tekil ağ aktörü haline getirmiştir. Türkiye tarafında aktörlerin merkeziyetlik değerleri düşük olduğundan tekil ve baskın bir aktör bulunmamaktadır. Coğrafi uzaklık nedeniyle küresel/bölgesel düzeyde aktörlerin bu bölgeye etkisi daha az olmaktadır.

Mekanın sınır bölgesi ağına etkileri merkeziyetlik, kümelenme ve genel ağ ölçümleri ile analiz edildiğinde; konumsal avantaja sahip olan yerleşmenin kendi ülkesi içerisindeki ilişkileri, nüfusu, ekonomik ve sosyal yapısı ile desteklenmesi durumunda bir merkeziyete sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kamu politikaları açısından bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye tarafından sınır bölgesi dinamiklerini de içine alan üst ölçekli bütüncül bir stratejik çerçeve çizilmesi önem taşımaktadır. Buradaki temel hedef, ağ analizlerinde ortaya çıkan asimetrik ilişki deseninin daha dengeli simetrik ilişki desenine doğru çevrilmesi olmalıdır.

Üçüncü katkı ise; çalışma yöntemi çerçevesinde sınır geçirgenlik endeksi, makro ve mikro ağ göstergeleri, ağ dokusu ve saha çalışması sonuçlarının girdi sağladığı sınır bölgelerine özgü bir ortak yönetim aralığının tanımlanarak, bu özel bölgeler için sadece entegrasyon durumunda geçerli bir yönetim çerçevesi tanımlamanın ötesinde bölgenin özelliklerine göre şekillenen bir yönetime özgü bir çerçeve tanımlanabileceğidir.

Sınırdaki yönetim bölgenin içsel dinamikleri, özgünlük, kapasite, kültürel ilişkiler, coğrafi konumu, ekonomik faaliyetler, sosyal ilişkiler ve ağlar değerlendirilerek kurgulanmıştır. Bu kurgu içinde, sınır bölgeleri için temelde dinamik bir ortak yönetim aralığı olduğu ve katmansal düzeydeki parametrelerin bu aralıkta iki bölge arasındaki ilişki düzeyine göre şekillendiği savunulmaktadır.

Sınır bölgelerinde tam bütünleşme düzeyinden, ilişkinin olmadığı düzey aralığı içerisinde bir ilişki bulunmaktadır. Ortaya konulan yaklaşımda, sınırdaki yönetim bu ilişki aralığında bir yerde bulunabilir. Bu durum o bölge için bir yönetim modeli üretmek için engel olmamaktadır. Diğer yandan kırılğan yapısından dolayı sınırdaki yönetim bir denge mekanizmasına benzetilmiştir. Dengenin bir tarafında ekonomik, sosyal, kültürel boyuttaki ulusal devletler dışı aktörler yer alırken, diğer tarafında egemenlik alanları, ulusal hassasiyetler, öteki algıları gibi ortak yönetim aralığını daraltacak nitelikte etkenler bulunmaktadır. Bu dengenin ülke içi dinamikler, ülkeler arası siyasi ilişkiler, yerel düzeydeki benzer ilişkiler ile olumlu veya olumsuz yönde değişebilmesi çok olasıdır. Bu nedenle ortak yönetim aralığı ve buna bağlı daha esnek yönetim modelleri kurgulanmıştır.

Yönetim modeli iki farklı bölge için test edilmiştir.

Türkiye – Gürcistan bölgesi orta geçirgenlikte bir sınır bölgesidir. Yoğun ekonomik aktivitenin olduğu sınır bölgesinde aktörler farklılaşmakta, simetriklik içeren ilişkiler azalmakta ve her iki taraf için karşıda gerçekleştirilen aktivitenin anlam ve içeriği büyük farklılıklar göstermektedir. Bu durum ulusal düzeyde kurumsallaşmış bir işbirliği mekanizmasının olmaması ile açıklanabilir. Sınır bölgesine yönelik destekleyici eylemler merkezi hükümetin ekonomik ilişkileri artırmaya yönelik ancak kısıtlı desteklerinden daha fazlasını gerektirmektedir. Alan çalışmasında gerçekleştirilen anket ve derinlemesine görüşmelerden çıkan sonuçlar, sınır bölgesinde sosyal ilişkilerin yüksek düzeyde olduğu,

kültürel ve tarihsel bağların hala ilişkilerin önemli düzeyde belirleyicileri olduğunu göstermektedir.

Türkiye-Bulgaristan ve Yunanistan sınır bölgelerinde ortaya konan yönetim çerçevesinin de farklı kurumsal ve idari süreçler ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Bunun temel sebepleri tarihsel etkenler, asimetrik sosyal ilişki deseni, güçlü merkezi yapılar olarak sıralanabilir. Diğer yandan, aynı ulusüstü yapıya aidiyet, ulusal ve yerel düzeydeki politik kararlardan dolayı Bulgaristan ve Yunanistan sınır bölgeleri için farklı sonuçlar doğurmaktadır.

Ulusal veya bölgesel politikalar, yerel düzeydeki kültürleri, etnik yapıları ve kapasiteleri göz önünde bulundurarak yerele sınır konusunda hareket alanı yaratmalıdır. Esnekleşen ve değişen sınırlara uyumlu ve her bölgeye özel bir yaklaşım, politikaların daha sağlıklı işlemesine yardımcı olabilecektir.

Bu çerçevede sınırın kırılğan yapısı ve değişen karakteri dikkate alındığında, formel bir sınır yönetişiminin yerine, daha esnek ve ülkelere göre farklılaşan bir sınır yönetişimi önerilmesi, ülkelerin farklı sosyal, ekonomik ve politik yapılanmalarına bağlı olarak bölgede daha etkin bir etkileşimin sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

Ölçek açısından değerlendirildiğinde;

Yerel/bölgesel ile ulusüstü arasındaki ilişki çok önemli görülmektedir. Özellikle yapısal fonların kullanılmasında karar alma mekanizmalarının ulusüstüleşmesi yerel düzeyde kurumsallaşamama sorununu doğurmakta, bu durumda sürecin başından itibaren yapısal nitelikli fonların kullanım amaçlarına uygun olmayan bir durum oluşturmaktadır. Ulusüstü yapıların sınır bölgelerini daha kapsayıcı bir yaklaşımla ele alıyor görünmelerine rağmen politika ve uygulamalarının sınır ötesi işbirliklerinin ve kalkınmanın sürdürülebilirliğine etkilerinin kısa süreli ve sürdürülebilir olmadığı değerlendirilmektedir. Sınırlarda yerel önceliği dikkate almayan bir yaklaşımla belirlenen öncelikler sınır bölgesi için gerekli ve yeterli dinamizmi oluşturmaya yetmemektedir. Ulusal ve ulusüstü düzeyde temel kural ve normlar çerçevesinde ortak yönetişimin kararlarından etkilenen bölgede yaşayan vatandaşlarla diyalog ve müzakere konusunun önemi ortaya çıkmaktadır.

Ulusal siyasi hassasiyetleri ikinci plana atabilen sınır bölgeleri açısından, daha esnek kuralları olan aşağıdan yukarı bir yönetim çerçevesi çizilmesi bu bölgelerin potansiyellerinin ortaya çıkarılması ve kalkınma problemlerinin çözülmesi açısından önemli görülmektedir. Ayrıca, yasal statülerine bakılmaksızın ilgili aktörlerin sınır bölgesi yönetim sürecinde olması ve bu aktörlerin bir araya getirecek platformların ortaya konulması sınır bölgeleri açısından ulusal düzeyin bakış açılarının değişmesini beklemekten daha hızlı sonuçlar oluşturabilecektir.

Diğer yandan ülkeler arasındaki ulusal düzeyde ilişkilerin azaldığı dönemlerde bölgenin dinamiklerini köreltmemek adına yerel düzeyde iletişimi diri tutacak yumuşak aktiviteler olarak adlandırılabilir sivil toplum düzeyinde gerçekleştirilen aktiviteler önem kazanmaktadır. Bu tür aktivitelerin canlı tutulması sınır bölgesindeki artan ötekileştirmenin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Ulusüstü kurumlar ve uygulama araçlarının benzerliklerine rağmen tamamen farklı uygulamaların ortaya çıkmasının önemli bir nedeni, sınır bölgesinde etkili ulusal ve yerel aktörler ve süreçler bulunmaksıdır. Sınır bölgelerinde kurumsal düzeyde yerel aktörlerin içinde olduğu bir katılım platformu eksikliği büyük ölçüde hissedilmektedir. Bu çerçevede yerel düzeyde katılıma odaklı sürekli bir yönetim platformu kurularak iletişim köprüsü kurumsallaştırılmalıdır. Burada yönetişimin kuvvetinden çok, sürekliliği önemlidir. Çünkü sınır bölgelerinin kırılgan yapısı, hassas dengelerin olması bu bölgelerde kuvvetli bir yönetim çerçevesinin sürdürülmesine olanak sağlayamamaktadır. Bu çerçevede güçlü bağların ortaya çıkardığı yerleşimler arasında öncelikli olmak üzere, sürekliliği sağlanan bir kurumsallaşmanın sınırın her iki tarafı içinde faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde; sınırların çeşitli mekansal ölçekler üzerine kurgulanan sosyal kurumların karmaşık bir kümesi oldukları ve içinde üretildikleri ve anlam kazandıkları sosyal pratikler ve söylemlerle ilişkili oldukları görülmektedir. Buradan yola çıkarak sınırların bağlam-bağımlı yapılarının, ekonomik, sosyal, kültürel, ve politik süreçler ve söylemlere gömülü olmalarının, farklı ve karmaşık kavramsal içerikler taşımalarına sebep olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda genel bir sınır kuramı yaratmak yerine, sınırların politik, sosyo-ekonomik ve mekansal ele alışlarını ve ilişki düzeylerini ele alarak politika oluşturma, sınırların her ölçekteki karar mekanizmaları açısından kavramın anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Allen, J. and Cochrane, A. (2007). Beyond the territorial fix: regional assemblages, politics and power. *Regional Studies*, 41(9), 1161-1175.
- Allmendinger, P., and Haughton, G. (2009). Soft spaces, fuzzy boundaries, and metagovernance: the new spatial planning in the Thames Gateway. *Environment and Planning A*, 41(1), 617-633.
- Alon, U. (2007). Network motifs: theory and experimental approaches, *Nature Reviews Genetics*, 8(6), 450-461.
- Amin, A. (2004). Regions Unbound: Towards a New Politics of Place. *Geografiska Annaler Series B*, 86 (1), 33-34.
- Anderson, J. and O'Dowd, L. (1998). Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance. *Regional Studies*, 33(7), 593-604.
- Anderson, J. and O'Dowd, L. (1999). Contested borders: globalization and ethno-national conflict in Ireland. *Regional Studies*, 33(7), 681-691.
- Anderson, M. (1996). *Frontiers, Territory and State Formation in the Modern World* (First edition). Cambridge: Blackwell Publishers Ltd, 21-29.
- Baud, M. and Schendel. W. (1997). Toward a Comparative History of Borderlands. *Journal of World History*, 8(2), 211-242.
- Bonacich, P. (1997). Technique for analyzing overlapping memberships. *Sociological Methodology*, 4(1), 176-178.
- Bonacich, P. (2007). Some unique properties of eigenvector centrality. *Social Networks*, 29 (4), 555-564.
- Borgatti, S., P. (2002). A statistical method for comparing aggregate data across a priori groups. *Field Methods*, 14(1), 88-107.
- Borgatti, S., P. (2005). Centrality and network flow. *Social Networks*, 27(1), 55-71.
- Cappelin, R. (2004). International Knowledge and Innovation Networks for European Integration, Cohesion and Enlargement. *International Social Science Journal*, 56(1), 207-224.

- Castel-Branco C., N. (2014). Growth, capital accumulation and economic porosity in Mozambique: social losses, private gains. *Review of African Political Economy*, 41(1), 26-48.
- Castells, M. and Cardoso, G. (Editors). (2005). *The Network Society From Knowledge to Society*, Washington: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations, 4-19.
- Coleman, M. (2012). From Border Policing to Internal Immigration Control in the United States. In T. Wilson, and H. A. Donnan, (Eds). *Companion to Border Studies*, West Sussex: Blackwell Publishing, 419-437.
- Davoudi, S., Evans N., Governa F., and Sentangelo M. (2008). Territorial Governance in the Making of Approaches. *Methodologies and Practices*, 46(1), 351-355.
- Deas, I., and Lord, A. (2006). From a new regionalism to an unusual regionalism? The emergence of non-standard regional spaces and lessons for the territorial reorganisation of the state, *Urban Studies*, 43(10), 1847–1877.
- Decoville A., Oliwer W., and Sohn F. (2010). Spatial Integration in European Cross Border Metropolitan Regions: A Comparative Approach, *Working Paper Series*: 40-48.
- Delanty, G., and He, B. (2008). Comparative Perspectives on Cosmopolitanism: Assessing European and Asia Perspectives. *International Sociology*, 23(3), 323-344.
- Dombi, J. (1990). Membership functions as an evaluation. *Research Group of Theory of Automata*, 35(1), 1-19.
- Donnan, H. and Wilson, T., M. (1999). *Borders: frontiers of identity, nation and state*. (First edition). New York: Berg, 13-29.
- Edelenbos, E. (2001, September). *Interactive and Communicative Planning*. Paper presented at the 2nd COST UCE Conference The Future Of The City New Quality of Life, Bled, Slovenia.
- Erbay, Y., ve Yener, Z. (1998). Sınırötesi İşbirliği: Türk Yerel Yönetimleri İçin Yeni Bir Açılım. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 7(1), 11-26.
- Ernoul, L., and Wardell-Johnson, A. (2013). Governance in integrated coastal zone management: a social networks analysis of cross-scale collaboration. *Environmental Conservation*, 40(3), 231-240.

- Everett, M., and Borgatti, S., P. (2005). Ego network betweenness. *Social Networks*, 27(1), 31–38.
- Faust, K., (2007). Very local structure in social networks. *Sociological Methodology*, 37(1), 209-256.
- Faust, K., and Skvoretz, J. (2002). Comparing networks across space and time, size and species. *Sociological Methodology*, 32(1), 267-299.
- Felbermayr G., and Toubal F. (2010). Cultural proximity and trade. *European Economic Review*, 54(2), 279-293.
- Freeman, L., C. (1979). Centrality in networks conceptual clarification. *Social Networks*, 1(3), 215-239.
- Freidkin, N., E. (1991). Theoretical foundations for centrality measures. *The American Journal of Sociology*, 96 (6), 1478-1504.
- Fricke, C. (2012, November). *Metropolitan Cross-border Governance in the Context of Contingency and Institutionalization – Evidences from Basel and Lille*, Paper presented at the International Conference, Paris.
- Fukuyama, F. (1995). Social capital and the global economy, *Foreign Affairs*, 74(5), 89-95.
- Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: the problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, 91(3), 481-510.
- Grosby, S. (1995). Territoriality: The Transcendental, Primordial Feature of Modern Societies. *Nations and Nationalism*, 1(1), 143-162.
- Guimerà, A., and Gonzales, X. (2010, May). *Recent dynamics in European cross-border cooperation: towards a new period?*. Paper presented at the Regional Studies Association Annual International Conference, Pecs.
- Guo, R. (2000). Sustainable development of Cross border regions: A methodological Study. *Chinese Geographical Science*, 10(4), 343-347.
- Güzelsarı, S. (2003). Neo-Liberal Politikalar ve Yönetişim Modeli. *Amme İdaresi Dergisi*, 36(2), 17-34.
- Haggett, P., and Chorley, R. J. (1969). *Network Analysis in Geography* (First edition). London: Edward Arnold, 187.

- Hanneman, R., A., and Riddle, M. (2011). Concepts and measures for basic network analysis. In J. Scott and P. Carrington (Eds.), *The SAGE Handbook of Social Network Analysis*. 340-369.
- Hansen, N. (1981). *The Border Economy: Regional Development in the Southwest* (First edition). Austin TX: University of Texas Press, 3-17.
- Harrison, J. (2012). Configuring the new 'regional world': on being caught between territory and networks. *Regional Studies*, 47(1), 55-74.
- Haselsberger, B. (2014). Decoding borders: appreciating border impacts on space and people. *Planning Theory & Practice*, 15(4), 505-526.
- Haselsberger, B., and Benneworth, P. (2010). Do Euroregions have a future?. *The Planning Review*, 46(183), 80-94.
- Haughton, G., and Allmendinger, P. (2008). The Soft Spaces of Local Economic Development, *Local Economy*, 23(1), 138-148.
- Haythornthwaite, C. (1996). Social network analysis: an approach and technique for the study of information exchange. *Library & Information Science Research*, 18(4), 323-342.
- Healey, P., Cars, G., Madanipour, A., and De Magalhães, C. (2002). *Transforming Governance Analysis and Institutional Capacity* (First edition). Aldershot: Ashgate, 24.
- Hidalgo, C., A. (2016). Disconnected, fragmented, or united? a trans-disciplinary review of network science. *Applied Network Science*, 1(6), 300-328.
- Hirst P., and Thompson, G., (2008). The Future of Globalization, Cooperation and Conflict. *Journal of the Nordic International Studies Association*, 37(3), 247-265.
- Hooghe L., and Marks G. (2001a). *Multi Level Governance and European Integration* (First edition). London: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 1-23.
- Hooghe, L. (1996). Cohesion policy and European integration: building multi-level governance (First edition), Oxford: Oxford University Press, 126.
- Houtum, H., V. and Boedeltje, F. (2011). Questioning the EU's Neighbourhood Geo-Politics: Introduction to a Special Section. *Geopolitics*, 16 (1), 121-129.

Hudson, B. (2003). *Rethinking Border Control for a Globalizing World: A Preferred Future Moral Communities across the border*. New York: Routledge, 122-130.

İnternet OECD. OECD Glossary of Statistical Terms. . 2017-08-06. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fstats.oecd.org%2Fglossary&date=2017-08-06>, Son Erişim Tarihi: 04.05.2015.

İnternet: Akoglu, L. and Pedro, O. S., Quantifying Reciprocity in Large Weighted Communication Networks. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.cs.cmu.edu%2F%7Elakoglu%2Fpubs%2F12-pakdd-reciprocity.pdf&date=2017-08-06>, Son Erişim Tarihi: 20.09.2016.

İnternet: Avrupa Komisyonu. European Governance A White Paper, Principles of Good Governance. URL: http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Frapid%2Fpress-release_DOC-01-10_en.htm&date=2017-08-06, Son Erişim Tarihi: 10.06.2017.

İnternet: Dışişleri Bakanlığı. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler. 2017-08-06. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.mfa.gov.tr%2Fturkiye-ile-yunanistan-arasindaki-ticari-ve-ekonomik-iliskiler.tr.mfa&date=2017-08-06>. Son Erişim tarihi: 16.09.2016.

İnternet: Dışişleri Bakanlığı. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.mfa.gov.tr%2Fturkiye-gurcistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa&date=2017-08-06>, Son Erişim Tarihi: 16.09.2016.

İnternet: European Comission, (2011). Territorial State and Perspectives of the European Union “Background Document for the Territorial Agenda of the European Union. . 2017-08-06. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fwhat%2Fterritorial-cohesion&date=2017-08-06>. Son Erişim Tarihi: 05.07.2016.

İnternet: Greece-Bulgaria Partnership, 2000-2006. 2017-08-06. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2F+www.greece-bulgaria.eu&date=2017-08-06>, Son Erişim Tarihi: 16.09.2016.

İnternet: Greece-Bulgaria Partnership, 2007-2013. 2017-08-06. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2F07-13.ipacbc-bgtr.eu%2Ftr%2Fpage.php%3Fc%3D29&date=2017-08-06>, Son Erişim Tarihi: 16.09.2016.

İnternet: Hanneman, R and Riddle, M. Introduction to social network methods. . 2017-08-06. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Ffaculty.ucr.edu>

- %2F%7Ehanneman%2Fnettext%2FC10_Centrality.html&date=2017-08-06, Son Erişim Tarihi: 07.05.2016.
- İnternet: Hooghe, L. and Marks, G. (2001b). Types of Multi Level Governance. 2017-08-06. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Feiop.or.at%2F%2Ftexte%2F2001-011.htm&date=2017-08-06>, Son Erişim Tarihi: 04.06.2016.
- İnternet: Izady, M. (2008a). Turkic Peoples and Languages of Middle East Vicinity. 2017-08-06. URL: http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fgulf2000.columbia.edu%2Fimages%2Fmaps%2FTurkicPeoplesLangs_lg.png&date=2017-08-06, Son Erişim Tarihi: 07.11.2015.
- İnternet: Izady, M. (2008b). Religious Composition of Middle East. 2017-08-06. URL: http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fgulf2000.columbia.edu%2Fimages%2Fmaps%2FMid_East_Religion_lg.png&date=2017-08-06, Son Erişim Tarihi: 07.11.2015.
- Jarillo, J., C. (1988). On strategic networks. *Strategic Management Journal*, 9(1), 31-41.
- Jessop, B., Brenner, N., and Jones, M. (2008). Theorizing sociospatial relations. *Environment and Planning D: Society and Space*, 26(3), 389-401.
- Kleinberg, J., M. (1999). Authoritative sources in a hyperlinked environment. *Journal of The ACM*, 46(5), 604-632.
- Klijn, E., H., and Koppenjan, J., F., M. (2000). Public Management and Policy Networks: Foundations of a Network Approach to Governance. *Public Management and International Journal of Research and Theory*, 2 (2) 135-138.
- Knoke, D., and Kuklinski, J., H. (1982). *Network analysis* (First edition). Beverly Hills, CA: Sage Publications, 3-21.
- Kolejka, J., Wiesława, Ż., Kateřina, B., Stanisław, C., Sylwia, D., Karel, K., Tomáš, K., Andrzej, R., Waldemar, S., and Jana Z. (2015). Permeability of Czech-Polish border using by selected criteria. *Geographia Technica*, 10(1), 51-65.
- Kolossov, V. (2005). Theorizing borders border studies: Changing perspectives and theoretical approaches. *Geopolitics*, 10(1), 606-632.
- Konrad, V., A. and Nicol, H., N. (2008). Beyond walls: re-inventing the Canada-United States borderlands (First edition). England: Ashgate. 27-39.

- Kotosz, B. (2005). Are Borders Fault-Lines in Growth Performance?. *Region and Regionalism*, 7(1), 169-178.
- Leftwich, A. (1993). Governance, Democracy, and Development in The Third World. *Third World Quarterly*, 14(3), 605-623.
- Leick, B. (2012). Business Networks in the Cross-border Regions of the Enlarged EU: What do we know in the Post-enlargement Era . *Journal of Borderlands Studies*, 27(3), 299-314.
- Lovering, J. (2007). The New Imperial Geography, In S Bagchi and S Lawton (Eds.), *Econonmic Geography: Then now and the future*. London: Routledge, 357-385.
- Marcoux, M., and Lusseau, D. (2013). Network modularity promotes cooperation. *Journal of Theoretical Biology*, 324(1), 103-108.
- Martinez, P. (2004). *"Noble" Tlaxcalans: Race and Ethnicity in Northeastern New Spain 1770-1810* (First edition). Austin: The University of Texas, 75-82.
- Massey, D., S. (2007). The strength of weak politics. In D. Clawson (Editor), *Public Sociology: Fifteen Eminent Sociologists Debate Politics and the Profession in the Twenty-First Century*. California:University of California Press, 145–157.
- Meirav, M. (2011). When Ethnicity and Religion Meet: Kinship Ties and Cross-Border Dynamics in the Afghan-Pakistani Conflict Zone. *Nationalism and Ethnic Politics*, 17(3), 257-275.
- Milo, R. (2002). Network motifs: simple building blocks of complex networks. *Science*, 298(5594), 824-827.
- Mitchell, J., C. (1969). *Social Networks in Urban Situations: Analyses of Personal Relationships in Central African Towns*. (First edition). England: Manchester University Press, 10.
- Modebadze, V., Sayın, F., ve Yılmaz, R. (2014). Georgian Turkish Relations since the Breakdown of Soviet Union. *Journal of The Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 4(1), 359-369.
- Nathalie, S. (2006). Remote Sensing from Space - Supporting International Peace and Security. In S. Bauer (Editor). *Permeability models for the monitoring of border crossings*. London: GMOSS Book Springer, 125.

- Nepusz, T., Petróczi, A., Négyessy, L., and Bazsó, F. (2008). Fuzzy communities and the concept of bridgeness in complex networks. *Physical Review E*, 77(1), 128-136.
- Newman, D. (2003). On borders and power: a theoretical framework, *Journal of Borderlands Studies*, 18(1), 13-25.
- OECD. (2005). *Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide*. OECD Stat Work Paper, 19-40.
- Ohmae K., (2008). *Yeni Küresel Sahne: Sınırsız Dünyamızdaki Tehdit ve Fırsatlar*. (Birinci Basım). İstanbul: Optimist Yayınları, 219.
- Ohtamış, E. (2007), *Avrupa Birliği Sınır Ötesi İşbirliği ve Yönetim Yapıları ve Türkiye Uygulamaları*. Planlama Uzmanlığı Tezi, DPT, Ankara, 73-95.
- Opsahl, T., Agnessens, F., and Skvoretz, J. (2010). Node centrality in weighted networks: Generalizing degree and shortest paths. *Social Networks*, 32(3), 245-251.
- Özerdem, F. (2011). Turkey's EU Cross Border Cooperation Experiences: From Western Borders to Eastern Borders, European Perspectives. *Journal on European Perspectives of the Western Balkans*, 2(5), 75-103.
- Paasi, A. (1996). *Territories, Boundaries and Consciousness: The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*. (First edition). Chichester: John Wiley, 17-29.
- Paasi, A. (2005). Generations and the 'development' of border studies. *Geopolitics*, 10(4), 663-671.
- Paasi, A. (2009). 'The resurgence of the "region" and "regional identity": Theoretical perspectives and empirical observations on regional dynamics in Europe. *Review of International Studies*, 35(1), 121-46.
- Paasi, A. (2010). *Re-visiting the region and regional identity: theoretical reflections with empirical illustrations. The Archaeology of Regional Technologies*. (First edition). London: The Edwin Mellen Press, 15-33.
- Paasi, A. (2011). A Border Theory: An unattainable dream or a realistic aim for border scholars?. In D. Wastl-Walter, (Editor). *The Ashgate Research Companion to Border Studies*, London: Ashgate,
- Painter, J. (2000). Governance, In R. J. Johnston, D. Gregory, G. Pratt and M. Watts (Eds.), *The Dictionary of Human Geography*. (First edition). Oxford: Blackwell Publishing, 316-317.

- Painter, J., and Goodwin, M. (1995). Local governance and concrete research: investigating the uneven development of regulation. *Economy and Society*, 24(3), 334-356.
- Perkman, M. (2003). Cross-Border Regions In Europe: Significance and Drivers of Regional Cross-Border Cooperation. *European Urban and Regional Studies*, 10(2), 151-171.
- Perkman, M., and Sum, N., (2002). *Globalization, Regionalization and Cross-Border Regions: Scales, Discourses and Governance*. (First edition). London: Palgrave Macmillan, 3-21.
- Pikner, T. (2008). Reorganizing Cross-Border Governance Capacity: The Case of the Helsinki-Tallinn Euregio. *European Urban and Regional Studies*, 15(3), 211-227.
- Popescu, G. (2006). *Geopolitics of scale and cross border cooperation in Eastern Europe: the case of Romanian-Ukrainian-Moldovan borderlands*. (First edition). London: Aldershot Ashgate, 35-51.
- Popescu, G. (2008). The conflicting logics of cross-border reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe. *Political Geography*, 27(4), 418-438.
- Popescu, G. (2012). *Bordering and Ordering the Twenty-first Century: Understanding Borders*. (First edition). Littlefield:Rowman, 3-51.
- Ratti, R. (1993). How can exist barriers and border effects be overcome?. *European Reserach in Regional Science Series*, 3(1), 60-69.
- Reichardt, J., and Bornholdt, S. (2008). Market segmentation: the network approach: insights into a giant online market. *Understanding Complex Systems*, 19-36.
- Rhodes, R. (1997). *Understanding Governance Policy, Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*, Open University Press: Buckingham, 1246.
- Rumley, D., Minghi J. (1991). *The Geography of Borderlandscape*. (First editon). London: Routledge, 317-320.
- Sack, R. D. (1986). *Human Territoriality: its Theory and History*. (First edition). Cambridge: Cambridge University Press, 216.
- Sassen, S. (2001). *The global city*. (Second edition). New Jersey: Princeton University Press, 27-40.
- Sassen, S. (2002). *Global networks, linked cities*. (First edition). New York: Routledge, 78-95.

- Scharpf, W. (2001). Notes Toward a Theory of Multi Level Governing in Europe. *Scandinavian Political Studies*, 24(1), 1-26.
- Scherer, R., and Zumbusch, K. (2011). Cross-border co-operation as Regional governance systems. *Proceedings Social and Behavioral Sciences*, 14(1), 101-120.
- Schofield, C. (1994). *Global Boundaries World Boundaries Volume 1*. (First edition). London: Routledge, 1-14.
- Scott, J., W. (2012). European politics of borders, border symbolism and cross-border cooperation. In T. M. Wilson and H. A. Donnan (Eds.). *Companion to Border Studies*. Chichester: Wiley-Blackwell, 83-99.
- Scott, J., W. (2000). *Social Network Analysis: A Handbook*. (First edition). London: SAGE Publications, 7-12.
- Scott, N., Baggio, R. and Cooper, C. (2008). *Network Analysis and Tourism: From Theory to Practice*. Clevedon: Channel View Publications, 10.
- Shen-Orr, S., Milo, R., Mangan, S., and Alon, U. (2002). Network motifs in the transcriptional regulation network of Escherichia coli. *Nature Genetics*, 31(1), 64-68.
- Söylemez, E. ve Varol, Ç. (2015). Ulus Devlete Geçişte Sınır Bölgelerinde Yaşanan Dönüşümler: Tarihsel Bir Değerlendirme. İçinde E. Benian ve S. Kartal. *Sınırla-ma Bound-ary*, Edirne: Trakya Üniversitesi Matbaası, 535-542.
- Starr, H., and Benjamin M., A. (1976). The Substance and Study of Borders in international relations research. *International Relations Studies*, 20(1), 581-620.
- Starr, H., and Thomas, G. (2002, September). *The Nature of Borders and Conflict: Revisiting Hypotheses on Territory and War*. Paper presented at Annual meeting of the American Political Science Association, San Francisco.
- Stephenne, N. and Pesaresi, M. (2006). *Spatial Permeability Model at the European Union Land Border*. EUR report 22332 Luxembourg: European Commission / DG-JRC / IPSC. 19-20.
- Svensson, S. (2013). *Social Capital and Governance in European Borderlands: A Comparative study of Euroregions as policy actors*. Unpublished PhD. Thesis, Central European University, Budapest, Hungary.
- Szekely, A. (2013). Border region structures. *Analecta Technica Szegednensia*, 7(1), 64-70.

- Şahin, S., Z., ve Söylemez, E. (2014, 16-18 Kasım). *Türk Belediyelerin Küresel Kardeş Kent Ağlarındaki Farklılaşmalar ve Benzerlikler*, 5. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumunda sunuldu, Ankara.
- Şimşir, B. (1987). *Bulgaristan Türkleri 1878-1985*. (Birinci baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi, 125-139.
- Tekeli, İ. (1990). *Modernite Aşılırken Siyaset*. (Birinci baskı). Ankara: İmge Kitapevi, 240.
- Tekeli, İ. (2004, Haziran). *Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları*. 15. STK Sempozyumunda sunuldu. İstanbul.
- Tuathail, G. Ó. and Dalby, S. (1998). *Re-Thinking Geopolitics: Towards a Critical Geopolitics*. London: Routledge, 1-15.
- Valente, T., W., Coronges, K., Lakon, C., and Costenbader, E. (2008). How Correlated Are Network Centrality Measures? *Connections. Journal of NIH-PA*, 28(1), 16-26.
- Valente, T., W., Watkins, S., C., and Jato, M., N. (1997). Social network associations with contraceptive use among Cameroonian women in voluntary associations. *Social Science and Medicine*, 45(1), 677-687.
- Van Houtum, H. (2005). The geopolitics of borders and boundaries. *Geopolitics* 10(4), 672-679.
- Van Houtum, H., and Ernste, H. (2001). Re-imagining spaces of (in)difference: Contextualising and reflecting on the intertwining of cities across borders, *GeoJournal*, 54(1), 101-105.
- Walsh, C., Marta Jacuniak-Suda, M., Knieling, J., and Othengrafen F. (2012). *Soft Spaces in Spatial Planning and Governance: Theoretical Reflections and Definitional Issues*. Presented at the Regional Planning Associations Europe Conference, Delft.
- Walters, W. (2002). Mapping Schengenland: denaturalizing the border. *Environ Plan D*, 20(5), 561-580.
- Wasserman, S., and Faust, K. (1994). *Social network analysis: methods and applications*. (First edition). Cambridge: Cambridge University Press. 3-15.
- Waterhout, B. (2010, July). *Soft Spaces and Governance: The Transformation of Planning*. Presented at the 24. AESOP Conference, Helsinki.
- Zartman, I., W. (2010). *Understanding Life in the Borderlands: Boundaries in Depth and in Motion*. (First edition). Athens, GA: University of Georgia Press, 21-35.

Zartman, W. (1965). The politics of boundaries in North and West Africa. *The Journal of Modern African Studies*, 3(2),155-173.

EKLER

EK - 1. Merkezi ve yerel kurum ve kuruluşlara yönelik görüşme soruları

YEREL DÜZEYDEKİ KURUM KURULUŞLAR GÖRÜŞME FORMU

Kurum Adı:

Görüşme Yapılan Kişi:Görüşme Tarihi: / /

Görüşme yapılan konum/yer:

1. Kurumunuzun işbirliği yaptığı sınır ötesi kurumlar nelerdir, sıralayınız (kamu kurumları, yerel yönetimler, STKlar, diğer)

2. Kurumunuzun sınır ötesi kurumlarla olan bağlantısı neye dayalıdır? (mevzuata, inisiyatife, gönüllü, karşılıklı çıkar ilişkisine).

3. Bu bağlantılarda hangi tür ilişkiler ön plana çıkmaktadır? (ekonomik, sosyal, politik)

4. Kurumsal olarak üye olduğunuz veya düzenli olarak katıldığınız sınır ötesi üst kurul, birlik, konsey, ortak akıl toplantıları, işbirliği toplantıları vb. var mıdır? Kimlerle gerçekleştiriyorsunuz?

5. Sınır ötesi işbirliğini nasıl kuruyorsunuz? Aracı bir kurum/kuruluş var mıdır? Doğrudan siz mi kuruyorsunuz?

6. Genellikle sınır ötesi ilişkilerde iletişimi nasıl sağlıyorsunuz? (doğrudan, tercümanlar aracılığıyla, yüz yüze, e-mail, vb.). İletişimde farklı dilleri konuşmak bir engel midir?

7. Sınır ötesi işbirliğinin yönünü (tek taraflı, iki taraflı, üç taraflı) ve derecesini (az, orta, çok) tarifleyiniz. İşbirliğini başlatan hangi taraftır?

8. Sınırın diğer tarafında en çok bağlantılı olduğunuz yerleşimler nerelerdir? Hangi konularda bağlantı kuruyorsunuz? (ekonomik, sosyal-kültürel, politik)

9. Sınır diğer tarafı ile ortak projeleriniz var mıdır? İçeriği nedir? Kimlerle yürütüyorsunuz?

EK - 1. (devam) Merkezi ve yerel kurum ve kuruluşlara yönelik görüşme soruları

10. Gelecekte işbirliğini geliştirmek anlamında fikirleriniz/projeleriniz var mıdır? Bunlar hangi kapsamda projelerdir?

11. Sınır ötesi işbirliğini geliştirme konusunda yerel ve ulusal başka kurumlarla ortaklıklarınız bulunmakta mıdır? (Kamu kurumları, Yerel Yönetimler, STKlar Diğer)

12. İlinizdeki sınır ötesi ortaklık ve işbirliği kültürünü değerlendiriniz (hiç yok, biraz, normal, iyi, çok iyi).

13. Sizce sınır ötesi ilişkileri geliştirmek önemli midir? Neden?

14. Kurumlar arası işbirliğini geliştirmek için neler önerirsiniz?

- Ortak proje sayısını artırmak için toplantılar düzenlenmesi, faaliyetler yapılması
- Yeni kurumsal düzenleme çerçevesi oluşturulması
- Kurumsal işbirliğinden sorumlu nitelikli personel görevlendirilmesi
- Ortaklığın zorunlu olduğu destek programlarının açılması
- Varsa temel düşünce ayrılıklarını gidermek, karşılıklı olarak kardeşlik ve dostluğu artırmak
- Çeşitli kanallarla iletişimi artırmak

15. Bu bölgede genelde aktif olarak yurtdışı bağlantıları bulunan aktörler (kurumlar, yerleşimler, firmalar, bireyler) kimlerdir?

16. Bölgeden yurtdışına olan geçişler genelde ne amaçlıdır?

- Ekonomik (ticari -mal satmak, mal almak, servis ihtiyacı, günlük ihtiyaçlar)
- Sosyal/kültürel (akraba ziyareti, gezme-görme), · Yönetimsel

17. Kurumlar arasında ortaklık ve işbirliği önündeki engeller nelerdir? Değerlendiriniz.

- Temel politik ayrılıklar (kurumlar arası ilişkilerde siyasi düşüncelerin ön plana çıkması)
- Bürokratik işlemler (resmi prosedürlerin kurumsal yapıların şartlarına uygun olmaması)
- Finans kaynaklarının kısıtlı olması
- Nitelikli insan kaynakları eksikliği
- Koordinasyon yetersizliği
- Ortaklık kültürünün bölgede yerleşmemesi
- Güvensizlik
- Kurumlar arası gündem ve öncelik farklılıkları, kurumların iş yoğunluğu
- Sivil toplum kuruluşlarının işbirliği çalışmalarına ilgisiz kalmaları

EK - 1. (devam) Merkezi ve yerel kurum ve kuruluşlara yönelik görüşme soruları

18. Sınır ötesi ile kurulan sosyal ilişkileri tanımlayabilir misiniz? Sınır ötesinde akrabalık bağları, komşuluk ilişkiler gibi ilişkiler söz konusu mudur? Hangi sıklıkla ziyaret edilmekte?
19. Bölgeden sınır ötesine geçiş mi yoksa sınır ötesinden bölgeye geliş mi size göre kolaydır? Neden? Zorlukları varsa tanımlayınız.
20. Sınır ötesi ile enformel ilişkiler (kaçakçılık, vs.) mevcut mudur? Kimler gerçekleştirmektedir?
21. Sınır ötesinde mülk edinme var mıdır? Varsa neden ve hangi bölgelerde?
22. Sınır ötesinden kentinizde mülk edinenler var mıdır? Varsa neden ve hangi bölgelerde?
23. Sınır ötesi işbirliğini kurmada bölgenizdeki en önemli aktör/kurum/kuruluş hangisidir?
24. Sınır komşunuzla ilişkilerinizde mekânsal yakınlık önemli midir? Ne anlamda önemlidir?
25. Sınır ötesi ile geçmişte farklı bağlantılarınız var mıydı? İlişkilerin en güçlü olduğu dönem ne zamandı? Kırılma dönemlerini tanımlayabilir misiniz?

EK- 2. Özel Sektör temsilcilerine yönelik görüşme soruları

ÖZEL SEKTÖR TEMSİLCİLERİ/FİRMALAR GÖRÜŞME FORMU

Firma Adı:

Görüşme Yapılan Kişi: Görüşme Tarihi: / /

Görüşme yapılan konum/yer:

1. Sınırın diğer tarafı ile işbirliğiniz hangi konularda olmakta?
2. İlişki içinde bulunduğunuz paydaş/ortağınızın merkez ofisi hangi şehirde?
3. İlişkileri nasıl kurdunuz? Siz mi karşı taraf mı? Bu ilişkilerin kurulmasına yardımcı olan bir aracı kurum var mı?
4. Görüşmeleriniz ne sıklıkta? (az, orta, çok)? Hangi kanalla? (Yüz yüze/telefonla/internetle). Bir yılda diğer tarafa yaklaşık kaç kez iş ziyareti gerçekleştirirsiniz?
5. İşbirliğiniz ne kadar süredir devam ediyor?
6. İşiniz için (ekonomik, sosyal, bilgi alışverişi, kültürel işbirliği, koordinasyon) sınırın diğer tarafındaki en önemli aktör kimdir? Yerel kurumlar, STK'lar, kişiler,.....
7. Diğer taraf ile yapılan ticareti yeterli görüyor musunuz? Sınır ötesi ticaretin toplam ticaretiniz içindeki payı nedir?
8. Sınır ötesi ticaret yaptığınız yerleşim ve sektörleri yoğunluğuna göre sıralar mısınız?
9. Herhangi bir aktivitenizi sınırın diğer tarafına daha uygun koşullardan dolayı transfer ettiniz mi / transfer etmeyi düşünür müsünüz?

EK- 2. (devam) Özel Sektör temsilcilerine yönelik görüşme soruları

10. İşbirliğiniz için AB Fonu, merkezi ve yerel yönetim yardımları gibi bir yardım aldınız mı? Hangi desteği?
11. Bu fonlardan yararlanmak üzere teşebbüsünüz oldu mu?
12. Sınırın hangi tarafı sınır ötesi işbirliklerinin gelişmesinden daha pozitif etkilenir?
13. Kurulan ilişkilerin yaklaşık ömrü ne kadar?
14. Sınır ötesi ilişkinin başlayamamasının nedenleri nelerdir?
15. İlişkilerin sürdürülememesinin temel nedenleri nelerdir?
16. Sınır ötesi ekonomik aktivitelerin sürdürülmesinde merkezi politikaların önem düzeyi sizce nedir?
17. Sınırın diğer tarafı ile kurulan ilişkilerde bir güven ilişkisi var mıdır? Tüm süreçler resmi kanallarla mı yürür?
18. Karşı tarafı iş yapma anlamında nasıl buluyorsunuz? (güvenilir, tam zamanında, aksaklıklar...)
19. Yaşadığınız temel problemler nelerdir? (bürokrasi, zamanında yapmama, ...)
20. Göçmen sorunu mevcut ticaret ilişkilerinizde bir etkiye yol açtı mı?

EK-3. Muhtar görüşme soruları

SINIR BÖLGESİNDEKİ YERLEŞİMLERİN MUHTAR GÖRÜŞME FORMU

Köy/Mahalle Adı:

Görüşme Yapılan Kişi:Görüşme Tarihi: / /

Görüşme yapılan konum/yer:

1. Sınır ötesi ile ilgili herhangi bir işbirliğiniz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır (SORU.7)
2. Kimlerle? Kamu kurumları, yerel yönetimler, STKlar, çıkar grupları, vb. Ne kadar süredir devam ediyor?
3. İşbirliğiniz hangi konuda? Görüşmeleriniz ne sıklıkta? Az, orta, çok? Hangi kanalla? Yüz yüze/telefonla/internetle
4. Bu işbirliğini nasıl kurdunuz? Herhangi bir aracı kurum görev aldı mı? (Doğrudan kendileri, kaymakamlık, valilik, merkezi hükümet kurumları, uluslararası kurum ve kuruluşlar, AB, STKlar, vb.)
5. İşbirliği kurulan yer sınırdan ne kadar uzaklıktadır? (0-5 km, 5-25 km, 25-100 km, 100 km ve üzeri) Yerleşimin adı nedir?
6. İşbirliğini nasıl kuruyorsunuz? İletişimi nasıl sağlıyorsunuz? Dil konusunda problemler var mıdır?
7. Sınır ötesi ile neden ilişki kurmuyorsunuz?
8. İşbirliğinde en önemli konu size göre nedir? (Aynı dil, aynı din, ekonomik çıkar, sosyal ilişkiler, politik ilişkiler)
9. Sınır ötesinde farklı dinden insanların yer alması ilişkileri nasıl etkiliyor? (önemli, önemsiz)

EK-3. (devam) Muhtar görüşme soruları

10. Sınırın diğer tarafında en çok ziyaret ettiğiniz 3 yerleşim yeri neresidir? Kaç km?
11. Sınırın diğer tarafına geçmiyorsanız, geçmeme nedeniniz?
12. Sınırın diğer tarafına satacak bir üretim var mıdır? Pazarlıyor musunuz? Aracı kurumlar var mıdır?
13. Sınırın diğer tarafına geçme süresi ne kadardır?
14. Sınır çizgisi olmasa sınır ötesi ile ilişki dereceniz ne olur? (Artar, azalır, değişmez) Neden?
15. Sınır ötesi ile geçmişte farklı bağlantılarınız var mıydı?
16. İlinizdeki sınır ötesi ortaklık ve işbirliği kültürünü değerlendiriniz (hiç yok, biraz, normal, iyi, çok iyi).
17. Ülkeler arası işbirliğini geliştirmek için neler önerirsiniz?
 - Ortak proje sayısını artırmak
 - Toplantılar düzenlemek
 - Kurumsal işbirliğinden sorumlu nitelikli personel yetiştirmek
 - Ortaklığın zorunlu olduğu destek programları açmak
 - Varsa temel düşünce ayrılıklarını gidermek, karşılıklı olarak kardeşlik ve dostluğu artırmak
 - Çeşitli kanallarla iletişimi artırmak
 - Diğer.....
18. Bu bölgede genelde aktif olarak sınır ötesi bağlantıları bulunan aktörler (kurumlar, yerleşimler, firmalar, bireyler) kimlerdir? En önemlisi hangisidir?
19. Bölgeden sınır ötesine olan geçişler genelde ne amaçlıdır?
 - Ekonomik (ticari -mal satmak, mal almak, servis ihtiyacı, günlük ihtiyaçlar)
 - Sosyal (akraba ziyareti, gezme-görme, komşuluk)
 - Politik

EK-3. (devam) Muhtar görüşme soruları

20. Sınır ötesi ile kurulan ekonomik ilişkileri tanımlayabilir misiniz? Karşılıklı fayda, tek taraflı fayda (bizim lehimize) / (diğer ülke lehine) Diğer ülke.....

21. Sınır ötesi ile ortaklık ve işbirliği önündeki engeller nelerdir? Değerlendiriniz.

22. Sınır ötesi ile kurulan sosyal ilişkileri tanımlayabilir misiniz? Sınır ötesinde akrabalık bağları, komşuluk ilişkileri gibi ilişkiler söz konusu mudur? Hangi sıklıkla ziyaret edilmektedir?

23. Köyden özellikle sınır ötesine sıklıkla giden haneler var mıdır? Kimler? Ne amaçlı?

24. Bölgeden sınır ötesine geçiş mi, yoksa sınır ötesinden bölgeye geliş mi size göre kolaydır? Neden?

25. Sınır ötesi ile enformel ilişkiler (kaçakçılık, vs.) mevcut mudur? Kimler gerçekleştirmektedir?

26. Sınır ötesinde mülk edinme var mıdır? Kimler edinmektedir? Hangi bölgede?

27. Sınır ötesinden köyünüzde/mahallenizde/kentinizde mülk edinenler var mıdır? Hangi bölgelerden? Kentin neresinde?

28. Sınır komşunuzla ilişkilerinizde mekânsal yakınlık önemli midir? Ne anlamda önemlidir?

29. Geçmişle karşılaştırıldığında sınır ötesi ile ilişkiler gelişti mi, azaldı mı? Hangi ilişkiler? Nasıl?

EK-4. Hanehalkı anketi (Sınır bölgesinde yaşayan hanehalkları için)

HANEHALKI ANKETİ

Anket yapılan kişi:.....

Tarih:...../06/2016 Saat:.....

EKONOMİK İLİŞKİLER

1. Sınırın diğer tarafındaki ekonomik aktiviteniz nedir?

a. Yok	e. Transport
b. Mal alma/satma	f. Çalışma
c. Üretim	g. Yatırım
d. İş bağlantısı kurma	h. Diğer.....

2. Sınırın diğer tarafından alışveriş etme sebebiniz?

a. Alışveriş yapmam	d. Çeşit fazla
b. Ucuz	e. Teknolojik ürünler
c. Kaliteli	f. Diğer.....

3. Sınırın diğer tarafına geçtiğinizde ortalama ne kadar harcama yaparsınız? (Euro)

a. 0-50	d. 500-1000
b. 50-100	e. 1000 ve üzeri
c. 100-500	

4. Sınırın diğer tarafında yatırımınız varsa türü nedir?

a. Yok	e. Tarımsal üretim
b. Arsa	f. Sanayi üretimi
c. Konut	g. Ulaştırma/Taşımacılık
d. İnşaat	h. Diğer.....

5. Sınırın diğer tarafına para transferini hangi yolla yapmaktasınız?

a. Transfer yapmam	d. Banka (havale, EFT)
b. Kendim	e. Enformel yollar
c. Akrabalarım	f. Diğer.....

6. Sınırın diğer tarafından aldığınız ürünler nelerdir?

a. Alkol	e. Teknolojik ürünler
b. Giysi	f. Yöresel ürünler
c. Yiyecek	g. Kozmetik
d. Temizlik	h. Diğer.....

7. Karşı tarafla yaptığınız ticarete herhangi bir güvence var mı?

a. Karşılıklı güven	e. Ülkelerarası anlaşmalar
b. Banka güvencesi	f. Diğer.....

EK-4. (devam) Hanehalkı anketi (Sınır bölgesinde yaşayan hanehalkları için)

8. Sınırdan geçişiniz ortalama kaç dakika sürmektedir?

a. 1 saatten az	d. 3-5 saat
b. 1-2 saat	e. 1 gün
c. 2-3 saat	f. 1-5 gün

9. Sınırın diğer tarafı ile hangi tür ilişkilerin artırılmasını istersiniz?

a. Ekonomik	d. Kültürel
b. Sosyal	e. Çevresel
c. Politik	f. Diğer.....

SOSYAL İLİŞKİLER

10. Bu bölgede (sınırın ilk 50 km) kaç yıldır ikamet ediyorsunuz?

a. 0-3 yıl	d. 10-15 yıl
b. 3-5 yıl	e. 15 yıl+
c. 5-10 yıl	f. Diğer.....

11. Yaşadığınız yere geliş nedeniniz nedir?

a. Doğma büyüme buralı	d. Tayin
b. Ekonomik / İş nedeniyle	e. Akrabalık ilişkisi
c. Eğitim nedeniyle	f. Diğer.....

12. Dedeniz nereli? Aslen nerelisiniz?

a. Buralı	c. Diğer.....
b. Sınırın diğer tarafından	

13. Sınırın diğer tarafında yaşama şansınız olsa tercih eder misiniz?

a. Evet	c. Hayır
b. Belki	d. Diğer.....

14. Yaşadığınız bölgeyi beğenme durumunuzu değerlendiriniz.

a. Çok beğeniyorum	c. Az beğeniyorum
b. Orta düzeyde beğeniyorum	d. Beğenmiyorum

15. Sınırın diğer tarafında akrabalarınız var mı? Görüşüyor musunuz? Hangi sıklıkta?

a. Evet	a. Görüşüyoruz	a. Haftada 1-2	c. Yılda 1-2
b. Hayır	b. Görüşmüyoruz	b. Ayda 1-2	d. Nadiren

16. Sınırın diğer tarafında yüz yüze görüştüğünüz arkadaşınız var mı? Sayısı nedir?

a. Evet	a. 1-2	c. 6-10
b. Hayır	b. 3-5	d. 10'dan fazla

EK-4. (devam) Hanehalkı anketi (Sınır bölgesinde yaşayan hanehalkları için)

17. Sınırın diğer tarafında internet ve sosyal medya kanalıyla görüştüğünüz kişiler var mı?

Sayısı nedir?

a. Evet

a. 1-2

c. 6-10

b. Hayır

b.3-5

d. 10'dan fazla

18. Sınırın diğer tarafında kültürel ve tarihsel anıtları kolayca ziyaret edebiliyor musunuz?

a. Evet, kolayca

c. Ziyaret etmem

b. Zorlukla

19. Sınır ötesinde resmi kurumlar veya derneklerle iletişiminiz var mıdır? En kolay iletişim sağladığınız aktör hangisidir?

a. Evet

a. Belediye/Valilik/Resmi kurumlar

b. Hayır

b. Üniversite

c. STK /Dernekler/ Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu

d. Diğer.....

İDARİ / YÖNETSEL İLİŞKİLER

20. Vize uygulaması sizce olumlu mu? Neden?

a. Evet.....

b. Hayır.....

21. Ülke politikaları ilişkileri nasıl etkiliyor?

a. Olumlu

b. Olumsuz

c. Etkisi yok

22. Sınır ötesi ilişkilerde hangisi daha önemlidir? Bir önem sıralaması yapınız.

a. Ekonomik.....

c. Politik.....

b. Sosyal-kültürel.....

d. Mekânsal (yakınlık, altyapı, vs.).....

23. Sınır geçişlerinde kısıtlamaların azaltılması ve geçişlerin kolaylaştırılması ilişkileri nasıl etkiler?

a. Olumlu.....

b. Olumsuz.....

c. Etkilemez.....

24. Sınır ötesi ilişkilerinizi en çok hangi düzeyde alınan kararlar sizi etkilemektedir?

a. Devletler üstü

c. Yerel düzey ve belediyeler

b. Hükümet

d. Diğer.....

25. İki ülke arasındaki son dönem ilişkileri nasıl değerlendirirsiniz?

a. Olumlu

b. Olumsuz

c. Değişmedi

EK-4. (devam) Hanehalkı anketi (Sınır bölgesinde yaşayan hanehalkları için)

26. İki ülke arasındaki en büyük sınır/bariyer nedir?

a. İdari/Gümrük geçiş sınırı	d. Kültürel farklılıklar
b. Din	e. Hükümet politikaları
c. Dil	f. Diğer.....

27. Sınır ötesi ile ilişkileri kolaylaştıran/zorlaştıran politikalar, günlük yaşam alışkanlıkları, gelenekler var mı? Nelerdir?

- a. Vardır..... b. Yoktur.....

28. Sınır ve sınır ilişkilerinin geliştirilmesine dair projeler yapılmakta mıdır? Sizin de dâhil olduğunuz projeler var mı?

a. Bilgim yok	c. Yapılmamaktadır
b. Yapılmaktadır	d. Dahil olduğum proje vardır.....

29. Sınır bölgesi için en önemli gördüğünüz yerel aktör hangisidir?

a. Belediye/Valilik/Resmi kurumlar	c. STK /Dernekler
b. Üniversite	d. Diğer.....

30. Yerleşmenizde sınır-ötesi işbirliğini gerektiren ve politik kararlar ile gerçekleştirilecek konular nelerdir?

- a.
- b.
- c.

MEKANSAL İLİŞKİLER

31. Sınırın diğer tarafına geçtiğinizde sınırdan ne kadar uzaklığa gidiyorsunuz?

a. 0-5 km	d. 100-250 km
b. 5-50 km	e. 250-600 km
c. 50-100 km	f. 600 km ve üzeri

32. Yaşadığınız yerden sınıra ulaşım süreniz ne kadardır?

a. 0-15 dakika	d. 1 saat - 2 saat
b. 15-30 dakika	e. 2 saatten fazla
c. 30-60 Dakika	f. Diğer.....

33. Hangi araçla geliyorsunuz?

a. Yürüyerek	b. Kendi aracım	c. Minibüs-otobüs	d.
			Diğer.....

EK-4. (devam) Hanehalkı anketi (Sınır bölgesinde yaşayan hanehalkları için)

34. Sınırın diğer tarafına geçme sıklığınız?

a. Her gün	d. Yılda 1-2
b. Haftada 1-2	e. Çok nadir
c. Ayda 1-2	f. Diğer.....

35. Yerleşiminizde olmayan herhangi bir hizmete erişmek için öncelikli olarak hangisini seçmektesiniz?

a. Kendi ülkemde en yakın yerleşim yerini	b. Sınırın diğer tarafını	c. Diğer.....

36. Sınırın diğer tarafında kalma süreniz nedir?

a. Günübirlik, kalmıyorum	d. 1 ay
b. 1 gece	e. 6 ay
c. 1 hafta	f. Diğer.....

37. Sınırın diğer tarafında en çok ziyaret ettiğiniz 3 adet yerleşim yerinin adı?

- a.....
- b.....
- c.....

38. Sınırın diğer tarafı ile iletişim araçlarınızı en çoktan aza doğru sıralayınız

a. Telefon	d. Kurye ile
b. E-posta	f. Diğer.....
c. Yüz yüze	

39. Hangi sıklıkla?

a. Günde 3'ten fazla	d. Ayda 1
b. Günde 1	e. Yılda 1
c. Haftada 1	

40. Suriye'den kaynaklı göçün yarattığı sorunların sınır bölgesine etkisini nasıl görüyorsunuz? (az, orta, çok)

.....

.....

.....

41. Eklemek istediğiniz başka hususlar var mıdır?

.....

.....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : SÖYLEMEZ, Emrah
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 21.07.1980, Kırıkkale
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 0 (312) 410 23 76
 e-mail : emrahsoylemez@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama	2017
Yüksek lisans	Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Jeodezi ve Coğrafi Bilgi Teknolojileri A.B.D	2007
Lisans	Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama	2003
Lise	Ankara Ayrancı YDA Lisesi	1998

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2006-Halen	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Şb.Md.V.

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Varol, Ç., and Soylemez, E. (2017, May). *A New Governance Approach for Border Regions in Turkey*. Presented at the ICPESS International Congress on Politic,Economic and Social Studies, Sarajevo.

Varol, Ç., and Soylemez, E. (2017). Border Permeability and Drivers of Cross-Border Cooperation in the Turkish and Eu Border Region, EBEEC Conference Proceedings,

- The Economies of Balkan and Eastern Europe Countries in the Changed World. *KnE Social Sciences*, (87-98). DOI 10.18502/kss.v1i2.649
- Varol, Ç., ve Söylemez, E. (2017). *Sınır Bölgelerindeki Sosyo-Mekansal Etkileşim: Türkiye İçin Yumuşak Yönetişim Modeli*. TÜBİTAK 1001 SOBAG Projesi, 114K887, Ankara.
- Varol, Ç. ve Söylemez, E. (2017) *Sınır Komşuluğunun Bölgesel İçeriği: AB-Türkiye Sınır Bölgesinde Sosyo-Mekânsal Ağlar ve Yönetişim*. X. Uluslararası Sinan Sempozyumunda sunuldu, 27-28 Nisan 2017, Edirne.
- Varol, Ç., ve Söylemez, E. (2017) *Türkiye-Gürcistan Sınır Bölgesindeki Enformel İşgücü Dinamikleri*. ECOEİ 2017 European Congress on Economic Issues Kongresinde sunuldu, 30 Mart-1 Nisan 2017, Kocaeli.
- Söylemez, E. ve Varol, Ç. (2015). Ulus Devlete Geçişte Sınır Bölgelerinde Yaşanan Dönüşümler: Tarihsel Bir Değerlendirme. İçinde E. Benian ve S. Kartal (Editörler). *Sınırla-ma Bound-ary*, Edirne:Trakya Üniversitesi Matbaası, 535-542.
- Varol, C., and Soylemez, E. (2017). *Actors Of Local and Regional Networks at the Turkish and EU Border*. Presented at the 6th World Conference on Business, Economics and Management BEM 2017, 04-06 May 2017, Girne – KKTC.
- Varol, C., and Soylemez, E. (2017). *Socio-Economic Differentiation in Cross-Border Interaction: West and East Border Regions of Turkey*, 3rd International Annual Meeting of Sosyoekonomi Society konferansında sunuldu, 28-29 April 2017, Ankara.
- Soylemez, E. and Varol, C. (2017, April). *Network Motifs of Border Regions: A Socio-Spatial Assessment for Turkish Borders*. Presented at the 2017 AAG Annual Meeting, April 5-9, 2017, Boston.
- Varol, C., and Soylemez, E. (2016). *The Hidden Actors of Regional and Local Networks at Turkish and EU Border Region*. Presented at the 10th European Urban and Regional Studies Conference, 14-16 September 2016, Greece.
- Varol, C., and Soylemez, E. (2016, April). *New Forms of Socio-Spatial Interaction in Border Regions: The Case of EU and Turkish Border*. Presented at the International Conference of New Ideas and New Generations of Regional Policy In Eastern Europe-Hungarian Academy of Sciences, Institute for Regional Studies Centre for Economic and Regional Studies, 7-8 April 2016, Pecs-Macaristan.

- Soyleman, E., ve Varol, C. (2016, Aralık). *Sınır Bölgelerinde Sosyo-Mekansal Ağ Yapıları: Doğu Karadeniz Sınır Bölgesi Örneği*. 16. Ulusal Bölge Bilimi ve Planlama Kongresinde sunuldu, Süleyman Demirel Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 01-02 Aralık 2016, Isparta.
- Şahin, S., Z., ve Söylemez, E. (2014, 16-18 Kasım). *Türk Belediyelerin Küresel Kardeş Kent Ağlarındaki Farklılaşmalar ve Benzerlikler*, 5. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumunda sunuldu, Ankara.

GAZİ GELECEKTİR..